

การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย

: ศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505

THE PROCEEDINGS OF THE DISCIPLINE OFFENDING MONK

: A CASE STUDY OF THE SANGHA ACT B.E.2505

อดุลย์ นุแปงถา

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชากฎหมายมหาชน

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย
: ศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505

THE PROCEEDINGS OF THE DISCIPLINE OFFENDING MONK
: A CASE STUDY OF THE SANGHA ACT B.E.2505

อดุลย์ นุแปงถา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายมหาชน

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2552

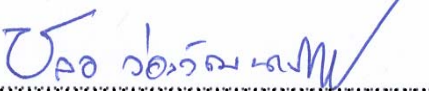
©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

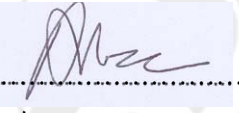
การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย
: ศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505

อดุลย์ นุเปงดา

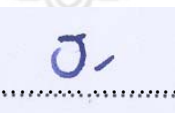
วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายมหาชน
2552

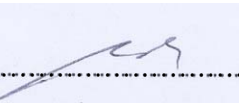
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์เดชา ศิริเจริญ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สำเรียง เมฆเกรียงไกร)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เชวณะ ไตรมาศ)

.....กรรมการ
(อาจารย์กุลพล พลวัน)

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ท่านอาจารย์ กุลพล พลวัน ที่ได้กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาและได้ให้แนวความคิดช่วยเหลือแนะนำหัวข้อเกี่ยวกับ วิทยานิพนธ์และให้ความเมตตาตรวจสอบพร้อมทั้งแนะนำจัดเรียงหัวข้อการเขียนแต่ละบท ให้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล ประธาน กรรมการสอบเป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ขอกราบ ขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ เดชา ศิริเจริญ ที่ได้กรุณาให้แนวความคิดแนะนำและตรวจ แก้ไขวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.เชวณะ ไตรมาส และกรรมการสอบทุกท่านที่ได้กรุณาวางแผนความคิดและตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์อันเป็น ประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้เป็นอย่างมากและขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ สำเรียง เมฆเกรียงไกร กรรมการสอบที่ได้กรุณาแนะนำเพิ่มเติมข้อมูลชี้แนะแนวทางการศึกษา ค้นคว้า อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

และผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำ แหล่งข้อมูลที่มีประโยชน์ยิ่งในการเขียนและวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ จนทำให้ผู้เขียนฝ่าฟันอุปสรรค จนสำเร็จเป็นรูปเล่มได้

ท้ายที่สุด ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีส่วนในการวิจัยครั้งนี้ทั้งที่ได้ เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนามทุกท่านที่ให้ความกรุณาให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้เขียนจนงานสำเร็จ ลุล่วงลงได้ และผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ท่านนักวิชาการ ท่านผู้ทรงคุณวุฒิเจ้าของผลงาน ทั้งหลายที่ผู้เขียนได้อาศัยแหล่งข้อมูลและความรู้ของท่านในการเรียบเรียงและอ้างอิง ถ้าหาก แนวคิดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีส่วนคืออยู่บ้างผู้วิจัยขอมอบคุณงามความดีนี้ให้แก่ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงและขอกราบเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดามารดารวมทั้งบูรพาจารย์ผู้มีพระคุณ ทุกท่าน

อดุลย์ นุแบ่งถา

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย: ศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505
ชื่อผู้เขียน	นายอดุลย์ นุเป่งตา
หลักสูตร	นิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชากฎหมายมหาชน)
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ กุลพล พลวัน รองศาสตราจารย์ เดชา ศิริเจริญ อาจารย์ ดร.เชาวนะ ไตรมาศ

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย: ศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในยุคต่างๆที่มีการคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างไร
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาข้อขัดแย้งในการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากการดำเนินการทางวินัยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการวิจัย พบว่า ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการสอบสวนและลงโทษพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัยเป็นไปตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 (พ.ศ.2521)

ข้อขัดแย้งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 พบว่า กฎหมายคณะสงฆ์มีข้อบกพร่อง กล่าวคือ บทลงโทษเบาเกินไป และอัตราโทษน้อย กฎนิคหกรรมก็มีข้อบกพร่องเช่นกัน เพราะเหตุว่า กระบวนการของกฎนิคหกรรมมีความซับซ้อน ไม่เหมาะสมต่อพระภิกษุที่เป็นองค์คณะพิจารณาประกอบกับคณะสงฆ์ขาดองค์กรสนับสนุนการใช้กฎนิคหกรรมที่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นแล้ว การที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัยจึงควรอาศัยแนวทางดังต่อไปนี้

1. แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ในส่วนของกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม โดยกำหนดให้การดำเนินการตามพระธรรมวินัยอยู่ในรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2. แก้ไขเพิ่มเติม บทลงโทษในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) ให้มีโทษที่กว้างขึ้นและบัญญัติอัตราโทษให้หนักขึ้น

3. จัดให้มีคณะกรรมการตลอดจนองค์กรให้มีประสิทธิภาพเพื่อทำหน้าที่สอบสวนและเสนอความคิดเห็นต่อมหาเถรสมาคมในการวินิจฉัยและลงโทษพระภิกษุสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย

คำสำคัญ: พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ / พระธรรมวินัย / พระภิกษุกระทำผิดวินัย / นิคหกรรม

Thesis Title	The Proceedings of the Discipline Offending Monk: A Case Study Of the Sangha Act B.E 2505
Author	Adul Nuphangtha
Degree	Master of Laws (Public Law)
Supervisory Committee	Mr.Kulpol Polwan Assoc.Prof. Decha Siricharoen Dr.Chaowhana Traimas

ABSTRACT

The purposes of this research are (1) to study how the law principle of each period protective measures of Buddhism (2) to study the disagreement of Law enforcement due to the disciplines proceedings under the Sangha Act B.E.2505 and (3) to examine the improvement model of the Sangha Act in the section of discipline offending proceedings

The study reveals that at the period of the absolute monarchy (Somburanayasittiraj), the king used his authority to rehabilitate the Buddhists religion. While, the investigation and punishment of the discipline offending monk is followed the Sangha Supreme Council's rules Article 11 (B.E.2511) at present.

The disagreement of the Sangha Act B.E. 2505 reveals that there was defective of the narrow and low scale of punishment. Moreover, the process of the doctrine and the discipline is complicated which is not suitable for the Sangha to investigate. In addition, the Sangha was lack of efficiency supporters.

To prevent and solve the problem of the discipline offending monk. There are guiding models as following;

1. Adjust the Sangha Act. B.E.2505 in the section of the Sangha Supreme Council's rules Article 11 (B.E.2511) of the chastisement of perverse monk by applying and specifying the doctrine and the discipline proceedings to be the criminal prosecution investigation.

2. Adjust the punishment of the Sangha Act. B.E.2505, Amended B.E. 2535 to be extensiveness and legislation its major punishment.

3. Set up the capability committee or the organization to investigate and offer ideas to the Sangha Supreme Council to judge and punish the discipline offending monk.

Keywords: The Sangha act / The doctrine and the discipline rule / Discipline offending monk /
Suppression

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(3)
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(6)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 สมมุติฐานการวิจัย	8
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	9
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
2. การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัยในสมัยต่างๆ	11
2.1 ที่มาของการดำเนินการทางวินัยตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์	11
2.2 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ กับความสัมพันธ์อำนาจรัฐในอดีต	13
2.3 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ ในสมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาล	17
2.4 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ ในยุคกรุงสุโขทัยและสมัยอยุธยา	21
2.5 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ในยุคสมัย กรุงรัตนโกสินทร์ และก่อน พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	26
2.6 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	51

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

3. ปัญหาและผลกระทบเกี่ยวกับการดำเนินคดีพระสงฆ์ที่กระทำผิดตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	63
3.1 ปัญหาสังคมและภาวะแวดล้อมที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์กระทำผิดพระวินัย	63
3.2 ปัญหาคัดกรองจัดเกลาตรวจสอบบุคคลบวชในพุทธศาสนา	72
3.3 ปัญหาพระอัครชีเมื่อสึกแล้วกลับเข้ามาบวชอีก	77
3.4 ปัญหาการทำหน้าที่เจ้าอาวาสในการควบคุม ดูแล ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.2505	81
4. ข้อบกพร่องของกระบวนการและบทลงโทษตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505	91
4.1 ลักษณะสำคัญของกฎหมายอาญา ตามกฎหมายอาญา	91
4.2 ปัญหาและอุปสรรค ในการใช้กฎหมายอาญาของมหาเถรสมาคม	93
4.3 วิเคราะห์ ปัญหาการนำกฎหมายอาญา มาใช้กับพระสงฆ์กระทำผิดวินัย	96
4.4 กรณีตัวอย่างพระสงฆ์กระทำผิดวินัยที่พบเห็นในสังคมไทย ที่ต้องทำให้สถาบันพระสงฆ์ ไทยต้องมัวหมอง	98
4.5 เปรียบเทียบวินัยสงฆ์กับวินัยข้าราชการ	104
5. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	122
5.1 บทสรุป	122
5.2 ข้อเสนอแนะ	125
รายการอ้างอิง	129
ภาคผนวก	134
ภาคผนวก ก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505	135
ภาคผนวก ข พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535	144
ภาคผนวก ค กฎหมายอาญา ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงโทษอาญา	152

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ง พระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ.....	177
ประวัติผู้เขียน	190

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่ประเทศไทยได้มีประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องชัดเจนเป็นของตนเอง คนชาติไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อมาโดยตลอด กิจกรรมและเหตุการณ์สำคัญต่างๆ มากมายในบ้านเมือง เป็นเรื่องราวของพระพุทธศาสนา เกี่ยวข้องกับวัดวาอาราม หรือมีฉะนั้นก็ผสมผสานกับคติทางพระพุทธศาสนาจนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนาหรือประวัติศาสตร์ของคนไทยก็เป็นประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาด้วย¹

การถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักคู่ชาติบ้านเมืองไทยมาตลอดนั้น ปรากฏชัดเจนจากหลักฐาน คือ พระราชปณิธาน พระบรมราโชวาท พระราชนิพนธ์ และพระราชดำรัสของพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ในทุกยุคสมัยสืบเนื่องตลอดมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

หลักฐานจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 ด้าน 2 “คนเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าขุนทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ผู้ท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากرانกลิ่นเดือนหนึ่งจึงแล้ว...”²

ครั้นถึงสมัยอยุธยาที่ปรากฏหลักฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดังนี้

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), 48.

² กรมศิลปากร, ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519), 17.

พระบรมสัตยาธิฐานของพระบาทสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า จึงตรัสประกาศแก่เทพดา
ทั้งปวงว่า ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเสวตฉัตรจะให้บำรุงพระบวรพุทธศาสนา ไฉนจึงมิช่วยให้
สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า³

“จึงไทเทเวศอ้าง	สมมุติ
มิ่งมหิศวรมกุฏ	เกศหล้า
เกลิงภพแผ่นอุรุ	ยายิ่ง ชศเส
แสดงพระเดชฟุ้งฟ้า	เฟื่องค้ำวดินไหว
ภูวไนยผายโอบอุ้ม	ชโยการ
แก่เทพทุกถิ่นสถาน	ฉชั้น
โสฬสพรหมพิมาน	กมลลาสน์ แลนา
เชิญช่วยขุมโตศชั้น	สดับถ้อยดูแถลง
<u>ซึ่งแสรังรังสฤษฎ์ให้</u>	<u>มาอุบัติ</u>
<u>ในประยูรเสวตฉัตร</u>	<u>สืบเชื้อ</u>
<u>หวังผดุงบวรรัตน</u>	<u>ดริยยศ ยินนา</u>
<u>ทำนุพระศาสนาเกื้อ</u>	<u>ก่อสร้างแสงผล</u> ” ⁴

พระราชดำรัส สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

“พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จะให้เราเข้ารีตตั้งนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มากเพราะในราชวงศ์
ของเราก็นับถือพระพุทธศาสนามาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยนศาสนาอย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้า
พระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้วพระเจ้ามีจัดการ
ให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?”

“จริงอยู่เมื่อฟอลคอน ในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระ
เจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่นและสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระ
กรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่าได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง
2,229 ปีแล้ว เพราะฉะนั้นที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้น เป็นการที่พระองค์จะทำได้”⁵

³ พระจักรพรรดิฟงส์ (จาต), พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 1 ฉบับพระจักรพรรดิฟงส์ (จาต),
(กรุงเทพฯ: องค์การคำครุสภา, 2533), 207.

⁴ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ลิลิตตะเลงพ่าย, (กรุงเทพฯ: องค์การคำครุสภา,
2520), 103-104.

⁵ ประชุมพงศาวดาร เล่ม 16, (กรุงเทพฯ: องค์การคำครุสภา, 2507), 23-24.

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีก็ได้มีพระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปรากฏในจารึกศาลพระเจ้าตากสินมหาราช วัดอรุณราชวราราม

<u>“อันตัวพ่อ</u>	<u>ชื่อว่า</u>	<u>พระยาตาก</u>
<u>ทนทุกข์ยาก</u>	<u>ภูษาติ</u>	<u>พระศาสนา</u>
<u>ถวายเป็นดิน</u>	<u>ให้เป็น</u>	<u>พุทธบูชา</u>
<u>แด่พระศาสนา</u>	<u>สมณะ</u>	<u>พระพุทโศดม</u>
<u>ให้อื่นขง</u>	<u>คงถ้วน</u>	<u>ห้าพันปี</u>
<u>สมณะพราหมณ์ชี</u>	<u>ปฏิบัติ</u>	<u>ให้พ่อสม</u>
<u>เจริญสมณะ</u>	<u>วิปัสสนา</u>	<u>พ่อชื่นชม</u>
<u>ถวายเป็นคม</u>	<u>รอยบาท</u>	<u>พระศาสดา</u>
<u>คิดถึงพ่อ</u>	<u>พ่ออยู่</u>	<u>คู่กับเจ้า</u>
<u>ชาติของเรา</u>	<u>คงอยู่</u>	<u>คู่พระศาสนา</u>
<u>พุทธศาสนา</u>	<u>อยู่ยง</u>	<u>คู่องค์กษัตริย์</u>
<u>พระศาสดา</u>	<u>ฝากไว้</u>	<u>ให้คู่กัน “</u> ⁶

มาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏหลักฐานเป็นพระราชปณิธานของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในพระราชนิพนธ์นิราศท่าดินแดง ว่า

“ตั้งใจจะอุปถัมภก ขอยกพระพุทธศาสนา
ป้องกันขอบขันฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี “⁷

แม้แต่ในกฎหมายตราสามดวงก็ยังได้บัญญัติความเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไว้ด้วย ดังนี้

“ทุกวันนี้ตั้งพระทัยแต่ที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ไพร่ฟ้าประชากรให้อยู่เย็นเป็นสุขให้ตั้งอยู่ในคติธรรมทั้ง 4 ดำรงจิตจตุรัสบำเพ็ญศีลทาน

จะได้สุคติภูมิ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ เป็นประโยชน์แก่ตน...”⁸

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

“ทรงพระราชดำริเห็นว่า จะฆ่าสัตว์มีชีวิต คือ สุนัข เป็ด ไก่ นก ปลา แลอื่น ๆ ให้ตายเป็นอันมาก จะเห็นไปว่าเป็นเวลาเฉลิมพระชนมพรรษา สัตว์ที่มีชีวิตซึ่งต้องตายเป็นอันมากครั้งนี้ เป็นเวลาทำบุญแล้วจะมาทำบาปเล่าดูไม่ควร เพราะบ้านเมืองนับถือบรมพุทธศาสนา แลสิทธิถือว่าการ

⁶ สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, “ศาสนาประจำชาติ”, ใน พระพุทธศาสนาศาสนาประจำชาติไทย, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา, 2527), 123-124.

⁷ พ.ณ.ประมวลมรรค, สิบสองกวี, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2510), 103.

⁸ กรมศิลปากร, กฎหมายตราสามดวง, (ม.ป.ท: ม.ป.พ., 2521), 769.

ฆ่าสัตว์เป็นบาป ขอให้ท่านทั้งปวงบรรดาที่เริ่มการทำบุญในครั้งนี้ คิธักย้ายท่าของเถียงพระสงฆ์ แต่ที่ควร... “⁹

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึง เซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ผู้แต่งหนังสือพุทธประวัติ “ ประทีปแห่งทวีปเอเชีย “ ความว่า “ พระราชบิดาของฉันท ได้ทรงสละเวลาเป็นส่วนใหญ่ในการศึกษาและคุ้มครองศาสนาของชาติ ส่วนฉันทได้ขึ้นครองราชย์ในขณะอายุน้อย จึงไม่มีเวลาที่เป็นนักศึกษาอย่างพอ ฉันทเองมีความสนใจในการศึกษาหนังสือหลักธรรมต่าง ๆ สนใจที่จะคุ้มครองศาสนาของเราและต้องการให้มหาชนทั่วไปมีความเข้าใจถูกต้อง

ดูเหมือนว่า ถ้าชาวยุโรปเชื่อในคำสอนของคณะมิชชันนารีว่าศาสนาเราโง่งมง่ายและชั่วทราม คนทั้งหลายก็ต้องถือว่าพวกเราเป็นคนโง่งมง่ายและชั่วทรามไปด้วย ฉันทจึงรู้สึกขอบคุณบรรดาบุคคลเช่นท่านเป็นตัวอย่างที่สอนชาวยุโรปให้มีความเคารพแก่ศาสนาของเรา “¹⁰

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชานิพนธ์ย้ำความสำคัญของพระพุทธศาสนาไว้ ดังนี้

“พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดามารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา...

เมืองเราเกือบจะเป็นเมืองเดียวแล้วในโลกที่จะได้มีบุคคลนับถือพุทธศาสนามากและเป็นเหล่าเดียวกัน เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายที่จะช่วยกันบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาอย่าให้เสื่อมสูญไป... เราจะต้องรักษาความเป็นไทยของเราให้ยั่งยืน เราจะต้องรักษาพระพุทธศาสนาให้ถาวรวิวัฒนาการอย่างที่เป็นมาแล้วหลายชั่วโคตรของเราทั้งหลาย...”¹¹

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

“โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึง

⁹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “ ประกาศการทำของเถียงพระในการเฉลิมพระชนมพรรษา”, ใน ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ.2408-2411, (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2505), 240-241.

¹⁰ สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, ศาสนาประจำชาติ, 124.

¹¹ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสือป่า, (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2526), 59, 173.

เคยคิดอยู่ว่าถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระเดชพระคุณบูรพการีตามคตินิยมด้วย... “¹²

“ คนไทยเป็นศาสนิกชนที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ ” ¹³

“ ความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่น่าวิตกก็คือ ทุกวันนี้ความคิดอ่านและความประพฤติหลายๆ อย่าง ซึ่งแต่ก่อนถือว่าเป็นความชั่ว ความผิด ได้กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับ แล้วพากันประพฤติปฏิบัติโดยไม่รู้สึกสะอึกสะเทือนจนทำให้เกิดปัญหาและทำให้วิถีชีวิตของแต่ละคนมีคดมนลงไป ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้กันอย่างจริงจัง แต่ละท่านแต่ละฝ่ายต้องยึดหลักการให้มั่นคงที่จะไม่ทำอะไร ๆ ที่ชั่วที่เสื่อม ต้องกล้าและบากบั่นที่จะทำแต่สิ่งที่เป็นความดีเป็นความถูกต้องและเป็นธรรม เพื่อให้ผลความประพฤติปฏิบัติชอบบังเกิดเพิ่มพูนขึ้น และค้ำจุนส่วนรวมไว้มิให้เสื่อมทรุดลง หากให้กลับฟื้นคืนดีขึ้นได้เป็นลำดับ ” ¹⁴

“ อริยสงฆ์ก็เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และคำสั่งสอนนั้นก็เป็นของพระพุทธเจ้า ฉะนั้นก็ทุกคนร่วมกันน้อมสการพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วจึงจะเป็นทางที่จะสร้างพลัง พลังจริง ๆ ให้แก่ประเทศชาติก็ขอให้ทุกคนช่วยกันปฏิบัติดังนี้ นับเป็นการช่วยประเทศชาติอย่างดี... ” ¹⁵

ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักของประเทศไทย ได้ถูกสะท้อนจากการที่องค์พระประมุขของชาติได้ตรัสและมีแนวพระราชดำริอันเป็นเครื่องสะท้อนภาพรวมของสังคมไทย อันเป็นประมวลแห่งประเพณี คตินิยม และพฤติกรรมของประชากรราษฎร์ทั่วไปในแผ่นดินซึ่งเป็นพื้นฐานที่รองรับการปกครองของประเทศ

พระพุทธเจ้าได้ฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท 4 อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสิกาสำหะรัญสำหรับประเทศไทย ถือกันว่าไม่มีภิกษุณี พระพุทธศาสนาจึงฝากไว้กับคน 3 กลุ่ม

¹² พระราชดำรัสทรงลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย, 18 ตุลาคม 2499.

¹³ พระราชดำรัสในโอกาส พระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ 2 เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท, 10 พฤษภาคม 2527.

¹⁴ พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ที่ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ 36, 18 ธันวาคม 2532.

¹⁵ พระราชดำรัส ในโอกาสพระธรรมบัณฑิตและเจ้าคณะเจ้าเฝ้าฯ ถวายเหรียญหลวงปู่แหวน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน, 29 กรกฎาคม 2520.

พระพุทธองค์ได้ตอบปัญหาแก่พระภิกษุที่ถามว่าอะไรเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นานหลังพระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว คำตอบก็คือ ถ้าหากพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไม่เคารพยำเกรงซึ่งกันและกันแล้ว พระสัทธรรมจะดำรงอยู่ได้ไม่นาน นอกจากนี้ยังได้ตรัสถึงภัย 5 ประการ อันจะเกิดแก่ภิกษุที่จะบังเกิดในการต่อไป ที่ควรจะต้องละเพื่อกันความเลื่อมของพระศาสนา คือ การชอบจิวรงาม ทั้งผ้าบังสุกุล ชอบอยู่ตามเมืองใหญ่ ชอบอยู่สบาย ทั้งการอยู่ป่า การละทิ้งบิณฑบาต และกัฬหาอาหารเลิศรส การคลุกคลีกับสตรีและคบกับคนที่มีวัตรปฏิบัติไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นภาพที่ชัดเจนอยู่ในปัจจุบัน ¹⁶

ในบรรดาพุทธบริษัท ต้องนับว่าพระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด การจัดระเบียบ การปกครอง หรือการบริหารจัดการคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังจะเห็นได้จากพระนิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสือ “ตำนานคณะสงฆ์” ซึ่งแบ่งออกเป็นคณะ ๆ มีการให้สมณศักดิ์พระเป็นสังฆราชา ต่อมาในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลจากลังกา ก็แบ่งพระเป็น 2 คณะ คือ พระคามวาสี กับพระอรัญวาสี มาถึงกลาง ๆ สมัยอยุธยาเมื่อประกาศเริ่มกว้างใหญ่ ก็แบ่งออกเป็นคณะเหนือและคณะใต้ พอถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะกลาง เพื่อดูแลพระในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ครั้นพอรัชกาลที่ 4 ทรงตั้งคณะธรรมยุต พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ท่านได้ทอดพระเนตรเห็นการบริหารงานพระศาสนาในหลายประเทศโดยเฉพาะ หรือศาสนาอื่นที่เขาจัดระเบียบแบบแผนมากก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศใช้กฎหมายสำคัญเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์เป็นฉบับแรกของประเทศไทย คือ พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ¹⁷

ถึงแม้จะมีกฎหมายออกมาใช้บังคับกับคณะสงฆ์โดยเฉพาะ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์หรือพระสงฆ์เป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดูเหมือนว่าพระสงฆ์ซึ่งเป็นธรรมทายาท เป็นผู้สร้างความเลื่อมให้แก่พระพุทธศาสนา ในการสืบทอดเรื่อง ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ณ หอประชุมศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2546 ได้สรุปปัญหาภายในของสงฆ์ในประเทศไทยว่ามีอยู่ 9 ข้อ ได้แก่

¹⁶ สมพนธ์ บุญคุปต์, “ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย “ ใน การ สัมมนาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: บริษัทโพสท์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2548) 175.

¹⁷ วิษณุ เครืองาม “การบริหารงานด้านพระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน” ใน การสัมมนาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: บริษัทโพสท์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2548) 164-169.

1. ความอ่อนแอขององค์การสงฆ์ไทยในเรื่องบริหารจัดการในเรื่องทางวิชาการ(ธรรมะ)
2. ปัญหาการศึกษาพระอภิธรรม
3. การศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบันตกต่ำลงมากถึงขั้นวิกฤต
4. ปัญหาการสร้างศาสนทายาท
5. พระสงฆ์ย้ายถิ่นฐาน
6. ความอ่อนแอและความล่าช้าของนิกหกรรมเมื่อพระภิกษุทำผิด
7. เรื่องสมณศักดิ์ของสงฆ์
8. ความโปร่งใสของรายรับรายจ่ายของสงฆ์และวัด
9. สื่อสารมวลชนกับพระสงฆ์

ในสมัยโบราณ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ให้ความสำคัญแก่สถาบันสงฆ์เรื่อยมา โดยเฉพาะในหน้าที่ต้องทรงรักษาความบริสุทธิ์ของพระพุทธศาสนา¹⁸

แต่ปัจจุบันนี้ เราใช้กฎหมายคุ้มครองสถาบันสงฆ์ ซึ่งกฎหมายที่บังคับใช้กับ คณะสงฆ์ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535

หลักการของกฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้มหาเถรสมาคมภายใต้การบังคับบัญชาขององค์สมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ ควบคุมฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติไว้ด้วยกัน กฎหมายจึงบัญญัติให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ออกกฎระเบียบเพื่อใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในคณะสงฆ์ และตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายองค์กรบริหารคณะสงฆ์จึงเป็นมหาเถรสมาคม ไม่ใช่ทางบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะการปกครองคณะสงฆ์มีความละเอียดอ่อนด้วยพระธรรมวินัยเป็นหลัก¹⁹

จะเห็นได้ว่าเมื่อกฎหมายมอบอำนาจให้สงฆ์ปกครองสงฆ์ด้วยกันเอง เมื่อเกิดกรณีพระสงฆ์กระทำความผิด ก็มักจะมีปัญหาต่อการดำเนินคดีและลงโทษ แทนที่กฎหมายจะมุ่งคุ้มครองพระพุทธศาสนา กลับกลายเป็นว่ากฎหมายไปคุ้มครองผู้กระทำความผิด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการแก้ไขพระราชบัญญัติพระสงฆ์ พ.ศ.2505 โดยการให้ทางฝ่ายบ้านเมืองเข้าไปช่วยบริหารคณะสงฆ์ซึ่งในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ เครืองาม เห็นด้วยอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากคำบรรยาย

¹⁸ พระศาสนโสภณ, “การปกครองคณะสงฆ์,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 4, ฉบับพิเศษ (สิงหาคม 2509): 22.

¹⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), “การวิเคราะห์สถานการณ์ศาสนาพุทธในภาวะปัจจุบัน” ใน การสัมมนาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : บริษัทโพสท์ พับลิชชิงจำกัด, 2548), 289.

ตอนหนึ่งว่า “ การที่พระเจ้าอโศกมหาราชท่านเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด และทรงปรารถนาเต็มທີ່ที่จะถวายอารักขาแก่พระพุทธานุภาพ ท่านก็เริ่มเข้าไปเกี่ยวพันกับพระพุทธานุภาพมากเข้าทุกทีกลายเป็นธรรมเนียมสืบต่อมา ผมขอเข้าใจว่า การที่ฝ่ายบ้านเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องนั้น เริ่มต้นจากความปรารถนาดีไม่ใช่ประสงค์ร้าย ที่ต้องพูดอย่างนี้เพราะวันนี้เริ่มมีคนพูดว่า พระท่านจะอยู่อย่างไร ควรจะปล่อยให้ท่านอยู่ของท่าน บ้านเมืองไม่ควรจะไปยุ่ง พุทธในแง่หนึ่งก็ถูก เพราะขึ้นชื่อว่าไม่ยุ่ง ไม่ว่าใครยุ่งก็ผิดทั้งนั้น ไม่ดีทั้งนั้น แต่ถ้าความยุ่งที่ว่านั้น หมายถึง การอารักขา การคุ้มครอง ก็กลายเป็นความรับผิดชอบที่ปัดไม่ได้ วันนี้เราเลือกใช้คำว่า “ยุ่ง” ในบางสถานการณ์ คนปลอมเข้ามาบวชหรือบวชแล้วจะปลอมหรือไม่ปลอมก็ตาม ประพฤติไม่อยู่ในศีลธรรม กระทำผิดกฎหมายนานาประการอย่างที่พอจะพบเห็นกันอยู่บ้าง” ²⁰

ดังนั้นแล้วการใช้มาตรการทางกฎหมายโดยฝ่ายบ้านเมืองหรือองค์กรของรัฐจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการแก้ไขปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย คำพูดที่ว่า เรื่องของพระเจ้าให้พระเจ้าจัดการกันเองคงจะใช้ไม่ได้แล้ว เพราะพระพุทธานุภาพอยู่กับประเทศไทยมาช้านาน หากพระพุทธานุภาพทำลายประเทศไทยก็พลอยถูกทำลายไปด้วย จึงควรมีการทบทวนแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ทั้งในเรื่องเจตนารมณ์และบทบัญญัติให้มีความเคร่งครัดและมีประสิทธิภาพในการลงโทษพระภิกษุสงฆ์ที่กระทำความผิดกฎหมายและพระวินัยอย่างจริงจังต่อไป

1.2 สมมุติฐานของการวิจัย

การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่ละเมิดพระธรรมวินัยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มีสาเหตุมาจากกระบวนการดำเนินการตามกฎหมายอาญาตามฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงโทษกรรม มีปัญหาในเรื่องผู้มีอำนาจลงโทษกรรมละเลยการใช้กฎหมายอันเนื่องมาจากกฎหมายอาญาบกพร่อง และกระบวนการสอบสวนทางวินัยของพระสงฆ์เป็นระบบกล่าวหาซึ่งทำให้การดำเนินการทางวินัยไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์ให้มีความเหมาะสมต่อไป

²⁰ วิษณุ เครืองาม, การบริหารงานด้านพระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน, 166.

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในยุคต่างๆ ว่ามีวิธีการคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างไร

1.3.2 เพื่อศึกษาถึงปัญหาข้อขัดแย้งในการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากการดำเนินการทางวินัยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

1.3.3 เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางวินัยกับสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ศึกษาปัญหาที่นำความเสียหายต่อพุทธศาสนาอันทำให้พุทธศาสนาดกต่ำลง

1.4.2 เพื่อศึกษาถึงกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อการดำเนินการทางวินัยกับสงฆ์

1.4.3 เพื่อศึกษาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังๆ ที่เกิดขึ้น และมาตรการป้องกันทางกฎหมายเพื่อมิให้สงฆ์กระทำความผิดวินัย

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1.5.1 ศึกษาบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1.5.2 ค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและจากห้องสมุดและจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.5.3 เสนอผลงานการวิจัยพร้อมแนวทางปรับปรุงแก้ไข

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงปัญหาและจุดบกพร่องของกฎหมาย และกระบวนการบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษสงฆ์ที่กระทำผิดวินัยที่มีอยู่ในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา

1.6.2 เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการกับสงฆ์ที่มีการกระทำผิดวินัย

บทที่ 2

การดำเนินการทางวินัยกับพระภิกษุสงฆ์ที่กระทำผิดพระวินัยในสมัยต่าง ๆ

2.1 ที่มาของการดำเนินการทางวินัยตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์

พระภิกษุสงฆ์เป็นธรรมทายาทของพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์เป็นสมาชิกในชุมชนสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา เป็นหมู่คณะที่สามารถรองรับพระพุทธศาสนาไว้ได้โดยมีความเหมาะสมที่จะปฏิบัติธรรมต่อไปจนกว่าจะบรรลุมรรคผล นิพาน พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติหลักปฏิบัติตนสำหรับพระภิกษุสงฆ์ขึ้น เรียกว่าพระวินัย (วินัยปิฎก) โดยมีความจำเป็นที่ต้องบัญญัติไว้เพราะคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแต่ละคนมีอุปนิสัยและมีพื้นฐานที่มาแตกต่างกัน และมาจากสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน พระวินัยจึงเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ให้อยู่ในระเบียบเรียบร้อยดีงาม สมกับเป็นเพศบรรพชิต

ดังนั้นพระวินัยนี้เปรียบเหมือนประมวลกฎหมายสำหรับบังคับ ควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ พระพุทธเจ้า ได้บัญญัติสิกขาบทสำหรับเป็นหลักเกณฑ์แห่งความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ไว้มากมายถึง 227 สิกขาบท มีทั้งข้อกำหนดที่ว่าด้วยความประพฤติส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์ ข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุสงฆ์ด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับฆราวาส ตลอดจนขนบธรรมเนียมและการปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม²¹

พระวินัยกับพระธรรมต่างก็มีความสำคัญด้วยกัน แต่แตกต่างกันในแง่ที่ว่า พระธรรมเป็นหลักปฏิบัติสำหรับขัดเกลาจิตใจส่วนบุคคล ซึ่งไม่มีการบังคับให้ผู้ใดทำ ส่วนพระวินัย คือ ข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นรากฐานของการปฏิบัติธรรมให้บรรลุผลสำเร็จเป็นข้อบังคับให้พระภิกษุสงฆ์ต้องทำตามเพื่อให้เกิดมีความเหมาะสมทางกาย และวากา ก่อน ส่วนความเหมาะสมทางจิตใจนั้นเป็นหน้าที่ของพระธรรม พระวินัย จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพระภิกษุสงฆ์ จำต้องรักษาและยึดถือเพื่อความดีงามต่อสงฆ์เอง และสังคมส่วนรวมทั้งนี้เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะได้ อีกทั้ง

²¹ ปริศนา สมศักดิ์โยธิน, ความผิดเกี่ยวกับศาสนาตามประมวลกฎหมายอาญา : ศึกษากรณีการกระทำ ความผิดต่อพระพุทธศาสนา (นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 24.

สมาชิกมีความประพฤติดีแสดงออกมาภายนอกให้เห็นได้ ทางกรกระทำและคำพูดซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นของการดำรงสมณเพศ ความสำคัญของพระวินัยดังกล่าวปรากฏให้เห็นจากพุทธพจน์ที่ว่า

“ดูกรอานนท์ ธรรมและวินัยที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย จักเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไปแล้ว”²²

วัตถุประสงค์ของพระวินัย

ผู้ที่ถือเพศสมณะเป็นบุคคลที่มีภาวะเหนือกว่าบุคคลทั่วไปในแง่ที่มีกฎเกณฑ์บังคับเป็นกรอบแห่งความประพฤติโดยเคร่งครัดอันเป็นสิ่งที่ทำได้ยากสำหรับปุถุชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีความประพฤติทางกายและวาจาให้ถูกต้องตามพระวินัยเป็นสิ่งจำเป็นมากในเบื้องต้น สำหรับพระภิกษุสงฆ์ หากพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตนย่อหย่อนหรือละเลยเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแล้วการบวชย่อมไม่มีประโยชน์อันใดต่อสังคม เพราะปราศจากอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา หากจะมีประโยชน์ก็เป็นประโยชน์เฉพาะตนเองซึ่งเป็นการบวชเพื่อหลอกลวงสาธารณชนให้หลงเชื่อ ย่อมเป็นการกระทำที่สร้างความเสียหายต่อสังคมส่วนรวมและพระพุทธศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จะเห็นว่าวัตถุประสงค์ของพระวินัยแสดงถึงเจตนารมณ์ที่เน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดีงามและประโยชน์สุขของสังคมเป็นที่ตั้ง ความมุ่งหมายของการมีวินัยก็เพื่อควบคุมจิตใจให้มีธรรม มีการแสดงออกทางกระทำและคำพูดอันสำรวม และเพื่อเป็นตัวอย่างอันดีงาม ชักจูงผู้อื่นให้ทำตาม ถ้าพระภิกษุสงฆ์ประพฤติตามพระธรรมวินัยสม่ำเสมอ ย่อมมีความเห็นและความประพฤติเป็นอย่างเดียวกัน ทำให้สมาชิกสงฆ์สามารถอยู่ร่วมกันและรักษาหมู่คณะไว้ได้อันเป็นผลดีในการสืบทอดและดำรงรักษาหลักการของพระพุทธศาสนาตามเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้า เมื่อพระภิกษุสงฆ์ทุกรูปต่างบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาโดยสมัครใจ จึงต้องถือว่าพระภิกษุสงฆ์ต่างได้แสดงเจตนายอมรับพระวินัยบัญญัติของพระพุทธองค์ทุกประการ และเป็นการให้สัญญาว่าเมื่อบวชแล้วจะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่แล้วทั้งสิ้นเหมือนกันโดยตลอด ทั้งนี้ การบวชมีจุดมุ่งหมายเพื่ออบรมผู้บวชให้เป็นคนดีมีศีลธรรมและจัดเป็นบุญกุศลอย่างสูงในความเชื่อของพุทธศาสนิกชนชาวไทย²³

²² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตโต), เมืองไทยจะวิฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2538), 81.

²³ ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, 72.

ประโยชน์ของพระวินัย²⁴

ประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระวินัยแต่ละข้อมีดังนี้

1. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
2. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
3. เพื่อกำราบคนหน้าด่านไม่รู้จักอาย
4. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
5. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน
6. เพื่อบำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง
7. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
8. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว
9. เพื่อความดำรงมั่นแห่งสัตถธรรม
10. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น

2.2 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์กับความสัมพันธ์อำนาจรัฐในอดีต

ในอดีตพระมหากษัตริย์จะมีบทบาทสำคัญต่อพระศาสนาโดยจะเห็นได้จากการใช้พระราชอำนาจเข้ามาค้ำจุนพุทธศาสนา ถ้าในอินเดียก็ได้แก่พระเจ้าอโศกมหาราช ถ้าเป็นศรีลังกาก็คือพระเจ้าทวานัมปิยะติสสะ ในกรณีของพม่า คือพระเจ้าอโนรธามังช่อ ส่วนกัมพูชาคือพระเจ้ารุทรวรมัน หากเป็นลาวก็ได้แก่ พญาสามแสนไทสำหรับไทยเราเองก็มีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ที่ทรงรับภาระการใช้พระราชอำนาจเหนือคณะสงฆ์ ทั้งนี้ก็เพื่อวัตถุประสงค์ให้เกิดความบริสุทธิ์และความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา เช่น พระนารายณ์มหาราช, พระเจ้าตากสินมหาราช พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นต้น การใช้อำนาจรัฐในสมัยโบราณก็คือการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์นั่นเอง ซึ่งเห็นได้เด่นชัดในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และ พระเจ้าตากสินมหาราช โดยมีเนื้อหาและรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ถึงรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นพระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธ พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ยิ่งใหญ่ มีพระราชอำนาจแผ่ไพศาลไปเกือบตลอดชมพูทวีป ทรงมีศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ทรงทำนุบำรุงพระสงฆ์ทั้งสังฆมณฑล ปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่ชำรุด

²⁴ พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529), 436.

เลื่อมโทรมและสร้างวัดวาอารามปูชนียสถานขึ้นใหม่ ส่งพระสงฆ์จาริกไปประกาศศาสนายังนานาประเทศ พระพุทธศาสนาในรัชสมัยนี้รุ่งเรืองถึงขีดสุด แต่ในขณะเดียวกันก็มีพวกพระอลัชชีมากเท่ากับพระสงฆ์ผู้ทรงศีล พวกนอกศาสนาหรือเดียรถีย์แอบแฝงเข้ามาปลอมบวชเป็นพระ เพราะได้รับบำรุงด้วยลาภสักการะอย่างเหลือล้น ทำให้การคณะสงฆ์ปั่นป่วนอลเวง เหลือกำลังที่หัวหน้าสงฆ์จะชำระสะสางด้วยหลักธรรมวินัย พระเจ้าอโศกมหาราชจึงพบทางอาศัยพระราชอำนาจของแผ่นดิน ออกพระราชกำหนดเด็ดขาดให้จับสึกพวกภิกษุปลอมบวชและพระอลัชชีทั้งหมด แล้วอาราธนาพระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระประชุมสงฆ์ทำตติยสังคายนา เมื่อ พ.ศ. 236²⁵

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างของธรรมราชาในอุดมคติ ช่วยประสานความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร และกลายเป็นความจำเป็นของศาสนจักรที่จะต้องมิอาณาจักรคอยเกื้อหนุน ดังมีหลักฐานให้เห็นชัดว่าด้วยพระราชกรณียกิจทางธรรมะของพระองค์ ศาสนาพุทธจึงเจริญมั่นคงและเผยแพร่ออกไปยังประเทศต่างๆ แลอบเอเชียอาคเนย์และกลายเป็นแบบแผนสำหรับกษัตริย์ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องประพฤติเลียนแบบพระองค์ดังปรากฏว่าพระมหาธรรมราชาลิไทแห่งอาณาจักรสุโขทัยก็ได้นำหลักการที่พระเจ้าอโศกมหาราชประพฤติปฏิบัติทางธรรม มาประยุกต์ใช้

อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่สมัยหลังพุทธกาลมาแล้วที่สถาบันกษัตริย์เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มาอย่างเหนียวแน่น ศาสนาย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ถ้าไม่ได้รับการอุปถัมภ์ค้ำจุน และไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากพระมหากษัตริย์ ดังนั้นอำนาจรัฐที่พระมหากษัตริย์ได้ทรงใช้นั้น จึงเป็นแบบอย่างของการใช้กุศโลบายทางการเมืองเพื่อการเสริมสร้างอำนาจและความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์ และความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองและสังคม นอกจากนี้จะเป็นธรรมราชาแล้วยังต้องทรงมีความรับผิดชอบต่อความเสื่อมของสังคมอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่ารับผิดชอบต่อความเสื่อมของพุทธศาสนาเป็นความรับผิดชอบของผู้ปกครอง

ปรัชญาของศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี มีศีลธรรม พุทธศาสนามีวิวัฒนาการมายาวนานกว่าสองพันห้าร้อยปี ซึ่งในอดีตกาลเคยเจริญรุ่งเรืองในประเทศอินเดีย แต่ทำไมพุทธศาสนาจึงเสื่อมสลายไปจากอินเดีย ซึ่งถือว่าเป็นแผ่นดินที่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน บางท่านถือว่าการที่พระพุทธศาสนาขาดรากฐานปัทมกันนั้น นับเป็นปัจจัยสำคัญมากประการหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมสลายลง

²⁵ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, กำเนิดมหานาน, (กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ม.ป.ป), 55.

สถาบันพระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตมาสำคัญอย่างยิ่งที่ประกันความมั่นคง เพราะเป็นศูนย์รวมจิตใจความเคารพ ความศรัทธาของบุคคลในชาติ ดังผู้เขียนจะขออนุญาตอ้างความบางตอนในปาฐกถาพิเศษของ พล.ต.ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชในงานครบรอบ 5 ปี มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตเชียงใหม่ ซึ่งมีใจความดังนี้ “ศาสนาพุทธอยู่มาได้ก็ร้อยกัพันปีในเมืองไทย ก็ด้วยพระบรมราชูปถัมภ์ คือ พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานความอุปถัมภ์ด้วยพระราชอำนาจ ไครมาเล่นรังแกศาสนาพุทธ ท่านป้องกันให้ หรือ ศาสนาพุทธเกิดคนไม่ดีขึ้น ที่จะทำให้เสียศาสนา พระเจ้าแผ่นดินเข้ามาป้องกันให้ มาจับสึกเอาตัวเข้าตะราง หรือทำอะไรก็แล้วแต่เถอะ ซึ่งพระองค์ท่านทำไม่ได้ การที่จำเป็นจะต้องมีกระทรวงศึกษาธิการ จำเป็นต้องมีกรมการศาสนา ก็เพราะเหตุว่าท่านเหล่านี้เปรียบเสมือนกับพระบรมเชษฐาภาพของพระมหากษัตริย์ เมื่อพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ศาสนาพุทธแล้ว เป็นหน้าที่ของข้าราชการของพระเจ้าอยู่หัวจะต้องมาดูแลกิจการงานทั้งหลายให้เรียบร้อยไป ถึงคราวจะต้องใช้อำนาจก็ต้องใช้ ถึงคราวจะต้องประสานประโยชน์อย่างไรรู้ก็ต้องทำ ทางราชการนั้นขอเรียนว่าไม่เข้ามาเกี่ยวข้องก็ไม่ได้เพราะอะไร เพราะพระไม่มีอำนาจในทางโลก การที่จะปกครองคนเป็นจำนวนมากนั้นต้องมีอำนาจ ก็อย่างที่ตำรวจปกครองมนุษย์ ปกครองหมาวส ก็ต้องมีอำนาจที่จะจับไปขัง ไปเข้าตะรางไปทำอะไรสารพัดมันปลอดภัย หนึ่งขู่ทางหนึ่งกันอยู่อย่างนี้ แต่พระท่านไม่มีอำนาจเหล่านี้ท่าน ไม่มีอำนาจทางโลกเลย”²⁶

ส่วนความสัมพันธ์อำนาจรัฐในอดีตนั้น ในสยามประเทศการเข้าไปเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ของกษัตริย์ผู้ปกครองมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย หลักฐานจากจารึกวัดป่าแดง แผ่นที่ 1 จารึกเมื่อจ.ศ. 768 (พ.ศ. 1949) กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระมหาธรรมราชาที่ 3 แห่งกรุงสุโขทัยให้พระราชอำนาจคำจุนคณะสงฆ์สมัยนั้นว่า

“ครั้งเมื่อพระสังฆปริณายกนามว่า พระบรมครูดีโลกคิลกะดิรัตน์สืลคัณฐวันวาสีธรรมกิตติสังฆราชมหาสามีเจ้า เจ้าคณะอรัญญวาสี ได้ตั้งพระมงคลวิลาสมหาเถรเป็นเจ้าอาวาสวัดกัลยาณวนารามเป็นครั้งที่ 2 มีพระเถระอีก 2 รูปคือ พระสารีปุตตมหาเถรและพระพุททวงศมหาเถรไม่เห็นชอบด้วยจนเกิดวิวาทาธิกรณ์ขึ้น พระธรรมราชาที่ 3 เจ้าเมืองสุโขทัยจึงมีพระราชโองการในที่ประชุมพร้อมด้วยพระราชมารดา หม่อมเสนาอำมาตย์ราชบัณฑิตและภิกษุสงฆ์ทั้งหลายทรงตั้งพระบรมครูสังฆราช คือ พระบรมครูดีโลกคิลกะดิรัตน์สืลคัณฐวันวาสีธรรมกิตติสังฆราชมหาสามีเจ้าให้เป็นสังฆปริณายก ทั้งพระราชทานอำนาจสิทธิขาดที่จะระงับอธิกรณ์ต่างๆ ได้เองในคณะอรัญญวาสี

²⁶ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, วิถุคติในพระพุทธศาสนาปาฐกถาพิเศษในงานครบรอบ 5 ปี, (เชียงใหม่: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ม.ป.ป.), 24.

ด้วยราชอำนาจดังกล่าว พระบรมครูจึงได้ตั้งพระมงคลวิลาสมหาเถรเป็นเจ้าอาวาสในวัดกัลป์
ยานวนารามอีกครั้งได้โดยเรียบร้อย”²⁷

การชำระพระศาสนาให้บริสุทธิ์โดยพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นกรณีหนึ่งที่มีอดีตที่ผ่านมา
สถาบันสงฆ์มีความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นราชูปถัมภ์

พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ทรงเห็นบทบาทของกษัตริย์กำลัง
ไปในทางประมุขของศาสนาควบคู่กันไปกับการเป็นองค์ศาสนูปถัมภก และเพราะเป็นผู้นำของ
ศาสนาและองค์การศาสนาเช่นนี้เองจึงได้ทรงออกพระราชกำหนดใน พ.ศ. 2316 ว่าด้วย
ศีลสิกขาบท มีความอธิบายหลักของพระวินัยโดยย่อนับตั้งแต่ปาชิก4 จนถึงอธิกรณ์สมณะ7 พระ
ราชกำหนดฉบับนี้มีได้ประกาศแก่คนทั่วไป แต่มุ่งจะเป็น “กฎให้ไว้แก่สมณผู้รักษาศีลสังวรวินัย”²⁸
ไม่พบหลักฐานว่าพระเจ้าแผ่นดินได้เคยออกกฎหมายสำหรับพระสงฆ์โดยเฉพาะเช่นนี้ ในสมัย
อยุธยา เพราะฉะนั้นพระราชกำหนดฉบับนี้นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการมีพระราชกำหนดที่มุ่งจะ
ใช้บังคับคณะสงฆ์โดยตรง อันจะเป็นธรรมเนียมที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรง
กระทำตามในเวลาต่อมา และเท่ากับเพิ่มพูนพระราชอำนาจของกษัตริย์เหนือการปกครอง คณะสงฆ์
อย่างเป็นรูปธรรมขึ้นกว่าสมัยอยุธยา พระราชกำหนดนี้ออกหลังจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรง
ชำระความบริสุทธิ์ของคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายเหนือโดยการพิสูจน์ดำเนินมาแล้ว 3 ปี พระราชกำหนด
นี้แจกแจงศีล 227 ของพระภิกษุเป็นข้อๆ โดยถือว่าศีล 227 เป็นกิ่งก้านสาขาของ ศีล 10 เป็นกฎที่
ให้ไว้แก่สมณผู้รักษาศีลสังวรวินัย ตอนท้ายกฎระบุไว้ว่า “ให้สมณะกุลบุตรผู้ไม่รู้
อรรถกถาปาฬิเล่าเรียนแจ้งใส่ในชั้นธรรมาสน์แล้วจึงให้บวชปรณิบัติตามรับสั่งนี้ทุกประการ”
พระราชกำหนดนี้แตกต่างจาก “กฎพระสงฆ์” ที่ออกในสมัยรัชกาลที่ 1 ในลักษณะสำคัญ คือ เป็นแต่
เพียงการแจกแจงศีล 10 และสิกขาบท 227 ข้อในพระวินัยปิฎก เพื่อให้ผู้จะบวชและไม่มีความรู้ทาง
บาลีอรรถกถาศึกษาเล่าเรียนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนบวชในพระศาสนา ในสมัยกรุงธนบุรี
หลังจากกรุงศรีอยุธยาแตกบ้านเมืองแบ่งเป็นก๊กต่าง ๆ เจ้าพระฝางตั้งตัวเป็นใหญ่ ในหัวเมืองฝ่ายเหนือ
ประเพณีพุทธศีล รวมพวกพระสงฆ์ลัทธิตั้งเป็นกองทัพทำความเดือดร้อนต่างๆ เป็นอาบัติ
ปาชิก แต่ไม่ลาออกจากสมณเพศ จุลศักราช 1132 (พ.ศ. 2313) สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยก
ทัพไปปราบเสร็จแล้ว ให้นิมนต์พระสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายเหนือมารวมกัน ด้วยไม่รู้ว่าภิกษุรูปใดมีศีล
บริสุทธิ์หรือไม่ จึงทรงให้ดำเนินพิสูจน์ความบริสุทธิ์สืบมาพิลาสามกลัน ผู้ชนะทรงแต่งตั้งเป็นอธิการ
ราชคณะฝ่ายเหนือตามภูมิธรรม แพ้แก่นาฬิกาให้ลงพระอาญาเขียนแล้วสักข้อมือไม่ให้บวชอีก ถ้า
เสมอนาฬิกาทรงให้บวชใหม่ ถ้าแต่เดิมไม่รับสารภาพผิด พองจะให้ดำเนินกลับสารภาพก็ให้ประหาร

²⁷ จารึกสมัยสุโขทัย, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2527), 250 – 256.

²⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,ม.ป.ป.), 252 – 253.

ชีวิตเสีย²⁹ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2316 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ยังได้ทรงออกพระราชกำหนดที่เรียกว่า “พระราชกำหนดพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าด้วยศีลสิกขาบท”³⁰ พระราชกำหนดนี้อธิบายหลักของพระวินัยโดยย่อ นับตั้งแต่ปาราชิก 4 ถึงอธิกรณ์สมณะ 7 พระราชกำหนดฉบับนี้มีได้ประกาศแก่คนทั่วไป แต่มุ่งจะเป็น “กฎให้ไว้แก่สมณผู้รักษาศีลสังวรวินัย” นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่า ไม่พบหลักฐานว่าพระเจ้าแผ่นดินได้เคยออกกฎหมายสำหรับพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะเช่นนี้ในสมัยอยุธยา พระราชกำหนดฉบับนี้จึงนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการมีพระราชกำหนดที่มุ่งจะใช้บังคับคณะสงฆ์โดยตรง อันเป็นธรรมเนียมที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงกระทำตามในเวลาต่อมา³¹

2.3 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ในสมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลพระภิกษุที่กระทำความผิดก็จะได้รับโทษซึ่งเรียกกันว่าพระวินัยในยุคสมัยนั้นการลงโทษกับพระที่กระทำความผิดพระวินัยไม่ได้เป็นเรื่องยุ่งยากหรือซับซ้อนแต่อย่างใดเพราะพระภิกษุในสมัยนั้นมีจิตสำนึกที่ดีหากมีการกระทำอะไรที่ผิดพระธรรมวินัยก็ยอมรับว่าทำ ต่อมาในสมัยหลังพุทธกาล ซึ่งเป็นช่วงที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก เช่นในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชหรือพระเจ้ากนิษกะ กษัตริย์แห่งเมืองปาฏลิบุตรแคว้นมคธมีผู้ปลอมปนเข้ามาบวชเพื่อเห็นแก่ลาภสักการะไม่ร่ำเรียนปฏิบัติพระธรรมวินัย เกิดมีพวกอธรรมวาทิขึ้นทำให้คณะสงฆ์และพระศาสนาหมัวหมอง ภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีลปฏิบัติธรรมเคร่งครัดไม่อาจอยู่ร่วมด้วยได้ ต้องปลีกตัวไปอยู่ในป่าช้าว่าไม่มีการทำสังฆกรรมกันเป็นเวลาถึง 7 ปี ความทราบถึงพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงเห็นว่าจะปล่อยให้เหตุการณ์แบบนี้อยู่ในหมู่สงฆ์ต่อไปไม่ได้ จึงทรงอาราธนาพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระให้เรียกประชุมสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธาร่วมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัย ตั้งไว้เป็นหลักปฏิบัติในราว พ.ศ. 236 ทรงสั่งให้จัดการไต่สวนและลงโทษพวกที่บวชเพื่อลาภามิสพวกอธรรมวาทิให้สึกออกไป

ในยุคสมัยปัจจุบันการลงโทษพระภิกษุสงฆ์ต้องเป็นไปตามกฎหมายบัญญัติในอดีตพบว่าบทบัญญัติลงโทษพระสงฆ์ที่กระทำความผิดทั้งในด้านกระบวนการและเนื้อหา ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันที่กระบวนการไม่มีประสิทธิภาพอีกทั้งสภาพบังคับและเนื้อหาในการลงโทษก็เบาบาง

²⁹ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2, (กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร, 2548), 177 – 178.

³⁰ พระราชกำหนดพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าด้วยศีลสิกขาบท, (ม.ป.ท: โรงพิมพ์พิมพ์ไทย, 2484), 2548.

³¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2542), 258 – 259.

ทำให้พระภิกษุที่กระทำความผิดไม่เกิดความเกรงกลัว จึงทำให้พบเห็นและเป็นข่าวพระสงฆ์กระทำความผิดโดยไม่มีความละอายและเกรงกลัวต่อบทบัญญัติของกฎหมายบ้านเมืองอยู่เป็นประจำ³²

พระวินัยการสอบสวนและการลงโทษในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลเมื่อมีสาวกและภิกษุสงฆ์ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นย่อมจะเกิดปัญหาในหมู่คณะขึ้นได้เพราะสาเหตุเนื่องจากสังคมของหมู่คณะสงฆ์เพิ่มมากขึ้นอาจมีปัญหาก่อเกิดขึ้นในหมู่พระสงฆ์ด้วยตนเองหรืออาจเกิดขึ้นระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสก็ตามการลงโทษพระสงฆ์ที่กระทำความผิดพระวินัยนั้น เริ่มแรกพระองค์ทรงตัดสินผิดถูกเองได้เลยเพราะ ทรงเป็นพระศาสดาในสมัยพุทธกาลเมื่อมีพระภิกษุสงฆ์ก่อเหตุเรื่องราวต่างๆขึ้นมาแล้วเมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องและเห็นว่าประชาชนติเตียน พระองค์ก็จะพิจารณาดำเนินการหากเห็นว่าเป็นเรื่องที่จะบัญญัติไว้เป็นพระธรรมวินัยก็จะทรงบัญญัติไว้ให้ถือปฏิบัติกันมา ซึ่งบัญญัติไว้มี 3 สถานโทษอย่างหนัก ได้แก่ อาบัติปาราชิก พระภิกษุผู้ต้องอาบัตินี้ต้องขาดจากความเป็นพระภิกษุโทษอย่างกลาง ได้แก่ อาบัติสังฆาทิเสส โทษอย่างเบา ได้แก่ อาบัติ ปาจิตตีย์

วินัยสงฆ์ หรือ พระวินัยเป็นกฎหมายของพระภิกษุ เป็นเครื่องควบคุมความประพฤติการปฏิบัติตนของพระภิกษุให้เป็นนักบวชที่น่าเคารพเลื่อมใส ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความศรัทธาชื่นชมและมีใจโน้มเข้าหาเพื่อประพฤติดุธรรมต่อไป พระวินัยนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติตามเหตุที่บังเกิดขึ้น เมื่อมีภิกษุทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือทำความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงประชุมสงฆ์ ตรัสถามเรื่องราวจากภิกษุผู้กระทำความผิดให้ได้ความกระจ่าง แล้วทรงชี้ให้เห็นโทษของความประพฤติดิฉันนั้น ๆ พร้อมกับทรงชี้ทางที่ควรประพฤติให้สงฆ์ได้ทราบ

ข้อห้ามนั้นจึงบัญญัติขึ้นเป็นพระวินัย ห้ามมิให้ภิกษุทำอีกต่อไป การทำผิดพระวินัยเรียกว่าอาบัติ พระภิกษุที่อาบัตินี้ต้องรับโทษหนักเบาตามความรุนแรงของอาบัติที่กระทำ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติขึ้นความผิดที่รุนแรงมากน้อยตามลำดับ ดังนี้ คือความผิดขั้นสูงสุด เรียกว่า ปาราชิกขั้นรองลงมาตามลำดับคือ สังฆาทิเสส อนิยต นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ แต่ละชั้นมีจำนวนและรายละเอียดต่างกันไป แต่รวมแล้วเป็นข้อห้ามทั้งหมด 227 ข้อ การไม่ทำสิ่งที่ทรงห้ามทั้ง 227 ข้อ ก็คือการรักษาศีล 227 ข้อ ที่พระภิกษุทุกรูปต้องถือปฏิบัติให้เคร่งครัดนั่นเอง

พระภิกษุผู้ต้องอาบัตินี้ต้องอยู่กรรมคือ ประพฤติวัตรอย่างหนึ่งเพื่อการทรมานตนจึงจะพ้นโทษ โทษอย่างเบา ได้แก่ อาบัติอุลลัจจัย 1 ปาจิตตียะ 1 ปกฏีเทสนียะ 1 ทุกกฏ 1 พุพภาสิต 1 พระภิกษุผู้ต้องอาบัติเหล่านี้ต้องแสดงอาบัติประจานตนต่อหน้าพระภิกษุด้วยกันจึงจะพ้นโทษ³³

³² อ.ปลื้ม โชติขจร, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.), 12.

³³ โชติ ทองประยูร, กฎหมายคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา, 2506), 152.

ครั้งต่อมาจำนวนพระสงฆ์ในพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ก็ทรงมอบอำนาจในการระงับ อธิกรณ์ให้แก่คณะสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถและอาวุโสและมีพรรษามาก การตัดสินใจตัดสินกัน ไปตามพระธรรมวินัย โดยใช้จิตสำนึกที่รู้ดีรู้ชั่ว การตัดสินใจปราศจากอคติทั้งปวงไม่อยู่ภายใต้ อำนาจ โลภะ โทสะ โมหะ เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในสมัยพุทธกาลนั้นส่วนมากก็เป็นพระอริยสงฆ์

องค์คณะพิจารณา

พระพุทธองค์ได้กำหนดองค์คณะไว้แตกต่างกัน แต่ไม่ได้ระบุได้โดยเฉพาะในการพิจารณา คดีเท่านั้น ยังได้ระบุรวมไปถึงสังฆกรรมที่ทรงบัญญัติให้ภิกษุที่อยู่ในสมานสังวาสเดียวกัน กระทำ ร่วมกัน ด้วยดังพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับสังคายนาเล่มที่ 5 ข้อที่ 147 หน้า 266 บัญญัติไว้ คือ 4 รูป (ภิกษุสงฆ์จตุรวรรค) พร้อมเพรียงกันโดยธรรมสามารถทำกรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้น อุปสมบท ปวารณา อพทาน ให้องค์คณะจำนวน 5 รูปทุกอย่างยกเว้น 2 อย่าง คือ อุปสมบทใน มัชฌิมชนบท (ในเมือง) และอพทาน 10 รูป (ภิกษุสงฆ์ภัสสรวรรค) พร้อมเพรียงกันโดยธรรมเข้าทำ กรรมได้ทุกอย่างเว้นแต่อพทานกรรมอย่างเดียว 20 รูป (ภิกษุสงฆ์วิสตี้วรรค) พร้อมเพรียงกันโดย ธรรม ทำกรรมได้ทุกอย่าง 20 รูปขึ้นไป (ภิกษุสงฆ์คิริยวรรค) พร้อมเพรียงกันโดยธรรม กระทำกรรมได้ทุกอย่าง

การดำเนินการพิจารณาและกำหนดโทษ

การลงโทษแบบ “อธิกรณ์สมณะ” ซึ่งมีทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่ 1. สัมมุขาวินัย คือ การ ระงับคดี (อธิกรณ์ทั้งสี่) ต้องทำพร้อมหน้าสงฆ์พร้อมหน้าบุคคล พร้อมหน้าวัตถุ (วินัย) ในที่พร้อม หน้าธรรม หากเป็นการกระทำกลับหลังถือว่าการกระทำของพวกเขาไม่เหมาะสมไม่ควร ไม่ใช้กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรกระทำ พระพุทธองค์ยังเรียกผู้วินิจฉัยความผิดผู้อื่นที่ กระทำกลับหลังว่า โมฆะบุรุษ (พระไตรปิฎกภาษาไทยแบบสังคายนา เล่ม 6 ข้อ 229 หน้า 443) 2. สติวินัย คือ สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแก่ พระอรหันต์ ว่าเป็นผู้ที่มีสติเต็มที่จะเพื่อที่จะไม่ให้มีใคร โง่เขลา เช่น พระโศคาบัน เป็นต้น 3. อมูพหวินัย คือ การที่สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแก่ภิกษุ ผู้หายเป็นบ้าแล้วเพื่อจะไม่ให้ใครโง่เขลาด้วยอาบัติที่เธอทำเวลาเป็นบ้า การบัญญัติ พระวินัยนั้นพระ พุทธองค์ทรงคำนึงถึงเจตนาเป็นหลักใหญ่ ในการประพฤติดิปฏิบัติ คือบุคคลที่ได้กระทำซึ่งวินัย บัญญัติว่าเป็นความผิดนั้น ได้กระทำในขณะที่สติไม่บริบูรณ์ก็ไม่ได้มีความผิดต้องรับโทษ ภิกษุ 8 ประเภท ในทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ต้องอาบัติคือ ภิกษุไม่รู้ตัวหรือถูกบังคับแต่ไม่ยินดี ภิกษุที่เป็น บ้า ภิกษุที่มีจิตฟุ้งซ่าน ภิกษุผู้เฒ่าแก่ไม่รู้ตัวว่าทำอะไรลงไปบ้าง ภิกษุต้นบัญญัติ ภิกษุเอาทรัพย์ ของภิกษุอื่นด้วยเข้าใจว่าเป็นของตน ภิกษุเอาของภิกษุอื่นที่ถือว่าคุ้นเคยกับเจ้าของทรัพย์นั้นแต่ถือ ว่ายืม เป็นต้น 4. ปญฺญญาตกรณะ คือ การปรับอาบัติตามปญฺญญาของจำเลยผู้รับเป็นสัจย์ หมายถึง การ คิดที่จำเลยรับสารภาพ 5. เขภยยติกา คือ การตัดสินเอาตามคำของคนมาเป็นประมาณ หมายถึง การ

ตัดสินตามเสียงข้างมากเป็นประมาณ 6. ศัสตราปิยสิกขา คือ การลงโทษแก่ผู้ผิด การปรับอาบัติหรือความผิดในทางวินัย ได้แก่ ปราชิก สังฆาทิเสส ปาจิตติย์ นอกจากนี้ยังมีการลงโทษอื่น ๆ อีก เช่น ตัชชะนียกรรม คือ การลงโทษโดยไล่ออกเสียจากหมู่ ห้ามร่วมกิน ร่วมนอน ห้ามร่วมทำสังฆกรรม ศัสตราปิยสิกขากรรม คือ การลงโทษแก่ผู้กระทำผิดตามอาบัตินั้น ๆ เป็น ลหุกาบัติ (อาบัติเบา) 7. ติณวิถิตถารกวินัย คือ การประณิประนอมกันทั้งสองฝ่าย ไม่ต้องชำระความเดิม ซึ่งการบัญญัติในวินัยนั้นไม่ได้แยกแ่งหรืออาญาโดยมีการพิพากษาที่ลักษณะของผู้ทำหน้าที่ในการสอบสวนหรือซักถามจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาว่าละเมิดประพฤติดุกรรมวินัยนั้น ด้วยในสมัยพุทธกาลไม่ได้มีผู้ช่วยจำเลยซึ่งปัจจุบันนี้คือทนายความแต่อย่างใด เมื่อโจทก์กล่าวหาแล้วผู้ที่พิจารณาคดีก็จะตั้งภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้ทำการซักถามโดยให้สงฆ์ที่พิจารณาคดีนั้นฟัง สำหรับคุณสมบัติของภิกษุที่จะเป็นผู้สอบสวนนั้น พระพุทธองค์ได้ระบุไว้ตามพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่ม 8 หน้า 480 – 481 ดังกล่าว ต่อไปนี้

ผู้สอบสวนพึงรู้จักการนั่ง พึงนั่งอาสนะตามสมควร พึงเป็นผู้หนักในสงฆ์ พึงเป็นผู้หนักในพระสัทธรรม พึงเป็นผู้ไปตามอำนาจในประโยคคดี พึงสอบสวนโดยการอันควร พึงสอบสวนด้วยความจริง พึงสอบสวนด้วยความสุภาพ พึงสอบสวนด้วยคำประกอบด้วยประโยชน์ พึงเป็นผู้มีเมตตาจิต พึงนั่งบนอาสนะของทอดตาชั่วแอก พึงเนื้อความและไม่ถูกไปจากอาสนะ พึงเป็นผู้ไม่รีบด่วน ไม่ผูกพัน ผลุนผลัน ไม่ดุดัน พึงเป็นผู้กรุณา ขวนไขว้ พึงเป็นผู้ไม่พูดพล่อย เป็นผู้พูดดีที่สุด พึงเป็นผู้ไม่ผรุสวาท ไม่ขัดเคือง พึงกำหนดรู้จำเลยไม่เป็นธรรม พึงกำหนดรู้โจทก์เป็นธรรม พึงกำหนดคำให้การสองฝ่ายไม่ให้ตกหล่น ไม่แสดงข้อความอันเขาไม่ได้ให้การไว้ พึงจำบทพยัญชนะอันเข้าประเด็นไว้เป็นอย่างดี พึงปรับตามคำรับสารภาพ พึงประพฤติดัวด้วยความอ่อนโยน พึงวางตัวเป็นกลางทั้งในธรรมและในบุคคล

ผู้สอบสวนพระอริกณไม่พึงเบียดเบียนภิกษุผู้เถระ ไม่พึงพูดต่าง ๆ ไม่พึงถามถึงอุปฆาต (ผู้ที่บวชให้) ไม่พึงถามถึงอาจารย์ ไม่พึงถามถึงสัททวิหาร ผู้ที่ยอมเป็นศิษย์มอบตัวให้อบรมสั่งสอน) ไม่พึงถามถึงอันเตวาสิก (ผู้ที่รับมอบศิษย์ไว้อบรมสั่งสอน) ไม่พึงถามถึงภิกษุปูนอาจารย์ ไม่พึงถามถึงชาติ ไม่พึงถามถึงชื่อ ไม่พึงถามถึงใคร ไม่พึงถามถึงนิคม (หมู่บ้านที่อยู่อาศัย) ไม่พึงถามถึงชาติภูมิ ไม่พึงเห็นแก่บริษัถ ไม่พึงสอบสวนโดยการไม่สมควร ไม่สอบสวนด้วยคำไม่จริง ไม่พึงสอบสวนด้วยคำหยาบ ไม่พึงสอบสวนด้วยคำไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่พึงเป็นผู้มั่งร้ายสอบสวน ไม่พึงเป็นผู้กระชับที่หู ไม่พึงคอยจับผิด ไม่พึงขยิบตา ไม่พึงเลิกิ้ว ไม่พึงชะเง้อตีสระ ไม่พึงทำกริยาแห่งมือ ไม่พึงแสดงปลายนิ้วมือ

ตามแนวทางการพิจารณาคดีตามพระวินัยในสมัยพุทธกาลดังกล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าได้มีการกำหนดรายละเอียดประเภทแห่งคดี กำหนดโทษ องค์คณะในการดำเนินการและ

วิธีดำเนินการรวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องอธิกรณ์ไว้โดยละเอียด ศาสตราจารย์ปริชา ช้างขวัญยืน ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความเห็นว่า “ในสมัยพุทธกาล พระวินัยเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ เมื่อเกิดอธิกรณ์ผู้ที่ได้รับมอบหน้าที่ให้สอบสวนและวินิจฉัย ก็ทำหน้าที่ตามระเบียบการปกครอง ซึ่งเป็นเรื่องของฝ่ายบริหาร หากใช้เป็นอำนาจฝ่ายตุลาการไม่ ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าทรงระงับอธิกรณ์นั้น พระองค์ก็ไม่ได้ทรงอ้างว่าเป็นศาล แต่ทรงตัดสินถูกผิดเลย เพราะทรงเป็นพระศาสดา ครั้นทรงมีมากเข้าก็ทรงมอบอำนาจต่าง ๆ ให้ แต่สงฆ์ในสมัยนั้นก็พระอริยสงฆ์มิใช่สมมติสงฆ์เช่นปัจจุบัน การตัดสินจึงปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ ผิดกับสงฆ์ในสมัยนี้ ในสมัยนี้พระพุทธเจ้าทรงกระทำการต่าง ๆ อย่างเปิดเผย วินิจฉัยอย่างไรก็ทรงอธิบายอย่างแจ่มแจ้ง ทรงแสดงความบริสุทธิ์ของสังคมสงฆ์ให้ประชาชนประจักษ์สิ้นสงสัย และนับถือได้อย่างสบายใจ”³⁴

2.4 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ในยุคกรุงสุโขทัยและสมัยอยุธยา

ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงได้สดับกิตติศัพท์ของพระสงฆ์ชาวลัทธิ พระองค์ได้ส่งทูตไปอาราธนา พระมหาเถรสังฆราชจากนครศรีธรรมราชเข้ามาอยู่จำพรรษา ณ วัดอรัญญิก (วัดป่า) ในกรุงสุโขทัย พระสงฆ์ในกรุงสุโขทัยจึงแบ่งได้เป็น 2 คณะ อันได้แก่พระสงฆ์หินยาน ซึ่งมีแต่เดิมตั้งแต่รัชสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ คณะหนึ่ง กับพระสงฆ์ฝ่ายหินยานแบบลังกาวงศ์ ที่จาริกมาเมืองนครศรีธรรมราชอีก

ต่อมาพระสงฆ์คณะเดิมได้ยุบรวมกับพระสงฆ์ลังกาวงศ์ พระภิกษุสงฆ์ได้รับการเคารพยกย่องจากพระมหากษัตริย์ในกรุงสุโขทัยมาก ทรงยกย่องพระสงฆ์ที่แตกฉานในพระไตรปิฎก และเคร่งครัดในพระธรรมวินัยให้เป็น “สังฆราช” ดังปรากฏข้อความที่จารึกในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

“เบื้องต้นตะวันตกสุโขทัยนี้ มีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำโดยทานแก่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรหลวง (ฉลาด) กว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคน ลูก (จาริก) แต่เมื่อนครศรีธรรมราชมา”³⁵ ในรัชสมัยนี้ไม่ปรากฏว่ามีการจัดองค์กรปกครองคณะสงฆ์ การดูแลความเรียบร้อยของศาสนจักร ทรงเป็นภาระของพระมหากษัตริย์ และวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ก็ยังเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา พระราชภาระของพระมหากษัตริย์จึงเป็นการถวายความอุปฐาก

³⁴ ปริชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 50-51.

³⁵ ทองสุข ปญญาสุโข, พระพุทธศาสนาในอาณาจักรไทยโบราณ ล้านนา สุโขทัย กรุงศรีอยุธยา, (เชียงใหม่: เชียงรายไพศาลการพิมพ์, 2548), 15-30.

อุปถัมภ์ แม้กระทั่งการถวายสมณศักดิ์ เป็นต้น จนถึงรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไทพระองค์ทรงอาราธนาพระสงฆ์ชาวลังกานามว่า “พระมหาสามีสังฆราช” จากเมืองนครพนมมาตั้งสำนักเผยแผ่พระศาสนา ณ วัดป่าม่วงในเมืองสุโขทัย ใน พ.ศ. 1904” ซึ่งเป็นพระปฏิบัติกรรมฐานที่เคร่งครัด นิยมพำนักอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง พระภิกษุสงฆ์ 2 กลุ่มนี้ จึงกลายเป็นรูปแบบในการปกครองคณะสงฆ์สมัยนั้น กล่าวคือ พระสงฆ์ที่พำนักและปฏิบัติธรรมในวัดในเมือง เรียกว่าคณะคามวาสี (ฝ่ายขวา) แต่การที่จะเรียกว่าอรัญวาสี หรือคามวาสีนั้น ไม่สะดวกสำหรับชาวบ้าน ดังนั้นพวกชาวบ้านจึงเรียกคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายนั้นว่า คณะสงฆ์ฝ่ายซ้าย และคณะสงฆ์ฝ่ายขวา คณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายแยกการปกครองเป็นอิสระจากกัน แต่ละคณะมีเจ้าคณะผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุดของตน เรียกว่า “สังฆราชา หรือสังฆราช” ส่วนการปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองสำคัญอื่น ๆ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระสังฆราชประจำเมือง ในลักษณะเดียวกันกับที่ทรงแต่งตั้งเจ้าประเทศราชไปครองหัวเมืองใหญ่ฝ่ายราชอาณาจักรนั้นตำแหน่งสังฆราชาหรือสังฆราชในสมัยกรุงสุโขทัยจึงไม่ได้มีตำแหน่งเดียว และมีได้ปกครองคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร สังฆราชาหรือสังฆราชประจำหัวเมืองทำหน้าที่ปกครองเฉพาะหัวเมืองที่ดำรงอยู่เท่านั้น จึงมีสถานะเป็นเจ้าคณะเมืองมากกว่า ดังมีหลักฐานในทำเนียบพระสงฆ์ยุคหลังสุโขทัยเรียกเจ้าคณะเมืองในหลายเมืองว่าพระสังฆราช³⁶

อย่างไรก็ตามสมเด็จพระสังฆราช ก็หาได้มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองคณะสงฆ์ไม่ หากแต่ยังขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ และมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆราช แม้ในบางครั้งพระมหากษัตริย์ก็ทรงเสด็จไปตัดสินอธิกรณ์ข้อขัดแย้งในคณะสงฆ์ ดังกรณีพระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสลือไท) เสด็จไปประจักษ์อธิกรณ์สงฆ์ที่วัดป่าแดง³⁷

การลงโทษสมัยอยุธยา

สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงเห็นว่าพระพุทธศาสนาได้ถูกลัทธิภายนอกเข้ามายุยงและคลุกเคล้ากับสิ่งที่มิวัฒนา หลงใหล มอมเมาให้ประชาชนเห็นผิดเป็นชอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่พึงประสงค์ และโดยเฉพาะสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น พระองค์เองทรงพระปรีชาสามารถและมีความสัมพันธ์กับทางบาทหลวงในคริสต์ศาสนาฝรั่งเศสเป็นอย่างดี และทรงเห็นว่าพระหรือบาทหลวงในคริสต์ศาสนามีความรอบรู้มิใช่

³⁶ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตนวนิยมและทางออกจากวิกฤติ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิศุภคศิริ-ศฤงคารีวงศ์, 2545), 46.

³⁷ สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึกภาค 1, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2521), 124-125.

เฉพาะแต่ด้านศาสนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่หากมีความรู้และความสามารถในการเผยแผ่ศาสนา และวิชาการอื่น ๆ ด้วยเป็นเหตุทำให้เจ้านายในราชสำนักเกิดความเลื่อมใสศรัทธา พระองค์จึงดำริว่าหากจะปล่อยให้พระพุทธศาสนาเป็นไปในรูปที่เป็นอยู่ในขณะนี้แล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องถึงกาลอวสานไปในที่สุดเป็นแน่แท้ พระองค์จึงริบอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา โดยโปรดให้มีการฟื้นฟูการจัดการเล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมเหมือนครั้งกรุงสุโขทัย และจัดให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรมขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นปฐมเหตุให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรมเกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรก สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป ดังปรากฏในหนังสือ “เรื่องเมืองไทย” ของมองซิเออร์เดอว์ลา ลูแบร์ ราชการในตำแหน่งราชทูตฝรั่งเศส ได้เขียนว่าภายหลังเมื่อได้เดินทางเข้ามารับราชการในแผ่นดินพระนารายณ์มหาราช ความตอนหนึ่งว่า “สมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุสามเณรเป็นอันมาก จนเป็นเหตุให้ราษฎรที่ปรารถนาหลบเลี่ยงราชการบ้านเมืองพากันไปบวชเสียเป็นอันมาก เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงทราบดังนั้น จึงมีรับสั่งให้ออกหลวงสรศักดิ์ (พระเจ้าเสือ) ผู้เป็นบุตรพระพิณธราชาสมุหพระกลาโหมเป็นแม่กองประชุมสอบความรู้ทางพระภิกษุสามเณร พระภิกษุสงฆ์ฝ่ายคามวาสียอมทำตามบังคับบัญชาของออกหลวงสรศักดิ์ แต่พระภิกษุสงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสีมิยอมเรียกร้องว่า ถ้าจะสอบความรู้กันแล้วขอให้สงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสีเป็นแม่กองในการสอบ ผลของการสอบปรากฏว่าบรรดาพระสงฆ์สามเณรที่หลบเลี่ยงราชการไปบวช สอบได้ความซัดว่าเป็นผู้ไม่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาถูกบังคับให้ลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาสมีจำนวนมากมิใช่น้อย” นี่เป็นเนื้อความตามหนังสือฝรั่งเศสแต่งไว้ ส่วนเนื้อความตามที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพระราชพงศาวดารว่า “พระยาวิชาชนทร์เป็นผู้ให้สีกพระเณรสมเด็จพระยาดำรงฯ ทรงวิจารณ์ว่า ความจริงในข้อที่ผู้ใดให้สีกนั้นไม่เป็นสำคัญ แต่ควรเชื่อถือได้ว่าการสอบปริยัติธรรมตั้งมหาปริยัญได้มีมาแต่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หรือก่อนขึ้นไปกว่านั้น ส่วนการสอบไล่จะใช้วิธีการอย่างไรไม่มีได้กล่าวเป็นหลักฐาน ในหนังสือพงศาวดารกรุงเก่า ตอนหนึ่งว่า “สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมชำนาญมาแต่ยังทรงผนวช ครั้นเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว ทรงศรัทธาเสด็จออกบอกหนังสือพระภิกษุสามเณรที่พระนั่งจอมเกล้า 3 หลังเนื่อง ๆ พอจะวิเคราะห์ได้ว่า ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การปลอมบวชในพระพุทธศาสนาและการที่พระภิกษุสามเณรมิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย กลับไปเรียนเครื่องานวิชา ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาหมวมอง จึงได้ทรงให้ขุนหลวงสรศักดิ์จัดการสอบปริยัติธรรมแก่ภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ผู้ใดสอบได้ก็ให้คงอยู่เป็นพระภิกษุหรือสามเณรต่อไป ผู้ใดสอบตกก็โปรดให้ลาสมณเพศและดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ทรงเทศนาเหตุการณ์ในอดีตเพื่อประกอบทางการศึกษาวิจัย
ดังนี้³⁸

จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ไทยในอดีต สมัยกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นเหตุการณ์ช่วงตอนปลายรัชกาลของพระองค์ พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศส ทรงชักชวนพระเจ้าแผ่นดินแห่งสยามหันไปนับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกแต่ไม่สำเร็จ ซึ่งตรงนี้ขอให้นึกถึงบันทึกของพ่อค้าฝรั่งเศสเกี่ยวกับที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงชวนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้หันไปเป็นคาทอลิก ดังมีบันทึกไว้ว่า “ถ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้ทรงชักชวนแล้ว สมเด็จพระนารายณ์ก็คงจะหันเข้าหาศาสนาโรมันคาทอลิกเป็นแน่ จะเป็นเกียรติยศแก่พระเจ้าหลุยส์สักเพียงไร เพราะในเวลาพระองค์ได้ทรงจัดการศาสนาในราชอาณาจักรของพระองค์แล้วยังได้ทรงจัดการทำลายศาสนาอื่นไม่ดีในแผ่นดินฝ่ายตะวันออก ซึ่งนับว่าเป็นประเทศที่เจริญที่สุดอยู่แล้ว”

ถ้าใครไม่อ่านไม่รู้ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสและประเทศในยุโรปตอนนี้ จะมองไม่เห็นและไม่รู้ทันว่าบันทึกของพ่อค้าฝรั่งเศสนี้ มีความหมายสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ความหมายว่าอย่างไร? คำว่า **“ได้ทรงจัดการศาสนาในราชอาณาจักรของพระองค์”** ก็คือ การที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงดำเนินการให้ศาสนาอื่น โดยเฉพาะนิกายโปรเตสแตนต์หมดไปจากฝรั่งเศส คงเหลือแต่นิกายโรมันคาทอลิกอย่างเดียว ในคำว่า **“ยังได้ทรงจัดการทำลายศาสนาอื่นไม่ดีในแผ่นดินฝ่ายตะวันออก ซึ่งนับว่าเป็นประเทศที่เจริญที่สุดอยู่แล้ว”** แผ่นดินฝ่ายตะวันออก ซึ่งนับว่าเป็นประเทศที่เจริญที่สุดอยู่แล้วเวลานั้นก็คือประเทศสยามหรือไทยนี้แหละ ส่วนคำว่า **“ยังได้ทรงจัดการทำลายศาสนาอื่นไม่ดี”** ก็หมายความว่า ถ้าพระนารายณ์มหาราชทรงหันไปนับถือศาสนาคาทอลิกตามที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงชักชวนแล้วพระพุทธรูปซึ่งเป็นศาสนาที่เขาว่าไม่ดี (ชาวคาทอลิกเวลานั้นถือว่าศาสนาอื่นไม่ดีทั้งนั้น ดังที่เขาต้องกำจัดพวกโปรเตสแตนต์) ก็จะถูกกำจัดหมดไป และเมื่อนั้นชาวพุทธในสยามก็จะมีชะตากรรมเช่นเดียวกับพวกอิวเกนอตในฝรั่งเศสที่จะต้องถูกกำจัดให้หมดสิ้นเพื่อให้แผ่นดินเหลือแต่คาทอลิกอย่างเดียว อันเป็นการแน่นอนไม่มีอะไรจะต้องสงสัย

ตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม้ว่าพระเจ้าหลุยส์จะยังทรงชักชวนพระเจ้าแผ่นดินสยามให้หันไปเป็นคาทอลิกไม่สำเร็จ แต่การทูตระหว่างสองประเทศก็เดินหน้าหนักแน่นยิ่งขึ้น พร้อมกับการที่ฝรั่งเศสเรียกร้องมากขึ้น ราชทูตไทยไปฝรั่งเศส 3 ครั้งใน ค.ศ. 1680, 1684 และ 1686 (= พ.ศ. 2223, 2227 และ 2229) ส่วนทางฝรั่งเศสก็ส่งคณะทูตใหญ่ขึ้น ขึ้นมายังประเทศสยาม ในปี 1682, 1685 และ 1687 (= พ.ศ. 2225, 2228 และ 2230) โดยเฉพาะครั้งสุดท้าย คือ พ.ศ. 2230 (ก่อนสมเด็จพระนารายณ์ฯ สวรรคตปีเดียว) ฝรั่งเศสส่งเรือรบมาด้วย 6 ลำ พร้อมทั้ง

³⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), กัณฑ์แห่งพระพุทธรูปศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2544), 115-117.

ทหาร 600 นาย หนังสือ Encyclopedia Britannica (1997) หัวข้อ “Narai” และหัวข้อ “Phaulkon” เขียนไว้รวมความว่าในเดือนธันวาคม 1685 (พ.ศ. 2228) สยามกับฝรั่งเศสได้ร่างสนธิสัญญา ซึ่งนอกจากให้อภิสิทธิ์ทางการค้ามากมายแก่ฝรั่งเศสแล้ว ก็ยอมให้ฝรั่งเศสเข้าตั้งกองทัพบกที่เมืองสงขลา ด้วย ต่อมาพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ก็ทรงเสนอข้อเรียกร้องเพิ่มอีก และในปี 1687 (พ.ศ. 2230) ก็ได้ (ส่งกองเรือรบ 6 ลำ พร้อมด้วยทหาร 600 นายเข้ามา) บีบให้สยามยอมรับเงื่อนไขของพระองค์ และสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ต้องจำพระทัยยอมให้กองทหารฝรั่งเศสเข้าตั้งประจำเมืองบางกอกซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ ครั้งนั้นกระแสความรู้สึกร่วมกันต่อต้านขจัดเชื้อฝรั่งเศสและไม่พอใจต่อฟอลคอน คือเจ้าพระยาวิไชยเณร ได้รุนแรงขึ้น พอสมเด็จพระนารายณ์ฯ ก็ประชวรหนัก จนสวรรคตในปี 1688 (พ.ศ. 2231) พระเพทราชาได้สังหารฟอลคอนเสีย แล้วขับไล่กองทัพและพ้อคำวานิชฝรั่งเศสออกจากประเทศสยามทั้งหมด ทำให้ประเทศไทยเสมือนปิดประเทศ ไม่มีความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสหรือชาวตะวันตกเป็นเวลานานต่อมาถึง 150 ปี

ในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาพระมหากษัตริย์ทรงถูกบีบบังคับจากลัทธิการค้าเมืองขึ้น พร้อมกับเผยแพร่นิกายศาสนาจากตะวันตก จะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาทรงให้การปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้รอดพ้นจากวิกฤตมาได้ เพราะพระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมประเพณีไทยมานับพันปี หากเกิดความล่มสลายของสังคมและพระพุทธศาสนาแล้ว จะส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมในราชสมบัติของพระมหากษัตริย์ด้วย ดังนั้นหากเมื่อสัญญาณแห่งความเสื่อมคือการไม่ปฏิบัติตามพระวินัยของพระภิกษุสงฆ์ปรากฏขึ้น พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจในทางอาณาจักร

นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่า การชำระคณะสงฆ์ให้บริสุทธิ์ถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของสถาบันกษัตริย์³⁹ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ลาเลูแบร์รายงานว่า เมื่อก่อนเขาจะเข้ามาเมืองไทยไม่นาน พระนารายณ์ทรงเห็นว่ามีคนหลบหนีราชการไปบวชเสียมาก จึงโปรดฯให้ขุนหลวงสรศักดิ์ เป็นแม่กองชำระพระสงฆ์โดยการสอบความรู้พระปริยัติธรรม⁴⁰ อย่างไรก็ตามตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงไม่เคยมีพระราชบัญญัติชนิดที่จะเรียกว่า “กฎหมายพระสงฆ์” ได้เลย เพราะว่าการปกครองคณะสงฆ์แต่โบราณ แม้ว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชและพระราชาคณะก็จริง แต่สถานะของพระเจ้าแผ่นดินเหนือองค์การปกครองคณะสงฆ์นั้นตั้งใจปล่อยไว้ให้กำกวม กล่าวคือ จะไม่ใช่พระราชอำนาจโดยตรงในการปกครองคณะสงฆ์ แต่ปล่อยให้อยู่ในมือสมเด็จพระสังฆราชและพระราชาคณะที่ทรงตั้งไว้ เพราะโดยทฤษฎีแล้วพระสงฆ์มิได้อยู่ภายใต้การปกครองโดยตรงของพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระสังฆราชย่อมเป็นประธานในองค์การปกครอง

³⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี, 251.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, 254.

คณะสงฆ์ พระเจ้าแผ่นดินเพียงแต่พระราชทานอำนาจในทางโลกซึ่งสมเด็จพระสังฆราชไม่มีมาช่วยให้การปกครองนั้นเป็นไปได้ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงพระเจ้าแผ่นดินย่อมใช้พระราชอำนาจในการจับกุมภิกษุสิกขาเสียก็ได้ การออกพระราชกำหนดเกี่ยวกับข้อปฏิบัติของพระสงฆ์เริ่มต้นครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี นิธิ เอียวศรีวงศ์ อธิบายว่า เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงเน้นบทบาทและหน้าที่ของกษัตริย์ในฐานะบุคคลมากขึ้นกว่าสถาบัน จึงทำให้ความกำกวมระหว่างอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชและพระเจ้าแผ่นดินนั้นโน้มเอียงไปในทางที่ว่า พระเจ้าแผ่นดินกำกับอยู่เหนือองค์การปกครองคณะสงฆ์อย่างชัดเจน แม้แต่การชำระให้พระสงฆ์บริสุทธิ์ก็ทำได้โดยอาศัย “อาณัติ” ส่วนพระองค์ กล่าวคือ ความสามารถทางวิปัสสนา ไม่ใช่อำนาจปกครองขององค์การปกครองคณะสงฆ์อันมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ⁴¹

2.5 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และก่อน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ.2505

การดำเนินการทางวินัยในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สถาบันพระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาพระมหากษัตริย์ไทยได้รวมศูนย์อำนาจรัฐ โดยมีการผูกสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ากับสถาบันทางศาสนา กษัตริย์จึงเปรียบดังพระโพธิสัตว์ ที่จะนำประชาชนไปสู่แสงสว่างในสุคติภพและมีบุญญาธิการมีสัมมาแต่ชาติปางก่อน การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการใช้พระราชอำนาจสั่งการ การปกครอง คณะสงฆ์ให้เกิดความสงบเรียบร้อย การชำระมลทินและลงโทษพระภิกษุสงฆ์ที่กระทำความผิดวินัยหรือฝ่าฝืนบ้านเมืองก็เป็นหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ นอกจากจะเป็นผู้ปกครองแล้วยังเป็นธรรมราชานอกจากนี้ยังทรงรับผิดชอบต่อความเสื่อมของสังคมอีกด้วย ผู้ปกครองเป็นผู้มีหน้าที่ในการขจัดความขัดแย้งและรักษาความยุติธรรมของสังคม ดังนั้นผู้ปกครองที่ดีจึงได้แก่ผู้ปกครองที่มีความยุติธรรมเป็นธรรมราชาดัง (ธัมมิกสูตร) จากหนังสือพระไตรปิฎกเล่มที่ 21 ได้กล่าวถึงความสำคัญของธรรมมิกราชไว้ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้นแม้พวกข้าราชการก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้นพราหมณ์และคฤหบดีก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และคฤหบดีไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้นชาวนิกมและชาวชนบทก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อม

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, 252-253.

หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ หมู่ควานักษัตริย์...คืนและวัน..เดือนฤดู และปีก็หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ ..ย่อมเดินผิดทาง..เทวดาย่อมกำเริบ..เมื่อเทวดากำเริบ ฝนย่อมไม่ตกต้องตามฤดูกาล ฯลฯ เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูง ไปคด โคเหล่านั้นย่อมไปคดทั้งหมด... ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนั้นก็ประพฤติธรรมเหมือนกัน แวันแคว้นทั้งหมดจะได้ประสบความทุกข์ ถ้าพระราชานิตั้งอยู่ในธรรม..ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนย่อมประพฤติธรรมเหมือนกันแวันแคว้นทั้งหมดย่อมได้ประสบความสุข ถ้าพระราชานิตั้งอยู่ในธรรม..

ตามพระสูตรนี้ คุณธรรมจริยธรรมของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับความเจริญและความเสื่อมของสังคม ถ้าผู้ใดถูกแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครอง แต่ไม่มีธรรม อันนำความเสื่อมมาสู่สังคมถ้ามีธรรม สังคมก็จะเจริญรุ่งเรือง คติความเชื่อที่ว่าความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองขึ้นอยู่กับคุณธรรมจริยธรรมของพระมหากษัตริย์ การล่มสลายของบ้านเมืองเป็นผลมาจากความไร้จริยธรรมคุณธรรมของพระมหากษัตริย์ อันมีที่มาจากพระไตรปิฎกนี้ เป็นคติที่ยึดถือสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองเกี่ยวข้องกับพระบารมีของบ้านเมืองก็เกี่ยวข้องกับพระบารมีของธรรมโดยเฉพาะธรรมของผู้ปกครองเช่นนี้ ผู้ปกครองจึงมีภารกิจสำคัญที่จะต้องทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นการแสดงพระองค์ให้ประจักษ์แก่อาณาประชาราษฎร์ว่าทรงมีพระบารมีสมควรจะเป็นผู้ปกครอง เป็นธรรมราชา นอกจากนี้ ยังต้องทรงรับผิชอบโดยตรง ต่อความเสื่อมของสังคมอีกด้วย การเชื่อมโยงความเสื่อมของพระพุทธศาสนาเข้ากับการไม่มีทศพิธราชธรรมของผู้ปกครองเช่นนี้ ย่อมทำให้ผู้ปกครองมีพันธกิจต่อพระพุทธศาสนาพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองต้องเป็นผู้รับผิชอบต่อความเสื่อมที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา ดังนี้ เมื่อสัญญาณแห่งความเสื่อมคือการไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ปรากฏขึ้นพระมหากษัตริย์ย่อมจะทรงเดือดร้อนพระราชหฤทัยเพราะความล่มสลายของสังคมและพระพุทธศาสนากระทบกระเทือนต่อความชอบธรรมในราชสมบัติของพระองค์ด้วย ดังในบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต เล่าไว้ว่า เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงสดับว่ากาลแห่งความเสื่อมจะมาถึงในรัชสมัยของพระองค์ตามคำยืนยันของพราหมณ์ประจำราชสำนัก พระองค์ทรงไม่พอพระทัยมากพระเกรงว่าพระองค์จะทรงสูญเสียตำแหน่งไป พระองค์ได้ให้คำอธิบายว่าพระองค์จะทรงเป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมาใหม่ พระองค์ทรงคิดที่จะเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างในด้านจิตวิญญาณ จึงทรงรับสั่งให้สร้างและซ่อมแซมวัดวาอารามสำคัญ ๆ ทั้งหมด ทั้งประเทศ แม้นในที่ ๆ ไม่มีประชาชนอยู่⁴²

⁴² รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลิต), (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2546), 116 – 117.

วินัย พงศ์ศรีเพียร กล่าวถึงตัวอย่างที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ว่าเมื่อพุทธศาสนาล่วงเข้าปี 2000 อันเป็นจุดเริ่มต้นของปฏิบัติอันตรธานนั้น มีผลทำให้บรรดาพุทธศาสนูปถัมภกในประเทศต่างๆ มุ่งมั่นที่จะดำเนินการหยุดยั้งความเสื่อมของพระพุทธศาสนาโดยการออกผนวช (กรณีสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราช) การสร้างพระพุทธรูปสำคัญ การสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์สถูปเจดีย์อันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา เพื่อยับยั้งผลจากปรีชาอันตรธาน ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกใหม่ (ในกรณีของพระเจ้าติโลกราช) และการแต่งชำระมหาชาติคำหลวง (ในกรณีของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) เพื่อเป็นการยับยั้งผลกระทบอันเกิดจากปฏิบัติอันตรธาน หลังปี 2000 ในฝ่ายราชอาณาจักรได้เกิดการปฏิรูปสถาบันสงฆ์ให้บริสุทธิ์และเคร่งพระวินัยมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การปฏิรูปวงการสงฆ์ของพระรามาธิบดี (ธรรมเจดีย์) กษัตริย์มอญ แห่งหงสาวดี⁴³

การออกกฎพระสงฆ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อจุลศักราช 1144 ปีชวด จัตวาศก (พ.ศ. 2325) นอกจากจะทรงมีพระราชกรณียกิจในการฟื้นฟูอาณาจักรแล้วยังทรงมีพระราชกรณียกิจในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอีกด้วย

ในกฎพระสงฆ์ข้อ 1 แสดงถึงพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไว้โดดเด่นเป็นพิเศษว่า ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาปรารภนาจะให้เป็นประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งปวง มีพระราชปณิธานปรารภนาพระโพธิญาณสัพพัญญู (การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า) “จึงพระบาทสมเด็จพระบรมนารถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ทุกวันนี้มีพระราชปรารภนาพระโพธิญาณสัพพัญญู ประกอบด้วยพระมหากรุณาญาณ หากตักเตือนพระไทยเป็นธรรมดา กรุณาจะเป็นประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งปวง” นอกจากนี้ ในกฎพระสงฆ์ทุกข้อจะปรากฏความซึ่งแสดงให้เห็นพระคุณธรรมและพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ว่า “จึงสมเด็จพระบรมนารถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอนันนาคาสัมภาราดีเรกเอกพิบูลสุนทรจาริกกัลยาณีกล่าวว่า พระรามาธิบดีทรงปฏิรูปพระศาสนาโดยการตรวจสอบ ราชศรัทธา เปนอัครมหาสาธุชนูปถัมภกพระพุทธศาสนา จำเริญศรีสวัสดิ์ทั้งพระบริญฺติแลปติปติศาสนา ให้ถาวรารุ่งเรืองไปเป็นที่เลื่อมใสมนัสการบูชาแก่เทพยดานุชย์ทั้งปวง” ความดังกล่าวนี้นอกจากแสดงให้เห็นว่าพระองค์มีพระราชปณิธานอันสูงส่ง และทรงกอปรด้วยพระคุณธรรมทรงบำเพ็ญพระบารมีเป็นอเนกอนันต์ มีพระราชศรัทธาในพระศาสนาอย่างหาที่เปรียบมิได้ และทรงเป็นอัคร

⁴³ วินัย พงศ์ศรีเพียร, มิคสัญญีปี 2000: ความหมายทางปรัชญาประวัติศาสตร์ทฤษฎี, (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 31 – 32.

มหาสาสนูปถัมภกพระพุทธศาสนายันจะเป็นมรรคาสู่เป้าหมายดังกล่าวแล้วยังแสดงเป็นนัยว่า พระมหากษัตริย์แห่งรัตนโกสินทร์มีพันธหน้าที่การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงตระหนักในพระราชภารกิจนี้เป็นอย่างดี ดังนั้น เมื่อความเสื่อมแห่งพระศาสนาปรากฏในพระราชอาณาจักรพระปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงทรงออกกฎพระสงฆ์ คณะสงฆ์ถือเป็นการชำระความบริสุทธิ์ของคณะสงฆ์อีกคำรบหนึ่งในประวัติศาสตร์สยาม อย่างไรก็ตาม การใช้พระราชอำนาจเพื่อชำระความบริสุทธิ์ของคณะสงฆ์โดยออกกฎพระสงฆ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้นมิได้ทรงอ้าง “อาณัติ” ส่วนพระองค์จึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรีแต่ทรงอ้างอุดมการณ์ของพุทธศาสนา และจารีตของพุทธกษัตริย์อันสืบเนื่องกันมาตั้งแต่พระเจ้าอชาตศัตรู(ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า) พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย (ครองราชย์เมื่อพ.ศ.218) เรื่อยมาจนถึงพระเจ้าปรีกรม พรพุราชแห่งลังกา (ครองราชย์เมื่อ พ.ศ.1696)

อาจกล่าวได้ว่า กฎพระสงฆ์ คณะสงฆ์มีข้อกำหนดชัดเจนว่าพระสงฆ์และราชาคณะต้องกระทำหรือต้องไม่กระทำอะไร ซ้ำยังมีการกำหนดโทษฝ่าฝืนไว้พร้อมเสร็จทุกมาตรการที่สถาบันพระมหากษัตริย์ใช้พระราชอำนาจมาช่วยกำกับการปกครองคณะสงฆ์ ผดุงความบริสุทธิ์แห่งวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ให้ต้องตามพระวินัยบัญญัตินั้น เป็นหน้าที่ตามประเพณีหรือตามความคาดหวังของสังคมไทยมานานแล้ว แม้ว่าจะไม่ได้ออกกฎหมายอย่างชัดเจนเช่นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงทำก็ตาม กฎพระสงฆ์สืบเนื่องกับหน้าที่ของสถาบันกษัตริย์ตามราชประเพณีอันมีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แม้การชำระคณะสงฆ์ให้บริสุทธิ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไม่ใช่กรณีแรกในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองและศาสนา แต่ถือว่าเป็นครั้งแรกที่มีการออกกฎหมายพระสงฆ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นทางการเช่นนี้

อนึ่ง หากพิจารณาการออกกฎหมายพระสงฆ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยคำนึงถึงอุดมคติเกี่ยวกับรัฐสมัยนั้นและข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์การออกกฎหมายพระสงฆ์มีความหมายไม่เพียงแต่เป็นการชำระความบริสุทธิ์ของพระสงฆ์และฟื้นฟูพระศาสนาเท่านั้น แต่หมายถึงการฟื้นฟูประเทศโดยตรงในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ยังไม่มีแนวคิดเรื่องการแยกศาสนาออกจากรัฐ ศาสนาคืออุดมคติของรัฐ สังเกตได้จากการถือว่าผู้ปกครองเป็นพระโพธิสัตว์หรือจากพระนามของพระมหากษัตริย์ การใช้คำแทนตัวผู้อยู่ใต้การปกครอง เช่น คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า”

พระมหากษัตริย์สมัยนั้นมีอุดมคติคือกิจกรรมด้านศาสนาก็คือกิจการของรัฐสิ่งที่ควรสังเกตคือเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกขึ้นครองราชย์ ได้ทรงฟื้นฟูการปกครองคณะสงฆ์โดยจัดระเบียบการปกครองใหม่ทันที มีการออกกฎพระสงฆ์เป็นจำนวนมากถึง 7 ข้อในช่วงแรกคือ ปี จ.ศ.1144-1145 ต่อมาในปี จ.ศ. 1150 ทรงมีพระบรมราชโองการให้ชำระกฎหมายเกิดขึ้น

หลังการชำระพระไตรปิฎกถึง 16 ปี เมื่อคำนึงว่าการก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เกิดขึ้นในขณะที่สังคมและประเทศยังระส่ำระสายจากผลพวงของสงคราม การเสียกรุงศรีอยุธยาและวิกฤตในปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชภารกิจสำคัญของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกคือ การฟื้นฟูประเทศให้กลับสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยเร็ว นอกจากการสงครามเพื่อป้องกันประเทศและการจัดระบบการปกครองภายในแล้ว พระราชภารกิจที่ต้องทรงกระทำควบคู่กันไปคือ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการจัดการปกครองคณะสงฆ์ การออกกฎหมายพระสงฆ์ และการสังคายนาพระไตรปิฎก แล้วแต่มีความหมายในแง่การฟื้นฟูอุดมคติของรัฐทั้งสิ้น การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจด้านการพระศาสนาจึงเป็นพระราชกรณียกิจเร่งด่วน เพราะการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาคือการรื้อฟื้นอุดมคติของสังคมของประเทศนั่นเอง ⁴⁴

หลักการในการออกกฎหมายพระสงฆ์ในรัชกาลที่ 1

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ภายหลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียกรุงบ้านเมืองก็เกิดระส่ำระสาย สังคมล่มสลาย สถาบันทางด้านการปกครองก็แตกสลาย สถาบันสงฆ์ซึ่งอยู่คู่สังคมไทยมาทีลุ่มสลาย พระสงฆ์องค์เจ้าขาดการอุปถัมภ์ค้ำชูจากพุทธบริษัท เพราะบ้านเมืองในขณะนั้นอยู่ในช่วงขาดซึ่งศูนย์อำนาจทางด้านการปกครอง

ดังนั้นเมื่อความเสื่อมแห่งพุทธศาสนา ปรากฏขึ้นในพระราชอาณาจักรจึงมีการออกกฎหมายพระสงฆ์เกิดขึ้น เพื่อเป็นการชำระความบริสุทธิ์ของพระสงฆ์ไม่ให้กระทำผิดพระวินัย เพราะเมื่อถึงญาณแห่งความเสื่อมคือการไม่ปฏิบัติตามพระวินัยของพระสงฆ์เกิดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองในการให้การอุปถัมภ์ค้ำชูเพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจและอยู่คู่สังคมไทย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงออกกฎหมายพระสงฆ์ในสมัยรัชกาลของพระองค์จำนวน 10 ฉบับ ทำให้ทราบว่าในยุคสมัยนั้นพระสงฆ์เคยกระทำผิดวินัยอย่างไรบ้าง

ดังที่ตัวอย่างของพระสงฆ์ที่กระทำผิดพระธรรมวินัยและความย่อหย่อนในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ของพระสงฆ์ในสมัยนั้น เช่น การห้าม มิให้มีการเทศนาพระมหาเวสสันดรชาดกอย่างนอกคอกนอกทางและหยาบคาย โดยจากเหตุการณ์มีพระสงฆ์บางจำพวกมีความว่า

“มิได้มีความเลื่อมใสเป็นธรรมการเวงฟังเอาแต่ถ้อยคำ ตลก คะนอง อันหาประโยชน์มิได้ พระสงฆ์ผู้สำแดงนั้นบางจำพวก มิได้เล่าเรียนพระไตรปิฎก ได้แต่เนื้อความแปลเป็นกาพย์ กลอน แล้วมาสำแดง ถ้อยคำตลก คะนอง หยาบช้ำ การเลี้ยวชีวิต มิได้คิดที่จะร่ำเรียนสืบไปทำให้พระศาสนาพินาศเพื่อน เลื่อมพูน ชวนกันประมาทในพระธรรมเทศนา จะได้ส่วย ทุกขเวทนา ในจตุรา

⁴⁴ ชาญณรงค์ บุญหนุน, พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, 27-29.

1. ไอ้ตีบวชอยู่วัดโพ เสพเมณฐธรรมกับอีทองมาก อีเพียน อีพิม อีนุญรอด อีหนูและอีเขียว
2. ไอ้ทองอยู่เสพสังวาสกับอีทองอิน
3. เนรปิ่นวัดโพ เป็นชู้กับอีคุ่มเมียพระแพทย์
4. เนรทองเสพสังวาสกับอีชีนวนอยู่วัดบางหว้าใหญ่
5. ไอ้เป้าวชอยู่วัดพวาได้เสกกับอีจันลาวจนอีจันมีบุตร
6. ไอ้ลุน วัดบางขุนพรหมให้เงินอีปิ่นโชลกู้ 10 บาท แล้วเสพเมณด้วย
7. มหาสังข์กับชีแก้ว วัดคงคาพิหาร ถูกจับว่าอยู่แต่สองต่อสองเป็นที่สงสัยใกล้ ปราชิก
8. เนรพุ่ม วัดเสาชิงช้า เข้าบ้านสีกาเป็นนิจ
9. ทิดอยู่วัดหงษ์ นอนกับอีเป้า ภรรยานายฤทธิ์บนเตียงในมุ้ง
10. เนรอยู่ศิษย์พระนิกรนอนในมุ้งกับอีทองคำภรรยานายกรมช้างแล้วคบเนรเล่นเบี้ย
11. มหาอิน และ มหาจัน วัดนาก พุดคุยกับอีมุขในที่ลับ
12. พระนิกรมซึ่งเป็นพระราชอาคันตุกะ “พุดจาเกี้ยวพานกับสีกาเป็นข้ากามอดรูปจับมือ อีฉิมๆ อดผ้าห่มส่งให้ เอาผ้าไว้จูบกอดนอน แลนอนเอกเขนกให้สีกาพัดลอยหน้า หาความอายไม่”
13. มหาขุนศิษย์พระนิกรม จับแก้มอีขาว และพุดจาเกี้ยวพานอีสีๆ รักยอมถอดแหวนให้
14. พระกรมหาสิน พระอันดับ วัดนากกลาง ลอบเข้าหาอีข้าหลวงในสมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าอภัยธิเบศ จับตัวได้

นอกจากความผิดทางเพศแล้วเนื้อความในกฎพระสงฆ์ ซึ่งออกในวันพุทธที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2332 แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์จำนวนหนึ่งยังทำผิดที่ร้ายแรงอย่างอื่นอีก จนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงปรารภว่า “บัดนี้ พระสงฆ์อันนับเข้าในพระพุทธชินโนรสมีได้มีหิริ โอตตัปปะ คบหากันทำอุลามกเปลือยชู้ภิกษุ” เพราะมีคดีเกี่ยวกับสงฆ์

1. เสพสุรายาเมาน้ำตาลส้ม แลฉันโภชนาหารของกัศของเคี้ยวเพลาราศรี
2. เรื่องติการพนันและสำมะเลเทเมากับหนีเที่ยว “ลงเหล่าเอาผ้าพาดบาตรเหล็กไปขาย แลกเหล้า เล่นเบี้ยเสีย มิได้ครองไตรจีวร ไม่ได้ปลงผม เทียวกลางวันกลางคืน ดูโจน หนั่ง หนุนละคร เบียดอุบาสกสีกา พุดจาตลกคะนองเฮฮาหยาบซ้ำทารุณ”
3. เรื่องพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ “ลงเหล่าเห็นชายเด็กลูกข้าราชการอนาประชาราษฎร์ รูปร่างหมดหน้า ก็พุดจาเกลี้ยกล่อมซัดชวนไปไว้แล้ว กอดจูบนอนเคล้าคลึงไปไหนเอาไปด้วย แต่งตัวเด็กโอ้อวด ประกวดกัน เรียกว่า ลูกสาวดี ลูกสุคติ ลูกศรียศตราณังรัต ลูกยานัด ก็มีบ้าง ช่วงชิงกันหึงษาพยายามเกิดวิวาทตีรันกันตายด้วยไม้กระบองชั้น”
4. “ลงพวงเหินสลุปกำปิ่น เหนส่าเถาเงินเข้ามาก็เข้ามาขึ้นเที่ยวบนส่าเถาชุกชนซื้อหาของเล่นปนละวลจิ้น จาม ผ่าร้าง ให้เคียรถินครนธดูถูก”

5. เรื่องไม่รักษาสถาปนา “นางพุกขึ้นไปซื้อแพรพรรณในพวงแพร่นางเจก จิน เอาไปเย็บเย็บเป็นผ้าผาด จีวร สบง สไบ กราบพระ รัตนคธ อังสะ กระทำเป็นสีเสด ชมพู ทำคุณนราราสคจพวกโจรไปงานพระพุทธรบาท กลางวันเข้าถ้ำร้องกลอนลำนนำหยอกสีกา สวดพระมาโดย ไม่ต้องตามเนื้อความพระบาฬี ร้องเป็นลำนนำเจก จิน ญวน มอญ ฝรั่งเศส แล้วฉันทาสกูปียก เกงบวด เมียงสั่มเมียงโบ กล้วยอ้อย”

พระพุทธรยดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเอาพระทัยใส่ในสถานการณที่ตกต่ำของพระสงฆ์ โดยทรงมีพระราโชบายในลักษณะมาตรการทางกฎหมายอันได้แก่

1. จัดให้มีสังฆการีธรรมทำหน้าที่สอดแนม
2. เน้นการเรียนปริยัติกับสามเณร
3. เน้นการควบคุมพระลูกวัดกับพระอุปัชฌาย์
4. พระเณรที่ต้องอาบัติปาราชิก ให้เป็นอำนาจพระราชาคณะจับสึกนอกจากนี้ยังให้สักหน้าหมายไว้เพื่อไม่ให้ปลอมเข้ามาอุปสมบทอีก

ถือได้ว่าเป็นมาตรการทางกฎหมายในการลงโทษที่ค่อนข้างรุนแรง แต่เมื่อคำนึงถึงบริบทในสมัยของพระองค์ท่านแล้ว ก็เข้าใจได้ว่าหากไม่ใช้การลงโทษที่เด็ดขาดก็จะไม่สามารถฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับมาดีขึ้นอีกได้อย่างทันทั่วทั้งที่

พระบาทสมเด็จพระพุทธรยดฟ้าฯ ไม่ทรงปล่อยให้เกิดความผิดในลักษณะข้างต้นมืออยู่ต่อไป และทรงกล่าวเตือนว่า

“เพราะพระราชาคณะธิดี พระเถรานุเถระผู้เป็นอุปัชฌายจารย์หาความกตัญญูกตเวทิต่อพระศาสนาไม มีได้ประพฤติดตามพระพุทธรฎีกาสัตตาปริหานิยธรรมเจดประการมีประชุมมนุพร้อมกันตรวจตราว่ากล่าวให้เห็นดีเลร้าย”

นอกจากนี้ ยังละเลยต่อผู้ผิดแทนที่จะ

“เอามาชำระว่ากล่าว จับ เฝียน พันทนาการ ประจานโทษทเวนบก สามวันเรือสามวัน เพื่อจะมีให้ดูเยี่ยงกันทะเลาพระศาสนา”

ทั้งนี้ได้ตรัสย่ำว่า

“พระราชาคณะทั้งปวงก็ได้ถวายปฏิญาณว่าจะกำชับว่ากล่าวให้พระสงฆ์สามเณรรักษาชาตะรูปะชะตะสิกขาบทอันนี้ให้บริบูรณ์ ฟังคู้ก็เหินหาหุคไม่ กฎแต่ก่อนให้ประกาศไปว่า จะเอาโทษทั้งสมณะและนราราส”

พระบาทสมเด็จพระพุทธรยดฟ้าฯ ทรงยกโทษให้อีกครั้งหนึ่ง แต่ทรงประกาศมาตรการเพื่อสงฆ์นำไปปฏิบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. ให้สังฆการีธรรมสวดเนม จับเอาตัวผู้ถวายเงินทอง และภิกษุ เณร รูปสี่ ผู้รับเงินทอง ขอให้สังเกตว่า การที่พระสงฆ์รับเงินทองในสมัยรัชกาลที่ 1 ถือเป็นเรื่องผิดพระวินัย ส่วนการรับก็ต้องถือเจตนาเป็นใหญ่ ในกฎพระสงฆ์ฉบับแรกๆ ก็ได้กล่าวถึงการให้ทานว่า ทั้งผู้ให้และผู้รับต้องสุจริตจริงๆ ทาน “จึงให้ผลมากประจักษ์ในชั่วนี้ชั่วหน้า” มิฉะนั้นเท่ากับว่า “พระราชาหมุนั้นให้กำลังแก่ภิกษุโจรอันปล้นศาสนา ทานนั้นหาผลมิได้ชื่อว่าทำลายพระศาสนา” ในที่อีกแห่งหนึ่งกล่าวว่า “ให้อย่างนี้ ชื่อว่าให้หมูล้ำช้ำๆ ภิกษุบาปมีน้ำใจทำลายพระศาสนา”

2. ให้เณรรู้จักศึกษาของตัวเองและเล่าเรียนพระปริยัติ

3. การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของอาราม “ให้โยมวัดกับเณรเถรถากทรายคายหญ้าแผ้วถางวัดให้เตียน ให้พระสงฆ์เอาทรายกวาดพื้นอารามให้ราบรื่นเป็นพุทธบูชาจำเรี่ยศรัทธาเทวดามนุษย์ทั้งปวง”

4. เณรเถรออกจากพระอารามต้องรู้จักวางตัวกิจใกล้ไกลแห่งใดก็ดีให้ห่มครองครองผ้าเหมือนกิตติยาภิณฑบาตรๆ โดยลำดับอย่าให้ซึ่งกันรับจ้งหันวิวาทขกตักกันเป็นอันขาด

5. ให้พระราชคณะ อธิการวัด อย่าให้สมณะสามเณรคบหาสีกาอันชั่วญาติและเข้าไปในบ้านนอนที่บ้าน

6. หากจนิมนต์มิได้ “อย่าให้เที่ยวเข้าบ้าน” ถ้ามีกิจธุระด้วยญาติและบิดามารดาและจะไปแห่งใดให้อำลาพระอุปัชฌาจารย์ ให้รู้กิจธุระก่อน

7. ห้ามฝ่ายอุบาสิกา อย่าทำสนทิตตันเป็นโยมให้ผ้าให้อามิสให้อาหารจำเพาะสมณะและสมณด้วยปรารธนาเมถุนธรรมอันโทษหนักทำลายพระศาสนาให้ถวายเป็นเวลาเช้าจนเที่ยงห้ามอย่าให้เข้าไปถวายในกุฏิและนั่งในที่ลับที่อันกำบัง ให้นั่งนอกกุฏิในที่แจ้งอย่าให้ถวายแก้วแหวนเงินทองต่อมือจำเพาะหน้า รักษาไว้เอาใจไปยินดีด้วยแก้วแหวนเงินทองนั้นเป็นอันขาดทีเดียว

8. อนึ่ง รูปสี่ อย่าให้อยู่ในอารามใกล้อารามเป็นอันขาดทีเดียวฝ่ายฆราวาสนั้นให้มูลนายบิดามารดาตรวจตราว่ากล่าว

9. ส่วนพระราชคณะ เจ้าอธิการอันดับผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ก็ให้ประพฤติตามสัตตปาปริยานิยธรรมแลลงพระอุโบสถตามพุทธบัญญัติทั้งนี้เพื่อ “ให้รฤกบอกราบิธอันหนักเบาร้ายดีให้แจ้งโดยสยามภาษาไทย ตามพระบาฬินิทานเหตุให้แจ้งจงทั่ว ให้สังฆการีธรรมตรวจทุกวันอุโบสถ”

10. ก่อนหน้านั้นในกฎพระสงฆ์ ออกเมื่อวันอาทิตย์ที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2326 ได้ทรงยกเหตุที่ไฉ่แก้วปราชิกแล้ว ยังปลอมตนเข้าไปร่วมทำสังฆกรรมกับสงฆ์อื่นด้วย ทรงโปรดให้ระมัดระวังพระสงฆ์ซึ่งต้องจุปราชิกทั้งสี่ โดย “อย่าให้ปกปิดโทษไว้ปฏิญาณตัวเป็นสงฆ์สมณะเข้ากระทำสังฆกรรม อุปสมบทกรรมด้วยคณะสงฆ์ให้

เปนมณิน”มาถึงในพ.ศ.2332ก็ต้องทรงออกกฎพระสงฆ์มาซ้ำอีกว่า

“โทษภิกษุเถรเถรรูปใดอารามใดต้องอธิกรณ์ถึงอันตวิตฎปราชิกแล้วให้พระราชคณะสืบเสาะ และบอกแก่สังฆการีขรรคมการให้แจ้งด้วยจะได้สักหน้าหมายไว้อย่าให้ปลอมอุปสมบทสืบไป ถ้าต้องข้อสงไสยให้เร่งชุมนุมพระราชคณะพระสงฆ์พิพากษาควรเยียวยาได้หรือไม่ได้ถ้าเยียวยาไม่ได้บัพพาทนียกรรม”

ในการปฏิรูปการปกครองสงฆ์ในตอนปลายรัชกาลนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ได้ทรงระบุว่าเอาโทษแก่พระราชคณะ“ซึ่งมิได้ระวังระไวตรวจตราเหตุผู้ออกตัณหา รู้คุณ พระพุทธศาสนา”

การลงโทษและการกวาดล้างพระวินัยในสมัย สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เสด็จเสวย ราชสมบัติแล้วทรงเอาพระทัยใส่ด้านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เหมือนอย่างเช่น พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยโบราณกาลมา ในช่วงรัชกาลของพระองค์ทรงปกครอง ในระยะเวลา 15 ปี แต่ที่ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ถึง 3 พระองค์ คือ สมเด็จพระสังฆราช (มี) สมเด็จพระสังฆราช (สุก) และสมเด็จพระสังฆราช (ด่อน) ภาระกิจของพระองค์ ท่านทรงทำนุบำรุง พุทธศาสนา ปรับปรุง การกิจ คณะสงฆ์ทางด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม ของพระสงฆ์และทรงกวาดล้างทางพระวินัยสงฆ์ ดังจะได้กล่าวต่อไป

แม้ในปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ พระภิกษุผู้ประพฤติดิผิดพระวินัยถึงขั้นปราชิกได้ถึงสักออกไปเป็นจำนวนมากแล้ว แต่ในรัชกาลต่อ ๆ มาสถาบันสงฆ์ไทยก็ยังประสบปัญหาเรื่องพระภิกษุกระทำความผิดวินัยค่อนข้างมากเหมือนเดิมทั้งนี้พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ทรงพยายามทำนุบำรุงบ้านเมืองและพระบวรพุทธศาสนา อย่างเต็มกำลังความสามารถเช่น รัชกาลที่ 2 โปรดฯ ให้แต่สมณทูตไปลังกาในเดือนยี่ ปีก่อ จุลศักราช 1176 หรือในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2357 ส่วนในจุลศักราช 1182 หรือ พ.ศ. 2363 ก็โปรดฯ ให้มีการสังคายนาการสวดมนตร์ เป็นต้น⁴⁷

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีเรื่องราวสำคัญเกี่ยวกับสถาบันสงฆ์อยู่หลายเรื่องเมื่อสมเด็จพระสังฆราช (สุก) มรณภาพลงในวันที่ 22 พฤษภาคม 2359 ได้มีการแต่งตั้ง พระสังฆราช (มี) เป็นพระสังฆราชองค์ใหม่ในวันที่ 15 สิงหาคม ปีเดียวกันอย่างไรก็ตาม เพียงอีกสามเดือนต่อมาคือในเดือนพฤศจิกายนก็ได้เกิดเหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนวงการสงฆ์ขึ้น นั่นคือพระราชคณะหลายรูปต้องอธิกรณ์ พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 บันทึกว่า

“มีโจทก์ฟ้องว่า พระพุทธโฆษาจารย์ (บุญศรี) วัดมหาธาตุรูป 1 พระยาญาฯ สมโพธิ(เดิม) วัดนาคกลางรูปหนึ่ง พระมงคลเทพมุนี (จิ่น) วัดน่านาพระเมรุกรุงเก่ารูปหนึ่งทั้ง 3 รูปนี้ประพฤติดิผิด

⁴⁷ วินัย พงศ์ศรีเพียร, พระพุทธศาสนาและสถาบันพระสงฆ์กับสังคมไทย, 312.

พระวินัยบัญญัติข้อสำคัญต้องเมณุปราชิกมาช้านานจนถึงมีบุตรหลายคนโปรดให้พระเจ้าน้อยยาเชอกรมหมื่นรักษัรณเรศกับพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทรทรงพิจารณาได้ความเป็นสัตย์สมดังฟ้อง จึงมีสั่งเอาตัวผู้ผิดไปจำไว้ ณ ที่เกิดเหตุปรากฏว่าพระราชคณะเป็นปราชิกหลายรูป คราวนั้นเห็นจะทรงวิตกถึงการฝ่ายพระพุทธรูปมาก ปรากฏว่า ได้ทรงเผด็จสมเด็จพระสังฆราช (มี) และสมเด็จพระพนรัตน์ (อาจ) วัดสระเกศ ให้แต่งหนังสือโอวาทานุสาสนี แสดงข้อวัตรปฏิบัติ อันสมควรแก่สมณสมบัติคัดแจกกันทั่วไปตามพระอารามเป็นทำนองสั่งขานติ และการชำระความ ปราชิกก็สืบสวนกวาดขึ้นขึ้นแต่ครั้งนั้นมาจนตลอดรัชกาลที่ 2 และต่อมาในรัชกาลที่ 3 ด้วย”⁴⁸

การตีพระราชาคณะผู้ใหญ่ในครั้งนั้นทำให้เกิดเหตุการณ์ล่วงละเมิดเจ้านายผู้ใหญ่และการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพเนื่องจากมีผู้ทอดบัตรสนเท่ห์กล่าวเลียดสีพระเจ้าน้อยยาเชอกรมหมื่นรักษัรณเรศ และพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทรในความในบัตรสนเท่ห์มีว่า

ไกรสรพระเสด็จได้	ลิกชี
กรมเจษฎาบดี	เร่งไม้
พิเรนทร์แม่นอเวจี	ไปกลาด
อาจพลิกแผ่นดินได้	แมนแมนเมืองทมิฬ ⁴⁹

การสอบสวนหาผู้กระทำความผิดนำไปสู่ข้อสรุปว่าผู้ทอดบัตรสนเท่ห์คือกรมหมื่นศรีสุเรนทร เนื่องจากเป็นศิษย์สมเด็จพระพุทธรโฆษาจารย์และเป็นจินตวิผู้นิยมใช้คำว่า “ไป” แทน “ไม่” ในกวีนิพนธ์ของพระองค์อยู่เสมอ

ถ้าหนังสือพระราชกำหนดของพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าด้วยศีลสิกขาเป็นเอกสารสำคัญเกี่ยวกับความพยายามปฏิรูปพระวินัยของสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรีและพระไทรปิฎกกับกฎพระสงฆ์ มีความสำคัญยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 1 หนังสือโอวาทานุสาสนี ซึ่งเป็นผลงานของพระสมเด็จพระสังฆราช สังฆปริณายก (มี) เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ ก็ถือเป็นเอกสารสำคัญที่สะท้อนถึงปัญหาการรักษาพระวินัยของภิกษุในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หนังสือนี้สมเด็จพระสังฆราชองค์ใหญ่และสมเด็จพระสังฆราชองค์น้อยได้แต่ขึ้นตามคำอาราธนาของพระสมเด็จพระเลิศหล้านภาลัยเมื่อวันอังคารที่ 9 กุมภาพันธ์ 2360 “เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้และปฏิบัติถูกต้องตามพระพุทธรบบัญญัติ”⁵⁰

จุดประสงค์ของ โอวาทานุสาสนี ปรากฏอยู่ในส่วนการปรารภของผู้แต่งอย่างชัดเจนว่า

⁴⁸ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 1, (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2505), 244.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, 245.

⁵⁰ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, โอวาทานุสาสนี, (กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2547), 3.

“ด้วยภิกษุสามเณรทุกวันนี้ เกิดกำเริบกระทำอนาจารเป็นการหยาบช้ำลามกมลทินในพระพุทธศาสนาเป็นอันมากกว่ามาช้านานทั้งนี้เพราะเหตุว่า มิได้ศึกษาให้รู้จักลักษณะพระจุฑาธุชสุทธศีล 4 ประการแต่สำนักแห่งพระอุปัชฌาย์อาจารย์ฝ่ายพระอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้ให้อุปสมบทบรรพชานั้นเล่า ครั้นแล้วก็มักปล่อยให้ไปแต่ลำพังอำเภอใจมิได้กำชับให้มีผู้มารับเอาภาระธุระช่วยสั่งสอนแทนตัว ก็พากันเสื่อมจากวัตรปฏิบัติทั้งอุปัชฌาย์และศิษย์ทั้งปวงเป็นอย่างนี้โดยมาก ฝ่ายศิษย์ที่ไปจากสำนักแห่งพระอุปัชฌาย์อาจารย์นั้นเล่า ก็ไปเที่ยวอยู่แต่ตามลำพังตนหาเป็นผู้ใหญ่จะบังคับบัญชาให้อยู่ในอำนาจโอวาทให้ปฏิบัติโดยสมควรสาธูปได้ไม่ ก็ไม่รู้ที่หนักที่เบา ในระหว่างสิกขาบทน้อยใหญ่ โดยที่สุดแต่พระไตรสมณคณนั้นก็หารู้จักไม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่า ปฏิสชาด และอชัชมยา ก็ว่าผิดบ้างถูกบ้าง ดูอาการเป็นประหนึ่งว่าไม่ได้ปัจเจกชนนั้นโดยเสียมาก

อนึ่งกิจที่จะพินทุทธิฐานบาตรและจีวรเล่าก็หาเข้าใจไม่ก็มีแต่จะฝ่าฝืนพระพุทธรูปย่ำยีสิกขาบทให้ต้องอาบัติน้อยใหญ่ทุกวันไป ดูอาการเหมือนกระเบื้องดาบอดเที่ยวอยู่ในป่าไม่รู้จักชฎาที่เดียนเป็นอาทิ ไม่เอื้อเฟื้อยำเกรงพระพุทธรูปอาณัติจักร คบกันกระทำทุจริตทุจริตต่างๆ ให้เป็นอันตรายเศร้าหมองในพระพุทธศาสนาโดยมาก จึงให้มีโอวาทประกาศกำชับให้ไว้แก่พระราชาคณะฐานานุกรม ฝ่ายคามวาสีอรัญญวาสี และเจ้าอธิการแขวงจังหวัดเมืองเอกเมืองโท จัตวา ปากใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวง ตั้งใจเคารพในพระพุทธศาสนา อุตสาหะสั่งสอนภิกษุและสามเณรให้ตั้งอยู่ในพระจุฑาธุชสุทธศีล”

ข้อความที่ยกมาแสดงว่า ทางฝ่ายอาณาจักรมีความกังวลถึงความเสื่อมของฝ่ายศาสนาจักรในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาพระวินัยของภิกษุสงฆ์ทั้งในระดับพระราชาคณะชั้นสูงและภิกษุทั่วไป อนึ่ง การชำระพระไตรปิฎกและการออกกฎพระสงฆ์ในครั้งรัชกาลที่ 1 อาจมีผลกระทบต่อการปฏิบัติตามพระวินัยของภิกษุไม่มากนัก พระไตรปิฎกที่ชำระใหม่ก็อาจไม่ได้ถูกคัดลอกหรือเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง หรือเป็นไปได้แม้กระทั่งว่า พระสงฆ์จำนวนมากมีความรู้ภาษาบาลีไม่ลึกซึ้งพอที่จะเข้าใจพระไตรปิฎกที่ชำระไว้ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงทรงเผด็จให้สมเด็จพระสังฆราช (มี) ทรงออกสังฆาณัติ หรือ กฎข้อบังคับของคณะสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง

ระเบียบ ข้อแนะนำ และกฎข้อบังคับสำหรับสงฆ์ในโอวาทานุศาสนีมีหลายเรื่องที่น่าสนใจ เช่น การเน้นบทบาทของพระอุปัชฌาย์ ผู้ซึ่งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ความเป็นอุปัชฌาย์ได้ (ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป) ประการ 1. รู้จักอาบัติ ประการ 1. รู้จักอนาบัติ ประการ 1. รู้จักครุอาบัติ ประการ 1. รู้จักกุกกุอาบัติ ประการ 1. รวมเป็นคำรบ 5 นอกจากนี้ก็ควรรู้จักอภิสมจาริยวัตรและขันธวัตรและรู้ซึ่งลักษณะสังฆกรรมเป็นอาจารย์ให้ “นิสสัยแก่กุลบุตรได้”

กุลบุตรที่บวชนั้นจะต้องศึกษาเล่าเรียนให้ถ้วน 5 วัตรตามโบราณราชประเพณีในสำนักแห่งพระอุปัชฌาย์จึงอยู่โดยลำพังได้แม้จะไปอยู่กับพระอุปัชฌาย์อื่นภายในระยะเวลาที่กำหนดนี้ก็ต้องบอกแก่พระอุปัชฌาย์ตนเสียก่อน ข้อนี้เป็นการแก้ปัญหารื่องพระภิกษุเดินทางเร่ร่อนไม่มีผู้ดูแลหรือประพฤติด

พระภิกษุต้องศึกษาพระจุฑาธุชปริสฺสทศศีล คือ ปาติโมกขสังวรศีล 1 (สิกขาบท 220) อย่าง 1, อินทริยสังวรศีล (การใช้สำรวมรักษาสินทริยทั้ง 6) อย่าง 1, อาชีวะปริสฺสทศศีล (คือให้เว้นจากเลิยงชีวิตด้วยมิจาชีวะ) อย่าง 1, ปัจจยสันนิสฺสิตศีล (รู้พิจารณาซึ่งปัจจัย 4 ประการ) อย่าง 1, เป็นคำรบ 4 ด้วยกัน

ในบรรดาพระจุฑาธุชปริสฺสทศศีลซึ่งพระภิกษุต้องถือปฏิบัตินั้นดูเหมือนการรักษาศีลปาติสฺสทศศีลจะเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดเพราะในทางปฏิบัติพระภิกษุต้องเกี่ยวข้องกับสังคัมและอุบาสกอุบาสิกา หากไม่ได้รักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัดแล้วโอกาสออกนอกจารีตนอกรอยยิ้มมีอยู่มาก หนังสือ โอวาทานุสาสนี ได้วางกฎเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนว่า ให้พระภิกษุเว้นจาก “เลิยงชีวิตด้วยมิจาชีวะ” โดย

ให้ละเว้นการกระทำที่เป็น “กุลทุสก” คือ กระทำร้ายแก่ตระกูลมีประเภท 8 ประการ คือ เป็นภิกษุให้ดอกไม้ 1, ให้ผลไม้ 1, ให้จุม 1, ให้ดิน 1, ให้ไม้สัฟิน 1, ให้ไม้ไผ่ ตระกูลอันใช้ญาติ 1, เป็นหมอรักษาทระกูล 1, และเป็นคนใช้เดินข้าวแห่งตระกูล 1 รวมเป็น 8 ประการด้วยกัน

ให้เว้นจากการเรียน “ตริจจณานวิชา” ต่างๆ คือ เรียนคัมภีร์ทำนายองค์ใหญ่น้อยและทำนายอสณิबाट ทำนายฝ่าหนูกัดคนนอกจากนี้

1. ให้เว้นจากเรียนพิธีบูชาไฟและเรียนคูให้ที่ตั้งที่บ้านที่เรือนไร่นา
2. ไม่ให้เรียนมนต์เรียกภู ปัดพิษภู จะเจ็บ แมลงปอง เป็นอาทิ
3. ห้ามเรียนทายลักษณะสิ่งของ ลักษณะสตรีบุรุษ และลักษณะช้าง ม้า โค กระบือ แพะ แกะ
4. ห้ามใช้ฤกษ์ยามตรา และทำนายการแพ้ชนะในการสงคราม เป็นอาทิ
5. ห้ามทำนายคราสต่างๆ เช่น “จันทคาหะสุริยคาหะนักษัตรคาหะและทำนายทิศขุนมัว”
6. ห้ามทำนายแผ่นดินไหว ทำนายเสียงฟ้าร้องและทำนายกาลอันฝนตกดีและตกบ่มีดีก็ดี
7. ห้ามทำนายเรื่องข้าวจะถูกรูหรือแพง หรือ “ความกระเทียมจะบังเกิดภัยจะบังเกิดจะบังเกิดโรคและหาโรคมิได้”
8. ห้ามเรียนนับเรียนคะแนน
9. ห้ามเรียนกาพย์โคลง
10. ห้ามเรียนให้ฤกษ์การอวาหมงคลและวิวาหมงคลและการสมัครใจชอบกันและเลิกกัน
11. ห้ามเรียนฤกษ์การทวงหนี้และให้กู้หนี้

12. ห้ามเรียนวิชาทำเสน่ห์และรักษาครรภ์และเรียนมนต์ผูกพันผูกปากเป็นอาทิ และเรียนวิชาลงแหวนและบูชาพระอาทิตย์ บูชาพระพรหมซึ่งล้วนเป็นเรื่องทางไสยศาสตร์ขัดกับคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

13. ห้ามกระทำให้บวสรวงเทพยดาและยังผู้อื่นให้ล้างหน้าให้อาบน้ำชำระกายเป็นวิธีสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

เมื่อพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับข้อห้ามและข้อปฏิบัติในโอวาทานสาสนี แล้วเห็นได้ว่าเกือบทั้งหมดปรากฏอยู่ในกฎพระสงฆ์ที่ออกในรัชกาลที่ 1 ก่อนหน้านี้ การที่ต้องมาออกสังฆานัติใหม่ในรัชกาลที่ 2 ย้ำเตือนอีก แสดงว่า พระภิกษุกระทำความผิดพระวินัยอยู่เป็นจำนวนมากจริง โดยเฉพาะในเรื่องอาวคตกรรมนุษยธรรม

เรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับสมเด็จพระพนรัตน์ (อาจ) ในรัชกาลที่สอง

ข้อห้ามทั้งหมดที่ยกมาอย่างละเอียดข้างต้น “ล้วนเป็นติรัจฉานวิชาทั้งสิ้นได้ลาภสักการเพราะกุศกุศ” รายละเอียดเหล่านี้ในสังฆานัติเป็นการป้องกันมิให้พระภิกษุแสวงหาผลประโยชน์ทางโลกย์และสนใจลาภสักการะมากกว่าการพัฒนาจิตใจและการแสวงหาพุทธปัญญาแม้กระนั้นตามการประพจน์ล่วงละเมิดพระวินัยก็ยังมีให้เห็นโดยเฉพาะกรณีที่มีอื้อฉาวที่สุดที่เกิดขึ้น เมื่อภายหลังสมเด็จพระสังฆราช (มี) ถึงแก่มรณภาพแล้ว

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (เจ้า บุนนาค) ได้บันทึกว่า เมื่อวันศุกร์ที่ 26 ตุลาคม พ.ศ.2363 ได้เกิดอุบาสกตบถคนพศุภระมहाปราชสาทต่อมาไม่นานก็เกิดเหตุการณ์อื้อฉาว สมเด็จพระพนรัตน์ (อาจ) วัดสระเกศผู้ซึ่งอยู่ในฐานะสมเด็จพระสังฆราชองค์เล็กและกำลังจะได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ใหม่อยู่แล้ว ถูกฟ้องอธิกรณ์ว่า “พอใจอุบายล่ำปากของที่ลับพวกศิษย์ที่รุ่มนุ่มสวยๆ” พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้ตระลาการชำระได้ความจริงเพียงนั้นไม่ถึงปราชิตทรงเห็นว่าสมเด็จพระพนรัตน์มัวหมองจึงให้ถอดเสียจากที่สมเด็จพระพนรัตน์ ทั้งที่ได้เคยเป็นผู้ร่วมแต่งหนังสือโอวาทานสาสนีกับสมเด็จพระสังฆราช (มี) มาก่อน

การลงโทษและการกวาดขันพระวินัย ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงขึ้นเสวยราชสมบัติแล้ว ทรงพระราชศรัทธาซ่อมแซมวัดวาอาราม การเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์ครั้งนี้ทรงโปรดให้รวมเอาพระอารามหลวง และอารามราษฎร์ทั้งหมดในกรุงเทพฯ เข้าด้วยกันโดยแยกเป็นคณะหนึ่งต่างหากให้เรียกว่า “คณะกลาง” คณะสงฆ์จึงเพิ่มขึ้นเป็น 4 คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง และคณะอรัญญวาสี โปรดให้พระราชาคณะหรือสมเด็จพระราชาคณะเป็นเจ้าคณะใหญ่ในตำแหน่งเหล่านั้นด้วย

เมื่อครั้งยังทรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ในรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้มีบทบาทอย่างสำคัญมาแล้วในการชำระคณะพระภิกษุทำผิดวินัย ดังนั้นการกวาดล้างพระวินัยสงฆ์ในรัชกาลที่ 3 ก็ยังคงดำเนินต่อไป สถานการณ์ทั่วไปในสมัยรัชกาลพระองค์ทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องใส่พระทัยในการพระศาสนามากยิ่งขึ้น ในเวลานั้น ทั้งมิชชันนารีชาวยุโรปและอเมริกันเริ่มเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์อย่างจริงจังมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2371 ในขณะเดียวกัน ราชสำนักไทยก็ได้รับรู้สถานภาพของพุทธศาสนาในอินเดีย ลังกาและประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งพม่าซึ่งได้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำทางการเมืองชาติที่มีได้นับถือศาสนาพุทธ เช่น ลังกาก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษแล้วใน พ.ศ. 2358 เช่นเดียวกับพม่าซึ่งถูกคุกคามจากอังกฤษส่วนพระพุทธรูปศาสนาในอินเดียก็เสื่อมลงแล้วเนื่องจากผู้ปกครองมิได้นับถือศาสนาพุทธ วรรณกรรมเรื่อง นางนพมาศ หรือ ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่เชื่อว่าสะท้อนโลกทัศน์ของสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นประจักษ์พยานอย่างดีถึงความห่วงใยที่ราชสำนักมีต่อพระพุทธรูปศาสนาดังข้อความที่บ่งนัยว่า

“กาลบัดนี้ พระบวรพุทธศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังประดิษฐานตั้งอยู่เป็นอันดีนั้นน้อย ซึ่งเสื่อมสูญอันธนาเสียแล้วนั้นมีโดยมาก เหตุด้วยพระเจ้าแผ่นดินและประชาชนชาวชนบทประเทศทั้งปวง ยังนับถือพระรัตนตรัยคุณเป็นสัมมาทฤษฎีนั้น ประมาณสักส่วนหนึ่งสองส่วน เป็นมฤจาทฤษฎี เชื่อถือลัทธิครูต่างๆ นั้น คณานับได้สัก 9 ส่วน 10 ส่วนโดยประมาณ⁵¹

ราชสำนักไทยและคนไทยในช่วงรัชกาลที่ 3 ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับดินแดนเพื่อนบ้านจากการเดินทางเข้ามาของพระสงฆ์ลังกาและเรือสินค้าของหลวงซึ่งเดินทางไปค้าขายยังมณฑลและชายฝั่งโคโรมันเดล เช่น ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2383 เมื่อพระยาสงขลาได้พาพระสงฆ์ชาวลังกาเข้ามายังกรุงเทพมหานครนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงให้การต้อนรับและทรงแสดงความเป็นห่วงว่า พระสงฆ์ลังกาอาจเศร้าหมองอยู่ในทวีป (เกาะ) ของตนมิได้⁵² ครั้งถึงปลายปี เจ้าเมืองพังงาก็ยังเป็นธุระส่งพระสงฆ์ลังกา 5 รูปเข้ามากับภคฤหัสถ์อีก 4 คน ทรงโปรดให้ดูแล⁵³ ครั้งถึงวันที่ 30 ตุลาคม 2385 เมื่อเสด็จไปพระราชทานผ้าพระกฐินที่วัดบวรนิเวศ ได้มีพระราชปฏิสันถารกับพระสงฆ์ลังกาซึ่งจะทูลลากลับ ทรงแสดงพระประสงค์ที่จะให้พระสงฆ์ไทยได้กลับออกไปด้วยเพื่อไปสืบดูสภาพการณ์ของพุทธศาสนาในเกาะลังกาและให้ยืมหนังสือ

⁵¹ กรมศิลปากร, นางนพมาศ หรือ คำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์, (กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ, 2513), 9.

⁵² เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่, 2538), 85.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, 92.

พระไตรปิฎกต่างๆ ที่ไม่มีในกรุงเทพ ฯ เข้ามาด้วย เพื่อจำลองขึ้นไว้สำหรับแผ่นดิน ⁵⁴ พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายที่ได้ติดตามพระสงฆ์ลังกานั้น ได้กลับมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2386 พร้อมทั้งได้ยืมหนังสือพระไตรปิฎกของลังกาเข้ามาจำนวน 40 คัมภีร์ ⁵⁵

เมื่อสมเด็จพระเจ้ามหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงแสดงเทศนาพระราชประวัติ ในพ.ศ.2380ได้ทรงเน้นว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยบำรุงพระบรมพุทธานุภาพอย่างจริงจังโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างพระอารามหลวงใหม่ 4 วัดและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามอีก 35 วัด ⁵⁶ แต่สิ่งที่สำคัญเหนืออื่นใดคือการบูรณปฏิสังขรณ์ วัดพระเชตุพนใน พ.ศ. 2381 เพื่อเปลี่ยนวัดให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาโดยมีการจารึกความรู้ด้านต่างๆ รวมทั้งคัมภีร์ในพุทธศาสนาให้ผู้สนใจเรียนได้นับเป็นวิทยาทางที่ใช้วัดเป็นศูนย์รวมของสังคมในการนี้ถึงกับสิ้นพระราชทรัพย์ไปจำนวน 560,000 บาท ซึ่งเป็นเงินจำนวนมากสำหรับในสมัยนั้น

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแต่ก็ยังมีพระภิกษุผู้ประพฤติผิดวินัยอีกเป็นจำนวนมาก เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้กล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ว่าในระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ.2385ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2386

“ได้เกิดชำระความพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดวินัยทั่วทั้งบ้านทั้งเมืองได้ตัวชำระสึกเสียก็มากประมาณ 500 เศษ ที่หนีไปก็มากพระราชอาณัติเป็นปราชิกก็หลายรูป” ⁵⁷

ถ้าพิจารณาจากจำนวนพระภิกษุที่ถูกจับสึกแล้วจะเห็นได้ว่าแม้ได้มีการกวาดล้างการรักษาวินัยของภิกษุอย่างเคร่งครัดแล้ว แต่ก็ยังมีพระภิกษุที่ประพฤติผิดพระวินัยอยู่มากเช่นเดียวกับในรัชกาลก่อน ขณะเดียวกันจำนวนพระภิกษุที่ถูกจับสึกหรือหนีอธิกรณ์ไปแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใส่พระทัยกวาดล้างพวกภิกษุอลัชชีอย่างจริงจัง

พัฒนาการที่สำคัญอย่างหนึ่งของสถาบันสงฆ์ไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ กำเนิดของธรรมยุติกนิกาย ด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎขณะทรงพระผนวชอยู่ได้ทรงเห็นว่าพระวินัยของพระภิกษุหย่อนยาน และการห้ามคลุมผ้ารวมทั้งแนวปฏิบัติบางประการของสงฆ์ไทยในขณะนั้นไม่ถูกต้องและเคร่งครัดเพียงพอ จึงทรงตั้งนิกายใหม่ขึ้นโดยมีพระราชประสงค์ที่จะสืบทอดแนวทางที่ถูกต้องแห่งพระบรมพุทธานุภาพ

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 110.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, 111.

⁵⁶ หม่อมเจ้าอรุณนิภา, “พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว” ใน เทศนาพระราชประวัติ, (กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2481), 109.

⁵⁷ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3, 111.

กำเนิดธรรมยุต

ในรัชกาลนี้มีเรื่องเกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่น่าสนใจมากเรื่องหนึ่งนั่นก็คือเรื่องธรรมยุตซึ่งเป็นนิกายใหม่ที่แตกออกไปจากนิกายเดิม เรื่องนี้เป็นทั้งปัญหาด้านศาสนาและด้านสังคมประเทศชาติ ด้วยถ้าจะได้กล่าวให้ละเอียดก็คงจะเป็นประโยชน์แก่วงการศาสนาและนักอ่านที่สนใจเรื่องของพระสงฆ์ไม่น้อย และเนื่องจากเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องสำคัญในประวัติศาสตร์คณะสงฆ์ไทย จึงสมควรที่จะกล่าวให้ละเอียด ทั้งในด้านศาสนาและด้านประวัติศาสตร์ด้วย

เจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวช ตามประเพณีที่เคยสืบมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้นการศึกษาของพระกุมารจะเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาอยู่มาก คือเมื่อเรียนอักษรสมัยเบื้องต้นแล้วพอพระชันษาถึง 14 ปี ต้องผนวชเป็นสามเณรเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยครั้งหนึ่งก่อน เมื่อเจริญพระชันษาถึง 21 ปี ต้องบวชเป็นพระภิกษุอีกเพื่อทรงศึกษาให้สูงขึ้น (ทำนองเดียวกับการเข้ามหาวิทยาลัย) จากนั้นไปก็ถือว่าสำเร็จการศึกษาในด้านนี้ เจ้านายที่ทรงผนวชบางองค์อาจจะทรงผนวชเป็นสามเณรแล้วอยู่ต่อไปจนอุปสมบทเป็นพระภิกษุด้วยทรงศรัทธาในพระศาสนาและบางองค์ทรงอยู่ในสมณะเพศจนตลอดพระชนมายุก็มี โดยทั่วไปนิยมผนวชเป็นสามเณรปีเดียวหรือ 2 ปี แล้วก็ทรงลาผนวชมาศึกษาวิชาการด้านฆราวาส เมื่อพระชันษาครบ 21 จึงทรงอุปสมบทอีกครั้งแล้วก็ลาผนวชออกมารับราชการต่อไป และการศึกษาของคณะสงฆ์นั้นแบ่งออกเป็นส่วนใหญ่ๆ ได้ 2 สาขา คือ คัมภีร์และวิปัสสนาธุระ

คัมภีร์นั้นเรียนหนักเริ่มด้วยการเรียนบาลีและแปลพระไตรปิฎก พยายามให้อ่านออกแปลได้คั่นคว้าให้แตกฉาน ส่วนวิปัสสนาธุระนั้น ไม่หนักนัก โดยการเรียนทางสมาธิวิปัสสนาทำให้ใจสะอาดหมดจดจากกิเลสทั้งปวงเป็นวิธีดี และถือกันว่าถ้าใครเก่งทางวิปัสสนาแล้วอาจจะทรงคุณวิทยาอาคม เวทมนต์ เป็นประโยชน์ในด้านอื่น เช่นวิชาพิชัยสงครามเป็นด้วย⁵⁸ ดังนั้น เจ้านายที่ทรงผนวชระยะสั้นปีสองปี จึงนิยมศึกษาด้านวิปัสสนาธุระสืบมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ 2 และที่ 3 ทรงผนวชนั้น รัชกาลที่ 1 ก็ทรงโปรดให้ทำเช่นนั้น ครั้งต่อมาเมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวชก็ทรงดำเนินรอยตามอย่างประเพณีนั้น ทรงผนวชเมื่อปีวอก จศก วันอังคาร ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 8 พ.ศ. 2367⁵⁹ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (ด่อน) เป็นพระอุปัชฌาย์ แต่ไม่ปรากฏว่าพระราชคณะรูปใดเป็นพระกรรมวาจาจารย์ และเป็นอนุสาวนาจารย์ ผนวชแล้วมีพระนามว่า “พระวชิรญาณ” เมื่อทรงผนวชแล้วก็ย้ายไปประทับวัดพระมหาธาตุ ซึ่งเป็นวัดที่สมเด็จพระอุปัชฌาย์ประทับอยู่ เมื่อทำอุปัชฌาย์วัตร (อุปัฏฐากพระอุปัชฌาย์) ครบ 3 วันแล้วจึงเสด็จไปทรงศึกษาวิปัสสนาธุระวัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) เหตุที่ต้องเสด็จไปประทับที่วัดสมอราย

⁵⁸ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช , ความทรงจำ, (พระนคร: แพร่พิทยา, 2514), 68.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, 61

ก็เพราะตั้งพระทัยว่าจะทรงผนวชเพียงพรรษาเดียว แต่แล้วก็มีเหตุที่ไม่มีใครคาดฝันบังเกิดขึ้นคือ สมเด็จพระบรมชนกนาถ เสด็จสวรรคตอย่างกระทันหันภายหลังที่ทรงผนวชได้เพียง 15 วัน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงประจวบได้ 8 วัน ก็เสด็จสวรรคต โดยไม่ได้ดำรงตั้ง ออบเวนราชสมบัติแก่ผู้ใด ดังนั้น พระราชวงศ์กับเสนาบดีหัวหน้าข้าราชการทั้งปวงจึงปรึกษากันตาม ธรรมเนียมโบราณในเวลานั้นว่ากันตามนินัยแล้ว พระวชิรญาณ(เจ้าฟ้ามงกุฎ) อยู่ในฐานะที่จะได้ราช สมบัติเพราะเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าราชโอรสองค์ใหญ่ อันเกิดแต่พระอัครมเหสีแต่เพียงเวลานั้น กรมหมื่น เจษฎาบดินทร์ (ร. 3) ซึ่งเป็นพระองค์เจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่เจริญพระชันษาว่าพระวชิรญาณถึง 17 ปี ได้ทรงบังคับบัญชาราชการต่างพระเนตรพระกรรณเมื่อตอนปลายรัชกาลที่ 2 ผู้คนยำเกรงนับ ถือมาก พร้อมกับเวลานั้นเจ้านายผู้ใหญ่ในราชวงศ์ที่ควรพิจารณาจะไม่มียกแล้วที่ประชุมจึงตกลง ว่าควรถวายสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ บ้านเมืองจึงจะเรียบร้อย แต่ก็ยังคลางแคลงอยู่ว่าเจ้า ฟ้ามงกุฎซึ่งทรงผนวชอยู่จะต้องการราชสมบัติหรือไม่ จึงให้คนไปทูลถามดู ฝ่ายพระวชิรญาณทรง ทราบแล้วว่าที่ประชุมต้องการอย่างนั้น ทรงพิจารณาว่าถ้าพระองค์ต้องการราชสมบัตินั้น บ้านเมือง คงก็วุ่นวายจึงทรงปรึกษาเจ้าฟ้ากรมขุนอิศราบุรีย ซึ่งพระเจ้าน้ำพระองค์เล็ก พระเจ้าน้ำเสนอ ว่าควรจะคิดเอาราชสมบัติ แต่เมื่อทรงปรึกษากับกรมหมื่นนุชิตชิโนรส (กรมสมเด็จพระปรมาธิบดี ชิโนรส วัดโพธิ์) พระปิตุลาซึ่งทรงผนวชอยู่และกรมหมื่นเดชอดิศร พระเชษฐา ซึ่งทรงนับถือนับมาก ทั้งสองพระองค์นั้นก็กลับตรัสคัดค้านว่าไม่ใช่เวลา อย่าหวังราชสมบัติดีกว่า⁶⁰ ดังนั้นพระวชิรญาณซึ่ง ตรัสตอบไปว่าจะทรงผนวชต่อไป เรื่องนี้เมื่อพิจารณาตามรูปการแล้ว พระวชิรญาณก็ทรงหวังอยู่ มาก แต่ทรงเห็นว่าเป็นไปไม่ได้แล้วเพราะราชการบ้านเมืองเวลานั้นอยู่ในอำนาจของกรมหมื่น เจษฎาบดินทร์เกือบทั้งหมด (รัชกาลที่ 3 ขณะนั้น)

การลงโทษและการกวาดขันพระวินัยในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

การทำนุบำรุงพระศาสนาและการจัดการฝ่ายพุทธจักรในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนับว่า เป็นเรื่องที่น่าสนใจยิ่ง ด้วยเหตุผลสองประการ ประการหนึ่ง คือ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก เมื่อก่อนเสด็จเสวยราชย์ ได้ทรงพระผนวชอยู่นานถึง 27 ปี ทำให้มีประสบการณ์ตรงในฐานะพระภิกษุและทรงทราบความเป็นไปที่แท้จริงของวงการสงฆ์ใน เวลานั้น แต่ในเวลาเดียวกันก็ยังมีความรู้เกี่ยวกับวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประการที่สอง คือสยามประเทศกำลังเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลง กำลังเผชิญจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก และเริ่มปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อรับวัฒนธรรมตะวันตก สิ่งที่มาพร้อมกับการเปิดประเทศภายหลังการ ทำสนธิสัญญาเบาริง ใน พ.ศ. 2398 บางอย่างก็เป็นภัยอย่างร้ายกาจต่อสังคมไทยและพระภิกษุด้วย เช่น เรื่องของการสูบบุหรี่ เป็นต้น

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 63.

เมื่อชาวต่างชาติต่างภาษาได้เดินทางเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่สมัยโบราณมา ราชสำนักไทยได้ดำเนินนโยบายให้ชาวต่างชาติต่างภาษาได้รับเสรีภาพอย่างเต็มที่ในชุมชนของตนที่จะปฏิบัติกิจทางศาสนาและพิธีกรรมความเชื่อโดยไม่บีบบังคับแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะตามโบราณราชประเพณี พระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนต่างก็ให้ความสำคัญแก่พราหมณาจารย์และนักบวชลัทธิต่างๆ อยู่แล้ว สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดรับและสังเคราะห์แนวคิดใหม่ๆ โดยชุมชนที่มีวัฒนธรรมหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติธรรมมาตลอด พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการได้ครั้งหนึ่งว่า

“ว่าแต่พระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีสยามของเราสืบมาจนทุกวันนี้พระองค์ท่านบุญเกื้อหนุนในศาสนาถึงสามอย่าง คือศาสนาพระพุทธอย่างหนึ่ง ศาสนาพราหมณ์อย่างหนึ่งศาสนาแขกเจ้าเซ็นอย่างหนึ่ง แต่ศาสนาเจ้าเซ็นนั้นจี๊สิ่งเทียรที่แห่ของหลวงแทบทั้งหมดยังได้เงินเบี้ยเลี้ยงไปทำของเลี้ยงกันด้วย ศาสนาพราหมณ์ในหลวงก็ช่วยปีหนึ่งเป็นเงินหลายสิบชั่งเป็นทั้งนี้ก็เพราะในหลวงได้พึ่งพาอาศัยพวกแขกพวกพราหมณ์อยู่อย่างหนึ่งอย่างใด จึงไม่เสียดายเงินที่เสีย”

การปกครองคณะสงฆ์ไทย และการจัดระเบียบสังคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ นำไทยเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง การฟื้นฟูทางวัฒนธรรมการจัดการปกครองคณะสงฆ์และการจัดระเบียบสังคมกลายเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ภายหลังบ้านเมืองผ่านวิกฤตการณ์สงคราม ในทำนองเดียวกันพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำไทยเข้าสู่ยุคใหม่เมื่อไทยต้องเผชิญกับภัยลัทธิจักรวรรดินิยมและอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก ปัจจุบันแวดล้อมในสมัยรัชกาลที่ 1 และที่ 4 จึงแตกต่างกัน แต่การจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ยังเป็นเรื่องสำคัญสำหรับราชสำนักมาโดยตลอดเพราะพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก

การเข้าใจภูมิหลังของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งสำหรับการศึกษาเรื่องราวทางวัฒนธรรมของรัชกาลนี้ การที่ทรงผนวชอยู่นานหลายปีเพื่อถึภัยทางการเมืองทำให้รัชกาลที่ 4 มีความรู้อย่างลึกซึ้งในพุทธศาสนา จนทรงปะจณาวิสัยกับพระสงฆ์ผู้ทรงภูมิความรู้ได้อย่างไม่ขัดเขิน เพราะได้ทรงเป็นผู้นำในการทำให้อาณานิคมมีความบริสุทธิ์มาตั้งแต่ก่อนขึ้นเสวยราชย์ บางครั้งทรงวิพากษ์วิจารณ์พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยโดยตรงไปตรงมาว่า โง่งมมาย ไม่ใส่ใจในพระวินัย หรือไม่สนใจเรื่องการทำสังฆกรรมหากเอาเวลาไปสนใจการแสวงหาประโยชน์ทางโลกหรือตีความพระไตรปิฎกอย่างเข้าข้างตัวเอง ในขณะเดียวกัน พระองค์ได้ทรงเรียนรู้วิชาการแบบตะวันตกจนเป็นปราชญ์ชั้นนำของสมัย

ในฐานะทรงผนวชเป็นพระภิกษุมาก่อนได้ขึ้นครองราชย์สมบัติรัชกาลที่ 4 ทรงให้สถานภาพพิเศษแก่พระบวรพุทธศาสนาในฐานะศาสนาหลักของคนไทยและพร้อมที่จะทรงกล่าวถึงประเด็นนี้อย่างตรงไปตรงมาแต่ก็ทรงให้เห็นด้วยว่าดินแดนไทยเป็นดินแดนที่เปิดกว้างแก่ศาสนาทั้งหลาย เพราะศาสนาใดก็ตามย่อมสอนให้คนเป็นคนดี

ประกาศพระสงฆ์ยกมากล่านั้น ประกอบไปด้วยสาระสำคัญ ซึ่งทำให้พอสรุปได้ว่าการจัดการปกครองคณะสงฆ์ และมาตรการในการจัดระเบียบสังคม เกี่ยวข้องกับประเด็นอะไรบ้าง ซ้ำเล่าในเรื่องเดียวกัน ทำให้ดูเหมือนว่า ขนาดที่ทางฝ่ายบ้านเมืองได้พยายามใช้มาตรการต่าง ๆ ตั้งแต่การลงโทษอย่างหนักไปจนถึงการเกลี้ยกล่อมให้มาสู่แก่โทษ พระวินัยของภิกษุสามเณรไทยก็ยังไม่หย่อนยาน ฝ่ายคฤหัสถ์เองก็มักเป็นสาเหตุแห่งการหย่อนยานพระวินัยของภิกษุสงฆ์หรือเป็นผู้กระตุ้นให้พระภิกษุสามเณรกระทำความผิดด้วย เช่น มีรายงานเมื่อเห็นว่าพระภิกษุได้รับนิคมภักดิ์มีทรัพย์สินสะสมอยู่มาก ฝ่ายสตรีภาพก็มักคบหาทางชู้สาวจนเกิดเมถุนธรรมกระทำชำเรากัน เพื่อให้พระภิกษุสึกออกมาอยู่กินเป็นคฤหัสถ์ ประกาศกฎพระสงฆ์ข้อเรื่องสุดท้ายเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณร “ลักเพศ” ออกเที่ยวกลางคืนเป็นจำนวนมากขึ้นก็สะท้อนให้เห็นความไม่ใส่ใจในพระวินัยของสงฆ์เลย

เมื่อสถานการณ์นี้ของพุทธศาสนาหมองอันเนื่องมาจากพระภิกษุสามเณร กระทำผิดพระวินัยมากขึ้น พระองค์ท่านก็ทรงมีประกาศกวาดล้างพระวินัยประพฤติ ปฏิบัติของพระสงฆ์ซึ่งจากการมีการออกประกาศกวาดล้าง ลงโทษ แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร อย่างเข้มงวดเช่นนี้ทำให้พระราชคณะชั้นเปรียญสึกออกไปเป็นจำนวนมาก ในสมัยรัชกาลของพระองค์ท่าน

2.5.1 หลักเกณฑ์ความผิดทางวินัยของนักบวชในศาสนาอื่น

หากจะกล่าวถึงเรื่องความประพฤติของพระตามหลักศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกนี้มีที่มาและระดับการถือแตกต่างกับหลักการของศาสนาพุทธ พระในศาสนาพุทธมีการบวชและสึกได้ตลอดเวลา แต่พระคริสต์เมื่อบวชแล้วสึกไม่ได้ เนื่องจากพิธีการบวชเป็นลัทธิศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาเมื่อได้รับศีลอนุกรม (Holy order) ซึ่งเป็นพิธีสถาปนาให้บุคคลเป็นพระ ผู้ที่มีอำนาจในการประกอบพิธีคือมุขนายก (Bishop) ซึ่งถือว่าเป็นผู้แทนของพระเยซูคริสต์และผู้ที่บวชเป็นบุคคลที่พระเจ้าได้ตรัสเรียกโดยเฉพาะบุคคลแล้ว การบวชครั้งแรกเป็นการบวชเพื่อศึกษาเทวโองการ เรียกว่าสามเณราลัย อยู่ในระยะทดลอง อาจจะบอกกล่าวกลับมาเป็นคนธรรมดาได้ แต่เมื่อตัดสินใจแน่วแน่แล้วจึงจะได้รับศีลอนุกรมซึ่งจะต้องบวชเพื่อรับใช้พระเจ้าตลอดชีวิต การที่ศาสนาพุทธบวชแล้วสึกได้ไม่ต้องห้ามนั้น ศาสนาพุทธจึงควรเคร่งครัดต่อความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ และถือว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นผลให้ต้องออกจากสมณเพศ ส่วนศาสนาคริสต์เมื่อบวชแล้วอาจเกิดการหักห้ามใจ

ในเรื่องเพศไม่ได้ขึ้นมาในการครองชีวิตบ้าง ดังนั้นศาสนาคริสต์จึงไม่เห็นว่าเป็นเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่อื้อฉาวเป็นเรื่องที่ต้องห้ามโดยเด็ดขาด⁶¹

แม้ว่านักบวชในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกต้องห้ามมิให้แต่งงาน แต่การที่พระคริสต์มีเพศสัมพันธ์กับหญิงไม่เป็นความผิดในชั้นร้ายแรงเหมือนพระภิกษุสงฆ์ไทย เนื่องจากความเป็นพระคริสต์เป็นการบวชตลอดชีวิต เป็นไปได้ว่าในช่วงเวลาของการบวชอาจมีความผิดเรื่องนี้เกิดขึ้น ดังที่กล่าวมาจึงมีโทษไม่รุนแรงเพราะความผิดเพียงครั้งเดียว หรือเป็นการกระทำที่ไม่อื้อฉาว

กฎหมายพระศาสนจักรที่เกี่ยวข้อง

การที่พระคริสต์มีเพศสัมพันธ์ไม่ว่ากับหญิงกับชาย มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องคือ มาตรา 194 มาตรา 1394 มาตรา 1395 ในบรรพ 6 ว่าด้วยการลงโทษในพระศาสนจักร (Sanctions in the Church) ของประมวลกฎหมาย พระศาสนจักร (Code of Canon Law) ซึ่งออกโดยพระสันตะปาปา ยอห์น ปอล ที่ 2 มีผลใช้บังคับวันที่ 27 พฤศจิกายน คริสต์ศักราช 1983 มีความว่า⁶²

Can 194 – s 1. One is removed from an ecclesiastical office by the law itself:

1. Who has lost the clerical state;
2. Who has publicly defected from the Catholic faith or from the communion of the church
3. a cleric who has attempted marriage even if only civilly

§ 2 The removal from office referred to in nn.2 and 3 can be enforced only if it is established by the declaration of a competent authority.

Can.1394-§ 1. With due regard for the prescription of can 194, §1, n.3, a cleric who attempts even a civil marriage incurs an automatic (latae sententiae) suspension, but if he is given a warning and he does not have a change of heart and continues to give scandal, he can be punished gradually with various deprivations, even to the point of dismissal from the clerical state.

§ 2. A religious in perpetual vows who is not a cleric and who attempts even a civil marriage incurs an automatic (latae sententiae) interdict, with due regard for the prescription of can.694.

⁶¹ ปรีศนา สมศักดิ์โยธิน, ความผิดเกี่ยวกับศาสนาตามประมวลกฎหมายอาญา : ศึกษากรณีการกระทำความผิดต่อพระพุทธศาสนา, 108-114.

⁶² Code of Canon Law Latin-English Edition translation prepared under the auspices of the Canon Law Society of America, (Washington, D.C : Canon Law Society of America, n.d) 164, 501-503.

Can. 1395-§ 1. Outside the case mentioned in can. 1394, a cleric who lives in concubinage or cleric who remains in another external sin against the sixth commandment of the Decalogue which produces scandal is to be punished with suspension; and if such a cleric persists in such an offense after having been admonished, other penalties can be added gradually including dismissal from the clerical state.

§ 2. If a cleric has otherwise committed an offense against the sixth commandment of the Decalogue with force or threats or publicly or with a minor below the age of sixteen, the cleric is to be punished with just penalties including dismissal from the clerical state if the case warrants it.

2.5.2 การใช้กฎหมายต่อการล่วงละเมิดทางวินัยของพระคริสตน์กายโรมันคาทอลิก

ในทางกฎหมายของพระศาสนาจักร มีหลายกรณีที่ทำให้พระคริสต์ต้องสูญเสียคุณภาพความเป็นพระ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะที่เป็นเรื่องฝ่าฝืนข้อห้ามในศาสนากรณีมีเพศสัมพันธ์กับภรรยาที่แต่งงานไม่ว่าจะสมรสตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม จะได้รับโทษให้พักจากการปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา ตามมาตรา 194 วรรคแรก ข้อ 3. โดยไม่ต้องได้ส่วน เป็นความผิดตั้งแต่แต่งงาน ในกรณีที่เขาได้รับการตักเตือนแล้ว ยังคงขัดขืนไม่ปฏิบัติตาม เขาอาจถูกพิจารณาให้ได้รับโทษเป็นขั้นตอนตามความเหมาะสมต่อไป เช่น ปลดออกจากตำแหน่งหน้าที่ จนถึงให้ออกจากสถานภาพความเป็นพระ กลายเป็นคนธรรมดา ตามมาตรา 1394 วรรคแรก ส่วนกิจทางศาสนาของพระคริสต์ คือ การประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ซึ่งมีมากมาย เช่น พิธีมิสซา พิธีแก้บาป พิธีล้างบาป เป็นต้น

ส่วนมาตรา 1395 พระที่ปฏิบัติตนเกี่ยวข้องกับเรื่องชู้สาว หรือทำผิดในบาปเกี่ยวกับเรื่องลามก พระบัญญัติสิบประการ ข้อที่ 6. ห้ามศาสนิกชนคาทอลิกทุกคนกระทำการมุ่งเน้นไปในทางเพศ เช่น เทียวอาบอบนวดหรือสถานบริการทางเพศ ดูภาพยนตร์ลามกอนาจาร หรือสำส่อนทางเพศ มีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน ฯลฯ ทำให้เกิดเป็นเรื่องอื้อฉาวเป็นที่รู้กัน ต้องถูกลงโทษด้วยการพักการปฏิบัติกิจทางศาสนา เหมือนมาตรา 1394 ถ้าภายหลังที่ได้รับการตักเตือนแล้วยังประพฤติผิดอีก พระคนนั้นจะได้รับโทษอื่นๆเพิ่มเติม จนถึงปลดออกจากสถานภาพความเป็นพระ หากการกระทำผิดข้อห้ามดังกล่าวโดยการใช้กำลังประทุษร้าย การข่มขู่ กระทำในลักษณะเปิดเผยหรือกระทำกับผู้เยาว์ที่มีอายุต่ำกว่า 16 ปีบริบูรณ์ จะต้องได้รับโทษตามความเหมาะสม(ไม่กำหนดตายตัวว่าเป็นโทษอย่างไร ให้เป็นดุลพินิจของผู้ตัดสินลงโทษที่จะกำหนด)รวมทั้งการปลดออกจากสถานภาพพระด้วย

การปลดจากตำแหน่งหน้าที่ แตกต่างจาก การปลดออกจากสถานภาพ ตรงที่การปลดจากตำแหน่งหน้าที่ พระคนนั้นยังอยู่ในสถานภาพพระได้อยู่ต่อไป แต่การปลดออกจากสถานภาพเป็นการหลุดพ้นจากความเป็นพระ เป็นผลให้ต้องพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ที่ปฏิบัติอยู่ไปด้วย พร้อมกัน (ส่วน

การไล่ออก หรือ Privation บังคับได้กับบุคคลธรรมดาทั่วไปที่มีตำแหน่งหน้าที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนจักร เป็นการไล่ออกไปให้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ในทางศาสนา ซึ่งสำหรับคนธรรมดาอาจมีตำแหน่งหน้าที่ในทางศาสนาได้มากมาย ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องพระคริสต์มีเพศสัมพันธ์)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการปลดออกจากสถานภาพพระจะเป็นโทษร้ายแรงที่สุดในบรรดาโทษของพระที่ฝ่าฝืนข้อห้าม (The prescriptions the canons on penal law) แต่ในกรณีมีเหตุฉุกเฉินและจำเป็นอย่างยิ่งเกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นใดที่ประสงค์จะทำความดี และในขณะนั้นไม่อาจหาพระคริสต์มาประกอบพิธีกรรมให้แก่บุคคลนั้นได้แล้ว พระคริสต์ที่ต้องโทษปลดออกจากสถานภาพความเป็นพระไปแล้วนั้นยังสามารถทำหน้าที่พระได้ โดยถือว่าเป็นการกระทำเพื่อความดีของบุคคลอื่น เช่น บุคคลในภาวะที่ใกล้จะตายอยู่ในสถานที่ห่างไกลและไม่อาจหาพระคริสต์ได้แล้วต้องการพระคริสต์มาทำพิธีแก้บาปให้ เพื่อความบริสุทธิ์ของจิตวิญญาณของบุคคลที่กำลังจะตายการกลับมาปฏิบัติหน้าที่ของพระคริสต์ต้องโทษดังกล่าว ไม่ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อความดีของพระที่ต้องโทษเอง แต่เป็นการทำหน้าที่ ทางศาสนาเพื่อความดีของบุคคลอื่น เฉพาะกรณีความเป็นความตายของ คนๆหนึ่ง ที่ต้องการจะกลับใจ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการบวชในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มีได้เพียงครั้งเดียวในชีวิต และมีผลติดตัวไปตลอดชีวิต การถูกปลดออกจากสถานภาพพระสมรถกลับเข้าสู่พระศาสนจักรอีกได้เสมอโดยไม่ต้องบวชอีก トラบใดที่ได้สำนึกและได้กลับใจจริงๆ แล้ว การรับกลับเข้ามานี้มีเกณฑ์การพิจารณาและอนุญาตตามกระบวนการบัญญัติของพระสันตะปาปา

การคืนสถานภาพพระให้แก่พระคริสต์ที่เคยต้องโทษสูงสุดนั้น เป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจพิจารณาเสนอแนะของมุขนายก (Bishop) ที่ต้องส่งเรื่องไปถึงสำนักวาติกัน ซึ่งพระคริสตจักร ในประเทศไทยได้แบ่งเขตการปกครองควบคุมออกเป็น 10 เขต มุขนายกเป็นตำแหน่งสูงสุดภายในแต่ละเขต มีอำนาจออกกฎเกณฑ์ คำสั่งและการลงโทษพระคริสต์ที่ประพฤติผิด ซึ่งอยู่ภายในเขตการปกครองได้ทั้งสิ้น เท่าที่ไม่ขัดแย้งกับกฎหมายของพระศาสนจักร

จากคำอธิบายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ผลของการที่ศาสนบุคคลล่วงละเมิดข้อห้ามในทางศาสนาเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ มีความแตกต่างกันระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก กรณีที่พระภิกษุสงฆ์ในนิกายเถรวาทเช่นประเทศไทยมีเพศสัมพันธ์ หรือที่เรียกว่าเสพเมถุนนั้น เป็นความผิดมีโทษหนักถึงขั้นปาราชิกขาดจากความเป็นพระ มีผลให้บวชใหม่อีกไม่ได้ตลอดชีวิต ในกรณีเดียวกัน พระในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกต้องดำเนินชีวิตโสดเพราะต้องห้ามมิให้แต่งงาน การถือโสดเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของพระคริสต์ ถ้าวางละเมิดข้อห้ามนี้มีโทษและเป็นบาป แต่ไม่มีความผิดร้ายแรงถึงขั้นปาราชิกเช่นเดียวกับพระภิกษุสงฆ์ไทย พระคริสต์ที่ประพฤติฝ่าฝืนข้อห้ามจะต้องถูกลงโทษเพิ่มขึ้นเป็นลำดับตามความเหมาะสมเท่าที่ยังคงกระทำการฝ่าฝืนคำตักเตือนจากชั้นผู้ใหญ่ที่มีอำนาจในเขตการปกครองของศาสนจักรไปจนถึงโทษ

ขั้นสูงสุดคือปลดจากสถานภาพพระ แต่การบวชของคาทอลิกถือเป็นตราประทับติดตัวผู้บวชไปตลอดชีวิต ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใดหรือใช้ชีวิตอย่างไร ผู้ที่เคยรับการบวชเป็นพระคริสต์แม้ถูกปลดออกจากสถานภาพของพระแล้ว แต่ในความเป็นจริงผู้บวชทุกคน ก็ยังมีความเป็นพระติดตัวอยู่ตลอดไปเช่นเดิม ในบรรดาคริสต์ศาสนิกชนที่ไม่ใช่พระ ถ้ากระทำตามมาตรา 1395 ก็มีบาปแต่ไม่มีโทษตามกฎหมายของพระศาสนจักรนี้ แต่ก็อาจต้องรับโทษทางอาญา ถ้ากรณีเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาของบ้านเมืองรวมทั้งกรณีที่ผู้กระทำเป็นพระด้วย โทษที่พระศาสนจักรลงแก่พระนี้ถือว่าเป็นโทษทางอาญาในฝ่ายศาสนจักรเท่านั้น

อาจกล่าวได้ว่า พระคริสต์มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นหลัก การอุทิศชีวิตเพื่อพระเยซูเจ้าเกี่ยวข้องกับการถือโศกในความมุ่งหมายเพื่อดำเนินรอยตามและเพื่อรับใช้พระองค์ตลอดชีวิต ไม่ได้เป็นไปเพื่อการประพาศพรหมจรรย์ หรือการละเว้นจากกามกิเลสต่างๆ เหมือนพระภิกษุสงฆ์ไทย พรหมจรรย์ถือเป็นสิ่งสำคัญในฐานะอุดมคติอันยิ่งใหญ่ที่พระสงฆ์ทุกรูปต้องรักษาไว้แม้ด้วยชีวิต ความสำคัญของพรหมจรรย์นี้จะเห็นได้จากพระวินัยมากมายหลายข้อล้วนแล้วแต่ตั้งขึ้นด้วยความละเอียดรอบคอบเพื่อป้องกันรักษาจรรยาและมารยาทระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับสตรีเพศ การมีเพศสัมพันธ์ของพระภิกษุสงฆ์มีผลแห่งการลงโทษโดยทันทีและเข้มงวดจริงจังไม่ต้องรอให้ผู้ใดมาวินิจฉัยความผิด พระภิกษุสงฆ์ผู้กระทำในขณะมีสติรู้ตัวและมีความยินดีในการนั้นหมดสภาพความเป็นพระแล้วนับแต่เวลานั้นโดยไม่จำเป็นต้องกล่าวคำลาสิกขา (สึก) แต่อย่างใดอีก แต่สำหรับพระคริสต์แล้ว ไม่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับโทษอย่างเด็ดขาดเช่นนี้ พระคริสต์อาจมีการล่วงละเมิดข้อห้ามเรื่องเพศสัมพันธ์ได้อันเกิดจากความผิดพลาดในบางกรณี โดยได้รับความเข้าใจและให้อภัยได้ในการกระทำแต่ต้องไม่เป็นที่อื้อฉาว หรือเข้าข่ายผิดกฎหมายของบ้านเมือง เหตุที่หลักการยอมให้ได้เป็นเพราะพระคริสต์เป็นนักบวชที่บวชตลอดชีวิตเพื่ออยู่รับใช้พระเจ้า ไม่ได้มีภาวะและบทบาทเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของศาสนาเช่นหนึ่งในพระรัตนตรัยอย่างพระสงฆ์ไทย อย่างไรก็ตาม หน้าที่ทางศาสนาของพระคริสต์ที่สำคัญคือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระเจ้าที่มนุษย์ต้องสื่อสารผ่าน พระคริสต์จึงต้องรักษาความประพฤติที่เรียบร้อยดีงามเอาไว้เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบศาสนกิจด้วย แตกต่างจากพระภิกษุไทยมีหน้าที่หลักคือการบวชเพื่อเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าควบคู่ไปกับการฝึกฝนตนเองทั้งทางกายวาจาใจให้สะอาดบริสุทธิ์ การบวชและสึกสามารถกระทำได้ตลอดเวลาโดยไม่มีการบังคับ ถ้าสมัครใจบวชแล้วต้องปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ให้ไว้แก่สาธารณชน ถ้าเมื่อใดที่เกิดความรู้สึกทนไม่ได้กับกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่มี (พระวินัย) ต้องลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาส ไม่อาจอยู่เป็นพระที่ประพฤติผิดพระวินัยได้ต่อไป พุทธศาสนิกชนจึงถือมากในเรื่องการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย หรือประพฤติไม่เหมาะสมแก่เพศสมณะ เพราะคนไทยให้ความสำคัญแก่พระภิกษุสงฆ์ใน

สถานะอันสูงเทียบเท่าหนึ่งในพระรัตนตรัยแม้ว่าจะไม่ใช่อริยสงฆ์ก็ตาม การขาดจากสถานะพระ เพราะทำผิดวินัยข้อร้ายแรงจึงต้องหลุดพ้นไปโดยการกระทำเท่านั้นเอง นอกจากนี้การพ้นจาก สถานภาพพระของนักบวชคริสต์มีได้แต่ไม่เด็ดขาด เมื่อภายหลังทำผิดข้อห้ามแล้วสำนักสามารถขอ กลับเข้ามาเป็นพระได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากการกลับใจของผู้ที่สำนักผิดได้รับการยอมรับจาก สถาบันทางศาสนาเป็นหลักการสำคัญ ทั้งนี้ ศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนไทยให้แก่พระภิกษุสงฆ์เป็น ศรัทธาที่มีต่อสถานะของพระภิกษุสงฆ์โดยตรง แต่ศรัทธาของคริสต์ศาสนิกชนมุ่งตรงไปถึงพระผู้ เป็นเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจ ชายคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกจึงไม่เน้นความรู้สึกเลื่อมใสศรัทธาในตัว ของพระเป็นพิเศษ การประพดิล่วงประเวณีของพระคริสต์จึงไม่ถือว่าเป็นข้อเสียหายร้ายแรงที่จะ บังเกิดขึ้นไม่ได้ในระหว่างการเจริญชีวิตของพระคริสต์

ถ้าหากเป็นกรณีพระสงฆ์ไทยปาราชิกแล้ว ยังขึ้นมาประกอบพิธีทางศาสนา เช่น บวชให้ ผู้อื่น ย่อมถูกตั้งข้อรังเกียจจากพระภิกษุรูปอื่นๆ ที่เข้าร่วมพิธีด้วยได้ เพราะความเป็นพระได้หมด ลื่นไปจากตัวอสังขีแล้ว พิธีกรรมสำคัญทางศาสนาพุทธที่ต้องการสงฆ์เข้าร่วมตามจำนวน หรือที่ เรียกว่าสังฆกรรมนั้น จะไม่เกิดผลสมบูรณ์ มีผลให้การบวชไม่เป็นองค์พระ เพราะไม่นับอสังขีเป็น สงฆ์ด้วย นับว่าการปกปิดปาราชิกไว้มีผลกระทบต่อคณะสงฆ์ในวงกว้าง เนื่องจากการประกอบ พิธีกรรมทางศาสนา ย่อมต้องอาศัยพระภิกษุสงฆ์ที่รักษาความบริสุทธิ์ไว้ได้แม้อย่างน้อยความ ประพฤติในทางกายและวาจาเป็นขั้นต่ำสุดเป็นองค์คณะ การต้องโทษปาราชิกในพระพุทธศาสนา จึงไม่ได้รับโอกาสให้มีการแก้ตัวหรือกลับใจทั้งสิ้น ฉะนั้น หลักเกณฑ์การควบคุมความประพฤติ เกี่ยวกับพรหมจรรย์ของพระภิกษุสงฆ์ไทยจึงมีความแตกต่างจากนักบวชในศาสนาคริสต์นิกาย โรมันคาทอลิก และแสดงถึงความแตกต่างกันในเรื่องความศรัทธาที่ศาสนิกชนทั้งสองศาสนามีต่อ พระอันเป็นศาสนบุคคลด้วย⁶³

⁶³ ปริศนา สมศักดิ์โยธิน, ความผิดเกี่ยวกับศาสนาตามประมวลกฎหมายอาญา : ศึกษากรณีการกระทำ ความผิดต่อพระพุทธศาสนา, 114.

2.6 การดำเนินการทางวินัยพระภิกษุสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 บัญญัติถึงองค์ประกอบของคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง และมีสมเด็จพระราชาคณะทุกรูป เป็นกรรมการบัญญัติให้มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีอำนาจหน้าที่ควบคุมส่งเสริมการศาสนารักษาทระธรรมวินัย และมีอำนาจในการออกกฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ แต่กฎหมายมหาเถรสมาคมเป็นเพียงข้อบังคับ ทางด้านการบริหารและทางด้านการปกครองของคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดังมในกิจการของสงฆ์เท่านั้น

กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ

การปกครองคณะสงฆ์นั้นในอดีตไม่มีกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นการปกครองภายในคณะสงฆ์กันเอง เมื่อกระทำผิดทางวินัยก็จะพิจารณาวินัยโดยอาศัยหลักพระธรรมวินัย แต่ไม่มีสภาพบังคับ จึงต้องอาศัยอำนาจจากฝ่ายบ้านเมืองเพื่อให้ผลการดำเนินการทางด้านวินัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และยังรวมถึงการวางรูปแบบการปกครองคล้ายคลึงกับปกครองของฝ่ายบ้านเมือง มีการปกครองบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้นในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2535 เป็นแบบแผนการจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ในส่วนการปกครองภายในคณะสงฆ์ มีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองมีอำนาจในการออกกฎหมายมหาเถรสมาคม มติมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชกฤษฎีกากรรม ตลอดจนคำสั่งการปกครองต่างๆ มติมหาเถรสมาคม พระบัญญัติสมเด็จพระสังฆราชกฤษฎีกากรรม ตลอดจนคำสั่งการปกครองต่างๆ เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย กล่าวคือ คณะสงฆ์เองที่อยู่ภายใต้กฎหมายไทย การที่รัฐให้อิสระแก่พระสงฆ์นั้น

เพื่อการนี้ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกบังคับวางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ไม่ถือว่าให้คณะสงฆ์แยกเป็นอิสระเหมือนเป็นอีกประเทศหนึ่ง ไม่เหมือนกันรัฐวาทิกันของคริสต์ศาสนาการให้ที่ดินเป็นธรณีสงฆ์ก็ไม่ได้หมายความว่ายอมให้แบ่งแยกรัฐ ถ้าจะเทียบดูแล้วน่าจะเทียบกับข้าราชการพลเรือน ซึ่งมีกฎหมายเฉพาะครอบคลุมองค์กรข้าราชการพลเรือน เป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายบริหารข้าราชการ มีวินัยข้าราชการเป็นหลักปฏิบัติเมื่อทำผิดวินัย ก็มีระบบให้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวน ตัดสินลงโทษ ทั้งหมดเป็น

ขบวนการของฝ่ายบริหารแต่คณะกรรมการดังกล่าวก็ไม่ใช่ศาลเป็นแต่เพียงผู้รับมอบหมายหน้าที่ให้ดำเนินการไปตามระเบียบ หากการตัดสินไม่เป็นที่พอใจก็อาจจะนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลได้

การปกครองสงฆ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของอำนาจบริหารพระวินัยเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ เมื่อเกิดอธิกรณ์ผู้ที่ได้รับมอบหน้าที่ให้สอบสวนและวินิจฉัยก็ทำหน้าที่ตามระเบียบการปกครอง ซึ่งเป็นเรื่องของฝ่ายบริหารหาใช่เป็นอำนาจตุลาการไม่ที่มาเรียกกันว่าศาลสงฆ์จึงไม่ถูกต้อง เรื่องที่วินิจฉัยกันถ้าเข้าไปยุ่งเกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมืองบ้านเมืองก็ไปสิ้นสุดกันที่ศาลยุติธรรมตามระบอบประชาธิปไตย คือ ฝ่ายตุลาการของรัฐ พระทำผิดอาญาแผ่นดินก็ต้องไปขึ้นศาลรัฐเหมือนข้าราชการทำผิดคดีอาญา แม้จะสอบสวนทางวินัย และจะต้องขึ้นศาล ศาลสงฆ์ไม่ใช่ศาลนี้ยังมีผู้เรียกศาลทางธรรม ซึ่งก็ไม่ใช่อีก เมื่อไม่ใช่ศาลก็ไม่ใช่ศาลทางธรรมด้วยเป็นเพียงคณะกรรมการตรวจสอบวินัยพระสงฆ์เท่านั้น

“สำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505นี้ต่อมาภายหลังได้มีการออกกฎหมายเถรสมาคมเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการทางพระวินัย คือ กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม ซึ่งมีสาระสำคัญต่อไปนี้

นิกหกรรม ตามศัพท์แปลว่า ช่มชู้ คู่กับคำว่า ปิณฑกรรม ซึ่งแปลว่ายกย่องบัญญัติใช้แทนอธิกรณ์ในกฎหมายเก่า ความจริงนิกหกรรมกับอธิกรณ์ไม่เหมือนกัน นิกหกรรมหมายถึงโทษที่ลงแก่ภิกษุผู้ละเมิดพระวินัย ส่วนอธิกรณ์ หมายถึง คดี หรือข้อกล่าวหาว่าละเมิดพระวินัย จะมีความผิดต้องรับโทษหรือไม่ อยู่ที่ผลของการพิจารณาวินิจฉัย ผู้ต้องอธิกรณ์อาจไม่ต้องรับโทษก็ได้ เมื่อพิสูจน์ได้ไม่ได้กระทำผิด⁶⁴ เหตุผลที่เปลี่ยนใช้นิกหกรรมแทนอธิกรณ์ เพราะอธิกรณ์ตามพระวินัยมีถึง 4 อย่าง คือ อนุวาทาธิกรณ์ วิวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ และกัจจาธิกรณ์ กฎหมายนี้มุ่งหมายพิจารณาลงนิกหกรรมเฉพาะผู้ที่ถูกกล่าวหา หรือถูกโจทก์ฟ้องว่า ละเมิดพระวินัย อันเป็นอนุวาทาธิกรณ์อย่างเดียวเท่านั้น จึงได้เปลี่ยนใช้นิกหกรรมแทน มีบัญญัติไว้ให้มาตรา 24-30 มีสาระสำคัญแยกพิจารณาเป็น 5 อย่าง คือ

1. ลักษณะและประเภทนิกหกรรม
2. วัตถุประสงค์ในการลงนิกหกรรม
3. หลักการลงนิกหกรรม
4. วิธีการลงนิกหกรรม
5. วิธีการบังคับตามคำวินิจฉัยลงนิกหกรรม

⁶⁴ ปรีดี โชติธรรมากร, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.), 137.

ลักษณะและประเภทนิกกรรม กล่าวมาแล้วว่า นิกกรรม คือ โทษอัน หมายถึง โทษตาม พุทธบัญญัติที่กำหนดให้ลงโทษผู้กระทำความผิด คือ ล่วงละเมิดพระวินัย ซึ่ง เรียกว่า อาบัติ แยกตาม ความหนักเบาได้ 3 อย่าง คือ โทษหนัก ได้แก่ อาบัติปาราชิกสี่อย่างผู้ต้องอาบัตินี้ขาดจากความเป็นพระภิกษุ โทษอย่างกลาง ได้แก่ อาบัติสังฆาทิเสสสิบสามอย่าง ผู้ต้องอาบัตินี้ ต้องอยู่กรรม ประพฤติวัตรทรามตน ทำคืนอาบัติด้วยวุฒฐานวิธีอันสำเร็จด้วยสงฆ์จึงจะพ้น โทษอย่างเบา ได้แก่ อาบัติอุตถัจจ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ ทุพภาสิต ผู้ต้อง อาบัติเหล่านี้ต้องแสดง อาบัติประธานตนต่อภิกษุด้วยกัน ทำคืนอาบัติด้วยเทศนาวิธี

โทษฐานต้องปาราชิก เมื่อต้องเข้าแล้ว เป็นอสังคัจฉา แก่ไขกลับตัวไม่ได้ ต้องสึกสถานเดียว เรียกว่า นิกกรรมให้สึก โทษฐานต้องอาบัติอื่นอันเป็นโทษอย่างกลางและอย่างเบาเป็นสสังคัจฉา แก่ไขกลับตัวได้เรียกว่า นิกกรรมไม่ถึงให้สึก ส่วนในพระวินัยได้แยกนิกกรรมออกเป็น 6 อย่าง คือ วัชระนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม อุคเขปนียกรรม ตัสมปาปิยสิกกรรม

วัตถุประสงค์ในการลงนิกกรรม นิกกรรม คือ โทษฐานละเมิดพระวินัย อันได้แก่อาบัติ ดังกล่าว วัตถุประสงค์แห่งการลงนิกกรรมก็คือ พุทธประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบทนั่นเอง มี 10 อย่าง คือ

1. เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์
2. เพื่ออยู่ผาสุกแก่ผู้มีศีลเป็นที่รัก
3. เพื่อข่มบุคคลผู้เกียจ
4. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
5. เพื่อกำจัดอาสวะที่เกิดในปัจจุบัน
6. เพื่อป้องกันอาสวะที่จะเกิดในอนาคต
7. เพื่อความเลื่อมใสของชนที่ยังไม่เลื่อมใส
8. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว
9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัตถธรรม
10. เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย คือ ระเบียบปกครองสงฆ์

หลักการลงนิกกรรม มีบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 24 ว่า “พระภิกษุจะต้องรับ นิกกรรม ก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและนิกกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุ ก็ต้องเป็นนิกกรรมตามพระธรรมวินัย” หมายความว่าภิกษุจะต้องรับนิกกรรมหรือลงนิกกรรม แก่ภิกษุได้ ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์นี้ ซึ่งมี 2 อย่าง คือ

1. จะต้องรับนิกกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย

2. นิกหกรรมที่จะลงต้องเป็นนิกหกรรมตามพระธรรมวินัย ตรงกับการลงโทษบุคคลในทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีหลักสำคัญว่า บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อกระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย โทษทางอาญามี 5 อย่าง คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์

นิกหกรรมเป็นผลหรือโทษแห่งการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย พระภิกษุผู้ไม่ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยจึงไม่ต้องรับนิกหกรรม เมื่อใดมีการล่วงละเมิดเมื่อนั้นจะต้องรับโทษ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองจัดการลงโทษได้ เมื่อต้องครุภาพติจากความเป็นภิกษุถึงนิกหกรรมให้สึก ละเมิดสิกขาบทที่ไม่ถึงให้สึก ก็สั่งให้จัดการทำคืนอาบัติตามวิธีการที่กำหนดไว้ แต่จะลงโทษอย่างอื่น เช่น กักขัง หรือปรับเป็นเงินแทนที่จะให้สึกหรือให้ทำคืนอาบัตีย่อมไม่ได้ เพราะการกักขังหรือปรับไม่ใช่โทษตามพระธรรมวินัย⁶⁵

วิธีการลงนิกหกรรม คือ การดำเนินการลงโทษนั้น บัญญัติไว้ในมาตรา 25 ว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 24 มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเพื่อให้การลงนิกหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใด เป็นผู้ที่มีอำนาจลงนิกหกรรมแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิกหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใดๆ นั้นด้วย”

กฎหมายมอบอำนาจให้มหาเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติในการลงโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 24 เพื่อให้การลงโทษเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม โดยให้ตราเป็นกฎหมายมหาเถรสมาคม กำหนดวิธีพิจารณาวินิจฉัยโทษ ผู้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย ขึ้นยุติแห่งการวินิจฉัย ซึ่งอุทธรณ์ฎีกาต่อไปไม่ได้ วิธีการพิจารณา ผู้มีอำนาจพิจารณาและขึ้นยุติที่ตราขึ้นให้ถือว่าชอบด้วยกฎหมายแต่ผู้ที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยต้องเป็นมหาเถรสมาคมเอง หรือพระภิกษุผู้มีตำแหน่งหน้าที่ปกครองสงฆ์เท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจจะตั้งคณะวินัยธรให้มีความวินิจฉัยเป็นแผนกหนึ่งอีกต่างหากอย่างกฎหมายเก่าไม่ได้ โดยถือว่าการปกครองคณะสงฆ์ควรใช้ระบบอาจารย์ปกครองศิษย์ เมื่อศิษย์ทำผิดอาจารย์ควรเป็นผู้ลงโทษตามประเพณีการปกครองของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้ออกกฎหมายมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับเรื่องนี้แล้ว คือ กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม

วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยนิกหกรรม คือ การบังคับคดีให้มีผลตามคำวินิจฉัยชี้ขาดนั่นเอง มี 2 อย่าง คือ

⁶⁵ ปลื้ม โชติสุขยางกูร, ถิ่นบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, 139.

1. การบังคับคดีตามนิคหกรรมให้สึก
2. การบังคับคดีตามนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก

การบังคับคดีตามนิคหกรรมให้สึก บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ว่า “พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และได้คำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคหกรรมให้สึกต้องสึกภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น”

นิคหกรรมให้สึกตามมาตรานี้ หมายถึง นิคหกรรมฐานต้องอาบัติปาราชิกอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ เสพเมถุน ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ราคาตั้งแต่ห้ามาสกขึ้นไป แกล้งฆ่ามนุษย์ และอวดอุตริมนุชธรรม ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกย่อมขาดจากความเป็นพระภิกษุไม่มีทางแก้ไขหรือทำคืนอาบัติได้ ผู้ถูกลงนิคหกรรมฐานนี้ กฎหมายบังคับให้สึกภายใน 24 ชั่วโมง นับตั้งแต่วันที่ทราบคำสั่ง ถ้าไม่สึกตามกำหนดย่อมมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ตามมาตรา 43ซึ่งต้องแจ้งความฟ้องร้องให้ศาลยุติธรรมลงโทษ

การบังคับคดีตามนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก พ.ร.บ. คณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 27 บัญญัติว่า “เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา 25 ให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น
2. ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิน
3. ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง
4. ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณะเพศ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายธรรมนูญพระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณะเพศตามวรรคสองต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น”

การไม่ยอมรับนิคหกรรมหรือรับโทษตามคำวินิจฉัย แม้จะเป็นเพียงนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก หรือเพียงให้ทำคืนอาบัติ ก็ไม่ยอมทำเช่นนี้ แสดงว่าเป็นผู้ต่อต้าน ขาดความเคารพในพระธรรมวินัย เป็นการขัดขวางอำนาจในการปกครอง ถือว่าเป็นผู้มีความประพฤติเสียหายร้ายแรงการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิน แสดงถึงความไม่สำรวมในศีล เป็นอสังฆิ ไม่สำนึกผิด ไม่มีทางกลับตัวเป็นพระภิกษุที่ดีได้ ปลดปล่อยไว้ก็รังแต่จะทำลายคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา นำความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะการไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งและการไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักฐาน เข้าลักษณะจรจัด ถือเป็นบุคคลไม่พึงปรารถนา พระภิกษุสามเณรประเภทนี้ ควรกำจัดให้พ้นจากคณะสงฆ์ กฎหมายจึงบังคับให้สละสมณะเพศหรือสึกออกไป ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายธรรมนูญพระภิกษุ คือ กฎหมายธรรมนูญฉบับที่ 21 (พ.ศ. 2538) ข้อ 3 มีในความว่าในกรณีพระภิกษุรูปใด (1) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเรื่องเดียวหรือหลายเรื่อง เป็นอาจิน ให้เจ้าอาวาสวัดซึ่งพระภิกษุ

นั้นสังกัด หรือพำนักอาศัย มีอำนาจหน้าที่แนะนำ ชี้แจงตักเตือน ให้พระภิกษุรูปนั้นประพฤติตาม พระธรรมวินัย เป็นลายลักษณ์อักษรโดยกำหนดเวลาให้ปฏิบัติ หากพระภิกษุรูปนั้นไม่ปฏิบัติตาม คำแนะนำชี้แจงตักเตือนภายในเวลาที่กำหนด ให้เจ้าอาวาสวัดซึ่งพระภิกษุรูปนั้นสังกัดหรือพำนัก อาศัยรายงานโดยลำดับจนถึงเจ้าคณะอำเภอเจ้าสังกัด เพื่อวินิจฉัยให้สละสมณเพศต่อไป (2) ไม่ สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง หรือไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่งให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครอง วัด หรือพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ในเขตท้องที่ที่พบพระภิกษุรูปนั้น มีอำนาจ หน้าที่วินิจฉัยให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ ผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศ ต้องสึก ภายใน 3 วัน นับแต่วันที่ได้ทราบวินิจฉัย หากฝ่าฝืนไม่สึกภายในกำหนด มีความผิดต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกิน 1 ปี ตามมาตรา 43

การสละสมณเพศ หมายถึงการบังคับให้สละสมณเพศเมื่อที่พฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่กฎหมายกำหนด ตามพระวินัยมีวิธีการบังคับบรรพชิตผู้ไม่สมควรถือเพศบรรพชิตให้สละ สมณเพศได้แล้ว เรียกว่า “ศาสนา” กระทำต่อภิกษุที่ต้องอาบัติปาราชิกอันเป็นอันเดิมวัตถุ แล้ว ยังปฏิญาณตนถือเพศบรรพชิตอยู่ ต่อบุคคลผู้อุปสมบทไม่ขึ้นเพราะเป็นอกัปปบุคคลถูกห้าม อุปสมบทเด็ดขาด แต่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทเข้ามา และต่อสามเณรผู้ประพฤติดื้อขัดห้ามอัน เป็นองค์แห่งศาสนา แยกพิจารณาเป็น 3 อย่าง คือ

1. การสละสมณเพศเพราะเป็นบุคคลล้มละลาย
2. การสละสมณเพศเพราะถูกจับในข้อหาคดีอาญา
3. การสละสมณเพศเพราะต้องจำคุก กักขังหรือขัง

การสละสมณเพศเพราะเป็นบุคคลล้มละลาย บัญญัติไว้ในมาตรา 28 ว่า “ภิกษุรูปใดต้อง คำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายในสามวัน นับแต่วันที่คดีถึงที่สุด” บุคคล ล้มละลายหมายถึง บุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน ถูกเจ้าหนี้ฟ้องให้ศาล สั่งให้เป็นผู้ล้มละลายตาม พ.ร.บ. ล้มละลาย พ.ศ. 2483 หมดสิทธิหน้าที่ในการจัดทรัพย์สินของตน แต่ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าวัดจัดการทรัพย์สินและหนี้สินแทนเกณฑ์ที่จะถูกฟ้องให้เป็น บุคคลล้มละลาย ตามกฎหมายนั้นต้องเป็นลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวจำนวนหนี้ไม่น้อยกว่าห้า หมื่นบาท เมื่อถูกพิพากษาให้ล้มละลาย บุคคลนั้นก็กลายเป็นบุคคลไร้ความสามารถในการจัดการ ทรัพย์สิน ย่อมเสียเครดิต ความเชื่อถือในวงการธุรกิจทั้งทำให้เป็นคนขาดคุณสมบัติที่จะเป็น ข้าราชการ สมาชิกสมาคมและองค์การต่างๆ ที่ไม่ยอมรับบุคคลล้มละลาย ผู้ล้มละลายที่เป็น คฤหัสถ์ยังหมดคุณสมบัติ มีฐานะเปลี่ยนแปลงไปถึงเพียงนี้ ฉะนั้นพระภิกษุผู้ถูกพิพากษาถึงที่สุด ให้เป็นบุคคลล้มละลาย จึงไม่ควรอยู่ในสมณเพศต่อไป กฎหมายจึงบังคับให้สึก และต้องสึก

ภายใน 3 วัน นับแต่วันคดีถึงที่สุด คืออุทธรณ์ฎีกาต่อไปไม่ได้อีกแล้ว หากฝ่าฝืนไม่สีกภายในกำหนด มีความผิดจำคุกไม่เกิน 1 ปี ตามมาตรา 43

การละสมณะเพศเพราะถูกจับในข้อหาคดีอาญา บัญญัติไว้ในมาตรา 29 มีใจความว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุมหรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมหรือพระภิกษุนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุนั้นละสมณะเพศเสียได้” แยกเป็น 3 กรณี

1. เมื่อพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสไม่ยอมรับตัวไว้ควบคุมพนักงานสอบสวนดำเนินการให้ละสมณะเพศได้
2. พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเห็นว่าไม่ควรปล่อยชั่วคราวและไม่ควรมอบตัวให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม ก็ดำเนินการให้ละสมณะเพศได้
3. พระภิกษุนั้นไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง หรือเป็นพระจรจัดก็ดำเนินการให้ละสมณะเพศได้

พนักงานสอบสวน หมายถึงนายตำรวจตั้งแต่ยศร้อยตำรวจตรีขึ้นไปและพนักงานฝ่ายปกครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ปัจจุบันตำรวจฝ่ายเดียวเป็นผู้มีอำนาจสอบสวน

การปล่อยชั่วคราว คือการให้ประกันโดยให้มีหลักประกันโดยบุคคลและทรัพย์สินหรือไม่ มีหลักประกันก็ได้ ทางปฏิบัติต้องมีผู้ประกันที่เชื่อถือได้ ทำสัญญาวางเงินหรือหลักทรัพย์เป็นประกัน จึงจะปล่อยชั่วคราว การไม่ปล่อยชั่วคราว คือ การไม่ให้ประกัน

ตามข้อ 1 หมายความว่าเมื่อพระภิกษุถูกจับในข้อหาว่า กระทำความผิดอาญาคดียังอยู่ที่พนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนเห็นไม่สมควรปล่อยชั่วคราว ทั้งเจ้าอาวาสไม่ยอมรับตัวไปควบคุม ก็จัดการให้สึกได้ แม้พนักงานสอบสวนเห็นไม่สมควรปล่อยชั่วคราว แต่เจ้าอาวาสยอมรับตัวไปควบคุมก็ยังไม่ต้องให้สึก เมื่อคดีถึงอัยการ อัยการเห็นไม่สมควรปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสไม่ยอมรับตัวไปควบคุมก็จัดการให้สึกได้ ถ้าเจ้าอาวาสยอมรับตัวไปควบคุมก็ยังไม่ต้องให้สึกเช่น เดียวกัน คดีที่ไม่ยอมปล่อยชั่วคราวหรือไม่ให้ประกันส่วนมากเป็นคดีอุกฉกรรจ์ และคดีที่ต้องหาโมหิทธิพล ปล่อยไปอาจทำให้เสียรูปคดี

ถ้าพนักงานสอบสวนและอัยการเห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว ระหว่างสอบสวนและก่อนฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ก็ปล่อยชั่วคราวได้ พระภิกษุนั้นยังไม่ต้องสึก เจ้าอาวาสก็ไม่ต้องรับตัวไปควบคุม

เหตุที่ต้องให้สึกเมื่อไม่ปล่อยตัวชั่วคราวและเจ้าอาวาสไม่ยอมรับตัวไปควบคุมเพราะจะต้องคุมขังพระภิกษุนั้นไว้ ไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะเอาเข้าห้องขังทั้งผ้าเหลืองจะเป็นที่เสื่อมเสียแก่พระศาสนาและคณะสงฆ์ จึงต้องจัดการให้สึกเสียก่อน

ตามข้อ 2 หมายความว่า พนักงานสอบสวนเห็นไม่สมควรปล่อยชั่วคราวหรือไม่ควรให้ประกัน และไม่ควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม อาจจะเห็นว่า เจ้าอาวาสไม่สามารถควบคุมได้ หรือมีเหตุอื่นๆ เกี่ยวกับคดีนั้น ก็ต้องจัดการให้สึก

ตามข้อ 3 หมายความว่า พนักงานสอบสวนเห็นไม่สมควรปล่อยชั่วคราวหรือไม่ควรให้ประกัน เจ้าอาวาสก็ช่วยไม่ได้ เพราะไม่ได้พำนักอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งโดยเฉพาะ ก็ต้องจัดการให้สึก ถ้าพนักงานสอบสวนเห็นควรปล่อยชั่วคราวหรือให้ประกัน ก็ประกันตัวไปได้โดยไม่ต้องสึก

เดิมเรื่อง พระภิกษุถูกจับในข้อหาคดีอาญา และจะถูกคุมขัง จะต้องให้สละสมณเพศหรือให้สึกเสียก่อนหรือไม่ ไม่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่เคยมีระเบียบกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับบุคคลบางประเภทที่ถูกต้องตามหนังสือกระทรวงยุติธรรม ที่ 12695-2717 ลงวันที่ 24 สิงหาคม พุทธศักราช 2466 ที่ปลัดทูลฉลอง(ปลัดกระทรวง) มีไปถึงอธิบดีผู้พิพากษามณฑลต่างๆ ความเป็นด้วยมีพระบัญชาท่านเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ว่า ในคดีอาญามีพระภิกษุต้องหาเป็นจำเลยเมื่อพระภิกษุไม่มีประกัน มีศาลบางศาลตั้งขังพระภิกษุทั้งผ้ากาสาพัสดุเป็นการดูถูกพระศาสนาไม่เป็นที่ต้องพระราชนิยม กระทรวงจึงได้หารือกับกระทรวงวังเพื่อวางระเบียบทางการให้เป็นที่ยอมรับด้วยพระราชนิยม บัดนี้ ได้รับหนังสือจากกระทรวงดังกล่าว ได้นำเสนอมหาเถรสมาคมแล้วเป็นที่ตกลงกันว่า เมื่อพระภิกษุผู้ต้องหาเป็นจำเลยในคดี ไม่มีประกันในระหว่างพิจารณาและอุทธรณ์ให้ศาลส่งตัวพระภิกษุรูปนั้นมอมไว้แก่เจ้าคณะ เมื่อเจ้าคณะรับพระภิกษุรูปนั้นไว้แล้ว พิจารณารูปคดีเห็นควรสึก ก็ให้สึกมอบเจ้าพนักงาน ถ้าเป็นควรควบคุมก็ให้ควบคุมไว้จนกว่าศาลจะเรียกไปให้ท่านสั่งศาลจังหวัดในมณฑลนี้ ปฏิบัติการให้ถูกต้องตามที่ตกลงกันนี้สืบไป”

การสละสมณเพศ เพราะถูกจำคุกหรือกักขังหรือขังตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล บัญญัติไว้ในมาตรา 30 ความเป็นด้วย “เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใด ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล มีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้น สละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น” แยกพิจารณา เป็น 2 อย่าง คือ

1. ถูกพิพากษาจำคุก
2. ถูกสั่งกักขังหรือขัง

เมื่อพระภิกษุผู้เป็นจำเลยถูกศาลพิพากษาว่า มีความผิดอาญา ลงโทษถึงจำคุกก็จะออกหมายขังไว้ในเรือนจำจนครบจำนวนโทษ เช่น 1 ปี 5 ปี 10 ปี เมื่อครบกำหนดให้เจ้าพนักงาน

ปล่อยตัวไปก่อนเอาเข้าข้างตามหมายศาล เจ้าพนักงานเรือนจำหรือพัสดิผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาต้องจัดให้สึกเสียก่อน โดยนำไปสึกต่อหน้าเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุผู้เป็นเจ้าคณะแล้วแต่ฐานะของพระภิกษุผู้เป็นจำเลย ผู้ถูกพิพากษาถึงจำคุกต้องสึกก่อนเข้าคุกนี้ หมายความว่า ในชั้นสอบสวนชั้นอัยการได้ประกันตัวตลอดมาหรือไม่ก็เจ้าอาวาสรับมอบตัวไปควบคุมจนคดีมาถึงศาลและศาลให้ประกันหรือมอบตัวให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมระหว่างพิจารณาเมื่อถูกพิพากษาถึงจำคุกก็ต้องให้สึก ฉะนั้นจะเป็นการเสื่อมเสียดังกล่าวมา แต่ถ้าพิพากษาเพียงปรับชำระค่าปรับแล้วก็ไม่ต้องสึก ถ้าพิพากษายกฟ้อง ก็ถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในทางกฎหมาย โทษถึงประหารชีวิตกฎหมายไม่ได้ระบุไว้ว่าต้องให้สึกแต่คงไม่ประสงค์ให้ประหารทั้งที่ยังครองผ้าเหลืองเพราะจะเป็นผลเสียยิ่งกว่าจำคุก ในทางปฏิบัติก็ต้องจัดการให้สึกก่อนลงโทษเช่นเดียวกัน

ผู้ถูกลงโทษกักขังหรือถูกสั่งขังโดยกักขังใช้แทนโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน ถ้าปรากฏว่าผู้นั้นไม่เคยได้รับโทษมาก่อนหรือเคยรับโทษ แต่เป็นความผิดที่เกิดจากความประมาทหรือลหุโทษ ศาลเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษกักขังได้ (ป.อาญาม.23) และใช้แทนโทษปรับเมื่อจำเลยไม่ชำระค่าปรับเพราะเหตุไม่มีเงินหรือไม่ยอมเสีย จะถูกสั่งกักขังแทนค่าปรับโดยหักให้วันละ 70 บาทจนครบจำนวนที่ศาลปรับแต่ไม่เกินกำหนด 1 ปี (ป. อาญาม. 29-30) สถานที่กักขังต้องไม่ใช่เรือนจำ อาจเป็นบ้านเรือนของผู้ถูกกักขังเอง หรือสถานที่อื่นก็ได้ ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้ถูกกักขัง (ป. อาญาม. 24) ในทางปฏิบัติใช้สถานีดำรง หรือโรงพัก เป็นสถานที่กักขัง ต่างกับโทษจำคุกโทษจำคุกต้องขังไว้ในเรือนจำ ขังที่อื่นไม่ได้ ก่อนจะเอาพระภิกษุจำเลยเข้าห้องขังเพื่อกักขังตามหมายศาล เจ้าหน้าที่ต้องจัดการให้สึกเสียก่อนไม่จัดการให้สึกเอาเข้าห้องขังทั้งเป็นพระ ความผิดฐานไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย

ขัง หมายถึง ขังระหว่างพิจารณาเมื่อศาลรับประทับฟ้องก็จะหมายขังจำเลยไว้ เว้นแต่ศาลจะปล่อยชั่วคราวหรือให้ประกัน และมอบตัวให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม ถ้าศาลไม่อนุญาตให้ประกัน หรือไม่ได้รับตัวไปควบคุม จำเลยจะถูกขัง ต้องจัดการให้สึกเสียก่อน

พระภิกษุผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่ยอมสึกตามคำสั่งของเจ้าพนักงานดังกล่าวอาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 368 อีกสถานหนึ่ง

ถ้าพระภิกษุผู้ถูกพิพากษาถึงจำคุก เป็นพระมีสมณศักดิ์มีราชทินนามจะให้สึกได้เลยหรือต้องรอให้ได้รับพระบรมราชานุญาตเสียก่อน แต่เดิมมาพระภิกษุมีสมณศักดิ์ถูกสั่งให้สึกเพราะถูกพิพากษาจำคุกหรือถูกออกิกรณ์ให้สึก ต้องขอพระบรมราชานุญาตออกจากสมณศักดิ์เสียก่อน ต่อมาได้มีพระบรมราชานุมัติเป็นหลักการไว้ว่าในกรณีพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ถูกพิพากษาจำคุกและต้องคำวินิจฉัยออกิกรณ์ให้สึก ให้ถือว่าเป็นอันถูกถอดออกจากตำแหน่ง และ

สมณะศักดิ์โดยพระบรมราชานุมัติ ตามหนังสือ ที่ น. 12270/2485 ลงวันที่ 7 เมษายน 2485 หนังสือ
สำนักนายกรัฐมนตรีถึงกระทรวงศึกษาธิการ

โทษของพระภิกษุผู้ทำผิดครั้งเดียวอาจมีหลายอย่างแล้วแต่ตำแหน่งหน้าที่ เช่น เป็นเจ้า
อาวาส เงินของวัดขาดหายไปจำนวนหนึ่งอาจถูกถอดออก ปลดออกจากตำแหน่งเจ้า อาวาสใน
ฐานะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการที่ไม่ระมัดระวังรักษาเงินอันเป็นสมบัติของวัด ถ้าเจ้าอาวาสมีเถย
จิตคิดเอาเงินวัดมาเป็นของตน เอาใช้เพื่อประโยชน์ตนหรือผู้อื่นยอมเป็นปราชิกอันเป็นโทษทาง
พระวินัย การมีเถยจิตคิดเบียดบังเอาเงินวัดมาเป็นประโยชน์ตนและผู้อื่นยอมมีความผิดทางอาญา
ฐานยักยอก หากไม่มีความผิดทางอาญา แต่เมื่อเงินของวัดอันอยู่ในความรับผิดชอบขาดหายไปเรื่อง
เงินวัดหายไปเรื่องเดียว พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสอาจต้องรับโทษถึงสี่สถานแล้วแต่ข้อเท็จจริงที่
ปรากฏ พระภิกษุธรรมดาที่ต้องรับนิคหกรรมทางพระวินัย ถ้าความผิดที่ถูกลงนิคหกรรมนั้นเป็น
ความผิดทางอาญาและทางแพ่งด้วย ก็ต้องรับโทษทางอาญาและทางแพ่งด้วยเช่นเดียวกัน

บทบาทหน้าที่เจ้าอาวาสต่อพระลูกวัดซึ่งถูกจับในข้อหาคดีอาญา

เจ้าอาวาสมีหน้าที่อบรมสั่งสอนและปกครองพระลูกวัดตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย
เมื่อพระลูกวัดถูกจับโดยต้องหาว่าทำผิดอาญา ต้องพิจารณาว่า

1. ข้อหาที่ถูกจับมีโทษหนัก จำคุกสถานเดียว และเป็นความผิดซึ่งหน้าหรือปรากฏเห็นคำ
ตำราว่า พระผู้ต้องหาได้ทำผิดในข้อหาทางอาญานั้นจริง หรือในกรณีความผิดไม่ชัดเจนเช่นไม่มี
พยานรู้เห็น แต่ผู้ต้องหาสำนึกผิดให้การรับสารภาพว่าได้ทำผิดจริง เจ้าอาวาสก็ไม่มีทางช่วย
เหลือรับตัวไว้ควบคุม เพราะความผิดชัดเจน หรือผู้ต้องหารับสารภาพแล้ว ต้องยอมให้เจ้าหน้าที่
จัดการไปตามกฎหมายบ้านเมือง คือให้สึกดำเนินคดี

2. ข้อหาที่ถูกจับมีโทษเบาหรือลหุโทษ มีโทษปรับสถานเดียวหรือมีโทษจำเพียงเล็กน้อย
รอการลงอาญาได้ เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ไม่ถึงบาดเจ็บ คำว่าสบประมาทกัน เล่นการ
พนัน เมื่อพระลูกวัดถูกจับในข้อหาเหล่านี้ แม้เป็นความผิดชัดเจน เจ้าอาวาสควรช่วยเหลือรับตัว
ไว้ควบคุม เพราะเป็นความผิดเล็กน้อย เจ้าพนักงานมีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้ ถ้าผู้เสียหายและ
ผู้ต้องหายินยอม ที่เปรียบเทียบปรับไม่ได้ เมื่อคดีไปถึงศาลศาลอาจรอการลงอาญาไว้โดยให้ปรับ
สถานเดียว ผู้ทำผิดไม่ต้องสึกถ้าไม่ยอมรับตัวไว้ควบคุมผู้ทำผิดอาจต้องสึก

ควรสังเกตว่า ความซุกซนคึกคะนองไม่สำรวมกายวาจาอันเป็นสาเหตุให้ทำผิด
กฎหมายเล็กน้อยดังกล่าว นอกจากนั้น ยังเป็นการทำลายศรัทธาของผู้รู้เห็นด้วย เพราะเป็นเรื่องโลก
วัชระ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ถ้าจะดูโศกาดูรในหมู่สงฆ์ก็ในการร้องขับทำเพลงถ้าจะดูความบ้าใน
หมู่สงฆ์ก็ในการเดินรำถ้าจะดูความเป็นเด็กในหมู่สงฆ์ก็ในอาการยิงฟันหัวเราะ” (หนังสือวาสิฏฐี)
ฉะนั้นถ้าเจ้าอาวาสเอาใจใส่อบรมสั่งสอนพระหนุ่มเณรน้อยให้มีอาการสงบเสงี่ยมไม่ซุกซนคึก

คนองอย่างฆราวาส ถ้ารวมกายวาจาให้สมกับเป็นสมณะผู้สงบจะเป็นการตัดปัญหาการทำผิดกฎหมายและเป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชน

3. ข้อหาที่ถูกจับยังไม่เป็นความผิดชัดแจ้งหรือเป็นเพียงถูกสงสัยผู้ต้องหาปฏิเสธแต่เจ้าพนักงานต้องจับเพราะมีผู้แจ้งความ เจ้าอาวาสควรถือเป็นหน้าที่ที่จะรับตัวพระลูกวัดไว้ควบคุม เพราะผู้ต้องหาอาจไม่ได้ทำผิดหรือการกระทำของผู้ต้องหาไม่มีความผิดแต่ถูกลั่นแกล้งกล่าวหา ถ้าไม่ยอมรับไว้ควบคุม ผู้ต้องหาจะต้องเสีย ถ้าภายหลังปรากฏว่าผู้ต้องหาไม่ได้ทำผิด จะเสียหายแก่พระรูปนั้นอย่างยิ่ง คือเสียฐานะความเป็นพระและเสียชื่อเสียง เคยมีตัวอย่างพระถูกจับในข้อหาว่ามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เจ้าอาวาสไม่รับตัวไว้ควบคุม ถูกบังคับให้สึก สุดท้ายปรากฏว่าคดีไม่มีมูล

การรับมอบตัวไว้ควบคุมไม่ใช่รับรองว่าพระรูปนั้นไม่ได้กระทำความผิดเพียงแต่รับตัวไว้ควบคุมไม่ให้หลบหนีในระหว่างสอบสวนในฐานะผู้ปกครองผู้นั้นจะทำผิดจริงหรือไม่เป็นหน้าที่ของศาลที่จะพิจารณาพิพากษา ข้อที่ควรคำนึง จึงมีเพียงว่า ผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือไม่ ถ้ารับตัวไว้ควบคุม เมื่อเชื่อได้แน่ๆ ไม่หลบหนี เพราะเชื่อตัวผู้ต้องหาเองหรือผู้ที่รับรองก็ควรรับมอบตัวไว้ เจ้าหน้าที่ต้องการตัวเมื่อใด ก็มอบให้ได้เมื่อนั้น แต่ถ้าแน่ใจว่าไม่สามารถรับมอบตัวไว้ผู้ต้องหาต้องหลบหนีแน่ ก็ไม่ควรรับมอบตัวไว้ควบคุมเพราะถ้าผู้ต้องหาหนี ย่อมเป็นที่เสียหายแก่ผู้รับมอบตัวไว้ควบคุมและเสียหายในการดำเนินคดี

ปัญหาต่อไปมีว่าถ้าพระผู้ต้องหาหลบหนีไปเจ้าอาวาสผู้รับมอบตัวไว้ควบคุมจะมีความผิดประการใดหรือไม่ เห็นว่าไม่มีความผิดเพราะกฎหมายให้อำนาจให้รับมอบตัวพระผู้ต้องหาไว้ได้ แต่เมื่อรับมอบตัวไว้ ย่อมมีหน้าที่ดูแลระมัดระวังไม่ให้หลบหนี ถ้ามีสิ่งบอกเหตุว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี ต้องจัดการป้องกัน หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่รับตัวไปควบคุม การรับมอบตัวเจ้าพนักงานจะทำบันทึกให้เจ้าอาวาสเซ็นชื่อผู้รับมอบไว้เป็นหลักฐาน แต่ถ้าทำเป็นสัญญาคำประกันกำหนดค่าปรับไว้ เจ้าอาวาสไม่ควรทำ เพราะนอกเหนืออำนาจหน้าที่ที่กฎหมายให้ไว้⁶⁶

มีปัญหาอีกว่า พระสังฆาธิการระดับสูงกว่าเจ้าอาวาส เช่น เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะจังหวัด จะรับตัวผู้ต้องหาไว้ควบคุมได้หรือไม่ เพราะมาตรา 29 ระบุให้เจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระรูปนั้นสังกัดอยู่เท่านั้นรับมอบตัวไว้ควบคุมไม่ได้พูดถึงผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งอื่น เห็นว่าเมื่อกฎหมายให้เจ้าอาวาส ซึ่งมีตำแหน่งปกครองสงฆ์ชั้นต้น รับพระผู้ต้องหาไว้ควบคุมได้ น่าจะตีความว่า พระสังฆาธิการระดับสูงขึ้นไป มีอำนาจรับมอบตัวพระผู้ต้องหาซึ่งอยู่ในสังกัดไว้ควบคุมได้ด้วย เป็นการตีความให้กฎหมายมีผลทางปฏิบัติ จะถือว่าเจ้าอาวาสที่กฎหมายระบุเท่านั้นมีอำนาจ เป็นการตีความตามตัวหนังสือมากเกินไป ไม่สมควรมุ่งหมายของกฎหมาย สมมติ

⁶⁶ ปลื้ม โชติสุขยางกูร, ถ้อยแถลงกฎหมายคณะสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 147.

ว่าพระธรรมดาถูกจับในข้อหาคดีอาญา เจ้าคณะอำเภอขอมรับมอบตัวไว้ควบคุมก็น่าจะยอมให้ได้ จะยอมให้เฉพาะเจ้าอาวาส เจ้าคณะระดับสูงไม่ยอมให้กระไรอยู่ สมมติว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะ ถูกจับในข้อหาคดีอาญา ใครจะเป็นผู้รับมอบตัวผู้ต้องหาไว้ควบคุม ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่าเจ้าคณะ ระดับสูงกว่าเจ้าอาวาส มีอำนาจรับมอบตัวผู้ต้องหาไว้ควบคุมได้ด้วยเว้นแต่พระที่ไม่มีวัดเป็นสังกัด⁶⁷

การมอบตัวพระผู้ต้องหาให้เจ้าอาวาสควบคุมนี้กฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนและ พนักงานอัยการไว้กว้าง ผู้มีอำนาจต้องใช้ดุลพินิจให้ถูกต้องเหมาะสม ไม่ให้เกิดความเสียหายอัน ไม่สมควรแก่พระผู้ต้องหาและหน้าที่ราชการ เมื่อคดีเกิดขึ้นควรฟังเจ้าอาวาสและเจ้าคณะ ผู้ปกครองสงฆ์ด้วย เพื่อใช้ดุลพินิจดำเนินการได้ถูกต้อง

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, 147.

บทที่ 3

ปัญหาและผลกระทบเกี่ยวกับการดำเนินคดีพระสงฆ์ที่กระทำผิดตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

3.1 ปัญหาด้านสังคมและภาวะแวดล้อมที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์กระทำผิดพระวินัย

ในอดีตวัดถือว่าเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ศาสตร์สาขาต่างๆและเป็นแหล่งศิลปวิทยาการมาแต่โบราณ ประชาชนนิยมที่จะส่งบุตรหลานเข้ามารับการศึกษาอบรมที่วัด นอกจากวัดจะเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลทางพุทธศาสนาแล้ว วัดยังเป็นสถานที่อบรมขัดเกลานิสัย และให้ความรู้ทางด้านศีลธรรม จริยธรรม ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับวัดในสมัยก่อนจึงเป็นระบบของการควบคุมซึ่งกันและกัน ในส่วนของพระภิกษุถ้าประพฤติดี ประพฤติชอบตามพระธรรมวินัยก็จะมีประชาชนเคารพศรัทธาหากประพฤติผิดพระธรรมวินัยชาวบ้านประชาชนก็จะติเตียนไม่ให้ความเคารพพระสงฆ์ที่ประพฤตินอกฏนอกทางผิดพระธรรมวินัยจึงอยู่ไม่ได้เพราะเป็นการควบคุมซึ่งกันและกันส่วนพระสงฆ์ก็ควบคุมฆราวาสด้วยการสั่งสอนศีลธรรมที่ดีงาม ดังความคิดเห็นของท่านพระธรรมปิฎก (ป.ปยุต ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า

เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระสงฆ์ฝากท้องกับประชาชนก็เพื่อให้พระและประชาชนสามารถคุมซึ่งกันและกันได้ พระที่ประพฤติดีจะได้รับความเคารพศรัทธาอุปถัมภ์จากประชาชนส่วนพระที่ประพฤติไม่ดีจะไม่ได้รับความเคารพและอุปถัมภ์จากประชาชนพระก็อยู่ไม่ได้เป็น วิธีการคุมพระของประชาชนโดยคุมท้องด้วยความเคารพนับถือพระคุมประชาชนด้วยการเป็นครูอาจารย์ที่ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้⁶⁸ ในสมัยก่อนความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับประชาชนยังเป็น “ระบบบุญกุศล” ชาวบ้านไปวัดและเห็นว่าวัดจะสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระศาสนาจึงสละเงินบริจาคแม้จะไม่ได้มีปัญหาติดขัดสิ่ง แต่มีความเข้าใจว่าอย่างน้อยเงินนี้จะนำไปสร้างสรรคประโยชน์แก่ส่วนรวมและพระศาสนา คนที่บริจาคด้วยจิตศรัทธาเสียสละจะได้สละโลภะและความตระหนี่ ได้พัฒนาจิตใจของตัวเองให้มีปัญญามองเห็นคุณค่าของประชาชนในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากระบบบุญกุศลเป็น “ระบบผลประโยชน์” แทนพระธรรมปิฎกเห็นว่าเวลานี้ระบบการควบคุมด้วยศรัทธากำลังจะ

⁶⁸ พระธรรมปิฎก, “พระธรรมปิฎกชี้จุดเสื่อมเสมอทางฟื้นฟูศาสนา” มติชน, 12 กุมภาพันธ์ 2539, 2.

หมดไปกลายเป็นระบบผลประโยชน์เข้ามาแทนที่ พระสงฆ์ถือว่าตนเองมีผลประโยชน์ในรูปแบบทรัพย์สิน แม้ญาติโยมไม่มาถวายก็อยู่ได้ต่างฝ่ายต่างหาผลประโยชน์จึงเกิดความแปรปรวนไปทุกด้านเพราะระบบบุญกุศลซึ่งเป็นระบบที่ควบคุมสังคมได้เสียไปแล้วท่านกล่าวว่า

ค่านิยมของสังคมที่ต้องการวัดดูระบบผลประโยชน์เข้ามาหนักขึ้นๆ คนก็ต้องการแต่ผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ทั้งนั้นเลยเวลาคนมาสัมพันธ์กับทางศาสนาก็มีความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์คนต้องการไปวัดเพื่ออะไร เพื่อผลประโยชน์ทางวัตถุมงคล เพื่อจะได้โชคลาภเพื่อตัวเองทั้งนั้น สนองความโลภส่วนตัวระบบบุญกุศลก็หายไป มันทำลายระบบความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชน⁶⁹

พระธรรมปิฎกยกตัวอย่างว่า

สมมติว่าเราใช้วัตถุมงคลมาให้คนบริจาคเงินแล้วบริจาคเงินเราก็ไม่ได้ทำอะไรเสียหายเราเอาไปสร้างสรรค์สาธารณสมบัติ โรงพยาบาล โรงเรียนอะไรนี่ถามว่าดีไหม ก็อาจจะตอบว่าดีนี่หนึ่ง พระท่านก็ไม่เห็นแก่ตัวท่านก็เสียสละ สอง ก็มีการบริจาคเพื่อประโยชน์ ส่วนรวมก็ดีแต่ว่าอะไรมันเกิดขึ้นในสภาพอย่างหนึ่ง สิ่งหนึ่งที่จะเสียคือระบบบุญกุศลจะหายไป ในแง่ของระบบมันเสียไปแล้วเพราะว่าเป็นช่องทางให้พระที่หาลาภเข้ามาได้

ตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎกหน้าที่รับผิดชอบต่อพุทธศาสนานั้นมิได้ตกอยู่กับพระสงฆ์เพียงฝ่ายเดียวแต่อยู่กับพุทธบริษัท 4 อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พุทธศาสนาเป็นสมบัติของทั้งคณะสงฆ์และประชาชนชาวพุทธโดยทั่วไป ดังนั้นเมื่อเกิดความเสื่อมเสียขึ้นกับวงการพุทธศาสนา เช่น พระประพฤติมิชอบ เป็นต้น ก็เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนทั้งพระและฆราวาสที่จะต้องช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหานี้ ท่านกล่าวว่า

เมื่อพระเหล่านั้นทำความเสียหายต่อพระศาสนา ก็คือเป็นคนที่เข้ามาทำลายสมบัติของเรา ถ้ามองในแง่หนึ่งก็เป็นโจรหรือเป็นผู้ร้าย เราก็ต้องช่วยกันป้องกันแก้ไขไล่โจรออกไปไม่ใช่ยกสมบัติให้แก่โจร

3.1.1 ปัญหาพุทธศาสนาแบบบริโภคนิยม

เศรษฐกิจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์นอกจากการทำงานและหาเลี้ยงชีพเรายังมีกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย แต่เศรษฐกิจแบบเงินตราและระบบทุนนิยมทำให้ทั้งหมดนี้เปลี่ยนแปลงไปชีวิตที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเงินตราและการซื้อการขายวันแล้ววันเล่า ทำให้เงินก็ปลี่ยนเข้ามามีอิทธิพลในส่วนอื่นๆ ของชีวิตด้วย ความสัมพันธ์แบบซื้อ – ขายมิได้เป็นเพียงส่วนหนึ่งในชีวิต

⁶⁹ พระธรรมปิฎก, “สถานการณ์พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์” มติชน, 12 กุมภาพันธ์ 2539, 12.

เท่านั้นแต่เข้ามาครอบงำความสัมพันธ์แบบอื่นๆ ด้วย เช่น ความสัมพันธ์ในฐานะ ครู - ศิษย์ หมอ - คนไข้ จนกลายเป็นความสัมพันธ์แบบซื้อขายโดยมีเงินเป็นสื่อกลาง เงินไม่เพียงจะเป็นผลที่คาดหวังได้จากการทำงานเท่านั้นหากยังกลายเป็นเป้าหมายของกิจกรรมทุกอย่างในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเลี้ยงดูลูก การคบหาผู้คน ล้วนมีเงินเป็นเป้าหมายหรือเป็นเกณฑ์วัดความสำเร็จ เงินไม่ใช่เป็นเพียงสื่อกลางในการซื้อขายอีกต่อไปหากยังกลายเป็นสื่อกลางในความสัมพันธ์กับทุกคนและทุกสิ่งจะเกี่ยวข้องกับใครหรืออยากได้อะไร ก็ใช้เงินเป็นหลักยิ่งกว่าที่จะเพียงพยายามด้วยตัวเองผลก็คือพ่อแม่ “ซื้อ” ความรักจากลูกด้วยการหาของปรนเปรอแทนที่จะใช้เวลากับลูกอยากมีความสุขดีก็หาซื้อหรือหมั้นไปให้หมอตระเวนที่จะดูแลรักษาตัวเองสม่ำเสมอ สิ่งต่างๆ ไม่ว่ารูปธรรมหรือนามธรรมจึงกลายเป็นเพียงสินค้าหรือสิ่งเสพที่เงินสามารถซื้อได้โลกทัศน์และพฤติกรรมอย่างนี้เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมบริโภคนิยม

ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยม วงการพุทธศาสนาไม่เว้นแต่วัดได้ถูกแปรสภาพกลายเป็น “ตลาด” ในอีกรูปลักษณะหนึ่งไป สิ่งที่น่าสนใจซื้อขายกันก็ไม่ได้มีแต่เครื่องรางของขลังเท่านั้น แม้แต่บุญกุศลและพิธีกรรมก็กลายเป็นสินค้าอีกแบบหนึ่งซึ่งต้องใช้เงินซื้อหาโดยพระกลายเป็นผู้ขายเท่านั้นและแน่นอนว่าถวายเงินมากเท่าไรก็เชื่อว่าบุญจะเพิ่มพูนมากเท่านั้นส่วนพิธีกรรมก็กลายเป็นบริการที่มักมีราคากำหนดไว้ แม้ไม่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็ตามทั้งบุญกุศลและพิธีกรรมแม้จะไม่มีผลเป็นรูปธรรมเด่นชัดแต่ผู้คนก็ซื้อหาเพราะปรารถนาความมั่งคั่งร่ำรวย

การเข้าหาพุทธศาสนาด้วยท่าทีแบบบริโภคนิยมนี้บางครั้งไม่ได้ทำไปด้วยความมุ่งหมายในทางวัตถุหรือเงินตราหลายคนจึงต้องการความสงบอยากเจริญสติหรือสมาธิหรือต้องการประสบการณ์ทางจิตเหนือสามัญ เช่น เห็นดวงแก้ว เห็นนิมิต ท่องนรกเทวสวรรค์ แต่ก็มองสถานะเหล่านั้นไม่ต่างจากสินค้าคือเชื่อว่าเงินจะช่วยให้ได้ประสบการณ์นั้นเร็วเข้า ไม่ได้มองว่าประสบการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องลงทุนด้วยความเพียรพยายาม หากประสงค์เพียงแค่อยากบริโภคประสบการณ์ไม่ต่างจากนักทัศนาจรที่อยากเที่ยวป่าโดยพร้อมจะทุ่มทุนแต่ไม่ยอมลงจากรถแอร์เพื่อเดินสัมผัสธรรมชาติ “นักปฏิบัติธรรม” เหล่านี้ยอมเสียเงินแต่ไม่ยอมทิ้งความสะดวกสบายและอยากให้เห็นผลเร็วๆ เหมือนชงกาแฟสำเร็จรูป

การที่ผู้คนเข้าพุทธศาสนาเชิงผู้บริโภคนิยม การที่วัดและพระเป็นฝ่ายเข้าหาเศรษฐกิจแบบเงินตราโดยการนำศาสนาสมบัติไปสร้างผลประโยชน์ก็ดี ล้วนมีผลทำให้วัดหรือพระเป็นอันมากพากันปรับเปลี่ยนตนเองเป็นผู้ขายบริการจนกระทั่งพุทธศาสนาในเมืองไทยมีแนวโน้มที่จะกลมกลืนไปกับลัทธิบริโภคนิยม⁷⁰

⁷⁰ พระไพศาล วิสาโล, “พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ”, 125.

3.1.2 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และเงินตรา

สถาบันสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมซึ่งมีความเชื่อมโยงผูกพันกับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตยาวนาน ภายใต้การวิวัฒนาการของเศรษฐกิจและสังคมไทย ระบบเงินตราได้สะพัดหล่อไหลเข้าสู่สถาบันสงฆ์อย่างไม่ขาดสาย ในขณะที่สถาบันเศรษฐกิจอื่นๆ มีการควบคุมการใช้จ่ายอย่างเข้มงวดและจริงจัง แต่สถาบันสงฆ์ยังไม่มีมาตรการทางการเงินอย่างชัดเจนเป็นเหตุให้เกิดข้อครหาเรื่องเงินๆ ทองๆ เกี่ยวข้องกับสถาบันสงฆ์อยู่เสมอ

ในสังคมไทยสถาบันสงฆ์คือ ผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณที่ดินและแรงงานที่สถาบันสงฆ์เป็นเจ้าของอยู่นั้นมีเป็นจำนวนมากมายคณา เพราะได้รับการอุปถัมภ์จากทั้งชนชั้นผู้ปกครองและประชาชนที่มักถวายที่ดิน อุทิศทาสหรือนักโทษให้เป็นแรงงานและทรัพย์สินของวัดพระสงฆ์ ครั้นต่อมาสังคมวิวัฒนาการไปสู่ระบบทุนนิยม รูปแบบของการอุปถัมภ์จึงเปลี่ยนไปเป็นการบริจาคเงินตราให้แก่วัดและพระสงฆ์แทน ขณะที่สถาบันสงฆ์เองเริ่มนำที่ดินที่ครอบครองอยู่ไปในการพาณิชย์ เพื่อให้ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินตรา ปัจจุบันนี้เงินรายได้ผลประโยชน์ของวัดและพระสงฆ์นับวันมีแต่จะเพิ่มพูนมากขึ้น จัดเป็นสถาบันที่สามารถดูดกลืนผลประโยชน์จากสังคมได้อย่างเต็มที่โดยความเต็มใจของทั้งรัฐและราษฎรไทย⁷¹

ที่มาของการอุปถัมภ์สถาบันสงฆ์ไทย สืบเนื่องจากคติความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเนื้อในแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา กรรมคือ กฎเกณฑ์แห่งเหตุและผล เป็นแหล่งกำเนิดแห่งบุญและบาป ผู้ใดที่ประกอบกรรมดีโดยรักษาระยะและสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลาย รู้จักตั้งสมศรัทธา เมตตา กรุณา มุทิตา จิตใจของผู้คนนั้นจะมีความประณีตละเอียดสว่างไสว สามารถล่วงพ้นจากบ่วงกิเลสตัณหาที่นำมาแต่ความทุกข์อันมีรูปลักษณ์ ไปสู่การมีชีวิตอยู่อย่างผ่องแผ้วบริสุทธิ์ เต็มพร้อมด้วยปัญญาซึ่งถือเป็นสิ่งประเสริฐสุด อย่างไรก็ตาม ผลตอบแทนของกรรมในนี้อาจล่วงเลื่อนเกินไปสำหรับความรู้สึกของผู้คนในสังคมที่เคยชินต่อการวัดทุกข์ สุข ด้วยวัตถุ ลาภ ยศ และสรรเสริญ ฉะนั้น ความดีงามจึงได้รับการตีค่าออกมาเป็นอำนาจบารมียศศักดิ์ ชื่อเสียงเกียรติยศ และทรัพย์สินเงินทองด้วยการกล่าวขานว่า ผู้มีสิ่งเหล่านี้คือ ผู้มีบุญ⁷²

นับเนื่องมาแต่อดีตกาล เงินตราคือ สิ่งอันไม่พึงปรารถนาสำหรับสังคมสงฆ์ โดยทั่วไปแล้วคติทางพุทธศาสนาถือกันว่า “ควรมีชีวิตอยู่โดยการกินการใช้น้อยที่สุด เพื่อจะได้มีอิสระเสรีมากขึ้น เบียดเบียนน้อยลง และเป็นชีวิตที่ไม่ก่อความรุนแรง (อหิงสา) ทั้งต่อมนุษย์และต่อ

⁷¹ วิไลลักษณ์ เวชุนเคราะห์, ระบบการเงินของสงฆ์ (วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), 13-17.

⁷² พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2531).

ธรรมชาติ อันถือว่าการดำรงชีวิตโดยประเสริฐ” ผู้เป็นสงฆ์ย่อมได้ชื่อว่าสละแล้วซึ่งกิเลสจึงดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและสมถะ ไม่มีทรัพย์สินสมบัติใดในครอบครองให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวผูกพันในความรู้สึกของปุถุชนคนธรรมดาคนนั้น อาจเห็นว่าอำนาจ โภคทรัพย์และเกียรติ เป็นสิ่งอันควรไขว่คว้าแสวงหามาเป็นของตน เพราะจะนำมาซึ่งความผาสุกในชีวิตแต่สำหรับพระภิกษุสงฆ์ย่อมถือดังนี้ว่า⁷³

ทั้งอำนาจ โภคทรัพย์ และเกียรติ มิใช่สิ่งที่มีค่าในตัวเอง หากเป็นทั้งสิ่งให้คุณและให้โทษได้ และเนื่องจากมนุษย์ปุถุชนมีตัณหา มานะ ทิฐิ ที่จะหลงใหลในสิ่งทั้งสามนี้เพราะฉะนั้นท่านจึงเตือนให้ระมัดระวังในการเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะถูกใช้ไปในทางให้โทษมากกว่าให้คุณ ยิ่งอำนาจ โภคทรัพย์ และเกียรตินี้ไปรวมอยู่ในที่หนึ่งที่ใดมากเกินไปเพียงใด ย่อมเปิดโอกาสที่จะก่อให้เกิดความเสียหายได้มากเพียงนั้น

และหากว่าอำนาจ โภคทรัพย์ และเกียรติ เป็นสิ่งที่พึงระมัดระวังในการเกี่ยวข้องอย่างยิ่งแล้ว เงินตราย่อมเป็นสิ่งที่พึงระมัดระวังมากขึ้นเป็นทวีคูณ เพราะเงินตรานั้นคือ วัตถุซึ่งอาจแลกมาได้จากอำนาจ โภคทรัพย์ และเกียรติ รวมทั้งสิ่งอื่นๆ อีกมาก ตามคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใดที่ปรารถนาจะได้มาซึ่งทรัพย์สิน ความมั่นคง ความบันเทิง จะมีฐานะดีหรือแม้แต่จะแสวงหาอำนาจก็ตามก็ต้องอาศัยเงินเป็นประการสำคัญ”⁷⁴ ยิ่งไปกว่านั้นคำพังเพยที่ว่า “เงินคือพระเจ้า” ย่อมอธิบายได้อย่างเด่นชัดในตัวเองว่าเงินมีอำนาจซื้อที่ยิ่งใหญ่เพียงใด น้อยคนนักจึงจะรู้เท่าทันว่าเงินตราจะยังประโยชน์สุขให้แก่มนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อได้ถูกนำไปกระจายออกสู่สังคมเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้น มิใช่ให้ผู้อื่นผู้ใดสะสมไว้ด้วยความโลภหลง ดังที่พระราชวรมณีได้กล่าวไว้อย่างแยบคายว่า⁷⁵

โภคทรัพย์จะเป็นของส่วนบุคคลได้ก็ต่อเมื่อผู้คุมด้วยโภคทรัพย์ ดำรงตนในฐานะผู้จัดหาปัจจัยพื้นฐานให้แก่สังคม คือ เป็นเนื้อหาที่โภคทรัพย์ยกงามขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เพื่อนร่วมสังคม หากโภคทรัพย์มิได้ก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้แล้ว โภคทรัพย์ย่อมไร้คุณ คนมั่งมีก็ไร้ค่า การสั่งสมโภคทรัพย์ย่อมกลายเป็นอธรรม

โดยเหตุนี้เอง พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติข้อห้ามซึ่งปัจจุบันปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎก เล่ม 2 ชื่อ มหาวิภังค์ นิสสัคคิยภัณฑ์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ 8, 9, และ 10 ตามลำดับความว่า⁷⁶

⁷³ ประเวศ วะสี, *ศาสนาสืบสานพระพุทธธรรม*, (กรุงเทพฯ: เกล็ดไทย, 2524), 109.

⁷⁴ พระประชา ปสสนนธมโม, “พุทธศาสนากับความยุติธรรมทางสังคม” *ปาจารย์สาร* 13 (กันยายน – ตุลาคม 2529) : 7.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, 117.

⁷⁶ สุชีพ ปุญญานุภาพ, *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2524), 159-160.

สิกขาบทที่ 8 ห้ามภิกษุรับเอง ใช้ให้รับทอง เงิน หรือยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน

สิกขาบทที่ 9 ภิกษุพัคคีย์ (พวก 6) ทำการซื้อขายด้วยรูปียะ (ทอง เงิน หรือสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยนแทนเงินที่ทรงกำหนดให้ใช้ได้ทั่วไปในที่นั้นๆ) มนุษย์ทั้งหลายพากันคิดเตือนว่าทำเหมือนคฤหัสถ์ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุทำการซื้อขายด้วยรูปียะ

สิกขาบทที่ 10 ภิกษุที่ทำการซื้อขายด้วยประการต่างๆ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย (หมายถึงซื้อขายแลกเปลี่ยน โดยใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนกันเองระหว่างนักบวชในพระพุทธศาสนาทำได้)

ภิกษุผู้ละเมิดข้อห้ามใน 3 ประการนี้ จะต้องอาบัติปาจิตติย ต้องได้รับโทษให้แสดงอาบัติประจานตนต่อภิกษุด้วยกัน

ยิ่งกว่านั้น สิลข้อที่ 10 ซึ่งเป็นศีลที่แม้แต่สามเณรก็ต้องรักษาก็มีใจความว่า “ชาตรูปจิตปฏิกุหลนา เวรมณี” ซึ่งแปลว่า เว้นจากการจับต้องเงินทอง ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ให้เว้นจากการรับเงินทองด้วยมือ หรือมิให้จับต้องวัตถุที่เป็นเงินทองอย่างเดียวยกเว้นแต่ที่ถือกันมาคำว่า “ปฏิกุหลนา” แปลว่า ถือเอาโดยเฉพาะ หมายถึง การยึดถือเอาเป็นทรัพย์สินสมบัติ⁷⁷ ข้อความในซิลข้อที่ 10 จึงมีความหมายว่า ให้เว้นจากการยึดถือเงินทองเป็นทรัพย์สินสมบัติส่วนตน

เรื่องของการสังสมทรัพย์ไม่เพียงแต่เป็นข้อห้ามในทางพุทธศาสนาเท่านั้น คริสต์ศาสนาและศาสนาอิสลามต่างก็ถือเช่นกัน พระในยุโรปสมัยกลางถือกันว่า การสร้างสมทรัพย์สมบัติเป็นการกระทำที่บาปกรรม และโลกมากเพราะเป็นการสร้างทรัพย์ในส่วนที่เกินความจำเป็นต้องใช้ การจะพ้นบาปได้ต้องนำเงินส่วนที่เหลือไปช่วยเหลือนคนจนหรือเพื่อช่วยรัฐหรือช่วยพระสร้างโบสถ์เท่านั้น⁷⁸ ด้วยเหตุนี้ คริสต์ศาสนาจึงห้ามทั้งพระและคนธรรมดาไม่ให้คิดดอกเบี้ยเมื่อให้ผู้อื่นกู้ยืมเงิน ทั้งยังเรียกการให้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยว่า Usury ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกการกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหาย⁷⁹ ข้อห้ามในเรื่องของดอกเบี้ยปรากฏในศาสนาอิสลามเช่นเดียวกัน โดยเห็นได้จากใจความพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานว่า⁸⁰ “บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงสำรวมตนต่ออัลลอฮ์เถิด และละทิ้งส่วนที่เหลืออยู่คือ ดอกเบี้ยเถิด” และอันใดที่สุเจ้าจ่ายเป็นส่วนเกินคือ ดอกเบี้ย เพื่อมันจะได้เพิ่มแก่ทรัพย์สินของมนุษย์ ดังนั้นในไม่เพิ่มในทัศนะของอัลลอฮ์ แต่

⁷⁷ ปสิม โขทัยฐายการ, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2524)

⁷⁸ ชาญ วรศัสตรา, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ, พิมพ์ครั้งที่ 4 (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), 11.

⁷⁹ ปีแรน อังรี, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมยุโรปสมัยกลาง, (กรุงเทพฯ: บางกอกการพิมพ์, 2524), 10.

⁸⁰ เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุรินทร์ไทย, 2524), 452 – 453.

อันใดที่ผู้เจ้าจ่ายเป็นชะกาด⁸¹ โดยผู้เจ้าหวังในความโปรดปรานแห่งอัลลอฮะนั้นพวกเขาคือผู้ที่ได้รับความทวิคูณ”

ผู้ที่กินดอกเบี๊ยนนั้นไม่สามารถจะดำรงได้ เว้นแต่เหมือนกับการดำรงของคนที่ถูกมารสิงสู่ และท่านศาสดามูฮัมมัด ก็ได้กล่าวไว้ว่า

“ดอกเบี๊ยนนั้นเป็นบาปที่ยิ่งใหญ่”

“ยังมีดอกเบี๊ยนเพิ่มขึ้น ทรัพย์สินของมนุษย์จะยิ่งลดน้อยลง”

ทั้งนี้เพราะอิสลามถือว่า ผู้ที่ต้องหยิบยืมทรัพย์สินจากผู้อื่นนั้น เป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนซึ่งเป็นหน้าที่ของมุสลิมที่จะต้องช่วยเหลือกัน มิใช่สร้างภาระหนักเพิ่มให้โดยการคิดดอกเบี๊ยนนั่นเอง ครั้นเมื่อย้อนมองดูประวัติศาสตร์ของทุกศาสนาที่มีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบันจะเห็นว่าศาสนาเหล่านั้นล้วนมีส่วนอย่างสำคัญในอันที่มนุษยชาติได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น⁸² แกนกลางของศาสนธรรมล้วนแต่มุ่งนำมนุษย์ให้พ้นจากธาตุแห่งความคดโกง จี้อิจฉ และเห็นแก่ตัวไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่แสวงหาความสะอาดบริสุทธิ์ ความยุติธรรม ความเมตตาปราณีและความเป็นอิสระในทุกทาง ศาสนาสอนให้มนุษย์เจริญงอกงามโดยการลดความทะยานอยาก เป็นสุขที่ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลรอบข้าง แทนที่จะเอาจัดเอาเปรียบผู้อื่นและเฝ้าคอยโกยผลประโยชน์เข้าสู่ตนอย่างไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น การสะสมและการกอบโกยจึงมิใช่วิถีทางแห่งธรรมและยังไม่ใช่มรรคาของพระสงฆ์เผยแผ่ธรรม เหตุนี้เอง ทำให้นักปราชญ์บรมศาสดาทั้งหลายพยายามชักจูงมนุษย์ออกจากความหลงใหลใฝ่ในเงินตราเสมอมา นับแต่โบราณกาล จวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ชาวอโศกผู้เป็นตัวอย่างที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในเรื่องของความถูกต้องเที่ยงแท้และความเกรงครัด ในความพยายามปฏิบัติธรรมให้เป็นไปตามแนวทางพุทธศาสนา⁸³ ก็ยังคงยืนยันอยู่ว่า⁸⁴ เงินเป็นสิ่งที่มิภัยต่อมนุษย์ ดังนั้น ไม่ว่ามนุษย์จะเป็นนักบวชหรือไม่นักบวช ล้วนแต่ต้องระมัดระวัง ชาวอโศกจึงมีแนวโน้มที่จะสอนให้มนุษย์หลีกเลี่ยงจากอิทธิพลของเงินทองเท่าที่จะทำได้ แต่ในยุคสมัยและสังคมปัจจุบันที่ชาวอโศกเป็นเพียงส่วนหนึ่ง เงินกลายเป็นความชั่วที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น ผู้มีสติสัมปชัญญะจึงควรรู้จักการใช้ประโยชน์จากอสรพิษนี้ โดยไม่ให้เกิดพิษร้ายต่อตัวเอง

⁸¹ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ศาสนากับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชน, ม.ป.ป.), 124.

⁸² การบริจาชชะกาด คือ ผู้ที่รายได้ตามที่ศาสนากำหนด เมื่อครบรอบปีต้องบริจาชแก่คนที่ยากจน หลักการนี้เป็นการลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน.

⁸³ สมบัติ จันทรวงศ์, รายงานการศึกษาเรื่องชุมชนปฐมอโศก : การศึกษาพุทธยุโทเปีย (1), (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ, 2531), 19.

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, 112-113.

อย่างไรก็ตาม ข้อความดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าในระบบใหญ่ของสังคมที่ประกอบขึ้นด้วยสถาบันอันหลากหลาย มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างสลับซับซ้อน สถาบันสงฆ์ไม่อาจแยกตัวโดดเดี่ยวเพื่ดำรงอยู่อย่างอิสระได้ แม้จะได้รับการพิจารณาอยู่เสมอว่า เป็นสถาบันที่อยู่เหนือความต้องการทางโลก แต่ในสภาพความเป็นจริง สถาบันสงฆ์ก็ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ สถาบันสงฆ์จำต้องเข้าเกี่ยวข้องด้วยเนื่องจากมีการใช้จ่ายเพื่อกิจการศาสนานั่นเองด้วยเหตุนี้สถาบันสงฆ์จึงไม่จำเป็นต้องเข้าเกี่ยวข้องกับเงินตราเป็นจำนวนมาก

การดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายและสมถะตามคติทางพุทธศาสนาที่ถือว่า“ควรมีชีวิตอยู่โดยการกิน การใช้น้อยที่สุด เบียดเบียนผู้อื่นน้อยลง เป็นคตินิยมที่สอนให้ดำรงชีวิตเรียบง่ายและสมถะแต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากมีเงิน มีอำนาจ โภคทรัพย์ มีเกียรติ สิ่งเหล่านี้เป็นมารเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นสิ่งที่ทำให้ทั้งคุณและโทษได้ เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมมีกามตัณหา รากะ ที่จะหลงใหลสิ่งเหล่านี้” ในกรณีที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ที่ยังไม่หลุดพ้นจากโศคาปีติผล ย่อมมีกิเลสเหล่านี้ครอบงำอยู่ หากเข้าไปเกี่ยวข้องกับอำนาจเงิน โภคทรัพย์มากเพียงใดย่อมเกิดผลเสียหายนต่อเพศบรรพชิตมากกว่าที่จะเป็นคุณแต่กลับเป็นโทษเสียมากกว่า เพราะเงินตรานั้นเป็นภัยต่อพระสงฆ์ดังนั้น พระพุทธองค์ทรงเตือนไว้ให้ระมัดระวังเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ ดังทรงบัญญัติข้อห้ามอยู่ในพระวินัยปิฎกสิกขาบทที่ 8, 9, 10 ไว้อย่างชัดเจนเพื่อเป็นการเตือนสติแก่ภิกษุและสามเณรมิให้ประพฤติดุศีลพระธรรมวินัย

3.1.3 ลัทธิบริโภคนิยมกับปัญหาพระสงฆ์กระทำผิดพระวินัยในอดีตถึงปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระสงฆ์กับระบบสังคม มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อน และสถาบันสงฆ์ก็ไม่สามารถที่จะแยกตัวโดดเดี่ยว เพื่อดำรงอยู่อย่างอิสระได้และตามสภาพความเป็นจริง สถาบันสงฆ์ก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

แม้ว่าพุทธศาสนาจะพึงเผชิญกับลัทธิบริโภคนิยมเต็มรูปแบบเมื่อไม่นานมานี้แต่รากเหง้าของมันอันได้แก่สิ่งเสพติดและเงินตรานั้น เชื่อว่าส่งผลกระทบกับพุทธศาสนาในไทยมานับร้อยปีแล้วเป็นอย่างน้อย ดังจะเห็นได้ว่ายุคใดก็ตามที่เศรษฐกิจและการค้าเจริญรุ่งเรือง จะมีพระอสังขหรือประพฤติดุวินัยเพิ่มขึ้นมาก เช่น ในยุครัตนโกสินทร์ การค้ากับต่างประเทศเป็นไปอย่างคึกคักทั้งกษัตริย์ เจ้านายและขุนนางตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับต่ำต่างทำการค้าสำเภาเช่นเดียวกับชาวจีนขณะเดียวกันการค้าภายในตลอดจนเกษตรกรรมเพื่อการค้าก็ขยายตัวอย่างมาก เงินตราเพิ่มพูนและหมุนเวียนในระดับเศรษฐกิจมากขึ้น ยิ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเก็บภาษี

ได้มากมาย บวกกับรายได้จากการค้าส่วนพระองค์จึงทรงสามารถซ่อมสร้างวัดวาอารามได้เป็นจำนวนมาก⁸⁵

ในยุคนี้เองมีหลักฐานว่าพระอุทลิกเป็นจำนวนมาก ในรัชกาลที่ 1 (พ.ศ.2344) มีพระอุทลิก 128 รูป ในรัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2345) มีบันทึกว่า “เกิดชำระความพระสงฆ์ ประพฤติอนาจารมิควรได้ตัวชำระลิกก็มากประมาณ 500 เศษ ที่หนีไปก็มาก พระราชาคณะเป็นปราชิกก็หลายรูป” แม้ว่าจะไม่มีการวิเคราะห์ในเรื่องนี้ น่าจะมีส่วนสัมพันธ์กับการที่พระประพฤติกวีนิพนธ์กันอย่างมากมาย ควรกล่าวด้วยว่าสมัยรัชกาลที่ 3 นั้น มีการถวายนิตยภัตแก่ภิกษุสามเณรเพิ่มขึ้นมาก กล่าวคือเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่า ในสมัยต้นรัชกาลที่ 3 และเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าในตอนปลายสมัยรัชกาล ในปลายสมัยรัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2348) รายจ่ายนิตยภัตรรวมทั้งสิ้น 1,303 บาท แต่ 22 ปีต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 นิตยภัตเพิ่ม 30 เท่า เป็น 40,260 บาท ยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วยแล้วบางปีพระองค์ต้องจ่ายค่านิตยภัตถึง 80,000 บาท นอกจากนิตยภัตซึ่งถวายแก่พระสงฆ์วัดหลวงในกรุง และในหัวเมืองทุกวัดแล้ว ยังมีการถวายแก่พระสงฆ์ที่มาในงานพระราชพิธีในพระราชวังด้วย พระราชทรัพย์ที่ใช้จ่ายในการนี้คงจะมาก จนถึงกับทรงมีพระราชปรารภว่า พระสงฆ์เข้าในวังวันใดไม่เคยกลับไปมือเปล่า ผิดกับข้าราชการที่เป็นคฤหัสถ์ ทำงานในวังเหน็ดเหนื่อย แต่กลับบ้านมือเปล่าทุกวัน ยกเว้นวันรับเบี้ยหวัด ซึ่งมีเพียงปีละครั้ง แต่กระนั้นก็ได้น้อยกว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่⁸⁶

การที่เงินตราแพร่สะพัดมากขึ้นในราชธานี อีกทั้งได้มีการถวายเงินให้กับพระสงฆ์มากขึ้นย่อมทำให้พระมีความเป็นอยู่สุขสบายขึ้น จนหลงใหลในวัตถุและย่อหย่อนต่อการประพฤติปฏิบัติจนเพราะเหตุนี้เอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรารภว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในเวลานั้นว่า เป็นพวก “อามิสทายาท” มากกว่าพวกธรรมทายาท และเมื่อทรงสถาปนาคณะธรรมยุตขึ้นมา วินัยข้อหนึ่งซึ่งเข้มงวดเป็นพิเศษคือการไม่จับเงิน เป็นไปได้ว่าทรงเห็นการสะสมเงินตรานั้นเป็นโทษต่อสมณะเพศ จึงทรงกำชับสิกขาบทข้อนี้ให้เป็นไปตามพระวินัย

สภาพในปัจจุบันนี้สังคมไทยกำลังถูกรอบงำด้วยลัทธิ บริโภคนิยม พระสงฆ์และประชาชนส่วนใหญ่ยึดติดอยู่ในเรื่องของวัตถุนิยมมากกว่าจิตใจ หากจะสังเกตจากสิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่นการสร้างโบสถ์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ ฯลฯ มักจะสร้างกันอย่างใหญ่โตมโหฬาร ใช้ปัจจัยในการก่อสร้างจำนวนมากมาย กรณีนี้เชื่อมโยงไปถึงพระสงฆ์ องค์การปกครองสงฆ์ที่จะต้องเลื่อนยศเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง การพิจารณาต้องเอาผลงานการก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ มาเป็นส่วนประกอบด้วย ปัญหาเหล่านี้ ทำให้พระสงฆ์ปฏิบัติ ไม่สอดคล้องกับปรัชญาของพระพุทธเจ้า

⁸⁵ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ม.ป.ป.), 118.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, 119.

ทำให้ประพุดิตตามหลักพระธรรมวินัยเบี่ยงเบนไปกล่าวคือพระสงฆ์จะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะต้องหาเงินเข้าเพื่อกิจการเหล่านี้

ซึ่งในระยะต่อมาวัดอุ้มงคลและเครื่องรางของขลังกลายเป็นธุรกิจอีกประเภทหนึ่งซึ่งทำรายได้ให้กับวัด เดิมทีพระเครื่อง เครื่องรางของขลังมีไว้เพื่อจากลูกศิษย์ลูกหาเฉพาะบุคคลที่ใกล้ชิด ต่อมาก็นำมาแจกทหารตำรวจที่ไปสู้รบผู้ก่อการร้ายในสงครามต่อต้านผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ระยะต่อมากลายเป็นสินค้าซื้อขายกันอย่างแพร่หลาย จนกล่าวได้ว่าเป็นธุรกิจเชิงอุตสาหกรรมพาณิชย์ไป ตัวอย่างเช่น จตุคามรามเทพ เป็นต้น

จากสภาพการที่กล่าวมาเหล่านั้นจะเห็นได้ว่ามีความเกี่ยวข้องเกี่ยวพันกับเงินทองทั้งสิ้นในยุคสมัยปัจจุบันเป็นยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านการเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม การเมืองจะเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันเป็นระบบลูกโซ่ สถาบันสงฆ์เองก็พลอยเปลี่ยนแปลงไปตามยุคแห่งสังคมนิยม บริโภคนิยม วัตถุนิยม ต้องชวนชวนหาปัจจัยแวดล้อมสิ่งซึ่งอำนวยความสะดวกสบาย และยังปรากฏว่ายิ่งสังคมชาวบ้านนิยมบริโภคด้านวัตถุมงคลเท่าไรพระสงฆ์ก็ปรับตัวไปตามกระแสของสังคมชาวบ้าน เพราะว่าชาวบ้านเองก็มีส่วนอุปถัมภ์ปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง รถยนต์ สิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงตนใน สมณะเพศ ซึ่งบางครั้งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าวัดอุ้มงคลเหล่านี้บางอย่างก็เกินความจำเป็นและความพอดีของการครองตนของสมณะเพศบรรพชิต สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาสะท้อนให้เห็นถึงสังคมพระสงฆ์กำลังถูกรอบงำด้วยสังคมแบบบริโภคนิยม วัตถุนิยม อันส่งผลให้พระสงฆ์ในพุทธศาสนากระทำผิดพระวินัยมากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่วัดบางแห่งไม่มีพระสงฆ์และเจ้าอาวาส มีแต่ถาวรวัตถุใหญ่โตมโหฬาร แต่วัดบางแห่งเป็นศูนย์กลางจำหน่ายวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลัง เป็นห่วงว่าพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กำลังวิกฤตและเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริโภคนิยมไป

3.2 ปัญหาคัดกรองขัดเกลาคัดตรวจสอบบุคคลเข้าบวชในพุทธศาสนา

3.2.1 จุดมุ่งหมายในการบวช

จากสภาพสังคมและบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่ทำให้คนในสังคมปัจจุบันต้องดิ้นรนชวนหา อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนในสังคมไม่มีเวลาเอาใจใส่พระศาสนาเพราะมัวแต่สนใจแต่เฉพาะการแข่งขันกันทางโลกและวัตถุนิยมเป็นส่วนใหญ่อิงจะมีผู้ที่สนใจอุปสมบทในพรรษา (อยู่จำพรรษา) มีจำนวนน้อยลงโดยมากจะนิยมอุปสมบทตามประเพณีในระยะเวลาเพียงสั้น ๆ ดังเช่นการบรรพชาภิณฑู สามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น ดังนั้น การที่จะให้บุคคลเหล่านี้เข้าใจความหมายของการอุปสมบทได้อย่างครบถ้วนถูกต้อง จึงเป็นสิ่งที่

ยากเนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านเวลา และสภาพโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากการหวังมรรคผลในพระศาสนากลายเป็นเพียงการอุปสมบทตามประเพณี แต่ถ้าหากว่าในการอุปสมบทระยะสั้นมีการอบรมสั่งสอนความรู้ในพระพุทธศาสนา เมื่อผู้นั้นได้ลาสมณะเพศออกไปแล้ว ก็ยังทำให้สังคมได้ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพสมกับที่ได้อุปสมบทและบวชเรียนในพุทธศาสนามาแล้ว

3.2.2 การกลั่นกรองและกล่อมเกล้าผู้มาบวช

การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมได้ดังที่กล่าวมาคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมากแต่ก็เป็นที่ยากยิ่งที่พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีคุณภาพลดน้อยถอยลงโดยเฉพาะในด้านวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอนธรรมจนไม่เพียงจะสูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญาเท่านั้นหากยังสูญเสียศรัทธาจากญาติโยม การปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์ที่กล่าวมาโดยเฉพาะในด้านการบริหารการปกครองตามที่กล่าวมาเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้นได้มาก

จุดอ่อนสำคัญของพระสงฆ์ไทยเวลานี้ก็คือ การไม่มีระบบกลั่นกรองผู้ที่จะมาบวช กระบวนการบวชส่วนใหญ่ในเวลานี้มิได้มีอะไรไปกว่าพิธีอุปสมบท ซึ่งก็กลายเป็นพิธีกรรมไปแล้ว ใครที่สามารถกล่าวขานนาครได้และมีอัฐฐบริวารครบก็สามารถบวชพระได้ร้ายกว่านั้นก็คือเดี๋ยวนี้หย่อนยานกระทั่งว่าแม้มาบวชจนท่องจำคำขานนาครไม่ได้เลย ก็ยังสามารถบวชเป็นพระได้ด้วยเหตุนี้ใครต่อใครจึงสามารถเข้ามาเป็นพระให้คนกราบไหว้ได้ ไม่เว้นแม้แต่ผู้ที่โดนต้องปาราชิกหรือถูกจับสึกมาแล้ว⁸⁷

อันที่จริงการกลั่นกรองผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ ในสมัยก่อนอุปัชฌาย์มักรู้จักผู้ที่จะมาบวชเพราะถ้าไม่ใช่คนบ้านเดียวกันก็เคยเห็นหน้ากันเนื่องจากอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน บางครั้งก็เป็นญาติกันด้วยซ้ำ หากไม่ก็เคยเป็นเด็กวัดมาก่อน จึงรู้จักอุปนิสัยใจคอดีว่าสมควรบวชหรือไม่ บางกรณีแม้จะไม่รู้จักเป็นส่วนตัว แต่ก็คุ้นเคยกับผู้ที่พามาบวช จึงเท่ากับมีผู้รับรองหรือค้ำประกันกลาง ๆ นอกเหนือจากการเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่จะบวชแต่ทุกวันนี้อุปัชฌาย์แทบไม่ได้ทำหน้าที่กลั่นกรองผู้บวชอีกแล้ว ผู้ที่มาขอบวชปีหนึ่ง ๆ ยังมีมากมายหลายคนยิ่งในช่วงเข้าพรรษาด้วยแล้วอาจมีเป็นร้อยที่รอบวชจนต้องเริ่มทำพิธีบวชกันตั้งแต่เช้ามืด ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมีการควบคุม

⁸⁷ พระไพศาล วิสาโล, *พุทธศาสนาไทยในอนาคตนวนิยมและทางออกจากวิกฤติ*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2545), 277-281.

จำนวนอุปัชฌาย์ ในตำบลหนึ่งมีได้เพียงหนึ่งซึ่งก็คือเจ้าคณะตำบล จึงเป็นการยากที่จะรู้จักผู้คนในพื้นที่ของตนได้อย่างทั่วถึง ยิ่งไปกว่านั้น อุปัชฌาย์ยังมีงานคณะสงฆ์มากมายในฐานะที่เป็นเจ้าคณะระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ตำบลไปจนถึงจังหวัด จึงมักไม่มีเวลาจะตรวจสอบผู้ที่มาบวชได้ ดังนั้นจึงปรากฏว่าผู้ที่ไม่พร้อมจะเป็นพระสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ได้เป็นจำนวนมากและอย่างง่ายดายและเมื่อมาบวชแล้ว ก็มักถูกปล่อยปละละเลยจากอุปัชฌาย์

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่มีผู้มาบวชเป็นจำนวนมากในปีหนึ่ง ๆ นั้นก็เนื่องจากการที่พระวินัยมิได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มาบวชอย่างเข้มงวดมากนัก หากมิได้อันตรายิกรรม (เช่น ดิดหนี่ เป็นโรคเรื้อน) ก็สามารถบวชได้ประกอบกับการบวชพระในเมืองไทยไม่จำเป็นต้องเป็นการบวชตลอดชีวิตสามารถสึกเมื่อไรก็ได้ นอกจากนั้นเมืองไทยยังมีการบวชตามประเพณี เช่น บวชเมื่อครบอายุ บวชทดแทนบุญคุณ รวมทั้งบวชหน้าไฟ ปัจจัยเหล่านี้นอกจากทำให้มีผู้มาขอบวชเป็นจำนวนมากแล้ว ยังเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้วัดวาอารามต่างๆ ไม่เข้มงวดในการกลั่นกรองผู้มาบวช จึงบวชได้อย่างง่าย ๆ แม้จะบวชเพียง 3 วันก็อนุญาต

คณะสงฆ์จำเป็นต้องมีการกลั่นกรองผู้มาบวชให้มากขึ้นกว่านี้ แต่การกำหนดคุณสมบัติของผู้มาบวชให้เข้มงวดขึ้น (เช่น กำหนดคุณวุฒิ ความรู้ หรือวัย) การสอบข้อเขียน หรือการอบรมให้มีความรู้ทางธรรมระดับหนึ่งก่อนจึงอนุญาตให้บวชได้เงื่อนไขเหล่านี้อาจไม่ใช่วิธีที่ดีนักสำหรับคณะสงฆ์ไทยเนื่องจากเหตุผลทางด้านประเพณีดังได้กล่าวแล้ว อีกทั้งยังเป็นเพราะว่าการบวชในพุทธศาสนานั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อการฝึกฝนพัฒนาตนเป็นหลักอยู่แล้วมิใช่เพื่อมาทำหน้าที่เผยแผ่หรือบำเพ็ญศาสนกิจ ทันทิที่บวชเลยดังศาสนาอื่นดังนั้นจึงเปิดกว้างสำหรับทุกคนโดยไม่เลือกชนชั้น วรรณะ คุณวุฒิ และอายุ (แม้ไม่ถึง 20 ปีก็ยังบวชเณรได้ และภุมิหลัง)เช่น เป็นโจรแต่พ้นคดีแล้ว) กระทั่งยังนับถือศาสนาอื่นอยู่ก็มาบวชได้หากต้องการมาศึกษาตามหลักพุทธศาสนา

วิธีหนึ่งที่จะช่วยในการกลั่นกรองได้ก็คือ การทดลองก่อนบวช โดยให้ผู้ประสงค์บวชมาอยู่วัดชั่วระยะเวลาหนึ่งก่อนบวช เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการครองเพศบรรพชิต โดยถือศีล 5 หรือศีล 8 พร้อมกับศึกษาให้มีความรู้เบื้องต้นในด้านธรรมและวินัยทั้งปรีติและปฏิบัติตามสมควร ขณะเดียวกันก็ปฏิบัติวัฏฐานอุปัชฌาย์และพระในวัด เพื่อเรียนรู้และคุ้นเคยชีวิตพระ พร้อมกันนั้นก็เปิดโอกาสให้อุปัชฌาย์ได้รู้จักอุปนิสัยของผู้มาบวชมากขึ้น ผู้ที่มีความพร้อมก็สามารถบวชได้ในเวลาไม่นาน ส่วนผู้ที่ยังไม่พร้อมก็ต้องอยู่วัดนานขึ้นจนกว่าอุปัชฌาย์จะเห็นควรให้บวช วิธีนี้น้อยๆก็ทำให้ผู้ที่ไม่พร้อมบวช (เช่น ว่ายากสอนยาก ยังเลิกยาเสพติดไม่ได้) หรือมาบวชเพราะหวังลาภสักการะและความสะดวกสบายถูกกรองออกไปได้ในระดับหนึ่ง

สำหรับวิธีนี้ ถ้าพื้งวัดของอุปัชฌาย์ยอมไม่สามารถรองรับผู้มาทดลองอยู่ก่อนบวชได้หมด โดยเฉพาะช่วงก่อนเข้าพรรษา ดังนั้นจึงต้องมีวัดอื่น ๆ ในเครือข่ายของอุปัชฌาย์เพื่อเป็นที่รองรับผู้มาบวช เนื่องจากอุปัชฌาย์มักเป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะ คือแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลขึ้นไป ดังนั้นจึงสามารถมอบหมายให้เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ในเขตปกครองทำหน้าที่ดูแลผู้ที่จะมาบวชแทนท่าน รวมทั้งให้คำรับรองต่ออุปัชฌาย์ว่าผู้นั้นพร้อมที่จะบวชได้หรือไม่

การถ่วงถ่วงวิธีนี้สามารถทำได้โดยถือเป็นระเบียบที่วัดใดวัดหนึ่งจัดทำขึ้นเป็นพิเศษ หรือเป็นระเบียบข้อตกลงของคณะสงฆ์ทั้งตำบล อำเภอ หรือทั้งจังหวัดก็ได้ คณะกรรมการสงฆ์หรือสังฆสภาตั้งแต่ระดับจังหวัดลงมาเป็นเวทีอย่างดีที่สุดที่จะช่วยให้เกิดการอภิปรายและการปรึกษาหารือในเรื่องดังกล่าว และทำให้ระเบียบที่เกิดขึ้นมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เพราะเกิดจากการมีส่วนร่วมและความต้องการของคณะสงฆ์ในท้องถิ่นยังมีการพิจารณาร่วมกับองค์กรบริการของฝ่ายฆราวาสในท้องถิ่นด้วยแล้ว ก็ยังจะได้รับความร่วมมือจากฝ่ายญาติโยมในการปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าว อันที่จริงนอกเหนือจากข้อตกลงเกี่ยวกับการบวชซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีประเพณีหรือเงื่อนไขที่แตกต่างกันแล้ว องค์กรของสงฆ์และประชาชนตั้งแต่ระดับจังหวัดลงไปยังสามารถมีบทบาทในการหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับศาสนาประเพณีด้านอื่น ๆ ของท้องถิ่น (เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษา ชักพระ บุญพระเวส) ไม่ว่าจะเป็นการฟื้นฟูรักษาหรือปรับปรุงก็แล้วแต่ ทั้งนี้เพื่อให้ประเพณีสอดคล้องกับยุคสมัย โดยยังคงรับใช้ชุมชน เกื้อกูลสภาพแวดล้อม และกลมเกลียวจิตใจ ตามความหมายที่แท้ของคำว่า “บุญ”

สำหรับกรณีผู้ประสงค์จะบวชเพียง 3 วันซึ่งกำลังเป็นประเพณีที่นิยมกันนั้น ระเบียบดังกล่าวอาจนำมาใช้ได้โดยอุปัชฌาย์อนุญาตก่อนจึงจะบวชได้แต่มีเงื่อนไขว่าผู้บวชต้องมาทดลองอยู่วัดอย่างน้อย 1 สัปดาห์ก่อนจึงจะบวชได้แต่หากคณะสงฆ์และองค์กรท้องถิ่นมีความใส่ใจกับปัญหาดังกล่าว และมีความเข้มแข็งร่วมมือกันอย่างเป็นเอกภาพ ก็อาจออกกฎระเบียบไม่อนุญาตให้บวชน้อยกว่ากำหนด (เช่น 1 สัปดาห์ หรือ 1 เดือน) โดยที่ก่อนจะบวชก็ต้องมาทดลองอยู่วัดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้แต่กำหนด ระเบียบดังกล่าวหากทำอย่างมีขั้นตอน และเป็นที่นิยม ย่อมจะแพร่ขยายไปได้อย่างกว้างขวางและทำให้เกิดประเพณีการบวชอย่างใหม่ที่มีความหมายใกล้เคียงกับพุทธประสงค์ ไม่หะหลวมหรือฉาบฉวยดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ อาทิ การกำหนดขั้นตอนหรือสถานะต่าง ๆ ที่บุคคลจะต้องผ่านก่อนถึงจะได้รับอนุญาตให้อุปสมบทได้ เช่น เป็นผ้าขาวถือศีล 8 หากพร้อมหลังจากอยู่ครบกำหนด (เช่น 3 เดือน) ก็สามารถอุปสมบทได้เลย แต่ถ้ายังไม่พร้อมก็ต้องเป็นผ้าขาวต่อไป หากไม่ก็เขยิบขึ้นไปเป็นเณร ต่อเมื่ออุปัชฌาย์อาจารย์เห็นว่ามิอุปนิสัยพร้อมแล้ว จึงเลื่อนขึ้นเป็นพระ สำหรับสำนักของสมณะโพธิรักษ์นั้น ก่อนที่จะอุปสมบทได้ต้องผ่าน 4 ขั้นตอนหรือสถานะเป็นลำดับ ได้แก่ อารามิก ปะ นาค และสามเณร (ปัจจุบัน

เรียกว่า สมณูเทศ) รวมแล้วใช้เวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี แต่ละขั้นตอนมีสัดหรือวินัยต่างกัน สำหรับคณะสงฆ์ไทยโดยรวมนั้นไม่จำต้อง (และไม่สามารถ) กำหนดขั้นตอนให้มากมายถึงเพียงนั้น แต่ก็จำเป็นต้องมีขั้นตอนที่อยู่กึ่งกลางระหว่างเทศกฤหัสถ์ไปสู่เพศบรรพชิต เพื่อเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านสำหรับผู้ประสงค์จะละเพศกฤหัสถ์ไปสู่เพศบรรพชิต ขณะเดียวกันก็เป็นที่รองรับชั่วคราวสำหรับผู้ที่ยังไม่พร้อมจะใช้ชีวิตพรหมจรรย์เยี่ยงบรรพชิต กล่าวอีกนัยหนึ่งสถานะหรือขั้นตอนที่อยู่กึ่งกลางระหว่างเทศกฤหัสถ์กับเพศบรรพชิตนี้ทำหน้าที่เตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ประสงค์จะบวชพระ ขณะเดียวกันก็กลั่นกรองผู้ที่ยังไม่พร้อมให้ชะลอการบวชไว้ก่อน

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การกลั่นกรองผู้บวชยังทำได้โดยการจัดตั้งหน่วยงานหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ประสงค์จะอุปสมบทเพื่อให้แน่ใจว่าผู้นั้นมิได้อยู่ในระหว่างการดำเนินคดีหนีโทษ หรือเคยถูกจับสึกเพราะต้องอาบัติปาราชิกมาแล้ว หน่วยงานนี้ควรเป็นของคณะสงฆ์โดยประสานงานกับหน่วยงานราชการ อาทิ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น อีกทั้งมีที่ทำการกระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ โดยผู้ที่บวชจะต้องติดต่อเพื่อขอใบรับรองจากหน่วยงานนี้ สำหรับเป็นหลักฐานในการขออนุญาตอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ และภายหลังจากการอุปสมบทและลาสิกขาแล้ว อุปัชฌาย์มีหน้าที่แจ้งข้อมูลดังกล่าวให้หน่วยงานดังกล่าวได้รับทราบและบันทึกไว้ เช่นเดียวกับกรณีที่ไม่รับอุปสมบทหรือจับสึก หรือเกิดเหตุมรณภาพ อุปัชฌาย์ก็ต้องแจ้งหน่วยงานนี้ด้วยเช่นกัน

ประเด็นสุดท้ายที่จะมองข้ามมิได้ก็คือ คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ แม้ว่ากฎหมายเถรวาทจะระบุว่า คุณสมบัติข้อหนึ่งของอุปัชฌาย์คือ “มีความสามารถฝึกสอนผู้อยู่ในปกครองให้เป็นภิกษุสามเณรที่ดีตามพระธรรมวินัย” แต่ในทางปฏิบัติแล้วคุณสมบัติข้อนี้กลับถูกละเลย ทั้ง ๆ ที่เป็นหัวใจของหน้าที่อุปัชฌาย์ คุณสมบัติที่คณะสงฆ์ให้ความสำคัญมากที่สุดในปัจจุบันก็คือคุณสมบัติอันดับแรกที่ว่า “มีตำแหน่งในทางปกครองชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป” การกลั่นกรองผู้มาบวชจะเกิดขึ้นได้ยากหากกระบวนการคัดเลือกอุปัชฌาย์ยังไม่ให้ความสำคัญกับหน้าที่และความสามารถในการอบรมสั่งสอนของอุปัชฌาย์ หากอุปัชฌาย์ไม่ได้ถูกเน้นย้ำให้ใส่ใจกับการอบรมสั่งสอน ไหนเลยจะสนใจกลั่นกรองพิจารณาผู้มาขอบวชกับตน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คณะสงฆ์จะหันมาเข้มงวดกับเรื่องนี้ การสอบคัดเลือกและอบรมอุปัชฌาย์ แทนที่จะให้ความสำคัญกับความสามารถในการประกอบพิธีอุปสมบทให้ถูกต้องตามพระวินัยและระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์ ควรเปลี่ยนมาเน้นที่การฝึกอบรมและตรวจสอบผู้ที่จะมาเป็นอุปัชฌาย์ว่ามีความสามารถในการอบรมสั่งสอนพระเณรมากน้อยเพียงใด และมีทัศนคติที่เกื้อกูลกับคุณสมบัติข้อนี้หรือไม่ การเน้นย้ำในเรื่องนี้จะช่วยให้ได้อุปัชฌาย์ที่ใส่ใจกับการกลั่นกรองและอบรมกุลบุตร ก่อนที่เข้าสู่พิธีอุปสมบท

3.3 ปัญหาพระอัฐขีเมื่อสึกแล้วกลับเข้ามาบวชอีก

ในปัจจุบันการที่ให้อำนาจรัฐเข้าไปดำเนินการลงโทษแก่พระภิกษุสงฆ์ผู้กระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย แล้วไม่ยอมสึกให้มีโทษจำคุกนั้น แต่ก็ยังเป็นเพียงโทษทางอาญาที่เกิดจากการจัดคำสั่งของเจ้าพนักงาน หาใช่โทษจากความประพฤติดิพพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์โดยตรง ดังเช่นอดีต เพราะมีการยกเลิกกฎหมายตราสามดวง ซึ่งรวมกฎพระสงฆ์เข้าไว้ด้วย โทษอาญาสำหรับใช้บังคับใช้แก่พระภิกษุสงฆ์ที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและฆราวาสที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดของพระภิกษุสงฆ์ก็พลอยหมดไปด้วย ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีพระสงฆ์ที่ประพฤติซึ่งกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยปรากฏในสังคมและเป็นข่าวครึกโครมอยู่เสมอมาเหตุเพราะพระประพฤติชั่วเหล่านั้นไม่เกรงกลัวกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ถึงแม้จะมีการกำจัดบุคคลเหล่านั้นออกไปให้พ้นจากสภาพความเป็นพระ เพื่อป้องกันความเสื่อมเสียอันจะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันที่เคารพและหวงแหนของคนไทยในทางการปกครองของคณะสงฆ์ เจ้าหน้าที่ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความผิดของพระภิกษุสงฆ์คือพระสังฆาธิการในระดับชั้นต่างๆ ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคมที่ออกมาเพื่อให้การดำเนินการลงโทษทางพระวินัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยหลักการแล้ว การลงโทษทางพระวินัยหาได้เหมือนกับการลงโทษทางกฎหมายบ้านเมือง ในการลงโทษทางพระวินัยมุ่งเน้นไปที่จิตสำนึก ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปอันเกิดขึ้นด้วยตนเองไม่ต้องมีผู้บังคับบัญชาคอยชี้โทษและลงโทษ⁸⁸ พระภิกษุสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมักไม่มีปัญหาในเรื่องประพฤติดิพพระวินัย เพราะเป็นผู้เข้ามาบวชเป็นพระสาวกเนื่องจากเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกรู้ผิดชอบชั่วดีสูงแม้ว่าได้ประพฤติไม่เหมาะสมประการใด เมื่อมีผู้กล่าวหาก็ไม่ปกปิดความผิดของตนเพราะมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป แต่ในยุคปัจจุบันการพิจารณาความผิดของพระภิกษุสงฆ์อัฐขีกลับต้องอาศัยเวลาและพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของอัฐขี พระสังฆาธิการต้องมีหลักฐานชัดเจนและแน่ใจจริงๆ ว่า อัฐขีเหล่านั้นกระทำความผิดพระธรรมวินัย จึงจะวินิจฉัยว่าผิดและสั่งโทษทางพระวินัยได้อีกทั้งเมื่อมหาเถรสมาคมวินิจฉัยให้สึก ก็มิใช่เป็นการลงโทษที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยโดยตรง แต่เป็นการลงโทษในฐานะที่อัฐขีฝ่าฝืนอำนาจรัฐหรือกระทำการฝ่าฝืนในสิ่งที่รัฐห้าม⁸⁹

⁸⁸ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประพฤติดิพพระวินัยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา : ศึกษาวิเคราะห์การประพฤติดิพพระธรรมวินัยของพระภิกษุในเขตกรุงเทพมหานคร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 41.

⁸⁹ สุนทร มณีสวัสดิ์, “ไกรสรพระเสด็จได้สึกชี” สุโขทัยธรรมาธิราช 3, 1 (กรกฎาคม 2534): 104.

ในกรณีความประพฤติดังมีโทษทางพระวินัยสถานหนักถึงขั้นขาดจากความเป็นพระ ไม่สามารถบวชอีกได้นั้น มักมีปัญหว่าพระภิกษุอัคริขิไม่ยอมรับพยานหลักฐานของผู้กล่าวโทษและไม่ให้ความร่วมมือในการพิสูจน์ความจริง เช่น กรณีของขันตระอมโรภิกขุจะใช้ชั้นเชิงของกฎหมายสารบัญญัติและวิธีสบัญญัติของกระบวนการยุติธรรมมาเป็นข้อต่อสู้ ทำให้การพิสูจน์ความจริงเป็นไปอย่างล่าช้าแตกต่างจากพระสาวกในสมัยพุทธกาลโดยสิ้นเชิง และการกระทำเช่นนี้กลายเป็นตัวอย่างให้พระประพฤดิชั่วรูปอื่นๆ ยึดถือเป็นแบบอย่างในการแก้ข้อกล่าวหา ก่อให้เกิดความล่าช้ายึดถือกว่าจะกำจัดออกจำเผลิงได้ แต่แม้จะเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่มเป็นอย่างอื่นไปแล้ว ก็ยังประพฤดิปฏิบัติตนแอบอ้างว่าเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ

ส่วนการกระทำคามผิดบางอย่าง ทางพระวินัยไม่ถือว่าเป็นโทษที่ร้ายแรง แต่เป็นการกระทำที่ชาวโลกติเตียน (โลกวัชชะ)⁹⁰ เช่น คัมสุรา และการกระทำบางอย่างทางพระวินัยไม่ปรับเป็นอาบัติ ได้แก่ เล่นการพนัน เดินเข้าไปในที่โจร และแสวงหาลาภสักการะมาเลี้ยงชีพโดยไม่ชอบเป็นต้น ตลอดจนการกระทำบางอย่างในยุคสมัยนี้ก้าวหน้าไปไกลกว่าหลักพระวินัย ได้แก่ การดูภาพลามกอนาจาร ที่อยู่ในลักษณะของภาพถ่าย หนังสือ เทปวีดีโอ เทปซีดี อินเทอร์เน็ต เป็นต้น⁹¹ แต่เป็นการกระทำอันส่อแสดงว่าพระภิกษุสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำเหล่านี้เป็นผู้ประพฤดิไม่เคร่งครัดต่อพระวินัย และเป็นทางนำมาซึ่งความประพฤดิอันไม่เหมาะสมต่อสมณะเพศเพราะหลักการของพระพุทธศาสนาที่ถือว่าพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มุ่งหน้าไปสู่ความหลุดพ้นจากกามกิเลสทั้งปวงอันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม เมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วยังยึดติดในอบายมุขหรือเสาะแสวงหาสิ่งที่มีงสนองความต้องการทางเพศ ก็เป็นบุคคลที่ตัดไม่ขาดจากกิเลสเช่นเดียวกับปุลุชนทั่วไป แล้วจะเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมได้อย่างไร เนื่องจากศาสนาทายาทต้องทำหน้าที่เพื่อสังคม คือการสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างในทางที่ดี จึงจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนได้ ความเลื่อมใสศรัทธาจึงจะเกิดมีขึ้นตามมา แต่กระนั้นความประพฤดิอันเบี่ยงเบนไปจากพระธรรมวินัยต่างๆ แม้จะขัดต่อมโนธรรมของสังคม ก็ไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดและลงโทษทางอาญาเพื่อป้องกันความบริสุทธิ์ของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด

ในทางบ้านเมือง การกระทำอันไม่เหมาะสมของพระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่เข้าข่ายเป็นความผิดอาญา เช่น ลักทรัพย์ ขกขอก ท้อโกง เรียไรโดยไม่ได้รับอนุญาต เล่นการพนัน คัมสุรา

⁹⁰ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประพฤดิผิดพระวินัยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา : ศึกษาวิเคราะห์การประพฤดิผิดพระธรรมวินัยของพระภิกษุในเขตกรุงเทพมหานคร, 35.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, 34.

จนมีเมมาไม่สามารถครองสติได้ขณะอยู่ในถนนสาธารณะหรือสาธารณะสถาน อนาคต การกระทำ การอันควรขายหน้าต่อธารกำนัล ข่มขืนกระทำชำเรา กระทำชำเราเด็กหญิง มียาเสพติดให้โทษไว้ใน ความครอบครองเสพยาเสพติดให้โทษ จำหน่ายยาเสพติดให้โทษ จำวานใช้ให้ฆ่าผู้อื่น ฆ่าผู้อื่น โดยมีเหตุฉกรรจ์ เป็นต้น ส่วนการที่ฆราวาสแต่งกายเลียนแบบสงฆ์นั้นก็มีความผิดอาญาอยู่แล้ว แต่ในบางกรณีการกระทำที่เป็นความผิดพระวินัยไม่เข้าข่ายเป็นความผิดอาญาเลย ได้แก่การเสพเมณ การเข้าไปในที่พระภิกษุสงฆ์ไม่ควรเดินเข้าไป การอวดอุตริมนุสธรรม การทำให้สงฆ์แตกกัน เป็นต้น รวมตลอดถึงการหักล้างและการบิดเบือนหลักฐานโดยตรงก็ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย บังคับให้ผู้กระทำต้องรับผิดทางกฎหมาย

พฤติกรรมของอสังขีแม้เกิดขึ้นต่างวาระสถานที่หรือต่างบุคคล ล้วนมีประเด็นความผิดที่ไม่แตกต่างกัน ส่วนมากอสังขีภิกษุผู้กระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยมักจะเป็นพระที่บวชมานานหลายพรรษาและมีตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์ ตั้งแต่ระดับชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป การกระทำผิดมักเข้าชั้นล่วงอาบัติหนัก คือการเสพเมณกับหญิง ตลอดจนคลุกคลีกับสตรีเพศ สวมเสื้อผ้าอย่างฆราวาสออกไปเที่ยวในยามราตรี ทานอาหารในเวลาวิกาล เสพของมีนเมา รวมทั้งเสพยาบ้า⁹² แม้ว่าการกระทำบางอย่างที่หลักการของพระพุทธศาสนาถือว่าขาดจากความเป็นพระแล้ว เช่น การเสพเมณ การนุ่งห่มอย่างฆราวาสออกไปเที่ยวเตร่ในเลากลางคืน⁹³ จะไม่ผิดกฎหมายของบ้านเมือง แต่การกระทำความผิดของพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสผู้เกี่ยวข้องเป็นการกระทำที่ไม่อาจยอมรับได้อย่างแน่แท้ในสังคมไทย

ภายหลังจากที่มีพระภิกษุสงฆ์ประพฤติดังพระธรรมวินัยตามที่ปรากฏเป็นข่าวแล้วจะเห็นได้ว่า พระภิกษุอสังขีเหล่านั้นจะสีกออกไปจากสมณะเพศไม่ว่าด้วยความสมัครใจเองหรือถูกบังคับ เพราะทนต่อภาวะกดดันของสังคมไม่ได้ เจกเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปที่ต้องหาคดีอาญาแต่บางสำนักใหญ่โตมีประชาชนบางกลุ่มสนับสนุนยังคงประพฤติดังหลักการของตนต่อไป ส่วนในกรณีที่เป็นการล่วงละเมิดพระวินัยที่มีโทษอาบัติ สามารถแก้ตัวได้โดยวิธีการออกจากอาบัติตามสมควรแก่อาบัติสถานหนักหรือสถานเบาเมื่อได้ปฏิบัติครบถ้วนตามพระวินัยบัญญัติแล้ว ก็เป็นอันเสร็จพิธี⁹⁴ พระภิกษุผู้ประพฤติดังละเมิดพระธรรมวินัยก็สามารถเข้ามาอยู่ร่วมกับคณะสงฆ์ กระทำสังฆกรรมต่างๆ ร่วมกันได้ต่อไปเช่นเดิม ตัวอย่างเช่น กรณีดื่มสุรา เล่นการพนัน ฉันท

⁹² พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, “อสังขี ปี 43,” มติชน, 13 ธันวาคม 2543, 4.

⁹³ เรื่องเดียวกัน

⁹⁴ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประพฤติดังพระวินัยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา : ศึกษาวิเคราะห์การประพฤติดังพระธรรมวินัยของพระภิกษุในเขตกรุงเทพมหานคร, 42-43.

อาหารหลังเที่ยงวันหรือเที่ยงคืน เมื่อพระภิกษุสงฆ์ได้กระทำตามความต้องการแล้วในระยะเวลาหนึ่งหลังจากการกระทำดังกล่าวจบสิ้น พระภิกษุผู้กระทำการอันไม่สมควรนั้นก็สามารถปลดเปลื้องตนเองจากอาบัติตามพระวินัยได้เสมอ จึงเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีบทลงโทษทางพระวินัยชัดเจนแน่นอนแล้วก็ตามแต่กระบวนการลงโทษทางพระวินัยในปัจจุบันจะเป็นว่าถือปฏิบัติกันในกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ที่มีสามัญสำนึกแห่งตนเท่านั้น เพราะการปลงอาบัติทุกชนิดมีลักษณะสำคัญอยู่ที่การเปิดเผยความผิดหรือความเลวของตนให้ปรากฏออกมาแล้วทำการชำระให้สิ้นไปด้วยการทำให้ถูกต้องตามพระวินัยที่วางไว้⁹⁵ ในการนี้กระบวนการตรวจสอบของสังคมยังไม่มีหากมีแต่ตัวพระภิกษุสงฆ์เองที่ต้องคอยตรวจสอบการกระทำของตนและรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนเองเท่านั้นถ้าในกรณีพระอลัชชีย่อมไม่มีความละอายในและเกรงกลัวบาปกระบวนการลงโทษทางพระวินัยก็หาได้มีความหมายและความสำคัญต่ออลัชชีภิกษุไม่ ด้วยเหตุนี้เองพระภิกษุอลัชชีจึงไม่เกิดความรู้สึกเกรงกลัวต่อการล่วงละเมิดพระวินัยก่อนและหลังการทำความผิดแต่ประการใด ตรงกันข้ามประชาชนกลับมองว่า พระภิกษุอลัชชีเหล่านี้คือปุณฺณที่แอบแฝงเข้าไปบวชในพระพุทธศาสนาเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเลี้ยงชีพ การได้รับความเคารพยกย่องและการสร้างฐานะของตนเองซึ่งเป็นการได้มาโดยอาศัยความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระภิกษุสงฆ์ เป็นการฉกฉวยโอกาสของความเป็นมีสถานะพิเศษต่างๆ กอบโกยผลประโยชน์ให้กับตนและส่วนมากยังเพื่อแผ่ไปถึงภรรยาและบุตรที่เกิดจากการกระทำปาราชิกด้วยประชาชนยอมทำได้เพียงการกล่าวตำหนิ ดิเตือนหรือประณามพระภิกษุอลัชชี อันเป็นเพียงการลงโทษทางสังคม ซึ่งเป็นการลงโทษไม่รุนแรงทำให้พระประพฤติชั่วเจ็ดหลายจึงเป็นเหตุให้พระอลัชชีซึ่งถูกบังคับให้สึกหาทางแอบแฝงเข้ามาบวชอีก ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์ทำผิดวินัยและถูกตรวจสอบถึงบังคับให้สึกถือว่าเป็นการลงโทษที่เบาบางจึงเป็นปัญหาพระประพฤติชั่วกระทำผิดวินัยซ้ำซาก เหตุเพราะมีพระอลัชชีแอบแฝงอยู่ร่วมกับพระสงฆ์ซึ่งมีวัตรปฏิบัติดีต้องพลอยเสียหายและเสื่อมวิกฤตศรัทธาไปด้วย

การลงโทษทางสังคมนั้นนับว่าน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบการประพฤติผิดพระธรรมวินัยกับความรู้สึกรับของประชาชน แต่แน่นอนว่าการกระทำผิดชั่วของผู้ที่มีสมณะเพศเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อพระภิกษุสงฆ์ในหมู่พุทธศาสนิกชนเป็นอันมาก แม้ว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติดีจะมีจำนวนมากกว่าอลัชชีภิกษุก็ตามแต่การเคารพนับถือของประชาชนที่มีต่อพระภิกษุสงฆ์ไม่ได้แยกแยะเป็นส่วนบุคคล อีกทั้งการนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทยก็เป็นการนับถือด้วยอาศัยศรัทธาเป็นหลักใหญ่มากกว่าการใช้ปัญญา ดังนั้นในสายตาของประชาชนพระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในการนำพาประชาชน

⁹⁵ พุทธทาสภิกขุ, คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2543), 61.

ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการบวชของพระอลัชชีจึงขาดอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการหลอกลวงประชาชนให้หลงเชื่อจึงเห็นควรมีบทลงโทษให้หนัก การสึกจากพระอันเป็นโทษทางการปกครองของสงฆ์จึงไม่มีหลักประกันที่แน่นอนว่าพระอลัชชีจะไม่บวชกลับเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้อีกเนื่องจากระบบการคัดกรองคนที่จะบวชยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ จึงเห็นว่าการลงโทษทางการปกครองของคณะสงฆ์เพียงประการเดียวไม่เพียงพอสำหรับการกำจัดและป้องกันพระอลัชชีที่ไร้สำนึกและความละอายต่อการกระทำผิดพระธรรมวินัย

พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงวิกฤติในพุทธศาสนาว่า ปัญหาโดยมากเกิดจากการปกครอง คือ การปกครองย่อหย่อนจึงทำให้วินัยสงฆ์ย่อหย่อนตามไปด้วย

3.4 ปัญหาการทำหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ภายในองค์กรสงฆ์นั้นนอกจากจะมีพระธรรมวินัยเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติแล้วพระภิกษุสงฆ์ยังจะต้องอยู่ในโอวาทของพระผู้ปกครอง ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาสวัด เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ตลอดจนพระเถระชั้นผู้ใหญ่และสมเด็จพระสังฆราชซึ่งเป็นองค์ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมการควบคุมภายในองค์กรนี้คณะสงฆ์จะปกครองดูแลควบคุมดูแลกันเอง หากเห็นว่าพระภิกษุรูปใดกระทำความผิดก็สามารถใช้อำนาจปกครองทางสงฆ์ได้และหากเห็นว่าเป็นความผิดทางวินัยก็สามารถลงโทษทางวินัยได้ เช่น กรณีพระภิกษุไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสก็สามารถคำสั่งให้ออกจากวัดได้และหากฝ่าฝืนก็มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 368 อย่างไรก็ตามปัญหาการปกครอง การกระทำหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทำหน้าที่ยังไม่ค่อยเต็มที่ เพราะบางครั้งสงฆ์ก็มีภาระหน้าที่ที่ต้องทำและไม่มีเวลาที่จะดูแลวัดได้อย่างทั่วถึง

3.4.1 อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

มาตรา 36 วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่งและถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนาสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีดังนี้

1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
2. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
3. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอมาโทษ

ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดังกล่าวเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยกฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบคำสั่งของมหาเถรสมาคม

นับตั้งแต่ ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่โดยการรับอารยธรรมตะวันตกอย่างเต็มที่แล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสถาบันศาสนาเป็นไปในด้านรูปแบบ โดยเฉพาะพิธีกรรมเป็นส่วนมาก ผู้ปกครองเองได้รับการศึกษาสมัยใหม่จากตะวันตกจึงไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนา รัฐกับพุทธศาสนาจึงสัมพันธ์กันไม่ค่อยถูกจุดต่อมาได้มีการแยกการศึกษาของรัฐออกจากคณะสงฆ์ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์อ่อนแอลง ในสมัยปัจจุบันรัฐบาลมักประสบปัญหาไม่ค่อยจะมีความมั่นคง เมื่อไม่ค่อยจะมีความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสนาและเนื้อหาของวัฒนธรรมอยู่แล้วจึงไม่ค่อยกล้าที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางศาสนาทำให้ปัญหาทางสถาบันสงฆ์ยิ่งบานปลายออกไป พระธรรมปิฎกเป็นห่วงว่าพระพุทธรูปศาสนาจะถูกละเลยขาดการดูแลรับผิดชอบจากผู้ปกครอง⁹⁶

สภาพของพระพุทธศาสนาขณะนี้ ถึงเวลาแล้วที่รัฐจะต้องชำระล้างสิ่งที่ไม่ควรชำระล้างโดยรีบด่วนก่อนอะไรก็คือความรู้ความไม่เข้าใจและไม่จำเป็นต้องไปชำระล้างที่อื่นไหนชำระล้างที่ตัวเองก่อน เริ่มตั้งแต่รัฐเองหรือผู้ที่รับผิดชอบกิจการของบ้านเมืองนี้แหละตลอดทุกระดับทีเดียวโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นผู้บริหารหรือมารับผิดชอบงานต่างๆ ต่อไป ด้วยการให้การศึกษามุ่งแต่ความรู้ทั้งพระสงฆ์ที่รับผิดชอบต่อพระศาสนาและต่อการนำหลักธรรมมาเข้าถึงประชาชนด้วย⁹⁷

นอกจากนี้พระธรรมปิฎกยังเห็นว่า ในปัจจุบันเมื่อพุทธศาสนาตกอยู่ท่ามกลางวิทยาการและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปอย่างมาก ผู้ที่รับผิดชอบในกิจการของรัฐและศาสนาควรจะต้องมีความรู้เท่าทันสถานการณ์และวิทยาการต่างๆ อยู่เสมอ ท่านกล่าวว่า

⁹⁶ ดร.วิวัฒน์ บุญทวีวิวัฒน์, *เมืองไทยในความไม่ฝันของพระธรรมปิฎก*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก, ม.ป.ป.), 62.

⁹⁷ ประเวศ วะสี, “สังคายนาการพระศาสนา” *มติชน*, 29 กุมภาพันธ์ 2539, 21.

“ผู้รับผิดชอบการพระศาสนาหรือกิจการบ้านเมืองไม่ว่าจะเป็นผู้นำ ผู้บริหาร นักวิชาการ หรือมีฐานะใดๆ ก็ตาม จะต้องเป็นผู้เข้าถึงพื้นฐานของไทยและต้องถื่นความคิดและสถานการณ์ร่วมสมัยจึงจะทำหน้าที่ให้เป็นผลดีได้ ถ้าไม่เข้าใจถึงพื้นฐานของไทยก็แทบไม่มีหวังเลยว่าจะสามารถแก้ปัญหาหรือสามารถนำกิจการส่วนรวมให้ดำเนินไปได้ด้วยดี”⁹⁸

คำว่า “พื้นฐานของไทย” ในที่นี้ พระธรรมปิฎกหมายถึงศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ ส่วนความคิดและสถานการณ์ร่วมสมัย มีความหมายกว้างโดยรวมถึงแนวความคิดของตะวันตก และสถานการณ์ของโลก เท่าที่เป็นสภาพอาณาจักรกับผู้นำฝ่ายศาสนาจักรควรจะได้มีการพบปะกันเป็นประจำเพื่อปรึกษาหารือกันถึงกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพระศาสนาดังในครั้งอดีตที่พระมหากษัตริย์ทรงพบปะกับสมเด็จพระสังฆราชเป็นประจำ ในปัจจุบันนายกรัฐมนตรีหรืออย่างน้อยที่สุดรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการควรได้มีการพบปะหารือกับผู้ฝ่ายศาสนาจักร เช่น สมเด็จพระสังฆราชหรือพระเถระผู้มีอำนาจสั่งการในองค์การปกครองคณะสงฆ์เป็นประจำ เพื่อให้การประสานงานระหว่างรัฐกับทางฝ่ายศาสนามีความคล่องตัวและเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

นับตั้งแต่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่โดยได้รับอิทธิพลจากระบบการศึกษาและวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้กิจการของรัฐและคณะสงฆ์เริ่มแยกออกจากกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐเข้าไปจัดระบบการศึกษาเอง แยกต่างหากจากการศึกษาของคณะสงฆ์และมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักโดยไม่ได้ให้ความสำคัญแก่สถาบันสงฆ์เท่าที่ควร ทำให้กิจการของสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาของพระสงฆ์อ่อนแอลงในที่สุดสถาบันสงฆ์จึงก้าวไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาและวิกฤตการณ์ต่างๆ ขึ้นในคณะสงฆ์มากมาย

ปัญหาหนึ่งที่สถาบันสงฆ์กำลังประสบอยู่ในปัจจุบันก็คือการขาดแคลนเจ้าอาวาสในวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เมื่อสัก 10-20 ปีก่อนนี้ วัดสามหมื่นกว่าวัดนี้ไม่มีเจ้าอาวาสว่างเจ้าอาวาสอยู่ประมาณ 4,000 วัด เวลานี้วัดสามหมื่นกว่าวัดนี้น่าจะเจ้าอาวาสใกล้หมื่นวัดเข้าไปแล้วหมายความว่าไม่มีพระที่มีคุณสมบัติพอที่จะเป็นเจ้าอาวาสได้ เจ้าอาวาสนั้นต้องมีพรรษา 5 ขึ้นไปแล้วก็มีคุณสมบัติคือวุฒิทางด้านการศึกษาบ้าง แต่ในปัจจุบันนี้วัดไม่มีพระที่มีคุณสมบัติที่จะเป็นเจ้าอาวาสได้แก่รักษาการอยู่ตั้งเกือบหมื่นวัด

นอกจากนี้ คุณสมบัติและวัยของผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุก็เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน คนหนุ่มบวชน้อยลงและคนแก่เข้ามาบวชมากขึ้น โดยคนแก่ที่เข้ามาบวชนั้นส่วนหนึ่งบวชเพราะความเลื่อมใสศรัทธา แต่อีกส่วนหนึ่งบวชเพื่อใช้ศาสนาเป็นเครื่องยังชีพพระธรรมปิฎกกล่าวว่า เวลานี้ในประเทศไทยได้มีวัดหลวงเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง วัดหลวงนี้เราก็คงได้ยินได้ฟังรู้จักกันอยู่

⁹⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), สถานการณ์พุทธศาสนา : พลิกหายนะเป็นพัฒนา, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2538), 3 - 4.

แล้วว่าศัพท์ทางการเรียกว่า พระอารามหลวง มีชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก แต่เวลานี้ท่านบอกว่ามีวัดหลวงเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งแล้ว... คือวัดหลวงตา

วัดหลวงตานี้เวลานี้มีมากที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะว่าไม่มีพระที่มีคุณสมบัติจะเป็นเจ้าอาวาส ก็เลยมีแต่หลวงตาเฝ้าวัด หลวงตาก็คือพระที่บวชเมื่อแก่บางทีก็มุ่งมาหาความสงบเลิกทำงานทำการก็เข้ามาบวชอย่างนี้ก็เป็นประเภทที่นับว่าดี แต่อีกประเภทหนึ่งก็คือผู้ที่ไม่มีทางไปไปไม่ไหวแล้วหมดทางทำมาหาเลี้ยงชีพ ก็เข้ามาอาศัยวัดเป็นที่เลี้ยงชีพ⁹⁹

ในทางตรงกันข้าม สามเณรซึ่งถือเป็นทายาทจะสืบต่อพุทธศาสนาเพราะอายุน้อยและอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนได้เต็มที่และหลังจากเล่าเรียนแล้วก็ยังมีโอกาสที่จะเผยแผ่พุทธศาสนาได้เต็มที่เช่นกัน แต่ในปัจจุบันสามเณรกลับหาได้ยากเพราะการศึกษาของรัฐ เพิ่มเข้าไปทั่วถึงในชนบททำให้เด็กในชนบทเรียนหนังสือในโรงเรียนเพิ่มขึ้นและบวชเรียนเป็นสามเณรน้อยลงปัญหาที่แท้จริงก็คือ ไม่มีเด็กที่จะบวชเณร เพราะรัฐขยายการศึกษาตั้งโรงเรียนออกไปในถิ่นไกลๆได้มากขึ้น วัดไม่ต้องเป็นช่องทางช่วยผ่อนเบาปัญหาความไม่เสมอภาคแห่งโอกาสในการศึกษาของรัฐ(โดยไม่ตั้งใจ) มากเหมือนช่วง 20-100 ปีก่อน และการศึกษาของวัดในสภาพปัจจุบันก็ไม่สนใจเด็กให้เข้ามาเรียนหรือจูงใจพ่อแม่ให้ส่งลูกเข้ามาเรียน เด็กก็เข้าไปเรียนต่อในโรงเรียนของรัฐยิ่งกว่านั้นเวลานี้เด็กออกโรงเรียนโตขึ้นกว่าเก่าก็ไปเข้าตลาดแรงงานเด็กเสียมาก ในส่วนเมืองและในถิ่นใดที่ยังมีความเจริญมากขึ้นก็ยิ่งหาเด็กมาบวชเณรได้ยากขึ้นเพราะฉะนั้น ก็จะไม่ค่อยมีผู้ที่จะดำรงพระศาสนาที่เราเรียกว่าเป็นศาสนทายาทต่อไป อันนี้ก็เป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงในระยะยาว¹⁰⁰

พระธรรมปิฎกให้ความเห็นว่ารัฐและคณะสงฆ์ควรจะมีนโยบายร่วมกันที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาขาดแคลนสามเณร เช่น จัดระบบการศึกษาของสามเณรให้ดีขึ้นโดยมีการบรรจุหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเข้าไปด้วยและรัฐให้การรับรองวิทยฐานะจะทำให้เป็นแรงจูงใจที่เด็กจะเข้ามาบวชเรียนในพระพุทธศาสนามากขึ้น อันจะเป็นการแก้ไขปัญหาคขาดแคลนศาสนทายาทได้ในระยะยาว

ปัญหาการขาดแคลนเจ้าอาวาสเริ่มจะเพิ่มมากขึ้นทุกทีในปัจจุบันบทบาทของเจ้าอาวาสก็เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตแต่เดิมมาเจ้าอาวาสคือพระอาจารย์ที่จะต้องมียศบรรพชาหน้าที่ปกครองอบรมดูแลเรื่อง การศึกษา ความประพฤติ ตามพระธรรมวินัยคอยอบรมขัดเกลาลูกศิษย์ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยสั่งสอนลูกศิษย์ให้เป็นพระและสามเณรที่ดีเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, 5.

¹⁰⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), สถานการณ์พุทธศาสนา: พลิกหายนะเป็นพัฒนา, 6.

เมื่อพิจารณาจากความเป็นจริงแล้วในปัจจุบันทั้งวัดและพระภิกษุกำลังสูญเสียบทบาทฐานะและความหมายไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะในสังคมเมือง ซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและวิทยาการความรู้แบบใหม่ได้เข้ามาแทนที่บทบาทของวัดและภิกษุในเกือบทุกทางและความเปลี่ยนแปลงนี้ได้เริ่มขยายออกไปสู่สังคมชนบทมากขึ้นตามลำดับจนอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันวัดไม่สามารถรักษาความเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้เหมือนแต่ก่อน เช่น ไม่ได้เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ภิกษุสามเณรอีกต่อไป บทบาทโดยทั่วไปที่เหลืออยู่ก็การเทศนาสั่งสอนธรรมและการประกอบพิธีการทางศาสนาเท่านั้นและแม้มีหน้าที่หลักเบื้องต้นคือการเผยแผ่สั่งสอนธรรมแก่ประชาชน พระภิกษุก็มีบทบาทในด้านนี้น้อยลงไปทุกทีดังจะเห็นได้จากความจริงที่ว่าในปัจจุบันมีเพียงคนแก่เฒ่าและคนอีกเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่เข้าวัดฟังธรรม ในด้านการศึกษาพระปฏิบัติธรรมคุณค่าที่เชิดชูหรือการยอมรับจากสังคมซึ่งรวมถึงทางราชการและกิจการด้านอื่นๆ ที่มีต่อภิกษุผู้สอบได้เปรียญ 9 ประโยคในปัจจุบันไม่เป็นที่ยกย่องชื่นชมเท่ากับที่สอบได้เพียง 3 หรือ 4 ประโยคในสมัยก่อนปัจจัยสำคัญที่เห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือ ประเพณีการบวชเรียนซึ่งในปัจจุบันมีความหมายน้อยลงและเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นเพียงการบวชเพื่อรักษาประเพณีดั้งเดิมเท่านั้น เป็นการบวชชั่วคราวตามโอกาสที่จำกัดทำให้ค่านิยมของการบวชเรียนเริ่มเลือนลงเนื้อหาความเข้าใจในหลักธรรมของพุทธศาสนาลดน้อยย่อมเป็นผลให้มีคนบวชน้อยลงและภิกษุจำพรรษาน้อยลง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพความเสื่อมโทรมของพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน¹⁰¹

ในอดีตวัดเป็นสถานศึกษาที่จัดเกลาลูกหลานของชาวบ้านให้เป็นคนดีของสังคมโดยผ่านกระบวนการบวช แต่ในปัจจุบันการศึกษาศิลปวิทยาการต่างๆ ซึ่งเดิมวัดเป็นศูนย์กลางในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เหล่านี้ สถานภาพของวัดในอดีตเป็นสถานที่ประชุมและปรึกษาหารือเรื่องราวและกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านและเป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนโดยมีผู้ปกครองวัดหรือเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลและวัดเป็นศูนย์กลางรวมทางจิตใจของชุมชน วัดเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่เกิดไปจนตาย

ในปัจจุบันสังคมอยู่ในท่ามกลางกระแสวัตถุนิยมทำให้กระแสเหล่านี้ถูกลดทอนมายังวัดวาอาราม เพราะชาวบ้านต้องออกไปทำงานยังต่างถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อการเนิ่นอยู่และดำรงชีพไม่มีเวลาไปวัดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเริ่มห่างเหินกันทุกที การระดมทุนหาเงินมาสร้างวัดก็มีกระแสมองจากภายนอกชุมชนมาสร้างวัดทำให้ความรู้สึกการมีส่วนร่วมลดน้อยลงไปก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านต้องลดน้อยลงเมื่อสังคมในชุมชนอ่อนแอลง การควบคุมทางสังคมในระดับชุมชนอ่อนแอตามไปด้วย จึงเน้นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดพระอภิชัยขึ้นมามากมายส่งผลให้พระสงฆ์กระทำผิดพระวินัยเพิ่มมากขึ้น

¹⁰¹ พระราชวรมณี, ชาวพุทธกับชะตากรรมของสังคม, (กรุงเทพฯ: สหประชาพาณิชย์, 2527), 18.

ปัญหาเจ้าอาวาสไม่ควบคุมดูแลพระลูกวัดในสังกัดทำให้ประพฤติดุพระธรรมวินัยพระสงฆ์ได้รับการบวชเข้ามาในพระศาสนานั้นจะต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าอาวาสที่จะต้องคอยสั่งสอนประพฤติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบ

ปัญหาการขาดความเข้าใจในพระธรรมวินัย

ความเข้าใจในด้านพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ สามเณรบางกลุ่มยังคลาดเคลื่อนจากหลักของพระธรรมวินัยที่ถูกต้องโดยเฉพาะสงฆ์ สามเณรที่บวชใหม่ บางครั้งไม่แน่ใจว่าเป็นอาบัติหรือไม่บางทีไม่รู้ที่หลังว่าเป็นความผิดด้วยความไม่รู้มาก่อนก็มี พระสงฆ์ที่ไม่ใส่ใจในการทบทวนพระธรรมวินัยใส่ใจศึกษาปฏิบัติหรือแม้แต่พระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจพระธรรมวินัยเป็นอย่างดียังปรากฏว่าปล่อยปละละเลยในการปฏิบัติให้ความสำคัญในเรื่องพระวินัย เรื่องความไม่เข้าใจพระธรรมวินัยเชื่อมโยงกับการสั่งสอนอบรมของกลุ่มพระสงฆ์เอง*ที่ผู้นำพระสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาส ละเลย ละเว้น พระที่มีอาวุโสกว่าไม่ได้ให้การอบรมดูแลในเรื่องบวชเสร็จแล้วก็แล้วกันไป บางคนตั้งใจมาบวชเพื่อที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตของสงฆ์ที่เรียบง่าย สันโดษ ก็ปรากฏมีมากต่อมากที่มาบวชเข้ามาแล้วไม่ได้อะไรเลยก็มี บางคนหันหลังให้แก่วัดไปก็มี สิ่งเหล่านี้สะท้อนเชื่อมโยงถึงสถาบันการอบรมอย่างไม่เป็นทางการของสงฆ์ที่ขาดศักยภาพให้การศึกษาดังกล่าวต่อกลุ่มสงฆ์ ความไม่เข้าใจพระวินัย ทั้งจากการไม่ได้รับการอบรม การไม่เอาใจใส่ดูแลของพระสงฆ์ฝ่ายปกครองที่อยู่ใกล้ชิด การไม่ค้นคว้าหาความรู้จากกลุ่มพระสงฆ์เอง และความตระหนักของการศึกษาอันเป็นการขัดเกลานักบวชให้เจริญงอกงามหายไปเป็นอันมาก การขัดเกล่าที่ดีมาจากตัวแบบที่ดี ความเข้าใจพระวินัยคลาดเคลื่อนจึงเป็นเงื่อนไขปัจจัยมาจากลักษณะของสงฆ์ แต่ละบุคคลจึงทำให้เกิดการละเมิดพระวินัยเกิดขึ้นมีปัญหาพระอสังขีเกิดขึ้นมากมาย

ในอดีตที่ผ่านมาการละเมิดพระวินัยของสงฆ์ไม่เกิดขึ้นมากมายขนาดนี้เพราะปัจจัยมาจากทางหนึ่งนั่นคือ กระบวนการขัดเกล่าอยู่ที่เจ้าอาวาสที่พระสงฆ์สามเณรเหล่านั้นสังกัดและอาศัยอยู่ กล่าวคือ ตอนเช้าตื่นนอนตีสี่หรือตีห้า จะทำวัตรสวดมนต์เช้า พระที่เป็นเจ้าอาวาสจะอบรมหลังทำวัตรสวดมนต์เช้าเสร็จ สว่างบิณฑบาต สายทำกิจส่วนตัวเสร็จท่องสวดมนต์ บ่ายเรียนนักธรรม คำสวดมนต์ทำวัตรเสร็จอบรมบ่มนิสัย ตรวจสอบตรวจตราความประพฤติ แต่ในปัจจุบันดังที่กล่าวมาแล้ว พระสงฆ์ สามเณรปัจจุบันมีชีวิตอยู่กับวัดแค่เวลาตอนหลังจำวัดและวันหยุดเรียนเท่านั้น วันหยุดเรียนมีเรียนพิเศษ มีการบ้านที่อาจารย์ผู้สอนให้มาทำอีก สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการศึกษานักบวชที่เรขาดหายไปคือการศึกษาริชาดถ่ายทอดจากวัดเอง ซึ่งวัดเป็นเหมือนครอบครัวหนึ่งที่มีระบบระเบียบ อันจะเป็นองค์กรที่สำคัญในการให้การศึกษแก่พระสงฆ์สามเณรที่

พระสงฆ์แก่พรรษา พระผู้นำ เจ้าอาวาสทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ย่อมทำให้พระลูกวัดได้รับการขัดเกลาซึมซับส่วนที่ดีให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้นได้¹⁰²

3.4.2 ความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสในฐานะของผู้ปกครองวัด

1. ในฐานะอาจารย์หรืออุปัชฌาย์ ซึ่งต้องมีความรับผิดชอบในการปกครองพระลูกศิษย์ ตามหน้าที่ในพระธรรมวินัยโดยเฉพาะในฐานะอุปัชฌาย์ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 17 (พ.ศ. 2536)ว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนพระอุปัชฌาย์ด้วย

2. ในฐานะเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการ มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองวัดตามมาตรา 37, 38 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 16 (พ.ศ. 2535) ว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอน พระสังฆาธิการว่าด้วย จริยา การรักษาจริยาของพระสังฆาธิการ หากเป็นเจ้าสำนักเรียนหรือสำนักศึกษาย่อมมีหน้าที่รับผิดชอบในการศึกษาของสำนักนั้นด้วย

3. ในฐานะผู้แทนวัดซึ่งเป็นนิติบุคคล ย่อมมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจการวัดและศาสนาสมบัติของวัดไปในทางรักษาผลประโยชน์ของวัดหากละเลยไม่นำพาทำให้วัดได้รับความเสียหายต้องรับผิดชอบต่อวัด

4. ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย มีหน้าที่ปฏิบัติกิจการให้เป็นไปด้วยความถูกต้อง สุจริต ยุติธรรม ตามอำนาจหน้าที่หากไม่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหรือมีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง หรือปฏิบัติฝ่าฝืนกฎหมายที่บัญญัติไว้ ย่อมมีความผิดทางอาญาตามกฎหมาย

ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินเกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

ฎีกา 121/2470 จำเลยนำศพเข้าไปฝังในที่ธรณีสงฆ์ เจ้าอาวาสและกรรมการได้ห้ามจำเลยจำเลยกลับขัดขืนไม่ปฏิบัติตาม ดังนี้ ต้องมีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 334 ข้อ 2 ที่ธรณีสงฆ์ก็เป็นที่ยอดวัด ซึ่งกรรมการอำเภอมีอำนาจตรวจตรา อดหนุนผู้ปกปักรักษา มิให้ผู้ใดรุกล้ำเบียดเบียน ตามความในมาตรา 123 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

จำเลยได้นำศพนายชีวกีสามีไปฝังทำฮวงซุ้ยในที่ธรณีสงฆ์ของวัดทิมธารามโดยขัดคำสั่งเจ้าอาวาสและกรรมการอำเภอ ซึ่งห้ามมิให้จำเลยนำไปฝัง คดีจึงมีปัญหามาสู่ศาลฎีกาว่า คำสั่งที่เจ้าพนักงานประกาศห้ามไว้นั้นจะเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

¹⁰² วรวัชร แก้วพงศ์, การละเมิดพระวินัยของพระสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ ภาคเหนือตอนบน (วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543), 112.

ศาลฎีกาตัดสินว่า พ.ร.บ.ปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 มาตรา 123 ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจตราอุดหนุนผู้ปกครองที่คินของวัดมิให้ผู้ใดเบียดเบียน เมื่อจำเลยขัดคำสั่งของกรมการอำเภอเข้าไปถึงดังนี้ ต้องมีความผิดตามมาตรา 334 ข้อ 2 จึงให้ปรับจำเลยตามศาลอุทธรณ์แล้วให้ยกฎีกาจำเลย

ฎีกาที่ 944-945/2497 วัดเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสเป็นผู้แทน มีอำนาจฟ้องขับไล่และมอบอำนาจให้ไวยาวัจกรฟ้องผู้บุกรุกแทนวัดได้ วัดอาจถือที่ดินได้ โดยการครอบครองทำเป็นป่าช้า ป่าช้าที่ธรรมเนียมของวัด ใครจะอ้างสิทธิครอบครองยันวัดไม่ได้ จะโอนได้แต่พระราชบัญญัติเท่านั้น

เจ้าอาวาสมีอำนาจมอบนันทะให้ไวยาวัจกร ฟ้องขับไล่ผู้บุกรุกที่ธรรมเนียมของวัดได้ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 มาตรา 43

วัดเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 72 มีสิทธิและหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดาตาม มาตรา 70 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 มาตรา 40 วัดก็ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ และวัดอาจได้ที่ดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 (อ้างฎีกา 1253/2481)

วัดฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ธรรมเนียมข้อเท็จจริงได้ความว่า ที่พิพาทเป็นที่รกร้างว่างเปล่า นายอำเภอและชาวบ้านได้เอาที่รกร้างว่างเปล่าที่นั้นถวายวัดเพื่อทำเป็นป่าช้า แล้วนายอำเภอกับพวกได้เอาป่าช้าเดิมของวัดปลูกที่ว่าการอำเภอ โรงเรียน ตลาดดังนี้ คดีไม่มีประเด็นที่ศาลจะต้องวินิจฉัยถึงว่า นายอำเภอเอาป่าช้าของวัดไปสร้างที่ว่าการอำเภอนั้นจะเป็นการชอบหรือไม่และการที่นายอำเภอเอาที่พิพาทไปถวายวัดนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนที่ชอบหรือไม่

ฎีกาที่ 2003-2005/2500 พระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่จัดการดูแลศาสนสมบัติของวัด เรียกเอาเงินสินบนในการให้เช่าที่ดินของวัด มีความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานรับสินบน

การที่ประพระราชบัญญัติคณะสงฆ์บัญญัติไว้ว่า พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญานั้น บังคับถึงอำนาจและหน้าที่ กล่าวคือเมื่อมีอำนาจในวัดเหมือนกับเจ้าพนักงานแล้ว หากกระทำความผิดในหน้าที่ก็ต้องเป็นผิดฐานเจ้าพนักงานกระทำความผิดด้วย

ฎีกาที่ 538/2512 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ตามกฎหมายในการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ย่อมมีสิทธิที่จะพิเคราะห์สั่งการในการซ่อมวิหารซึ่งชำรุดที่จะเป็นการสมควรประการใด เมื่อเจ้าอาวาสเห็นว่า การซ่อมแซมควรหันหน้าวิหารและพระประธานไปทางทิศตะวันออก เพื่อให้เป็นแนวเดียวกับโบสถ์ เป็นระเบียบตามแผนผังของคณะสงฆ์ ใครจะอ้างความศรัทธา ฝ่าฝืนเข้าซ่อมวิหารโดยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าอาวาสนั้นมิได้หากยังขัดขึ้นเข้า

ซ่อมโดยพลการ เจ้าอาวาสซ่อมมีสิทธิ์ยับยั้งขัดขวางได้ โดยไม่เป็นการทำละเมิดด้วยการใช้สิทธิอันมีแต่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น

การซ่อมวิหารกับการปฏิบัติพิธีกรรมในศาสนาเป็นคนละเรื่องกันใครจะอ้างเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเข้าซ่อมวิหารโดยพลการ หาได้ไม่

ฎีกาที่ 2096/2513 พระภิกษุถูกหาว่าต้องปฐมปาราชิก เจ้าอาวาสสอบสวนโดยไม่ฟ้องด้วยพระธรรมวินัย ระเบียบข้อบังคับและกฎหมายอาญา มาตรา 157 (เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ) แม้เจ้าอาวาสจะได้มีคำสั่งในเรื่องที่พระภิกษุรูปนั้นถูกกล่าวหาโดยตรง เพราะการสอบสวน ได้ได้ความชัดว่าได้กระทำความผิดดังข้อกล่าวหาหรือไม่เจ้าอาวาส ก็มีอำนาจสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นออกไปจากวัดได้ตามพ.ร.บ.คณะสงฆ์

โจทก์เป็นพระภิกษุในวัดที่จำเลยเป็นเจ้าอาวาส โจทก์ถูกกล่าวหาว่าได้เสพเมถุนธรรมกับหญิง จำเลยได้ตั้งกรรมการทำการสอบสวนโดยจำเลยเป็นประธานกรรมการ แม้ในการสอบสวนจำเลยจะทำการสอบสวนผู้กล่าวหาซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณรพร้อม ๆ กันกลับหลังโจทก์โดยอนุญาตให้พระภิกษุบางองค์ตอบแทนกัน และไม่เรียกพยานของโจทก์มาทำการสอบสวนอันเป็นการไม่ถูกต้องด้วยพระธรรมวินัย ระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายอาญา มาตรา 157 และในที่สุดจำเลยได้มีคำสั่งให้โจทก์ออกจากวัดโดยที่การสอบสวนไม่ได้ความชัดเจนว่า โจทก์ได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ การกระทำของจำเลยก็เป็นเรื่องผิดระเบียบการสอบสวนเท่านั้น และการที่จำเลยมีคำสั่งให้โจทก์ออกจากวัด โดยอาศัยอำนาจพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ก็เพื่อให้มีความสงบสุขในวัด มิใช่จำเลยกลั่นแกล้งโจทก์จำเลยย่อมไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157

ฎีกาที่ 304/2517 จำเลยเป็นพระภิกษุไม่อยู่ในโอวาท ไปไหนไม่บอกลาเจ้าอาวาส นำบุคคลภายนอกและพระภิกษุวัดอื่นมาพำนักในกุฏิของจำเลย โดยไม่บอกเจ้าอาวาส ไม่ปฏิบัติกิจทางสงฆ์ที่เจ้าอาวาสบอก เจ้าอาวาสจึงออกคำสั่งให้จำเลยออกไปจากวัดจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร จำเลยจึงมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 368 (ทราบคำสั่งเจ้าพนักงาน ซึ่งสั่งการตามอำนาจที่กฎหมายให้ไว้แล้วไม่ปฏิบัติตามคำสั่งนั้น โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร มีความผิด)

พระภิกษุจำเลยไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส เวลาไปไหนไม่ลาเจ้าอาวาสนำบุคคลภายนอกและพระภิกษุวัดอื่นมาพำนักในกุฏิจำเลยโดยไม่บอกเจ้าอาวาสไม่ปฏิบัติกิจทางสงฆ์ตามที่เจ้าอาวาสบอก เจ้าอาวาสจึงออกคำสั่งให้จำเลยออกไปจากวัดภายใน 5 วัน จำเลยทราบแล้วครบกำหนดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร จำเลยจึงต้องมีความผิดประมวลกฎหมายอาญาฐานไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้ไว้โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร

ฎีกาที่ 1495/2517 จำเลยที่ 1 เป็นเจ้าอาวาส สั่งให้จำเลยที่ 2 กับพวกหรือญาติหลังรวมทั้งญาติที่จำเลยที่ 1 และญาติที่พระภิกษุโจทก์อาศัยเพื่อไปปลุกรวมกับญาติอื่น ให้เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนาสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ซึ่งจำเลยที่ 1 ในฐานะเจ้าอาวาส มีอำนาจกระทำได้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 37 (1) การกระทำของจำเลย ไม่เป็นความผิดฐานบุกรุก

ฎีกาที่ 2184-2185/2525 เจ้าอาวาสมีอำนาจฟ้องคดีแทนวัด หรือมอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องคดีแทนได้ เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ที่พิพาทเป็นของวัด แม้บางแปลงจะได้มีการออกโฉนดเป็นชื่อของจำเลย จำเลยก็หาได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นไม่ เพราะที่วัดจะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ และบุคคลใดจะยกอายุความขึ้นต่อสู้คดีเรื่องทรัพย์สิน อันเป็นของวัดไม่ได้

โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยและจำเลยร่วมออกจากที่ดิน จำเลยและจำเลยร่วมต่อสู้ว่าที่ดินพิพาทเป็นกรรมสิทธิ์ของตนจึงเป็นคดีเกี่ยวกับข้อสังหาริมทรัพย์ และจำเลยทุกสำนวนได้กล่าวแก้เป็นข้อพิพาทด้วยกรรมสิทธิ์ คู่ความย่อมมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาในข้อเท็จจริงได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224, 248

ที่พิพาทแปลงใหญ่เป็นของวัด โจทก์แม้ที่พิพาทบางแปลงมีโฉนดที่ดินมีชื่อจำเลยและจำเลยร่วมในโฉนด จำเลยและจำเลยร่วมก็หาได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินของวัดโจทก์ไม่ เพราะที่วัดจะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ และบุคคลใดจะยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดในเรื่องทรัพย์สิน อันเป็นที่วัดได้ไม่ ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 34

บทที่ 4

ข้อบกพร่องของกระบวนการและบทลงโทษ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

4.1 ลักษณะสำคัญของกฏนิกักรรมตามกฎหมายเถรสมาคม

กระบวนการแก้ไขปัญหามีเกี่ยวกับการดำเนินการด้านวินัยสงฆ์ ซึ่งดำเนินการตามกฏนิกักรรมของ มหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติพระสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในการพิจารณาความผิดของพระหรือการที่จะดำเนินคดีของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า “อธิกรณ์” ต้องดำเนินการตามกฏนิกักรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 24 โดยบัญญัติไว้ว่า “พระภิกษุจะต้องได้รับนิกักรรมที่ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและนิกักรรมที่จะลงโทษแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิกักรรมตามพระธรรมวินัย”

แสดงว่า โทษที่จะพิจารณากระบวนการนิกักรรมนั้น จะต้องเป็นโทษที่กระทำผิดตามพระธรรมวินัยบัญญัติไว้เท่านั้น ส่วนการกระทำผิดกฎหมายอาญาของฝ่ายบ้านเมืองนั้น ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอาญาต้องไปดำเนินการพิจารณาคดีกันที่ศาลยุติธรรม โดยไม่มีข้อยกเว้นแม้แต่พระภิกษุสงฆ์

การใช้มาตรการทางกฎหมายโดยฝ่ายบ้านเมือง หรือองค์กรของรัฐจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งขององค์กรสงฆ์โดยรวม ในส่วนของการดำเนินการทางด้านวินัยตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงนิกักรรมก็ยังมีส่วนที่เป็นปัญหาอุปสรรคและข้อปฏิบัติอยู่เพราะเป็นวิธีการปฏิบัติที่ไม่มีความสอดคล้องตามพระธรรมวินัย

สำหรับกฏนิกักรรมนั้นถือว่าเป็นระเบียบกฏที่ออกโดยมหาเถรสมาคมในการนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญห อธิกรณ์ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้กรอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งใช้แก้ไขปัญหามากกว่า 40 ปี ถือได้ว่าเป็นรูปแบบที่สามารถแก้ปัญหาภายในคณะสงฆ์ได้มากระดับหนึ่งโดยกฏนิกักรรมมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

1. กฏนิกักรรม เป็นเพียงกระบวนการแก้ไขปัญห่อธิกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบของกฎหมายคณะสงฆ์ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม

(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กฎนิคกรรมเป็นเพียงวิธีการที่จะนำมาใช้เพื่อไต่สวนหาคนกระทำผิด หรือข้อเท็จจริงเท่านั้น ใช้สำหรับแก้ไขปัญหอาชญากรรมประเภทอาชญากรรม คือ อาชญากรรมที่พระภิกษุสงฆ์บางรูปในสังคมสงฆ์ถูกกล่าวหาว่ากระทำละเมิดพระวินัยอย่างร้ายแรง คือการเสพเมถุน (การมีเพศสัมพันธ์กับสตรี

103

2. กฎนิคกรรมไม่ใช่วิธีการของพระธรรมวินัยในการศึกษาเกี่ยวกับกฎนิคกรรมของมหาเถรสมาคมประการแรกที่จะต้องทำความเข้าใจก่อนก็คือ ต้องเข้าใจว่ากฎนิคกรรมไม่ใช่วิธีการหรือรูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหของพระธรรมวินัย เพราะเป็นการแก้ไขปัญหตามขบวนการพิจารณาดีของรัฐซึ่งเป็นวิธีการทางกฎหมาย ไม่ใช่วิธีการตามแนวทางพระธรรมวินัยมาใช้ ดังนั้น โครงสร้างด้านรูปแบบและกระบวนการจึงไม่ใช่โครงสร้างของการแก้ไขปัญหอาชญากรรมตามพระธรรมวินัย คือ อาชญากรรมสมมติ ถึงอย่างนั้นกฎนิคกรรมก็มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนก็คือการแก้ไขปัญหอาชญากรรมคณะสงฆ์ที่เป็นปัญหของพระธรรมวินัยเช่นกัน ซึ่งถือว่ารูปแบบและกระบวนการที่มีความทันสมัยและสอดคล้องกับระบบการบริหารการปกครองคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก ซึ่งจะมีประโยชน์ในการช่วยสนับสนุนและคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ดีขึ้น

3. กฎนิคกรรมมีกรอบการใช้อำนาจที่มาจากรัฐเนื่องจากสงฆ์และพระธรรมวินัยไม่มีอำนาจในการลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิด พระธรรมวินัยร้ายแรงและไม่ยอมสละสมณะเพศ ไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใส่ความสงฆ์ หากว่ามีปล่อยไว้ย่อมจะนำความเสื่อมเสียมาสู่คณะสงฆ์ได้ ในกรณีนี้คณะสงฆ์จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งอำนาจรัฐ เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยหรือเพราะสังคมสงฆ์ปัจจุบันมีปัญหาซับซ้อนมาก ยากที่จะนำเอาพุทธวิธีระงับอาชญากรรมตามพระไตรปิฎกมาใช้ให้ความครอบคลุมทุกกรณี ดังนั้นจึงจำเป็นที่สงฆ์จะต้องใช้อำนาจรัฐเป็นหลักในการดำเนินการแก้ไขปัญห ซึ่งการใช้อำนาจรัฐจะใช้อำนาจโดยตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล ถึงมหาเถรสมาคม ผู้ที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าวมีอำนาจที่จะทำการวินิจฉัยแก้ไขปัญหอาชญากรรมคณะสงฆ์ได้ตามกฎหมายและโดยตำแหน่ง ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะสำหรับของกฎนิคกรรมที่มีการวางรูปแบบการใช้อำนาจของผู้มีอำนาจในการวินิจฉัยอาชญากรรมตามโครงสร้างคณะสงฆ์ซึ่งมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด อันจะเอื้อต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหอาชญากรรมของคณะสงฆ์ในแต่ละระดับได้เป็นอย่างดี

¹⁰³ อธิเทพ ภาทา, การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอาชญากรรมสมณะ 7 และ กฎนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549), 154 – 156.

4. กฎนิคหกรรมมีลักษณะของการวินิจฉัยเพื่อลงโทษผู้กระทำผิดตามกฎหมายเนื่องจากกฎนิคหกรรมไม่มีอำนาจในการบังคับหรือลงโทษเหตุเพราะมีลักษณะเป็นคำสั่งทางปกครอง การสั่งบังคับหรืออำนาจในการลงโทษจึงให้เป็นไปตามอำนาจของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตราที่ 24-30 เพราะถือว่ากฎนิคหกรรมเป็นเพียงวิธีการดำเนินการเพื่อพิจารณาได้สวนหาข้อเท็จจริงของอธิกรณ์แล้วมีคำตัดสินว่าใครผิดใครถูก แต่ไม่ได้มีอำนาจบังคับเพื่อลงโทษหรือการลงโทษตามคำตัดสินนั้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นนิกคหกรรมคือการบังคับให้สึก หรือการสละสมณะเพศ ก็ให้เป็นไปด้วยอำนาจของกฎหมายเพราะถือว่าการละเมิดต่อกฎหมายคณะสงฆ์และกฎหมายของรัฐมีความผิด

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม

อริเทพ ผาพา ได้กล่าวไว้ในผลงานวิจัย เกี่ยวกับเรื่องการนำกฎนิคหกรรมไปใช้ในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์พบว่า มีข้อขัดข้องหรือก่อให้เกิดอุปสรรคในทางการปฏิบัติดังนี้

1. ผู้มีอำนาจหรือนำกฎนิคหกรรมไปใช้ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย เป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งก็คือ พระสงฆ์สามเณรส่วนมากไม่มีความรู้ในทางกฎหมาย ทั้งนี้เพราะหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ไม่เอื้ออำนวยเนื่องจากพระสงฆ์เป็นสมณะ ผู้ปกครองจึงเห็นว่าไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางบ้านเมือง โดยเฉพาะด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ดังนั้น พระสงฆ์ได้เรียนศึกษาเฉพาะวิชานักธรรม หลักการแสดงธรรม พุทธประวัติหรือพระวินัยของสงฆ์เท่านั้นทำให้พระสงฆ์ไม่ได้มีโอกาสเรียนหรือศึกษาด้านกฎหมาย เมื่อผู้ปกครองสงฆ์ออกกฎระเบียบหรือกฎเกณฑ์สำหรับการปกครองมาใช้โดยเฉพาะกฎดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญดังนี้

1.1 การดำเนินการแก้ไขปัญหามิเป็นไปตามขั้นตอนของกฎนิคหกรรม

1.2 การปฏิบัติผิดหรือไม่เข้าใจกฎระเบียบการดำเนินการของกฎหมายโดยเฉพาะการดำเนินการกระบวนการทางศาล

1.3 มีความเชื่อผิดๆต่อกฎนิคหกรรมว่าไม่ใช่วิธีการทางพระธรรมวินัยและไม่เชื่อมั่นในกฎดังกล่าวทำให้การดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพหรือสัมฤทธิ์ผลเป็นต้นเมื่อไม่เข้าใจในระเบียบปฏิบัติหรือขั้นตอน กระบวนการดำเนินการทางด้านกฎหมายตามกฎระเบียบทำให้เกิดเป็นอุปสรรคดังกฎนิคหกรรมถือว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมซึ่งต้องดำเนินการตามวิธีการของกฎหมายแทบทั้งสิ้น เมื่อพระสังฆาธิการไม่เข้าใจเพราะไม่มีความรู้ทางด้านนิติศาสตร์หรือด้านกฎหมายมาก่อนย่อมจะส่งผลกระทบต่อการทำงานด้านยุติธรรมตามกฎนิคหกรรมดังได้กล่าวมาแล้ว

อนึ่ง หากจะนำกรณีดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับสังคมของชาวบ้านการใช้กฎหมายบางประเภท เช่น กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะพบว่าผู้ที่มีส่วนในการใช้กฎหมายล้วนแต่เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมายโดยตรง เช่น ผู้พิพากษา อัยการ ทนาย ตำรวจ เป็นต้น ดังนั้น บุคคลที่กล่าวมานั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ในทางกฎหมายและรู้ระบบ หลักการและวิธีการแก้ไขปัญหาเป็นอย่างดีจนอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้เป็นผู้มีวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายโดยตรง ดังนั้น การนำกฎหมายฉบับนี้ไปใช้จึงเป็นประโยชน์และง่ายต่อการนำไปใช้แก้ไขปัญหาตามวิถีทางของกฎหมายได้ แต่เมื่อหันมาพิจารณาในแวดวงคณะสงฆ์จะพบว่า

1. พระสงฆ์มิใช่นักกฎหมายและไม่เชี่ยวชาญในกฎหมายของรัฐเพราะพระสงฆ์มิใช่มิวิชาชีพในทางกฎหมาย

2. วิถีชีวิตของพระสงฆ์ก็ได้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายและการนำกฎหมายมาใช้จนเกิดความคุ้นชิน

3. ผู้ปกครองของคณะสงฆ์นับตั้งแต่มหาเถรสมาคมมาจนถึงเจ้าอาวาส 90% ก็มีใช้นักกฎหมายแต่อาจจะอนุโลมเป็นนักปกครองได้ ดังนั้น เมื่อนำกฏนิคกรรมมาใช้จึงเกิดปัญหาคือการแก้ไขปัญหาเป็นไปด้วยความล่าช้า ไม่สามารถที่จะยุติปัญหาภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว และทำให้อิทธิพลลุกลามใหญ่โตเป็นต้น

2. ปัญหาความใกล้ชิดของผู้พิจารณากับผู้เป็นจำเลย ในปัญหาข้อนี้ถือเป็นปัญหาที่ความกรังเกรงกันในลักษณะของความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่าง

- 2.1 ผู้ดำเนินการพิจารณาอิทธิพล

- 2.2 ผู้ถูกกล่าวหา (จำเลย) และ

- 2.3 ผู้เสียหาย

โดยมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาโดยกฏนิคกรรมนี้เป็นกฎหรือระเบียบที่มุ่งแก้ปัญหาภายในคณะสงฆ์ อาจจะทำให้มีความไม่ยุติธรรมในกรณีที่อิทธิพลเกิดขึ้นในวัดใดวัดหนึ่ง แล้วผู้ตัดสินอิทธิพลก็เป็นเจ้าอาวาส ผู้ทำผิดก็คือภิกษุที่เป็นลูกศิษย์เจ้าอาวาสอาจอาศัยความใกล้ชิดในการให้การช่วยเหลือภิกษุผู้เป็นจำเลยซึ่งถ้าหากเกิดกรณีเช่นนี้ขึ้นจริงๆ แล้วปัญหาก็จะเกิดขึ้น คือ ความยุติธรรมในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่จะขาดไปเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะกฏนิคกรรมกำหนดให้ภิกษุผู้เป็นเจ้าสังกัดทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณาหรือเป็นคณะผู้พิจารณาได้ในเขตที่ตนรับผิดชอบ หรือในขอบเขตของอำนาจ และตำแหน่งที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งการให้อำนาจกับคณะผู้พิจารณาที่มีความใกล้ชิดกับผู้เป็นจำเลย การให้ผู้ปกครองมาเป็นผู้ตัดสินความผิดของผู้อยู่ใต้การปกครองก็ย่อมจะทำให้เกิดความลำเอียงในการแก้ไขปัญหาได้

3. ปัญหาเรื่องปัญหาในกฎหมายกับปัญหาพระธรรมวินัยไม่สอดคล้องกันเป็นที่ทราบกันว่ากฎหมายของมหาเถรสมาคมภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เป็นวิธีการด้านปกครอง แต่ก็มีจุดประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของพระธรรมวินัยโดยเฉพาะปัญหาเรื่องอาบัติหนัก ในหมวดอาปัติอาธิกรรมและอนุวาทิกกรรม ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็นเรื่องที่เกิดความเสียหายให้กับคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก เหตุเพราะการกำหนดโครงสร้างการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์เพียงบางหมวด บางประเด็นก็อาจจะทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในเรื่องปัญหาอื่น ๆ เช่น เรื่องการทะเลาะวิวาทกันเกี่ยวกับปัญหาของพระธรรมและพระวินัย (วิวาทิกกรรม) ซึ่งหากเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นการนำกฎหมายไปใช้ก็จะไม่ก่อให้เกิดผลได้เพราะปัญหบางอย่างไม่อาจจะให้ยุติได้เพียงเพราะการได้สวนโดยอาจจะต้องใช้วิธีการอื่น ๆ ที่เหมาะสมกว่า หรือปัญหาการลงนิกกรรมที่เป็นวิธีการที่ได้อยู่แล้วแต่ในปัจจุบันนี้ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริง หรืออาจไม่เหมาะสมกับวิธีการทางกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันกำหนดให้มีการแก้ไขปัญหาเพียงวิธีเดียว คือ กฎนิกกรรมซึ่งเป็นวิธีการอื่น ๆ ที่เหมาะสมกว่า หรือปัญหาการลงนิกกรรมที่เป็นวิธีการที่เป็นวิธีการที่ได้อยู่แล้วแต่ในปัจจุบันนี้ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริง หรืออาจไม่เหมาะสมกับวิธีการทางกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันกำหนดให้มีการแก้ไขปัญหเพียงวิธีเดียวคือ กฎนิกกรรมซึ่งเป็นวิธีการที่เนื่องด้วยกฎหมายและ เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วก็จะพบว่า วิธีการดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวิธีการทางพระธรรมวินัย ดังนั้น การนำไปใช้จึงก่อให้เกิดปัญหาคือการโต้แย้งจากสังคมในลักษณะของการไม่ยอมรับและตั้งข้อสังเกตว่าการใช้กฎหมายกับพระสงฆ์ นั้นไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัย¹⁰⁴

4. ปัญหาในทางปฏิบัติในการพิจารณาวินิจฉัยลงนิกกรรม

การพิจารณาวินิจฉัยลงนิกกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระวินัย มีปัญหามากในบางเรื่อง พระภิกษุผู้มีหน้าที่รับผิดชอบไม่สามารถจัดการได้ จำเป็นต้องขออารักขาและขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง ไม่เฉพาะแต่ในการบังคับคดีแม้แต่ในการได้สวนมูลฟ้อง การพิจารณาและกิจการอื่น เช่น ให้พยานมาเบิกความหรือการขอพยานเอกสารก็อาจมีเหตุขัดข้องในทางปฏิบัติ ทางพระไม่สามารถดำเนินการได้ หรือไม่ปลอดภัยก็ต้องขออารักขา พระทางศาสนาไม่มีเครื่องมือและบุคลากรซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่อย่างในกระบวนการยุติธรรมของบ้านเมือง มีปัญหาอยู่ว่า เจ้าพนักงานฝ่ายบ้านเมืองผู้ถวายการอารักขา หรือการเข้ามาช่วยเหลือในกิจการนี้ มีกฎหมายคณะสงฆ์รับรองคุ้มครองประการใดบ้างใน พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และ พรบ. คณะ

¹⁰⁴ อธิเทพ ผาตา, การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกกรรมสมณะ7 และ กฎนิกกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 , 158-159.

สงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ซึ่งบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันไม่ได้กำหนดเรื่องนี้เอาไว้ให้ชัดเจนจึงมีปัญหาในทางปฏิบัติแต่ พระบ.ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานฝ่ายบ้านเมืองให้ช่วยเหลือพระภิกษุผู้มีหน้าที่ มีกำลังและอำนาจพอที่จะจัดการให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามกฎหมาย ดังมีบัญญัติไว้ในมาตรา 40 ว่า “เป็นหน้าที่ของเจ้ากระทรวงธรรมการและเจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่จะช่วยอุดหนุนเจ้าคณะให้ได้กำลังและมีอำนาจพอที่จะจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้” ถึงแม้กฎหมายนี้จะถูกยกเลิกไปแล้วในปัจจุบันยังถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและรัฐประศาสนนโยบายการปกครอง นำมาปรับใช้อยู่แต่แล้วในทางปฏิบัติที่เอาเข้าจริงแล้วยังถือว่า ไม่มีความชัดเจนอยู่ดีนั่นเอง

4.3 วิเคราะห์ปัญหาการนำกฎนิคกรรมมาใช้กับพระสงฆ์กระทำผิดวินัย

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และมหาเถรสมาคมได้มีการออกกฎนิคกรรมฉบับที่11 (พ.ศ.2521) ได้มีการนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ไทยมาโดยตลอดซึ่งเราสามารถที่จะศึกษาได้จากกรณีตัวอย่างที่ใช้กฎนิคกรรมในการแก้ไขปัญหาอันถือได้ว่าอริกัตถ์ที่เกิดขึ้นและได้ก่อให้เกิดความสับสนเกี่ยวแก่วงการสงฆ์และเป็นมาตรฐานประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหาภายใต้กรอบของกฎนิคกรรมซึ่งมีทั้งหมด 2 กรณีดังต่อไปนี้

1. กรณีของพระครูใบฎีกานิกร ธรรมวาที สำหรับพระนิกร ธรรมวาทีนี้เป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการเป็นนักเทศน์ที่รูปหล่อ หน้าตาดี การเทศน์ของท่านมีญาติโยมให้ความสนใจเป็นอย่างมาก และเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในหมู่ของชาวพุทธทั้งในและต่างประเทศ ความที่ท่านเป็นพระภิกษุรูปหล่อ และมีชื่อเสียงทำให้ท่านกลายมาเป็นที่ต้องของคนทั้งหลายในช่วงปี พ.ศ. 2525-2530 ถือได้ว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่ท่านมีชื่อเสียงมากที่สุด ต่อมาท่านได้ต้องคดีพัวพันกับหญิงสาวชื่ออรปวีณา บุตรขุนทอง ในข้อหาปาราชิก โดยในปี 2530 โดยในวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 นายชัยศักดิ์ สิริวัฒน์ เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการพร้อมกับนางสาวอรปวีณาฯ ได้เข้าแจ้งความและยื่นฟ้องพระครูใบฎีกานิกรในข้อหาต้องอาบัติปาราชิกข้อที่1 กับคณะผู้พิจารณาชั้นต้น (ทางฝ่ายปกครองในเขตคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่) เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้สืบพยานโจทก์จำเลยเพื่อหาข้อเท็จจริงแล้วได้คำวินิจฉัยว่า พระครูใบฎีกานิกรได้ประพฤติละเมิดพระธรรมวินัยด้วยการต้องอาบัติปาราชิกในฐานะเสพเมถุนกับสตรีคือนางสาวอรปวีณา จริงและมีคำสั่งให้สึกภายใน 24 ชั่วโมง ในการพิจารณาอริกัตถ์ในครั้งนั้นได้มีข้อยุติในการพิจารณาวินิจฉัยอริกัตถ์ชั้นต้นเท่านั้น ปัจจุบันนายนิกร ยศคำจูได้นุ่งขาวห่มขาวปฏิบัติธรรมอยู่ที่สำนักปฏิบัติธรรมดอยนางแล อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

2. กรณีพระยันตระ อมโร หรือนายวินัย ละอองสุวรรณ กรณีนี้เป็นการต้องอธิกรณ์ในกรณีต่างๆ ดังนี้

2.1 กรณีของนางแก้วดา เพชรศรี หรือแม่ชีแก้วดาในข้อหาปาราชิก

2.2 กรณีนางจันทิมา มาชะรังสี จนมีบุตรร่วมกันคนหนึ่งชื่อเด็กหญิงกระต่ายมาชะรังสี นอกจากนั้นก็เสพเมถุนกับนางสาวอิวา คาลเคนรวมถึงได้ลวนลามทางเพศกับนางสาวชูชาน วอร์นิก่ นอกจากนั้นก็ได้อัดลอกบทกวีของ ศ.ดร.ระวี ภาวิไล ซึ่งถือเป็นการผิดฐานลักทรัพย์ เพราะเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ อันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่นในกรณีนี้กระบวนการดำเนินการตามกฎหมายยังไม่ถึงจุดสิ้นสุดเนื่องจากพระยันตระได้หลบหนีออกไปจากประเทศก่อนทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหายังอยู่ในชั้นพิจารณาชั้นอุทธรณ์เท่านั้น

จากกรณีศึกษาที่ได้นำเสนอดังกล่าวเราจะพบว่าทุกกรณีเป็นกรณีที่คณะสงฆ์ได้ใช้กลุณิกรรมในการแก้ไขปัญหทั้งหมดและผลการแก้ไขปัญหานั้นมีอยู่ 2 ประการคือ

1. กรณีที่สามารถแก้ไขได้ สำหรับปัญหาที่แก้ไขได้และยุติลงแล้วก็คือ ปัญหาพระนิกรธมมาที ซึ่งในกรณีดังกล่าวปรากฏว่ากว่าจะแก้ไขปัญหายุติลงได้ต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 5-10 ปีจากสถิติการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหด้วยกลุณิกรรมมีความยุ่งยากและผลการแก้ไขปัญหาก็ยืดยาวไม่สามารถที่จะยุติปัญหาโดยระยะเวลาอันสั้นและก่อให้เกิดผลเสียกับภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมากกว่าที่จะเป็นผลดี

2. กรณีที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ก็คือในกรณีปัญหาความขัดแย้งในเรื่องพระธรรมวินัยด้วยการปฏิเสธคำสอนที่ผิดพลาดอันจัดเป็นประเภทสังฆกรรมปฏิรูป ซึ่งปัญหาข้อนี้ไม่มีกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหไว้ในกฎหมายคณะสงฆ์และในกลุณิกรรมทำให้ทางคณะสงฆ์หรืออำนาจรัฐไม่อาจจะเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหภายใต้อำนาจและระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะในกรอบการกำหนดปัญหาของพระธรรมวินัยมีเพียงกำหนดไว้ว่ากลุณิกรรมมีไว้เพื่อลงโทษผู้ประพฤติดะเมิดพระธรรมวินัยแต่โดยมากมักจะเป็นความผิดที่เกี่ยวกับพระวินัยร้ายแรงเท่านั้น เช่น การต้องอาบัติปาราชิก เป็นต้นซึ่งกรณีนี้ใช้กลุณิกรรมได้ แต่ปัญหาพระธรรมซึ่งเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนกลับเป็นปัญหาที่ไม่มีการให้ความสำคัญและกำหนดวิธีการในการแก้ไขปัญหาวี้อย่างชัดเจน ทำให้ไม่สามารถที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหในกรณีดังกล่าวได้เนื่องจากมีข้อจำกัดคือ

1. อำนาจการดำเนินการในกรอบของกฎหมายไม่ครอบคลุม

2. รูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหตามกลุณิกรรมของมหาเถรสมาคมมีข้อจำกัดในเรื่องรูปแบบที่ไม่อาจจะนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหบางประเภทได้ เช่น การทะเลาะวิวาทของภิกษุที่มีการแบ่งขั้วกันอย่างชัดเจนข้อขัดข้องดังกล่าว ทำให้เกิดอุปสรรคในการนำไปใช้ได้

4.4 กรณีตัวอย่างพระสงฆ์กระทำผิดวินัยที่พบเห็นในสังคมไทยที่ต้องทำให้สถาบันคณะสงฆ์ไทยต้องมัวหมอง

พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังเป็นปุณฺณชนทั่วไปที่ยังไม่บรรลุนิคมประกอบกับไม่มีการตรวจสอบวัตรปฏิบัติอย่างเข้มงวดจากสังคม ย่อมเป็นช่องทางให้ผู้ไม่มีความตั้งใจจริงเข้ามาบวชเอบแฝงอาศัยพระศาสนาหาเลี้ยงชีพ จึงกล่าวได้ว่าสถานภาพพิเศษของพระภิกษุสงฆ์กลายเป็นโอกาสให้มีการกระทำผิดพระธรรมวินัยและความผิดต่อกฎหมายของบ้านเมือง¹⁰⁵

กรณีพระ ภิกษุหรือ พระวัดส้มเสี้ยว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับขณะอยู่ในสภาพสวมเสื้อยืดสีแดง กางเกงยีนส์ กำลังเมาสุราอาละวาดพังของในหอนวดของร้านอาหารซ่อมมณฑาทิพย์นวดแผนโบราณตั้งอยู่ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ จากการสอบสวนพระจิตตสังวรให้การรับสารภาพว่า แอบปลอมตัวมาเที่ยวในร้าน ขณะที่หมอนวดสาวกำลังบริการนวดน้ำมันจึงเหลน ตนเกิดอารมณ์หงุดหงิดอาละวาดทำลายสิ่งของภายในหอนวดเจ้าของร้านจึงแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจมาจับกุม ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตรวจค้นรถประจำตัวของพระภิกษุรูปนี้ที่จับมา พบจีวรซุกซ่อนอยู่เบาะหลังคนขับ ขวดเหล้านอก เต็นท์พักผ่อน และยาบำรุงกำลังขวดใหญ่ ก่อนถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจนำไปสึก พระจิตตสังวรยอมรับว่าลุ่มหลงเพศรสไม่สามารถครองเพศบรรพชิตต่อไปได้จึงขอลาสิกขาออกไปใช้ชีวิตฆราวาสเหมือนคนปกติ¹⁰⁶

การอยู่ທີ່ลับหลังตาหญิงที่มีโชติญาณผู้ใหญ่อสองต่อสอง เช่น กรณีพระมหาบุญมี ปุณฺณวนโตเจ้าอาวาสวัดนาราบ และเป็นครูใหญ่โรงเรียนวัดนาราบซึ่งเป็นสถานที่สอบปริยัติธรรมให้พระสงฆ์สามเณรทั้งหมด 90 รูป ตำบลน่าน้อย จังหวัดน่าน สลัดจีวรนุ่งผ้าขนหนูผืนเดียวนั่งพลอดรักกับหญิงงามค่าคีนกลางแสงจันทร์ ในสวนหย่อมซึ่งปลอดผู้คนอยู่ห่างจากวัดประมาณหนึ่งกิโลเมตรมีพลเมืองดีแอบเข้าถ่ายรูปไว้ขณะนั้นอยู่บนเสื่อกำลังคุกเข่าโอบฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงกำลังใช้มือประคองลูกได้ลำตัวของฝ่ายชาย ภาพถ่ายดังกล่าวทำให้บุคคลทั้งสองตกใจจากแสงแฟลชของกล้องถ่ายรูป หญิงที่อยู่รูปถ่ายได้โทรศัพท์มาคนที่วัดให้ไปพบที่สวนพอไปถึงพบว่าหญิงคนดังกล่าวได้ปู้เสื่อไว้รออยู่แล้ว ระหว่างที่กำลังนั่งคุยกันนั้น มีคนแอบถ่ายรูปไว้แล้วนำมาแบล็กเมล์ขอเงินห้าหมื่นบาทเพื่อแลกกับฟิล์ม แต่คนไม่ยอมให้จนภายหลังรูปถ่ายดังกล่าวได้ถูกอัด

¹⁰⁵ปริศนา สมศักดิ์โยธิน,วิทยานิพนธ์,ความผิดเกี่ยวกับศาสนาตามประมวลกฎหมายอาญา: ศึกษากรณีการกระทำความผิดต่อพระพุทธศาสนา(นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2544),53-61.

¹⁰⁶ไทยรัฐ, 14 ธันวาคม 2543, 1, 14.

แจกจ่ายไปทั่ว เมื่อผู้สื่อข่าวถามว่าช่วงการพูดทำไมต้องนั่งผ้าขนหนูเพียงตัวเดียวและทำไมต้องไปพบกับหญิงเพียงลำพังในยามวิกาล พระมหานุกุลมีฯ กลับไม่ยอมตอบตอบคำถาม¹⁰⁷

ดูเหมือนว่าในความครอบครองซึ่งเทปวิดีโอ วิดีโอซีดี อันลามกอนาจาร เช่น กรณีเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2542 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในสิงคโปร์เหลียนเหอจ่าเป่า รายงานว่า เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2542 ศาลสิงคโปร์ได้ตัดสินลงโทษพระไทยชื่อพระจันณรงค์ วรอดิรัศย์เป็นพระวัดสันติธรรมราม แขวงบูกิตโล กรุงเทพมหานคร เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดภัทรพุทธสมาคมในประเทศสิงคโปร์ ซึ่งถูกเจ้าหน้าที่หน่วยงานปราบปรามยาเสพติดของประเทศสิงคโปร์ดำเนินคดีใน 4 ข้อหา คือ เล่นพนันม้าแข่งผิดกฎหมาย ครอบงำองค์กรสื่อสารคัดแปลงโดยไม่ได้รับอนุญาต ครอบครองวิดีโอลามกโดยไม่ผ่านการเซ็นเซอร์ 12 ม้วน วิดีโอลามกโดยไม่มีใบอนุญาตอีก 16 แผ่นพร้อมอุปกรณ์เครื่องเล่นวิดีโอและเครื่องรับโทรทัศน์ ศาลตัดสินปรับเป็นเงินสิงคโปร์จำนวน 22,000 เหรียญ หรือเงินไทยประมาณ 456,000 บาท โดยระหว่างการจับกุมของเจ้าหน้าที่พบว่า มีเพจเจอร์ผลม้าแข่ง จำนวนเงิน และอัตราต่อรองเข้ามาที่เครื่องเพจเจอร์ ของพระรูปนี้พอดี ซึ่งเพจเจอร์ดังกล่าวถูกคัดแปลงเพื่อป้อนข้อมูลการพนันม้าแข่งโดยเฉพาะ อันเป็นความผิดตามกฎหมายของสิงคโปร์ในเรื่องการควบคุมการโทรคมนาคมการสื่อสาร กระทรวงการต่างประเทศของไทยคาดว่าพระจันณรงค์จะถูกทางการสิงคโปร์เนรเทศออกนอกประเทศตลอดชีวิตและภายหลังเกิดเหตุ พระรูปนี้ได้ถูกองค์กรพุทธศาสนาในประเทศสิงคโปร์จับสึกแล้ว¹⁰⁸

การกระทำอันเกี่ยวข้องกับอบายมุข

เสพสุรา เช่น กรณีพระอัมพร สัมมะโน (นายอัมพร ตีระมัต) เจ้าอาวาสวัดคอนสตันส์ อัมเมอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ถูกชาวบ้านคุมตัวไว้ได้ภายหลังจากปีนเข้าไปในบ้านของเด็กหญิงคนหนึ่ง พระอัมพร สัมมะโน ให้การรับสารภาพกับพนักงานสอบสวนว่า เห็นเด็กหญิงคนดังกล่าวเดินเข้าออกวัดเป็นประจำ และบ้านอยู่ตรงกันข้ามกับวัดพอดี ก่อนลงมือก่อเหตุได้ดื่มเบียร์เข้าไปมากทำให้ควบคุมสติไม่ได้ จากการสืบสวนก่อนเกิดเหตุทราบว่า ในระหว่างบวชพระรูปนี้ได้ชื่อว่าเป็นนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีพฤติกรรมชอบหนีเที่ยวและดื่มสุราเป็นประจำ แต่ยังขาดหลักฐานในการจับกุม ประกอบมีลูกศิษย์รู้เห็นเป็นใจมาโดยตลอด ก่อนหน้าคดีนี้พระรูปดังกล่าวก็เคยแอบปีนเข้าบ้านเด็กหญิงคนเดียวกันหมายกระทำความผิดร้ายมาแล้วครั้งหนึ่ง

การกระทำที่เสียหายในทางเพศ

¹⁰⁷ ไทยรัฐ, 11 มิถุนายน 2541, 1,19.

¹⁰⁸ ข่าวสด, 27 พฤษภาคม 2542, 1,11.

การพูดขอให้หญิงบำเรอแกมเก๋ต่น เช่น กรณีพระศรีสุทธานันท์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีเทพ
โทรศัพท์คุยกับหญิงทางโทรศัพท์ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสพเมณฑนของตนกับหญิงคู่สนทนา
อย่างโจ่งแจ้งแล้วหลายครั้งความผิดเปิดเผยขึ้นเมื่อถูกบันทึกเทปการสนทนาได้ตอบกันทาง
โทรศัพท์ไว้เปิดเผยแก่สื่อมวลชน หลังเกิดเหตุมีสื่อฯ ขั้บรถแท็กซี่ราคาแพงมารับไปจากกุฏิตอนดึก
และพระรายนี้เป็นเจ้าของกิจการนวดแผนโบราณที่จังหวัดนครปฐมด้วย ต่อมาก็ได้ทำหนังสือขอ
ลาสิกขาจากเจ้าอาวาสมีใจความปฏิเสธข้อกล่าวหาทุกกรณีว่าไม่ได้มีความประพฤติเสียหายตามที่
เป็นข่าว แต่เพื่อรักษาหมู่คณะสงฆ์และพระศาสนาไม่ให้เสียหายที่มีผู้ประสงค์ และเพื่อความ
เรียบร้อยความสงบของพระศาสนาและหมู่คณะ จึงขอลาสิกขา¹⁰⁹

กระทำการอันมิควรและขายหน้าต่อธารกำนัล เช่น กรณีพระสมบัติ วิบูลย์โธหลวงตาวัย
70 ปี วัดตลาดใต้ ตำบลบางทแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี เสพเมณฑนกับสุนัขในบริเวณศาลา
การเปรียญของวัด ต่อหน้าพระประธาน ชาวบ้านติดตามพฤติกรรมมานาน และได้แอบถ่ายภาพไว้
เป็นหลักฐาน

อนาจาร เช่น กรณีพระมหาพิพัฒน์ ฐานวิโร เจ้าอาวาสวัดใหม่ศรีมงคล ตำบลแม่ปูคา
อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ทำอนาจารแก่สามเณรในวัดหลายรูปโดยใช้กำลังประทุษร้าย
เสพกามวิตถารทางทวารหนัก สามเณรหลายรูปทนไม่ไหวต้องลี้ภัยออกมาร้องทุกข์ให้เจ้าพนักงาน
ตำรวจดำเนินคดีกับเจ้าอาวาส ในขณะที่เจ้าอาวาสให้การปฏิเสธว่าถูกกลั่นแกล้งมีสาเหตุมาจาก
เรื่องบิดาผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ใหญ่นายที่คืนให้กับวัดและเรียกเก็บเงินไม่ตรงกับวันเวลาที่ระบุไว้ใน
สัญญาซื้อขาย

เสพเมณฑนกับหญิงที่ยินยอม เช่น กรณีพระครูเจี๊ยะ (นาย สรศักดิ์ พรรัตน์สมบูรณ์) พระ
หนุ่มตำแหน่งเลขานุการสมเด็จพระพุฒาจารย์ เจ้าอาวาสมหาธาตุราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร
ถูกจับในคดีปลอมตราสมเด็จพระสังฆราช แต่งตั้งอุปฌาย์ เมื่อสืบสาวลึกลงไปปรากฏว่าพระครู
เจี๊ยะยังพาหญิงมั่วถึงในกุฏิโดยไม่มีใครรู้มาเป็นเวลานาน ภายหลังจึงปลอมตราพระสังฆราช
พระครูเจี๊ยะให้เหตุผลประกอบคำรับสารภาพว่า “ช่วยไม่ได้ก็คนมันหน้าตาดี สาวๆเลยติดเป็น
ธรรมดา” เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมพระครูเจี๊ยะได้ขณะหลบหนีไปกอดกันกับแฟนสาวซึ่งเป็น
นักร้องคาเฟ่ โดยก่อนหน้านี้พระครูเจี๊ยะยอมรับว่า มีคนมาติดพันและมีสัมพันธ์ชู้สาวซึ่งไม่น้อย
กว่า 5 คน ทำไปเพราะคะนองไม่คิดว่าจะเป็นเรื่องราวใหญ่โตและที่สำคัญมีคนยุยงส่งเสริมให้
ปลอมตราเพราะการปลอมตรา ไม่สามารถทำคนเดียวได้ ชาวบ้านหลายคนโกรธแค้นถึงขั้นไม่ให้
บาตรพระวัดดังกล่าว

¹⁰⁹ ข่าวสด, 10 พฤศจิกายน 2543, 12

กรณีชั้นตระ อมโรภิกขุ (นายวินัย ละอองสุวรรณ) ผู้ก่อตั้งสำนักสุญญตาราม จังหวัดกาญจนบุรี มีหญิงคนหนึ่งกล้าเปิดเผยว่าเป็นหนึ่งในภรรยาของพระยันตระและมีลูกด้วยกันแต่พระยันตระ ไม่ยอมรับว่าเสพเมถุน กลับบ้ายเบี่ยงว่า พระสามารถมีภรรยาได้เช่นเดียวกับทางบาทหลวง จนมหาเถรสมาคมจะนำเด็กที่อ้างว่าเป็นลูกของพระรูปนี้มาพิสูจน์ดีเอ็นเอ และเชิญพระยันตระมาพิสูจน์ด้วยกัน แต่ไม่ได้รับความร่วมมือ เมื่อพระยันตระถูกกดดันจากสังคมเป็นเวลานาน จึงตัดสินใจเปลี่ยนเครื่องแต่งกายใหม่เป็นนุ่งเชียวห่มเชียว และหลบหนีออกนอกประเทศไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาสำเร็จ¹¹⁰

กรณีพระครูสมุห์ขยงยุทธ ญาณวโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดจันทารามตำบลหนองอ้อ อำเภอบางโป่ง จังหวัดราชบุรี ถูกชาวบ้านจับได้ว่ามีพฤติกรรมเสพเมถุนกับนางนกแก้วฯ ในห้องใต้ถุนเมรุวัด เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2543 เวลาประมาณ 21.30 โดยชาวบ้านพบรถจักรยานยนต์จอดซุกซ่อนอยู่ในมุมมืดใต้เมรุเผาศพ มีแสงไฟและเสียงคนคุยกัน ชาวบ้านได้ปิดประตูพร้อมกับคอยดู แต่พระครูสมุห์ขยงยุทธได้ใช้ท่อนเหล็กขนาดใหญ่จัดประตูออกไปต่อหน้าชาวบ้านที่มางคุเหตุการณ์ พระรูปนี้อ้างว่าได้วิ่งออกกำลังกายมาเหนื่อยจึงได้หลบเข้าไปพักผ่อนใต้ถุนเมรุ ชาวบ้านได้เข้าตรวจค้นภายในห้อง ปรากฏว่าพบเสื้อ 1 ผืน เทียนไข และกระดาดทิชชูที่เปื้อนคราบน้ำอสุจิหลายแผ่นเป็นหลักฐาน วันต่อมาชาวบ้านไม่หายแค้นได้บุกเข้าไปค้นภายในกุฏิพบว่า มีหนังสือลามกและเทปวีดีโอลามกซุกซ่อนอยู่จำนวนมาก ตอนแรกเจ้าอาวาสยังไม่ยอมสีกแต่เมื่อจำนนต่อหลักฐานจึงยอมสีก จากนั้นได้เก็บของขึ้นรถออกจากวัดไป โดยมีชาวบ้านตะโกนด่าและจุดประทัดไล่หลังเสียงดังสนั่นวัด¹¹¹

การกระทำที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน

ลักทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปและเป็นที่สักการะบูชาของประชาชน เช่นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ได้มีคนร้ายขังตู้กระจกบนกุฏิวัดศรีประคู้ ตำบลปาดาน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ลักเอาพระพุทธรูปไม้เก่าแก่อายุหลายร้อยปีซึ่งเป็นพระคู่วัดไปจำนวน 14 องค์ หลังเกิดเหตุตำรวจได้สอบปากคำ พระพวงศกร จารณธัมโม (นายพวงศกร เกียรติศักดิ์สกุล) เจ้าอาวาสวัดดังกล่าว ให้การรับสารภาพว่าได้ร่วมกับเพื่อนอีก 2 คน ที่หลบหนีงัดตู้โงครกรรมพระพุทธรูปจริง โดยตนเพียงแต่ยืนดูเท่านั้น แล้วนำไปขายให้ชาวบ้าน เนื่องจากคิดยาบ้ามานาน ตลอดเวลาที่บวชมา 4 ปี จะไปหาซื้อยาบ้ามาเสพ สาเหตุที่กระทำผิดในครั้งนี้เพราะต้องการหาเงินมาซื้อยาบ้า¹¹²

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹¹¹ ไทยรัฐ, 8 ตุลาคม 2542, 1, 14.

¹¹² ไทยรัฐ, 5 ธันวาคม 2544, 11.

ลักทรัพย์ของชาวบ้าน เช่น กรณีพระวาสนา นวลสมศรี พระลูกวัด จังหวัดชุมพรต้องหา คดีลักทรัพย์ในเคหาสถานในเวลากลางคืน โดยเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2542 เจ้าของบ้านเลขที่ 18/5 หมู่ 1 ตำบลทุ่งมะพร้าว อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดชุมพร ร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า มีคนร้าย หนึ่งจิวรเหลือ่องร่ามคล้ายพระภิกษุกำลังปีนหนีออกจากหลังคาบ้านใกล้กับห้องน้ำ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้ตรวจสอบพระในวัดย่านใกล้เคียงพบว่าหายไ 1 รูป เมื่อกระจายกำลังค้นหาทันทีพบพระ วาสนา กำลังยืนอยู่หน้าเมรุท่าทางมีพิรุณนำไปสถานีตำรวจให้ผู้เสียหายทำการชี้ตัวผู้เสียหายยืนยัน ว่าพระวาสนาฯ ก็คนร้ายที่เห็นพระวาสนาฯ ให้การรับสารภาพ ทำไปเพราะเห็นผู้เสียหายมีฐานะ ดี จึงตัดสินใจบุกเข้าโมยทรัพย์สินไม่นึกว่าจะถูกจับเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงนำตัวไปสีกแล้วดำเนินคดี ต่อไป¹¹³

การกระทำที่แสดงว่าเป็นบุคคลที่เหี้ยมโหดดุร้าย

จำวานใช้ให้ฆ่าผู้อื่น เช่น กรณีพระสุนทรราชมานิตเถระ (นายชยันต์ หรือสายันต์ อธิสุภาพ) เจ้าอาวาสวัดในวังและเจ้าคณะอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา มีส่วนพัวพันกับการจำ วานฆ่าคนใกล้ชิดหลายราย ครั้งแรกใช้ให้นายศักดิ์ รัตนเสถียร กำนันตำบลนาทวีเข้าร้องทุกข์ต่อ เจ้าพนักงานตำรวจ กล่าวหาพระสุนทรราชมานิตเถระปลอมแปลงเอกสารเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ตัดไม้จากป่าสงวนแห่งชาติ เผาทำลายไม้ของกลาง เกี่ยวข้องกับคดีฆ่าผู้อื่น ตายหลายคดี และพยายามฆ่านายศักดิ์ ผู้ร้องทุกข์ จากการสืบสวนสอบสวนของเจ้าพนักงาน ตำรวจกองปราบปราม ได้ความว่า พระสุนทรราชมานิตเถระ เป็นผู้ใช้ให้ผู้ร้องทุกข์ ฆ่านายจอน เขียววังทอง ซึ่งมีศักดิ์เป็นญาติกับพระรูปนี้ โดยบอกให้นายจอนฯ ข่มขืนลูกเลี้ยงตัวเอง แต่ยังไม่ ทั้นไม่มีการฆ่านายจอนฯ ตามที่ใช้ พระรูปนี้ได้เรียกให้ผู้ร้องทุกข์เข้าพบ แจ้งว่าให้นายวีระ หรือ บ่าว สรรพพันธ์ มือปืนรับจ้างเป็นคนจัดการ ต่อมานายจอนฯ ก็ถูกคนร้ายยิงเสียชีวิตใกล้กับ สถานที่ทำงานอีกแห่งหนึ่งของพระสุนทรราชมานิตเถระและอยู่ไม่ไกลจากวัดในวังซึ่งก่อนเวลา เกิดเหตุ นายจอนฯ ได้ถูกพระรูปนี้เรียกให้มาทำหน้าที่ขับรถให้ แล้วมือปืนรับจ้างก็ถือโอกาสยิง นายจอนเสียชีวิต เนื่องจากพระรูปนี้มีสัมพันธ์ลึกซึ้งกับนางบุญนาฯ ภรรยาของนายจอนฯ เอง ก่อนที่นายจอนฯ จะถูกฆ่า นายจอนได้ทะเลาะและทำร้ายร่างกายนางบุญนาฯ จนฟันหักหลายซี่ ต่อมาผู้ร้องทุกข์ถูกนายวีระฯ มือปืนรับจ้างกับพวกใช้ปืนเอ็ม16 ยิงผู้ร้องทุกข์ได้รับบาดเจ็บสาหัส คดีนี้พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาโดยมีการสอบสวนพระรูปนี้เป็นพยานยืนยันความ บริสุทธิ์ของนายวีระฯ โดยอ้างสถานที่อยู่ขณะเกิดเหตุว่าตนเองอยู่กับนายวีระที่โรงพยาบาล สาเหตุที่มีการพยายามฆ่าผู้ร้องทุกข์ เนื่องจากผู้ร้องทุกข์จะเปิดโปงพฤติกรรมของพระรายนี้โดยจะ นำนางบุญนาฯ ภรรยาของนายจอนฯ ผู้ตาย มาแฉความสัมพันธ์ที่มีต่อพระรายนี้ต่อมามีผู้พบศพ

¹¹³ เติลินิวส์, 25 เมษายน 2542, 1, 16.

นางบุญนำฯ ที่ริมถนนสภาพศพถูกทุบกะโหลกศีรษะตายมาแล้วหลายวันพยานในคดีนี้ให้การว่า นายวีระฯ เคยมาชวนให้นางบุญนำฯ โดยบอกว่าเจ้าอาวาสวัดในวังสั่งฆ่า แต่พยานไม่ทำนาเชื่อว่าเป็นการฆ่าปิดปากเพื่อไม่ให้ผู้อื่นล่วงรู้ความสัมพันธ์ระหว่างนางบุญนำฯ กับพระรูปนี้ นอกจากนั้นเมื่อคราวที่พระรูปนี้ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดสงขลาให้มารักษาราชการที่ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเกาะเสือได้ถูกชาวบ้านชุมนุมขับไล่ โดยชาวบ้านกล่าวหาว่าพระรูปนี้ขี้ยกอกเงินของวัดนับล้านบาทและรื้อทำลายทรัพย์สินของวัด จนต้องขอมออกจากวัด¹¹⁴

นอกจากความประพฤติดังกล่าวมาแล้ว ยังมีความประพฤติดังกล่าวมาซึ่งไม่เหมาะสมอันมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมได้แก่

หญิงร่วมประเวณีกับพระภิกษุสงฆ์ด้วยความยินยอมโดยรู้หรือควรรู้ก่อนและขณะร่วมประเวณีว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์

ฆราวาสแต่งกายเลียนแบบพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อแล้วใช้โอกาสที่ผู้อื่นหลงเชื่อกระทำการแสวงหาผลประโยชน์ด้วยวิธีการบิดเบือนหรือเรียไรรทรัพย์

กรณีหญิงร่วมประเวณีกับพระภิกษุสงฆ์ ปัจจุบันมีข่าวปรากฏออกมาบ่อยครั้งว่าพระภิกษุสงฆ์ระดับชั้นผู้ใหญ่มักประพฤติดิฉินัยขึ้นปราศิกเพราะเสพเมถุนกันมาก บางรายเป็นที่รู้กันในหมู่สงฆ์ว่าถึงขั้นมีลูกด้วยกันหลายคน เช่นนี้แล้วจะถือว่าหญิงมีการทำที่สนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยขั้นร้ายแรงได้หรือไม่ หรือถือว่าเป็นเรื่องที่ไกลเกินเหตุ

ส่วนการแต่งกายเลียนแบบสงฆ์ มีข้อเท็จจริงว่าเป็นการกระทำความผิดโดยการโดยราษฎรเป็นกลุ่มทั้งหญิงชายจากจังหวัดต่างๆ เมื่อพ้นฤดูทำนาจะปลอมบวชเข้ามาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อาศัยพระพุทธศาสนาหาเงินโดยมิชอบด้วยการแต่งกายเป็นพระภิกษุและนางชีออกทำการเรียไรรจากชาวบ้าน โดยเดินทางมาเช่าบ้านหรือปลักกลดทำที่เป็นพระพุทธรูปประกาศเชิญชวนให้ประชาชนมาร่วมทำบุญ ให้พระสงฆ์ประพรมน้ำมนต์ หรือรับบริจาคผ้าป่าแล้วแต่กรณีพอกกลางคืนก็เปลี่ยนมานุ่งห่มฆราวาสออกเที่ยว กรณีเช่นนี้พบว่าเป็นราษฎรจากพื้นที่จังหวัดราชบุรี ชัยภูมิและขอนแก่น¹¹⁵

¹¹⁴ ไทยรัฐ, 11 พฤษภาคม 2543, 1, 19.

¹¹⁵ ประมวล รุ่งเสรี, “งานของแผ่นดิน (36)” มติชนสุดสัปดาห์, 17 สิงหาคม 2542, 63.

4.5 เปรียบเทียบวินัยสงฆ์กับวินัยข้าราชการ

วิธีดำเนินการทางวินัยของสงฆ์ เรียกว่า นิคคกรรม ซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา มาตรา 11 (พ.ศ. 2521) ส่วนการวิธีดำเนินการทางวินัยต่อข้าราชการพลเรือนสามัญนั้น บัญญัติไว้ในหมวด 7 ของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนมาตรา 88 ถึง มาตรา 104 ในเรื่องวิธีดำเนินการทางวินัยสงฆ์ได้อธิบายไปแล้วในส่วนที่ 4.1 ดังนั้นในส่วนนี้จะทำการศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะเรื่องวินัยและการรักษาวินัยของข้าราชการพลเรือนสามัญกับวินัยและการรักษาวินัยของสงฆ์

การเปรียบเทียบวินัยและการรักษาวินัยระหว่างข้าราชการพลเรือนสามัญกับสงฆ์จะศึกษาใน 4 ประเด็น คือ

1. ความหมายและจุดมุ่งหมาย
2. ความสำคัญ
3. ผู้มีหน้าที่รักษา
4. แนวทางการรักษาวินัย

1. ความหมายและจุดมุ่งหมาย

ความหมายของคำว่า วินัย ข้าราชการหมายความว่า “ข้อปฏิบัติหรือแบบแผนความประพฤติตลอดจนการปฏิบัติตามข้อปฏิบัติหรือแบบแผน” จุดมุ่งหมายของวินัยข้าราชการเพื่อ

- 1.1 ให้ราชการดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ
- 1.2 ความเจริญ ความสงบเรียบร้อยของประชาชาติ
- 1.3 ความผาสุกของประชาชน
- 1.4 สร้างภาพพจน์ชื่อเสียงที่ดีของระบบราชการ

ส่วนความหมายของคำว่า วินัยสงฆ์ หมายความว่า “ข้อห้าม กาย วาจา ใจ ไม่ให้กระทำความผิด” จุดมุ่งหมายของวินัยสงฆ์ คือ

- 1.1 เพื่อความสงบเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์
- 1.2 เพื่อความผาสุกแก่ผู้มีศีล
- 1.3 เพื่อข่มบุคคลผู้เกียติ
- 1.4 เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
- 1.5 เพื่อกำจัดอาสวะที่เกิดในปัจจุบัน
- 1.6 เพื่อป้องกันอาสวะที่จะเกิดในอนาคต
- 1.7 เพื่อความเลื่อมใสของชนที่ยังไม่เลื่อมใส

1.8 เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว

1.9 เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระศัทธรรม

1.10 เพื่ออนุเคราะห์พระวินัยคือ ระเบียบปกครองสงฆ์

จะเห็นได้ว่าในส่วนของความหมายและจุดมุ่งหมายของข้าราชการกับสงฆ์นั้นมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือเน้นถึงความสงบเรียบร้อยและประสิทธิภาพของระบบ สำหรับเรื่องอื่นๆ ที่มีความสำคัญในระดับรองลงมา เช่น เพื่อภาพพจน์ที่ดีของข้าราชการและคณะสงฆ์ เพื่อเป็นหลักปฏิบัติ ถ้าเป็นข้าราชการจะกำหนดให้มีจรรยาข้าราชการ ถ้าเป็นสงฆ์ก็คือสิกขาบท เป็นต้น

2. ความสำคัญ

วินัยของข้าราชการจะทำให้งานทั้งด้านบริหารและบุคคลประสบความสำเร็จหากพิจารณาในด้านการบริหารงานจะพบว่า วินัยจะช่วยเพิ่มพลังในการทำงาน เช่น วินัยข้อหนึ่งกำหนดว่า “ต้องอุทิศเวลาของตนให้แก่ราชการ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการมิได้” วินัยของข้าราชการในข้อนี้มีผลทำให้ข้าราชการไม่เบียดบังเวลาราชการ เพื่อไปทำงานอื่นจึงทำให้ข้าราชการมีพลังกายพลังใจ สามารถทุ่มเทการทำงานให้แก่หน่วยงานอย่างเต็มที่

หรือในอีกกรณีหนึ่งวินัยจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพให้ข้าราชการ เช่น หากข้าราชการละทิ้งหน้าที่ราชการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ถือว่าเป็นการกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงจะต้องได้รับโทษทางวินัย ซึ่งข้อห้ามดังกล่าวจะมีผลต่อข้าราชการอย่างมากว่าต้องปฏิบัติราชการอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนในด้านบุคคลนั้นวินัยข้าราชการจะช่วยสร้างความดีและความเจริญให้แก่ข้าราชการผู้นั้น เช่น “ต้องสุภาพ เรียบร้อย รักษาความสามัคคีและต้องช่วยเหลือกันในการปฏิบัติราชการระหว่างข้าราชการด้วยกันและผู้ร่วมปฏิบัติราชการ” วินัยข้อนี้กำหนดลักษณะของความประพฤติที่ข้าราชการควรจะต้องปฏิบัติ ซึ่งถ้าปฏิบัติได้ก็จะต้องประสบแต่ความเจริญในหน้าที่ราชการในอนาคตแน่นอน

วินัยของสงฆ์ มีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงคงอยู่ของพระพุทธศาสนาดังเช่นเมื่อมีพระสารีบุตรอัครสาวกทูลถามว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าพระองค์ใดดำรงอยู่ไม่นานของพระองค์ใดดำรงอยู่นาน และเพราะเหตุใดพระพุทธองค์ตรัสว่า คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้านามว่า พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสสภู ประดิษฐานอยู่ได้ไม่นานแต่คำสอนของพระกุสันธะ พระโกนาคมนะ และพระกัสสปะ ประดิษฐานอยู่ได้นานเพราะเหตุว่า สามองค์แรกทรงแสดงธรรมแก่สาวกน้อย และไม่ทรงบัญญัติสิกขาบท ไม่แสดงปาติโมกข์แก่พระสาวกส่วนศาสนาของพระพุทธเจ้าสามองค์หลัง ประดิษฐานอยู่ได้นานเพราะพระองค์ทรงอุทิศสาธุะแสดงธรรมโดยพิสดารแก่พระสาวกทรงบัญญัติสิกขาบท และทรงแสดงปาติโมกข์แก่สาวก

สรุปได้ว่าความสำคัญของวินัยข้าราชการและวินัยสงฆ์ก็มีส่วนคล้ายกันอยู่มาก กล่าวคือ เพื่อสร้างความเจริญและความยั่งยืนให้กับสถาบันข้าราชการและพระพุทธศาสนา

3. ผู้มีหน้าที่รักษาวินัย

ผู้มีหน้าที่รักษาวินัยข้าราชการได้แก่ข้าราชการทุกคนตามที่พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน ได้บัญญัติว่า “ข้าราชการพลเรือนสามัญต้องรักษาวินัยโดยกระทำการหรือไม่กระทำการตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้โดยเคร่งครัดอยู่เสมอ” นอกจากนี้ยังได้บัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาโดยบัญญัติว่า “ให้ผู้บังคับบัญชามีหน้าที่เสริมสร้างและพัฒนาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีวินัยและป้องกันมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดวินัย ทั้งนี้ตามวิธีการที่ ก.พ.กำหนด”ผู้มีหน้าที่รักษาวินัยสงฆ์

ก็คือพระภิกษุทุกรูป ตามที่พระวินัยปิฎกบัญญัติสิกขาบทไว้อันได้แก่ ปาราชิก 4 สังฆาทิเสส 13 อนินยติ 2 นิสสัคคีย์ปาจิตตีย์ 30 ปาจิตตีย์ 92 ปาฏิเทสนียะ 4 เสดิยะ 75 อธิกรณ์สมณะ 7 รวมเป็น 227

ในส่วนที่สามนี้ผู้เขียนเห็นว่ามีความแตกต่างด้านเนื้อหาค่อนข้างมาก กล่าวคือข้าราชการมีหน้าที่รักษาวินัยด้วยการกระทำการและไม่กระทำการ แต่พระภิกษุต้องไม่กระทำการละเมิดสิกขาบททั้ง 227 ข้อ และหากจะดูการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบแล้วก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การทำหน้าที่รักษาวินัยของสงฆ์ในยุคปัจจุบันนั้นทำได้ยากจึงไม่แปลกใจว่าจะพบเห็นพระภิกษุที่ละเมิดพระวินัยอยู่เสมอ

4. แนวทางการรักษาวินัย ตามกฎหมายข้าราชการพลเรือนวางโครงสร้างแนวทางการรักษาวินัยไว้ 3 ส่วนคือ

4.1 เสริมสร้าง

4.2 ป้องกัน

4.3 ดำเนินการทางวินัย

4.1 เสริมสร้าง กฎหมายข้าราชการพลเรือนจะสร้างระบบการพัฒนาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีวินัย โดยใช้แนวทาง

4.1.1 ให้ผู้นำปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี

4.1.2 ให้การฝึกอบรม

4.1.3 สร้างขวัญและกำลังใจ

4.1.4 สร้างทัศนคติที่ดี

4.2 ป้องกัน กฎหมายข้าราชการพลเรือน บัญญัติแนวทางการป้องกันมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดวินัยโดย

4.2.1 ป้องกันและขจัดสิ่งสะท้อนขวัญและกำลังใจ ตลอดจนเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ

4.2.2 จัดให้มีสิ่งจูงใจ และลดสิ่งล่อใจ

4.3 ดำเนินการทางวินัยเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นไปทางด้านการบริหารงานบุคคลเพื่อให้ข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ตามแบบแผน

ข้าราชการพลเรือนนั้น มีกฎหมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องและบังคับใช้สำหรับปัจจุบันมีพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 บังคับใช้และมีหน่วยงานหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนหรือเรียกโดยย่อว่า “ก.พ.” ซึ่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 8 (7) “ให้มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ตรวจสอบและนำเสนอชี้แจงเพื่อให้กระทรวง ทบวง กรม ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ในการนี้ให้มีอำนาจเรียกเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ ห้างหุ้นส่วนบริษัท ข้าราชการหรือบุคคลใด ๆ มาให้ถ้อยคำหรือชี้แจงข้อเท็จจริง และให้มีอำนาจออกระเบียบให้กระทรวง ทบวง กรม รายงานเกี่ยวกับการสอบ การบรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การดำเนินการทางวินัย การออกจากราชการ ตลอดจนการรายงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่งและของส่วนราชการ การเปลี่ยนแปลงการใช้ตำแหน่ง ทะเบียนประวัติของข้าราชการพลเรือน และการปฏิบัติการอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ไป” ยัง ก.พ. “ตามมาตรา 8 (7) ก.พ. และหมวดที่ 5 ว่าด้วยการดำเนินการทางวินัย ก.พ.ซึ่งมีอำนาจในการดำเนินการทางวินัยของข้าราชการพลเรือนจึงได้ออกกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18(พ.ศ.2540) ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา ซึ่งมีทั้งหมด 39 ข้อ โดยจะขอนำหลักเกณฑ์สำคัญบางประการมาศึกษาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. การป้องกันและดำเนินการทางวินัย

มาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 บัญญัติว่า “ให้ผู้บังคับบัญชามีหน้าที่เสริมสร้างและพัฒนาให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีวินัยป้องกันมิให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดวินัย และดำเนินการทางวินัยแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งมีกรณีอันมีมูลควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย

เมื่อปรากฏกรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำความผิดวินัยโดยมีพยานหลักฐานในเบื้องต้นอยู่แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางวินัยทันที

เมื่อมีการกล่าวหาโดยปรากฏตัวผู้กล่าวหาหรือมีกรณีเป็นที่สงสัยว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำความผิดวินัยโดยยังไม่มีพยานหลักฐานให้ผู้บังคับบัญชารีบดำเนินการสืบสวนหรือ

พิจารณาในเบื้องต้นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าผู้ต้องหากระทำความผิดวินัยหรือไม่ถ้าเห็นว่ากรณีไม่มีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย จึงจะยุติได้ ถ้าเห็นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยก็ให้ดำเนินการทางวินัยทันที

การดำเนินการทางวินัยแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งมีกรณีอื่นมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย ให้ดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 5

ผู้บังคับบัญชาผู้ใดละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรานี้ และตามหมวด 5 หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวโดยไม่สุจริต ให้ถือว่าผู้ต้องหากระทำความผิดวินัยด้วย

ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนพ.ศ.2535 ข้างต้นนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาที่ต้องดูแลให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีวินัย และกวดขันกรณีมีมูลว่ากระทำความผิดวินัยให้ผู้บังคับบัญชากล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยและดำเนินการทางวินัยทันทีหากละเลยไม่ปฏิบัติตามนั้น ถือว่าผู้ต้องหากระทำความผิดวินัย

2. โทษและการสั่งลงโทษ

มาตรา 102 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนพ.ศ. 2535บัญญัติว่า “ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามหรือไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทางวินัยตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ ผู้ผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดวินัย จักต้องได้รับโทษทางวินัย เว้นแต่มีเหตุอันควรลดโทษตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 5

โทษทางวินัยมี 5 สถานคือ

1. ภาคทัณฑ์
2. ตัดเงินเดือน
3. ลดขั้นเงินเดือน
4. ปลดออก
5. ไล่ออก

มาตรา 103 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 บัญญัติว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรงให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ตัดเงินเดือนหรือลดขั้นเงินเดือนตามสมควรแก่กรณีให้เหมาะสมกับความผิด

มาตรา 104 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษปลดออกหรือไล่ออก ตามความร้ายแรงแห่งกรณี

ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนพ.ศ. 2535 มาตราข้างต้นเป็นเรื่องการลงโทษข้าราชการพลเรือนสามัญ 5 สถานซึ่งกรณีความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ผู้บังคับบัญชาจะลงโทษ

ไม่เกินภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน กรณีความผิดวินัยร้ายแรงผู้บังคับบัญชาจะลงโทษได้ตามความร้ายแรงแห่งกรณีคือ ปลดออก หรือไล่ออก

3. หลักเกณฑ์ดำเนินการ

มาตรา 102 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า“การดำเนินการทางวินัยแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญซึ่งมีกรณีอันมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยให้สอบสวนเพื่อให้ได้ความจริงและยุติธรรมโดยไม่ชักช้า

การดำเนินการตามวรรคหนึ่งถ้าเป็นกรณีกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรงให้ดำเนินการตามวิธีการที่ผู้บังคับบัญชาเห็นสมควร ถ้าเป็นกรณีกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ให้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน ... กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 3 การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ให้แต่งตั้งจากข้าราชการพลเรือนจำนวนอย่างน้อยสามคน ประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งดำรงตำแหน่งระดับไม่ต่ำกว่าหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าผู้ถูกกล่าวหา และกรรมการอย่างน้อยอีกสองคนโดยให้กรรมการคนหนึ่งเป็นเลขานุการ

ในกรณีจำเป็นจะมีผู้ช่วยเลขานุการซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนด้วยก็ได้และให้นำข้อ 8 ข้อ 9 ข้อ 10 ข้อ 20 และข้อ 21 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

คณะกรรมการสอบสวนต้องมีผู้ดำรงตำแหน่งนิติกรหรือผู้ได้รับปริญญาทางกฎหมาย หรือได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรการดำเนินการทางวินัย หรือผู้มีประสบการณ์ด้านการดำเนินการทางวินัยอย่างน้อยหนึ่งคน

เมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนแล้วแม้ภายหลังประธานกรรมการจะดำรงตำแหน่งระดับต่ำกว่าหรือเทียบเท่าได้ต่ำกว่าผู้ถูกกล่าวหาก็ไม่กระทบถึงการที่ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการ จากมาตรา 102 และ กฎ ก.พ. ข้อ 3 ดังกล่าวข้างต้น ข้าราชการพลเรือนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยทำให้มีการสอบสวน ถ้าเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรงให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน และการสอบสวนอยู่ในรูปของคณะกรรมการสอบสวนอย่างน้อย 3 คน

4. วิธีการสอบสวน

กฎ ก.พ.ฉบับที่18 ข้อ21 “ในการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหาและพยานให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกผู้ซึ่งจะถูกสอบปากคำเข้ามาในที่สอบสวนคราวละหนึ่งคนห้ามมิให้บุคคลอื่นอยู่ในที่สอบสวนเว้นแต่บุคคลซึ่งคณะกรรมการสอบสวนอนุญาตให้อยู่ในที่สอบสวนเพื่อประโยชน์แห่งการสอบสวน

การสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาและพยานให้บันทึกถ้อยคำมีสาระสำคัญตามแบบสว.4 หรือแบบ สว. 5 ท้ายกฎ ก.พ. นี้ แล้วแต่กรณีเมื่อได้บันทึกถ้อยคำเสร็จแล้วให้อ่านให้ผู้ให้ถ้อยคำฟัง

หรือจะให้ผู้ให้ถ้อยคำอ่านเองก็ได้ เมื่อให้ผู้ให้ถ้อยคำรับว่าถูกต้องแล้วให้ผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานและให้คณะกรรมการสอบสวนทุกคนซึ่งร่วมสอบสวนลงลายมือชื่อไว้ในบันทึกถ้อยคำนั้นด้วย ถ้าบันทึกถ้อยคำมีหลายหน้า ให้กรรมการสอบสวนอย่างน้อยหนึ่งคนกับผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกหน้า...”

จากกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 ข้อ 21 ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสอบสวนความผิดวินัยข้าราชการพลเรือนใช้หลักการสอบสวนปากคำโดยบันทึกถ้อยคำตามแบบท้ายกฎ ก.พ.

5. อำนาจของคณะกรรมการสอบสวน

มาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า“ให้กรรมการสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพียงเท่าที่เกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของกรรมการสอบสวน และโดยเฉพาะให้มีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วยคือ

5.1 เรียกให้กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ หรือห้างหุ้นส่วนบริษัท ชี้แจงข้อเท็จจริง ส่งเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องส่งผู้แทนหรือบุคคลในสังกัดมาชี้แจง หรือให้ถ้อยคำเกี่ยวกับเรื่องที่สอบสวน

5.2 เรียกผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลใดๆ มาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารและหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องที่สอบสวน

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 ข้อ 19 “ก่อนเริ่มสอบปากคำพยานให้คณะกรรมการสอบสวนแจ้งให้พยานทราบว่ากรรมการสอบสวนมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา การให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จต่อกรรมการสอบสวนอาจเป็นความผิดตามกฎหมาย

ตามมาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 และกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 ข้อ 19 นั้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้บัญญัติให้คณะกรรมการสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนเพื่อให้การสอบสวนความผิดวินัยได้ข้อเท็จจริงและหลักฐานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย หากคณะกรรมการสอบสวนไม่มีอำนาจจะทำให้การสอบสวนไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้

6. การสั่งพักราชการหรือให้ออกจากราชการไว้ก่อน

มาตรา 107 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดมีกรณีถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงจนถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนหรือถูกฟ้องคดีอาญา หรือต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ผู้มีอำนาจตามมาตรา 102 วรรคสาม วรรคสี่หรือวรรคห้า แล้วแต่กรณี มีอำนาจสั่งพักราชการหรือสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อนเพื่อรอฟังผลการสอบสวนพิจารณาได้ แต่

ถ้าภายหลังปรากฏผลการสอบสวนพิจารณาว่าผู้นั้นมิได้กระทำความผิดหรือกระทำความผิดไม่ถึงกับจะถูก ลงโทษปลดออก หรือไล่ออก และไม่มีกรณีที่จะต้องออกจากราชการด้วยเหตุอื่นก็ให้ผู้มีอำนาจ ดังกล่าวสั่งให้ผู้นั้นกลับเข้ารับราชการในตำแหน่งเดิม หรือตำแหน่งในระดับเดียวกับที่ผู้นั้นมี คุณสมบัติตรงตามคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งนั้นทั้งนี้ให้นำมาตรา 104วรรคสามมาใช้บังคับ...

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2538) ข้อ 3 เมื่อข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดมีกรณีถูก กล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงจนถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวน หรือถูกฟ้องคดีอาญา หรือ ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ ผู้มีอำนาจตามมาตรา 102 วรรคสาม วรรคสี่ หรือวรรคห้า มาตรา 104 วรรคสาม หรือมาตรา 109 วรรคสาม แล้วแต่กรณี จะสั่งให้ผู้นั้นพักราชการได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุผลอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

6.1 ผู้นั้นถูกตั้งกรรมการสอบสวน หรือถูกฟ้องคดีอาญาหรือต้องหาว่ากระทำความผิด อาญา ในเรื่องเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ราชการหรือเกี่ยวกับความประพฤติหรือพฤติกรรมอันไม่ น่าไว้วางใจ และผู้ที่ถูกฟ้องนั้นพนักงานอัยการมิได้รับเป็นทนายแก้ต่างให้ และมีผู้อำนาจดังกล่าว พิจารณาเห็นว่าถ้าให้ผู้นั้นคงอยู่ในหน้าที่ราชการอาจเกิดการเสียหายแก่ราชการ

6.2 ผู้นั้นมีพฤติกรรมที่แสดงว่าถ้าคงอยู่ในหน้าที่ราชการจะเป็นอุปสรรคต่อการ สอบสวนพิจารณา หรือจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น

6.3 ผู้นั้นอยู่ในระหว่างถูกควบคุมหรือยังโดยเป็นผู้ถูกจับในคดีอาญาหรือต้องโทษจำคุก โดยคำพิพากษา และได้ถูกควบคุม ชัง หรือต้องจำคุก เป็นเวลาปกติติดต่อกันเกินกว่าสิบห้าวันแล้ว

6.4 ผู้นั้นถูกตั้งกรรมการสอบสวนและต่อมามีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความ ผิดอาญาในเรื่องที่สอบสวนนั้น หรือผู้นั้นถูกตั้งกรรมการสอบสวนภายหลังที่มีคำพิพากษาถึง ที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาในเรื่องที่สอบสวนนั้น และผู้มีอำนาจดังกล่าวพิจารณาเห็นว่า ข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ได้ประจักษ์ชัดอยู่แล้วว่าการกระทำความผิดอาญา ของผู้นั้นเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

จากบทบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนมาตรา 107 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพล เรือน พ.ศ. 2535 และ กฎ ก.พ. ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2538) เป็นเรื่องการสั่งพักราชการหรือให้ออกจาก ราชการไว้ก่อน กรณีข้าราชการถูกกล่าวหากระทำความผิดร้ายแรงหรือถูกฟ้องคดีอาญา หรือต้องหา คดีอาญา หรือถูกควบคุมหรือยังโดยเป็นผู้ถูกจับในคดีอาญา หรือจำคุกโดยคำพิพากษาคิดต่อกัน เกินกว่าสิบห้าวัน หรือศาลพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาในเรื่องที่สอบสวนซึ่งเป็นความผิดวินัย อย่างร้ายแรง

7. การสั่งให้ออกจากราชการ

มาตรา 116 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535บัญญัติว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดมีกรณีถูกแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนตามมาตรา102 และคณะกรรมการสอบสวนหรือผู้มีอำนาจตามมาตรา 102 วรรคสาม วรรคสี่ หรือวรรคห้า หรือมาตรา 109 วรรคสามแล้วแต่กรณี เห็นว่ากรณีเหตุอันสมควรสงสัยอย่างยิ่งว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงแต่การสอบสวนไม่ได้ความแน่ชัดพอที่จะฟังลงโทษตามมาตรา 104 วรรคหนึ่ง ถ้าให้รับราชการต่อไปจะเป็นการเสียหายแก่ราชการก็ให้ส่งเรื่องให้ อ.ก.พ. กระทรวง อ.ก.พ.กรม หรืออ.ก.พ. จังหวัดแล้วแต่กรณี พิจารณาให้ออกจากราชการ ทั้งนี้ให้นับมาตรา 104 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลมในกรณีที่ อ.ก.พ. ดังกล่าวมีมติให้ผู้นั้นออกจากราชการเพราะมีมลทินหรือมัวหมองในกรณีที่ถูกละเลย ก็ให้ผู้มีอำนาจดังกล่าวสั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

มาตรา 117 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “เมื่อข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดต้องรับโทษจำคุกโดยคำสั่งของศาลหรือต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษซึ่งยังไม่ถึงกับต้องถูกลงโทษปลดออก หรือไล่ออก ผู้มีอำนาจบรรจุตามมาตรา 52 จะสั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการก็ได้

8. ความผิดปรากฏชัดแจ้ง

มาตรา 102 วรรคแปด แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ในกรณีที่เป็นการผิดที่ปรากฏชัดแจ้งตามที่กำหนดไว้ในกฎก.พ.จะดำเนินการทางวินัยโดยไม่สอบสวนก็ได้”

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2539) ข้อ 3 “ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรงในกรณีดังต่อไปนี้ ถือว่าเป็นกรณีความผิดที่ปรากฏชัดแจ้งซึ่งผู้บังคับบัญชาจะดำเนินการทางวินัยตามมาตรา 103 หรือมาตรา 109 โดยไม่สอบสวนหรืองดการสอบสวนก็ได้

8.1 กระทำความผิดอาญาจนต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้นั้นกระทำความผิดและ
ผู้บังคับบัญชาเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำพิพากษานั้นได้ความประจักษ์ชัดแล้ว

8.2 กระทำความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรงและได้รับสารภาพเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชา
หรือให้ถ้อยคำรับสารภาพต่อผู้มีหน้าที่สืบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และได้มีการบันทึกถ้อยคำรับสารภาพเป็นหนังสือ

ข้อ 4 “ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงในกรณีดังต่อไปนี้ถือว่า เป็นกรณีความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง ซึ่งผู้บังคับบัญชาจะดำเนินการทางวินัย ตามมาตรา 104 วรรคสอง หรือมาตรา 109 โดยไม่ต้องสอบสวนหรือการสอบสวนก็ได้

1. กระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุก หรือโทษที่หนักกว่าจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือลงโทษที่หนักกว่าจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

2. ละทิ้งหน้าที่ราชการติดต่อกันในคราวเดียวกันเป็นเวลาเกินกว่าสิบห้าวันและ ผู้บังคับบัญชาได้ดำเนินการสืบสวนแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือมีพฤติการณ์อันแสดงถึง ความจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ

3. กระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง และได้รับสารภาพเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาหรือให้ ถ้อยคำรับสารภาพต่อผู้ที่มีหน้าที่สืบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบ ข้าราชการพลเรือน และได้มีการบันทึกถ้อยคำรับสารภาพเป็นหนังสือ”

จากมาตรา 102 วรรคแปด แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 และกฎ ก.พ. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2539) ข้อ 3 และข้อ 4 นั้น เป็นกรณีที่ความผิดได้ปรากฏชัดแจ้งไม่ว่าจะ โดยคำพิพากษาของศาลถึงที่สุด หรือกรณีได้รับสารภาพเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาหรือให้ ถ้อยคำรับสารภาพต่อผู้ที่มีหน้าที่สืบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนทำให้การสอบสวนเสร็จสิ้น โดยเร็ว โดยไม่ต้องสอบสวนตามกฎหมายข้างต้น

4.5.1 เปรียบเทียบระบบค้นคว้าข้อเท็จจริงทางคดีในระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา

กฎหมายธรรมนูญฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ถือเป็นกฎหมาย โดยมีผู้ใช้อำนาจ คือ มหาเถรสมาคม ถึงแม้ว่ากฎนิคหกรรมจะถูกนำมาใช้บังคับ เพื่อดึงโทษแก่พระสงฆ์ที่กระทำผิด วินัย แต่กฎนิคหกรรมก็ยังคงมีความขัดแย้งและเป็นปัญหาในตัวเอง ดังจะเห็นได้จากกรณีพระสงฆ์ที่ กระทำผิดแต่อาศัยช่องว่างของกฎหมายเอาตัวรอด ซึ่งได้แก่กรณี

1. พระสงฆ์ที่กระทำผิดปฏิเสศพยานหลักฐานและไม่ให้ความร่วมมือการพิสูจน์ความจริง
2. พระสงฆ์ที่กระทำผิดอาศัยช่องว่างของระบบกล่าวหาโดยการถ่วงเวลาและทำลาย

หลักฐาน

3. การกระทำบางอย่างทางวินัยไม่ถือว่าเป็นโทษร้ายแรงแต่ชาวโลกติเตียน เช่น ดื่มสุรา เล่นการพนันไปในที่โจจร ทำให้ภาพพจน์ของพระพุทธศาสนาเสียหาย

กฎนิคหกรรมจึงมีช่องว่างทั้งในด้านเนื้อหาและระบบการศึกษาในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงกำหนด กรอบการวิเคราะห์ไว้ 4 เรื่อง ได้แก่

1. ระบบการค้นคว้าข้อเท็จจริงในทางคดี

2. ระบบการค้นคว้าข้อเท็จจริงของกฎหมาย
3. ความแตกต่างของกฎหมายกับวินัยข้าราชการ
4. เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย ระหว่างกระบวนการลงมติกรรมกับการสอบสวนวินัย

ข้าราชการ

1. ระบบการค้นคว้าข้อเท็จจริงในทางคดี อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ คือ

1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial system)

1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial system)

1.1 ระบบไต่สวน มีที่มาจากอิทธิพลวิธีการชำระความของผู้มีอำนาจในศาสนาโรมันคาทอลิก ในวงการศาสนาคริสต์นั้น เมื่อผู้มีอำนาจปกครองดูแลได้ทราบว่ามีการกระทำความผิดหรือการกระทำอันมิชอบเกิดขึ้นในสังคมของตน ผู้มีอำนาจปกครองจะต้องไต่สวนค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากล่าวหาหรือไม่และการหาตัวผู้กระทำความผิดก็ไม่ใคร่มีหลักเกณฑ์ในการไต่สวนหรือวิธีพิจารณาเคร่งครัด เพราะมุ่งแต่จะเอาผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากกว่า¹¹⁶

ลักษณะสำคัญของระบบไต่สวน

1. ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือลดสืบพยาน ทั้งนี้เพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธี (Technicality) เกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก

2. การพิจารณาคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา จะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์ก็ไม่มีใครมีบทบาทสำคัญนัก เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นคว้าหาพยานหลักฐาน ส่วนระดับของความช่วยเหลือที่โจทก์กับศาลจะร่วมมือกันมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระบบของแต่ละประเทศ เช่น ในประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการอาจขึ้นนั่งซักถามพยานบนบัลลังก์เคียงคู่ผู้พิพากษาได้

3. ในระบบไต่สวน มักจะไม่มีการกีดกันการสืบพยานที่เคร่งครัดมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะไม่มีบทกีดกันพยาน (Exclusionary rule) ที่เด็ดขาด แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาลได้ และศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

1.2 ระบบกล่าวหา เป็นระบบที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ระบบกฎหมายเป็น Common Law เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ระบบนี้สืบเนื่องมาจากการที่บุคคลคนหนึ่งนำเรื่องราวมาฟ้องร้องว่ากล่าวบุคคลอีกคนหนึ่งต่อผู้มีอำนาจ เพื่อให้ผู้มีอำนาจชำระคดีแก่ตน เช่น ในประเทศอังกฤษ เมื่อ

¹¹⁶ เจริญชัย ชูติวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, ม.ป.ป.), 1-4.

800 - 900 ปีที่ผ่านมา มีวิธีการแสวงหาความจริงโดยใช้วิธีการที่อาศัยเพลิง อาศัยน้ำหรืออาศัย การต่อสู้ด้วยอาวุธ วิธีการทั้งสามนี้เกิดขึ้นเพราะชาวอังกฤษในสมัยนั้นเชื่อถือ และมีความ ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าและเชื่อมั่นว่า ผู้บริสุทธิ์หรือสุจริตเท่านั้น พระผู้เป็นเจ้าจะคุ้มครอง หากผู้ใด ไม่บริสุทธิ์แล้ว พระเจ้าย่อมจะลงโทษผู้นั้นให้มีอันเป็นไปต่างๆ

ดังนั้น การพิจารณาชี้ขาดว่าฝ่ายใดผิดหรือถูกจึงมิได้อยู่ที่การนำพยานมาพิสูจน์ความ จริง แต่สำคัญอยู่ที่ว่าฝ่ายใดเป็นผู้ปฏิบัติตามกติกาซึ่งผู้พิพากษาวางไว้ได้ครบถ้วนกว่ากัน

สาระสำคัญทางการพิจารณาในระบบนี้ คือ ผู้ชำระความต้องวางตัวเป็นกลางจริงๆ เพื่อ ควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกติกาอย่างเคร่งครัด

ลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหา

1. ศาลมีบทบาทจำกัด เป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติม หรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินการพิจารณามีกฎเกณฑ์ละเอียด ปลิกย่อยมาก ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อย การยกฟ้องโดย Technicality มีมาก

2. คู่ความทั้งสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด ใน คดีอาญาศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐาน ดังนั้น บางครั้ง ศาลอาจยกฟ้องทั้งๆ ที่ปรากฏ ว่าจำเลยกระทำความผิดก็ได้

3. ในระบบกล่าวหา มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสดุลพินิจ ได้น้อยมีบทตัดสินเด็ดขาด ไม่ยอมให้ศาลรับพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความเลย นอกจากนี้การใช้ คำถามในการซักถาม ถามค้าน ก็ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์โดยเคร่งครัด

ระบบการค้นหาคือเท็จจริงของสองระบบดังกล่าวข้างต้นมีผลต่อการสอบสวนหา ข้อเท็จจริงในคดีแต่ละประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่พระสงฆ์ถูกกล่าวหาและจะต้องสอบสวนให้ ได้ว่ากระทำผิดจริงหรือไม่ ทั้งนี้มาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้อำนาจแก่ มหาเถรสมาคม กำหนดวิธีการลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ละเมิดพระวินัย ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียด ในหัวข้อต่อไป

2. ระบบการค้นคว้าข้อเท็จจริงของกฏนิคหกรรม

วิธีการลงนิคหกรรมนั้น มหาเถรสมาคมได้ออกเป็นกฏมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ซึ่งแบ่งเป็นลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 บทนิยาม

ลักษณะที่ 2 ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม

ลักษณะที่ 3 การลงนิคหกรรม

หมวดที่ 1 วิธีปฏิบัติเบื้องต้น

หมวดที่ 2 วิธีไต่สวนมูลฟ้อง

หมวดที่ 3 วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม

ส่วนที่ 1 หลักทั่วไป

ส่วนที่ 2 วิธีพิจารณาชั้นต้น

ส่วนที่ 3 วิธีพิจารณาชั้นอุทธรณ์

ส่วนที่ 4 วิธีพิจารณาชั้นฎีกา

หมวดที่ 4 วิธีอภัยทาน

หมวดที่ 5 วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยลงนิคหกรรม

หมวดที่ 6 เบ็ดเตล็ด

โครงสร้างและเนื้อหาของกระบวนการนิคหกรรมมีความคล้ายคลึงกับกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากมีบทนิยามคำว่า ผู้เสียหาย ผู้บุพการี โจทก์ จำเลย ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา เป็นต้น ในส่วนการดำเนินคดีก็ไล่ไปตั้งแต่การฟ้องร้อง การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาคดีชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ ชั้นฎีกา หากจะพิจารณาเทียบเคียงความเหมือนกันก็จะเห็นได้ชัดเจน เช่น

ในการประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(1) สิทธินาคคืออาญามาฟ้องระงับโดยความตายของผู้กระทำความผิดซึ่งในกฏนิคหกรรม ข้อ 35 (7) บัญญัติว่า ก่อนพิจารณาหรือในระหว่างพิจารณา ถ้าปรากฏว่า โจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามความข้อ 4(4) ถึงมรณภาพก็ดีหรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายถึงมรณภาพหรือตาย โดยไม่มีผู้จัดการแทนตามความในข้อ 4(5) ก็ดีให้นำความในข้อ 20(2) มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หรือในเรื่องการพิพากษาต้องไม่เกินคำฟ้องหรือเกินคำขอ ก็มีความเหมือนกันอยู่ โดยเปรียบเทียบจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 วรรค 2 บัญญัติว่า “ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในการพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวในฟ้อง ให้ศาลยกฟ้องคดีนั้น เว้นแต่ข้อแตกต่างนั้นมีอยู่ในสาระข้อสำคัญและทั้งจำเลยมิได้ลงต่อสู้ ศาลจะลงโทษจำเลยตามข้อเท็จจริงที่ได้ความนั้นก็ได้อ” ซึ่งในกฏนิคหกรรมข้อ 37 (1) บัญญัติว่า “ถ้าปรากฏว่าข้อเท็จจริงในทางพิจารณาต่างจากข้อเท็จจริงในคำฟ้องของโจทก์แต่เป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในฐานความผิดลักษณะเดียวกัน ให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคหกรรมตามสมควรแก่กรณี”

ความเหมือนกันของระบบและโครงสร้างของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฏนิคหกรรม จึงเป็นจุดสำคัญในการก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการฟ้องร้องคดี การสืบสวน สอบสวน การอภัยและนำสืบพยานหลักฐาน ซึ่งไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในคดีพระสงฆ์กระทำความผิด

ดังนั้นแล้วระบบการค้นหาข้อเท็จจริงหรือระบบในเรื่องพยานของกฎหมายจึงมีแนวทางไปตามระบบกล่าวหา กล่าวคือ

1. คณะสงฆ์ผู้พิจารณามีแต่อำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยคดี แต่ไม่มีอำนาจในการออกหมายเรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนไม่มีอำนาจเรียกตรวจสอบพยานหลักฐานคณะสงฆ์ผู้พิจารณาจึงถูกจำกัดให้ต้องวางตัวเป็นกลางไปโดยปริยายซึ่งเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของระบบกล่าวหา

2. เมื่อคณะสงฆ์ผู้พิจารณา วางตัวเป็นกลาง จึงต้องคอยให้ฝ่ายโจทก์ และฝ่ายจำเลย (พระภิกษุที่กระทำผิด) ต่อสู้กัน กระบวนการนี้จึงไม่ต่างจากศาลยุติธรรมที่ดำเนินคดีอาญา ผลสุดท้ายในคดีพระบางรูปจึงออกมาในรูปไม่สามารถวินิจฉัยเพื่อลงโทษคดีได้ ซึ่งตรงกับกระบวนการทางศาล คือ ยกฟ้อง

3. ความแตกต่างของกฎหมายกับวินัยข้าราชการ

3.1 ด้านองค์กรผู้ใช้อำนาจ

กฎหมาย

มหาเถรสมาคมนอกจากเป็นคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาแล้วยังเป็นคณะผู้พิจารณาชั้นต้นชั้นอุทธรณ์ในบางคดี คือ

3.1.1 เป็นคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ในคดีต่อไปนี้ คือ 1

1. คดีที่เจ้าคณะภาคถูกฟ้องหรือเป็นจำเลย (ข้อ 7 (6))
 2. คดีที่เจ้าคณะใหญ่หรือกรรมการมหาเถรสมาคมรูปใดรูปหนึ่งถูกฟ้องหรือเป็นจำเลย (ข้อ 7 (7))
 3. คดีที่พระราชคณะชั้นธรรมชั้นไปถูกฟ้องหรือเป็นจำเลย (ข้อ 9, 7 (7))
- คดีทุกคดีที่มหาเถรสมาคมเป็นคณะผู้พิจารณาชั้นต้น สมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้พิจารณา เว้นแต่คดีตามข้อ 7(6) ให้เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้พิจารณา

3.1.2 เป็นคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ในคดีที่อุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมีเจ้าคณะใหญ่เป็นหัวหน้า (ข้อ 25 (4)) คดีใดที่มหาเถรสมาคมเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด จะอุทธรณ์ฎีกาคดีนั้นต่อไปอีกไม่ได้ (ข้อ 27) ทั้งนี้เพราะมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรบริหารคณะสงฆ์สูงสุด

วินัยข้าราชการ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ได้แก่

1. ผู้บังคับบัญชา
2. ผู้ว่าราชการจังหวัด , อธิบดี
3. นายกรัฐมนตรี, รัฐมนตรี, ปลัดกระทรวง

เปรียบเทียบความแตกต่างด้านผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจะเห็นว่า กฎนิคหกรรมอาศัยอำนาจของมหาเถรสมาคมในการลงโทษซึ่งมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรบริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ที่รวมอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ ไว้ในองค์กรเดียวกันขณะที่วินัยราชการให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารเท่านั้นและทำการแบ่งแยกการลงโทษไปตามลำดับชั้น

3.2 ในด้านโครงสร้างการสอบสวนและพิจารณา

กฎนิคหกรรม กำหนดให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดๆ มีอำนาจพิจารณา วินิจฉัยนิคหกรรมพระภิกษุตำแหน่งนั้นๆ ในเรื่องจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับระบบคณะสงฆ์ซึ่งให้อำนาจแก่พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ ดังนี้

“เจ้าสังกัด” หมายถึง พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าสังกัด ซึ่งมีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่

“เจ้าของเขต” หมายถึง พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าของเขตซึ่งมีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัด ซึ่งตนมิได้สังกัดอยู่

“ผู้พิจารณา” หมายถึง เจ้าสังกัดและเจ้าของเขตแล้วแต่กรณี ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามข้อปฏิบัติเบื้องต้น

“คณะผู้พิจารณา” หมายถึง มหาเถรสมาคมและผู้พิจารณาซึ่งมีพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า

องค์คณะผู้พิจารณาจะประกอบด้วย พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ 3 รูป โดยผู้ดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า หากไม่ครบ 3 รูป ไม่ถือว่าครบองค์คณะ

สำหรับคณะผู้พิจารณาแบ่งเป็น 3 ชั้น ได้แก่

1. คณะผู้พิจารณาชั้นต้น
2. คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์
3. คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา

จะเห็นได้ว่า พ.ร.บ. คณะสงฆ์บัญญัติให้มีการพิจารณาและสอบสวนพระภิกษุผู้กระทำความผิดแบ่งเป็น 3 ชั้น ซึ่งมีลักษณะเดียวกับศาลยุติธรรม ความเหมือนกันเช่นนี้ไม่เฉพาะแต่โครงสร้างเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงลักษณะข้อกฎหมายด้วยเห็นได้จากการให้สิทธิยื่นอุทธรณ์ และฎีกา เป็นต้น

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นเช่นนี้จึงเกิดปัญหาในการพิจารณาคดีว่า พระภิกษุผู้กระทำความผิดจะใช้ช่องว่างของโครงสร้าง 3 ชั้น ถ่วงเวลาการพิจารณาคดีซึ่งถ้าเป็นการไต่สวนพิจารณาในระบบไต่สวนแล้วจะไม่ใช้โครงสร้างเช่นนี้ ดังที่ปรากฏใน พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน ซึ่งจะให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาอุทธรณ์ได้เท่านั้น ทำให้กระบวนการพิจารณาของวินัยราชการมีความรวดเร็วกว่า

ผู้กระทำความผิดจะไม่สามารถถ่วงเวลาการดำเนินการกระบวนการพิจารณาได้เพราะเหตุว่าในบริบทของสังคมไทยเมื่อเวลาผ่านไปประชนหนึ่งคนในสังคมก็จะลืมและผู้กระทำความผิดจริงก็จะพ้นจากการลงโทษไปด้วยวิธีการหลากหลายชนิด

3.3 ในด้านวิธีอภัยพยานหลักฐาน

กฎหมายอาญา อธิบายระบบการค้นหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นระบบกล่าวหา ดังจะเห็นได้จากการวางข้อบัญญัติในการอภัยพยานหลักฐานที่เหมือนกัน เช่น ประเภทของพยานหลักฐาน มี 3 อย่าง คือ ก. พยานบุคคล ข. พยานเอกสาร ค. วัตถุพยาน หรือในเรื่องต้องอ้างเอกสารต้นฉบับ ยกเว้น ก. เอกสารที่เป็นหนังสือของทางการคณะสงฆ์ ข. หนังสือราชการที่ยอมให้ส่งสำเนาแท้หรือเบิกความเกี่ยวพยานหลักฐานใด ต้องอ้างไว้ในบัญชีระบุพยานก่อนวันนัดสืบ 15 วัน รวมทั้งการห้ามรับฟังพยานหลักฐานที่ไม่เกี่ยวแก่ประเด็นแห่งคดี ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการอภัยพยานหลักฐานยังมีอยู่อีกมาก แต่พอจะสรุปได้ว่า วิธีอภัยพยาน โดยมีหลักเกณฑ์ รายละเอียดข้อยกเว้นมากมายเช่นนี้ จะมีก็เฉพาะในระบบกล่าวหาเท่านั้น ส่วนในระบบไต่สวนซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้มากที่สุดจะไม่มีหลักเกณฑ์ที่เป็นข้อจำกัด ดังที่ปรากฏในการสอบสวนวินัยข้าราชการพลเรือนตามกฎหมาย ก.พ. ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2538) ข้อ 2 “การสั่งให้ข้าราชการพลเรือนสามัญพักราชการหรือให้ออกจากราชการไว้ก่อนเพื่อรอฟังผลการสอบสวนพิจารณา...” จะเห็นว่าแม้ผลการสอบสวนยังไม่ออกมา แต่กฎหมายก็ให้อำนาจสั่งพักราชการผู้ที่ถูกกล่าวหาได้อันเป็นการสะท้อนอำนาจไต่สวนที่มีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

ตามกฎหมาย ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ.2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณากำหนดเกี่ยวกับวิธีการต่างๆ ทางพยานหลักฐานไว้ในข้อที่ 18 ถึง ข้อ 26 ซึ่งในข้อ 23 ให้อำนาจแก่คณะกรรมการสอบสวนสั่งงดสืบพยานได้ ถ้าเห็นว่าจะทำให้การสอบสวนล่าช้าโดยไม่จำเป็นหรือมิใช่พยานหลักฐานในประเด็นสำคัญ หลักเกณฑ์เช่นนี้ชี้ให้เห็นถึงระบบไต่สวนที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพของการค้นหาข้อเท็จจริงอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อเทียบกับระบบกล่าวหาแล้ว เมื่อโจทก์หรือจำเลยยื่นบัญชีระบุพยานไปยังศาลผู้พิพากษาก็จะทำการสืบพยานทุกปาก ในคดีที่พระภิกษุกระทำความผิดก็เช่นเดียวกันเมื่อมีการอภัยพยานบุคคลก็จะมี การสืบพยานทั้งหมด ทั้งๆ ที่พยานบางคนไม่มีความจำเป็นจะต้องนำสืบ

4.5.2 เปรียบเทียบข้อดี และข้อเสีย ของกระบวนการลงนิกหกรรม (ซึ่งใช้ระบบกล่าวหา) กับการสอบสวนวินัยข้าราชการ (ซึ่งใช้ระบบไต่สวน)

1. ในด้านระบบการค้นหาความจริง

กระบวนการนิกหกรรมจะใช้วิธีการค้นหาความจริงตามระบบกล่าวหา ซึ่งถือเป็นข้อเสียอย่างมาก เพราะกระบวนการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงจะเชื่องช้าและยาวนาน เป็นจุดอ่อนที่พระสงฆ์กระทำผิดใช้เป็นช่องโหว่เพื่อให้หลุดพ้นข้อกล่าวหา

การสอบสวนวินัยข้าราชการจะใช้วิธีการค้นหาความจริงตามระบบไต่สวน ซึ่งมีความรวดเร็วโดยให้อำนาจแก่คณะกรรมการสอบสวนวินัยทำการพิสูจน์หาหลักฐานและสรุปผลการวินิจฉัยโดยเร็วมีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหากเป็นผู้บริสุทธิ์ก็สามารถกลับเข้ารับราชการได้โดยไม่ชักช้า หรือ ถ้ากระทำการละเมิดวินัยจริง ก็จะสามารถหาหลักฐานมายืนยันและลงโทษได้ทันทีที่ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าระบบไต่สวนซึ่งใช้ในการสอบสวนวินัยข้าราชการ มีผลดีกว่าระบบกล่าวหาตามกระบวนการนิกหกรรมของศาสนาสงฆ์

2. ในด้านคุณสมบัติขององค์คณะผู้พิจารณา

กระบวนการนิกหกรรมใช้พระภิกษุผู้มีตำแหน่งหน้าที่ปกครองสงฆ์ โดยเฉพาะเป็นอาจารย์ของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหา เนื่องจากการใช้ระบบอาจารย์-ปกครองศิษย์ ทำให้ในบางครั้งผลของการพิจารณาอาจคลาดเคลื่อนไปจากความจริงได้ ขณะที่วินัยข้าราชการจะแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนขึ้นมาชุดหนึ่งซึ่งมิใช่ผู้บังคับบัญชา ทำให้การพิจารณามีความเที่ยงตรงมากกว่า

อนึ่งในด้านของคุณสมบัติของคณะกรรมการนั้น จะเห็นได้ชัดเจนจากกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 3 วรรคสาม

“คณะกรรมการสอบสวนต้องมีผู้ดำรงตำแหน่งนิติกร หรือ ผู้ได้รับปริญญาทางกฎหมาย หรือ ผู้ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรการดำเนินทางวินัย หรือ ผู้มีประสบการณ์ด้านการดำเนินการทางวินัยอย่างน้อยหนึ่งคน”

ในข้อนี้จะเห็นว่า การสอบสวนวินัยข้าราชการ จะบังคับให้มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอย่างน้อยหนึ่งคน ซึ่งบทบัญญัติในข้อสาม ประโยคแรกกำหนดให้เป็นผู้มีตำแหน่งนิติกร ขณะที่กระบวนการนิกหกรรมกำหนดเพียงผู้ปกครองสงฆ์ที่มีตำแหน่งเท่านั้น ทำให้การพิจารณาขององค์คณะพิจารณาของสงฆ์มักจะมีข้อผิดพลาดไม่สอดคล้องกับที่กฎหมายบัญญัติ

3. ในด้านการลงโทษ ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน โทษทางวินัยมี 5 สถาน คือ

3.1 ภาคทัณฑ์

3.2 ตัดเงินเดือน

3.3 ลดขั้นเงินเดือน

3.4 ปลดออก

3.5 ไล่ออก

นอกจากนี้พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนยังได้แยกการดำเนินการทางวินัยกับโทษที่จะลงโทษออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

กรณีกระทำความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษ ภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือ ลดขั้นเงินเดือน

กรณีกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษ ปลดออก หรือ ไล่ออก ตามความร้ายแรง

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยนิกกรรมมี 2 ลักษณะ คือ

1. บังคับให้สึก
2. บังคับไม่ถึงให้สึก
1. บังคับให้สึก

เป็นไปตามมาตรา 26 นิกกรรมให้สึกตามมาตรานี้ หมายถึง พระภิกษุต้องอาบัติปาราชิกอย่างใดอย่างหนึ่งในสี่อย่าง คือ เสพเมถุน ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ราคาตั้งแต่ห้ามาสขึ้นไป แกล้งฆ่ามนุษย์ และอาชอุตริมนุชยธรรม ซึ่งกฎหมายบังคับให้สึกภายใน 24 ชั่วโมง

2. บังคับไม่ถึงให้สึก

เป็นไปตามมาตรา 27 ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้ “เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้

- 2.1 ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา 25 ให้รับนิกกรรมไม่ถึงให้สึกแต่ไม่ยอมรับนิกกรรมนั้น
- 2.2 ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาฉิน
- 2.3 ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง
- 2.4 ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุนั้นสละสมณะเพศ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายตราสามัคคี พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณะเพศตามวรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น”

สำหรับข้อเปรียบเทียบทางด้านโทษนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า บทบัญญัติตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ มาตรา 26 และ 27 บัญญัติไว้ดีอยู่แล้วถือได้ว่าเป็นข้อดีของกฎหมายคณะสงฆ์ เพราะเหตุว่าเหตุในมาตรา 27 นั้น แสดงถึงพฤติกรรมของพระภิกษุที่ต่อต้านไม่เคารพกฎ ระเบียบ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จึงไม่ควรกำหนดโทษเป็นขั้นๆ อย่างการลงโทษวินัยข้าราชการแต่ควรให้สึกไปเลย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

พระภิกษุสงฆ์ในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนของสังคมไทยตลอดมาในอดีต ตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบันประวัติศาสตร์ของชาติไทยมีความเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนาตลอดมา มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางความคิดเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และมีบทบาทสำคัญหลักคือ เผยแพร่พุทธศาสนา สั่งสอนอบรมขัดเกลาบุคคลให้เป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นบุคคลที่สังคมคาดหวังไว้สูง เพราะถือว่าพระภิกษุสงฆ์ ดำรงชีพอยู่ด้วยการสันโดษ สมถะและถือบิณฑบาตเพื่อการยังชีพ และปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก

ในปัจจุบันนี้มักจะมีข่าวปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้งที่พระสงฆ์ประพฤติผิดพระธรรมวินัย หากมองตามหลักอริยสัจสี่ก็จะพบว่าภาพพจน์ที่ต้องทำให้องค์กรคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาต้องมัวหมอง ก็คือ พระสงฆ์กระทำผิดพระธรรมวินัย ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงภัย 5 ประการ อันจะเกิดแก่ภิกษุที่จะบังเกิดในกาลต่อไป ที่ควรจะต้องละเพื่อกันความเสื่อมของพระศาสนาคือการชอบจีวรดีงาม ทิ้งผ้าบังสุกุล ชอบอยู่ตามเมืองใหญ่ ชอบอยู่สุขสบาย ทิ้งการอยู่ป่า การละทิ้งบิณฑบาต หาอาหารเลิศรส ถูกลดลึกับสตรีเพศ คบกับคนมีวัตรปฏิบัติไม่ถูกต้องดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ คงจะเห็นเด่นชัดว่า เหตุแห่งความเสื่อมของพระพุทธศาสนาแท้ที่จริงมิได้มาจากเหตุปัจจัยภายนอก แต่เกิดจากสาวกในพระพุทธศาสนาปฏิบัติธรรมผิดทิศทาง ผิดหลักตามพระธรรมวินัย ความเป็นสมณะจึงขาดปัญญา จึงไม่เป็นตัวอย่างในการนำพาประชาชนเพราะเหตุมีความคิดที่จะเป็นเช่นเดียวกับประชาชนคนธรรมดา

ในอดีตพระมหากษัตริย์ ในฐานะเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก หากเมื่อใดมีพระภิกษุ อลัชชี การทำการเสียหายต่อพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาพระมหากษัตริย์ จะทรงใช้พระราชอำนาจเด็ดขาดตามจารีตกฎหมายของบ้านเมือง ดังตัวอย่างในสมัยอยุธยา ภิกษุสงฆ์ ทำผิดปาราชิกด้วยการเสกเมณฑุต้องรับพระราชอาญาเผาทั้งเป็นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และสมัยพระเจ้าปราสาททอง

เป็นต้น จนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์ทรงออกกฎพระสงฆ์ทั้งหมดจำนวน 10 ข้อนำมาใช้ควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ เป็นครั้งแรก เช่น ห้ามพระภิกษุสงฆ์รับฝากของจากฆราวาส ห้ามเทศน์ตลกคณอง ห้ามเที่ยวเตร่ ไม่สำรวม ห้ามกล่าวหาภิกษุอื่นโดยไม่มีมูลความจริง ห้ามพ่อค้าขายผ้าแพรพรรณให้พระภิกษุสงฆ์ ห้ามมีแม่ชีอยู่ในวัดหรือใกล้วัด ห้ามเสพเมถุน ห้ามนำเด็กผู้ชายมาเลี้ยงด้วยความเสน่หาทางเพศ เป็นต้น มีการกำหนดโทษขั้นสูงสุดสำหรับสงฆ์ที่ต้องโทษปาราชิกแล้วอำพรางปกปิดตัวเองไว้และไม่ยอมสึก จับได้มีโทษถึงประหารชีวิต และเอาโทษแก่พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ ตลอดจนญาติพี่น้องของพระภิกษุนั้นด้วย

ในส่วนของพระภิกษุที่ต้องหาว่าอาบัติปาราชิกเมื่อพระสงฆ์พิจารณาแล้วไม่มีหลักฐานว่าผิด แต่ยังเป็นทีเคลือบแคลง สงสัยในหมู่สงฆ์ ก็ให้สึกเสียเพราะทรงเห็นว่าทำให้พุทธศาสนาเสื่อมและมัวหมองก่อความไม่สงบเรียบร้อย ดึงามในคณะสงฆ์เพราะเมื่อพระสงฆ์ซึ่งเป็นแม่แบบของความดีงาม มีเรื่องไม่เรียบร้อย ประพฤติตนเป็นที่เสื่อมเสีย ย่อมส่งผลให้สังคมไม่มีความเรียบร้อย เกิดขึ้นในบ้านเมือง

กระทั่งต่อมาจนถึงปัจจุบันกฎหมายพระสงฆ์ดังกล่าวก็ถูกยกเลิกและมีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในฉบับปัจจุบัน ในส่วนของการดำเนินการทางด้านแก้ไข ปัญหาพระภิกษุสงฆ์กระทำผิดทางด้านพระธรรมวินัย ของพระภิกษุสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ในส่วน ของการ ดำเนินการกับพระสงฆ์ทำผิดวินัยตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรมนั้น มี ปัญหาและอุปสรรคในวิธีการและข้อปฏิบัติอยู่มากมาย และมีปัญหาวิธีการปฏิบัติไม่มีความ สอดคล้องกับการดำเนินการทางด้านวินัยในอดีตสมัยพุทธกาล ทำให้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2535 ดังพอสรุปปัญหาและ ข้อขัดข้องและอุปสรรค ดังนี้

ปัญหาการดำเนินการคดี

หลักเกณฑ์การดำเนินการทางด้านวินัย ตามกฎหมายอาญา มาตรา 11 นั้น เป็นการ นำเอากระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามกระบวนการของศาลยุติธรรมมาบังคับใช้กับพระสงฆ์ ซึ่งไม่มีความเหมาะสม ซึ่งเริ่มต้นคดีจะมีการฟ้องร้อง มีคู่ความ โจทก์ จำเลย กล่าวหากระทำผิด ซึ่งตามขั้นตอนเหล่านี้ มีกระบวนการ การไต่สวน การสืบพยาน การนัดพิจารณาคู่ความ การ พิจารณาคดี ซึ่งเป็นกระบวนการซับซ้อน ยุ่งยาก และในส่วน of พระภิกษุซึ่งเป็นองค์คณะ พิจารณาเอง ก็มีข้อจำกัดเรื่องอำนาจ ในการเรียกบุคคลต่าง ๆ จากบุคคลภายนอกมาประกอบการ พิจารณา เพราะไม่มีสถานะตามกฎหมายคือไม่ใช่เจ้าพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมาย

วิธีพิจารณาความอาญา (ในกรณีมีความผิดด้านพระวินัยเกี่ยวกับการกระทำความผิดด้วยอาญาเกิดขึ้น) และมีปัญหาองค์คณะผู้พิจารณาส่วนมากมีความรู้ เฉพาะทางด้านพระธรรมวินัย แต่ขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย จึงทำให้เกิดปัญหาทำให้ผลการพิจารณาคดี กล่าวหาทางด้านพระธรรมวินัยมีความล่าช้า มีความซับซ้อนเป็นที่กังขาประชาชนและไม่เป็นไปตามบทบัญญัติ พระธรรมวินัย

สำหรับบทบาทในการคุ้มครองพระพุทธศาสนาโดยมหาเถรสมาคมก็มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นกฎหมายที่รัฐมอบอำนาจให้องค์กรคณะสงฆ์ใช้เป็นกฎเกณฑ์ ถึงแม้มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองพระสงฆ์ แต่ก็มีปัญหาในทางการบริหารการปกครอง แต่ก็ต้องยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง โดยเหตุที่พระวินัยไม่มีสภาพบังคับการลงโทษดังเช่นกฎหมายอาญา แต่เป็นการสารภาพโทษและจิตใต้สำนึก รู้รับผิดชอบชั่วดี และไม่มีกฎหมายรองรับที่คุ้มครองปกป้องพระพุทธศาสนา ประกอบกับความไม่ละอายและเกรงกลัวต่อบาปของพระอริยสงฆ์ มีจำนวนมากเพิ่มขึ้น

การที่ปัญหาดังกล่าวได้สะสมหมักหมม องค์กรคณะสงฆ์ หากได้วิเคราะห์พิจารณาไตร่ตรองโดยถ่วงถ่วงแล้วจะเห็นได้ว่า กฎหมายที่คุ้มครองพระพุทธศาสนาอันได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่มีประสิทธิภาพมากพอตามขั้นตอนในการดำเนินการตามกฎหมายอาญาก็ลงโทษเบา ไม่สามารถที่จะสร้างความเกรงกลัวต่อเหล่าพระอริยสงฆ์ได้ จึงทำให้พระพุทธศาสนาต้องมัวหมอง ดังเช่นในอดีตประเทศไทยเคยบัญญัติกฎหมายในความผิดฐานเสพเมถุนอันเป็นความผิดขั้นปาราชิก เป็นความผิดที่ต้องรับโทษทางอาญา และถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงต่อศาสนา ต่อมาได้ยกเลิกไปเพราะถือว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดเฉพาะทางพระธรรมวินัย เว้นแต่เป็นการกระทำความผิดอันเกิดจากการกระทำความผิดเสียหายทางเพศ และการกระทำอนาจารที่ผู้เสียหายไม่ยินยอม จึงจะถือว่าเป็นความผิดทางอาญาอีกทางหนึ่ง ซึ่งความผิดทางเพศฐานเสพเมถุนจะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ไปตามกระบวนการตามกฎหมายอาญา หากวินิจฉัยว่าได้กระทำความผิดถึงขั้นปาราชิกจะมีโทษเพียงสึกออกไปเท่านั้นหาได้มีความผิดทางอาญาแต่เพียงอย่างเดียวไม่ ดังนั้นสภาพสังคมและสื่อในปัจจุบันจึงมีพระภิกษุสงฆ์กระทำความผิดทางเพศไม่ว่าจะเป็นการอนาจารและเสพเมถุนกระทำความผิดให้พบเห็นและเป็นข่าวครึกโครมอยู่เสมอ ๆ เพราะเป็นการใช้ช่องว่างของกฎหมายอีกประการหนึ่ง บทลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาก็เบามาก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีประสิทธิภาพในอันที่จะกำจัดคนชั่ว คนพาล (อริยสงฆ์) คุ้มครองพระสงฆ์ผู้ประพฤติปฏิบัติดี ซึ่งเจตนารมณ์ก็เพื่อคุ้มครองปกป้องพระพุทธศาสนาพระธรรมวินัยให้มีความบริสุทธิ์ มั่นคงถาวร ให้อยู่คู่กับราชอาณาจักรไทย ดังที่บรรพบุรุษไทยได้รักษาเป็นมรดก

ของชาติไทยมาตั้งแต่โบราณมานั่นเอง

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. ขณะนี้มีการนำร่างกฎหมายคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ..... เข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยเจตนารมณ์หลักใหญ่แล้วก็เพื่อเป็นการคุ้มครอง อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

ผลดีของการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ.

1.1 ด้านการอุปถัมภ์คุ้มครอง

มีการบัญญัติมิให้มีการจบบ้าง ละเมิด ลอกเลียน บิดเบือน หรือกระทำการอื่นใดให้ศาสนาธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ให้ได้รับความเสียหาย เสื่อมเสียหมิ่นมอง หรือวิปริตผิดเพี้ยน จะกระทำมิได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ส่งเสริมการเรียนการสอน ในด้านปริยัติ ปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามพระไตรปิฎก มีการวางหลักเกณฑ์ในการสร้างศาสนทายาทเพื่อดำรงไว้เพื่อพระพุทธศาสนา

1.2 ด้านโครงสร้างคณะกรรมการผู้รับผิดชอบ

มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งมีความชัดเจนมากขึ้นซึ่งมีการกำหนดให้คณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. วางนโยบายกำหนดยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ และโครงการเกี่ยวกับการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา
2. ส่งเสริมการสนับสนุนการบริหารงานคณะสงฆ์ตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์
3. กำกับดูแล ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการบริหารทางด้านอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา
4. แต่งตั้ง ถอดถอน กำกับดูแล และประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
5. กำกับและประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
6. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา
7. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดเพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดตามพระราชบัญญัติ หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

8. ปฏิบัติงานอื่นใดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

9. ให้มีอำนาจออกข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่ง ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

1.3 ด้านบทกำหนดโทษ

มีบทบัญญัติกำหนดที่รุนแรงมากขึ้น แก่ผู้ที่ฝ่าฝืนและเจตนา ต้องมีโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีถึงยี่สิบห้าปี และมีการกำหนดโทษปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท และที่สำคัญมีการกำหนดโทษแก่ฆราวาสซึ่งมีส่วนสนับสนุน กระทำการหรือร่วมกระทำการใด ๆ ซึ่งทำให้เกิดเจตนาชักจูง ส่งเสริมการทำความผิด อันทำให้เกิดความมัวหมองมลทินในพระพุทธศาสนา เป็นต้น ฯลฯ

ผลเสียของร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ.

1. กรณีวาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการมิใช่โดยตำแหน่งถูกจำกัดวาระการดำรงตำแหน่งเกิน 3 วาระไม่ได้ และในมาตรา 13 (3) ยังกำหนดให้พระภิกษุผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งต้องพ้นจากสภาพความ พระภิกษุด้วย ซึ่งเห็นว่าขัดหลักการตามพระธรรมวินัยเพราะพระภิกษุจะพ้นจากสภาพความเป็นพระสงฆ์ต่อเมื่อ อาบัติ ปาราชิก ดังนั้นในมาตราที่ 13 จึงมีขอบด้วยหลักการตามพระธรรมวินัยน่าจะนำเอาหลักการตามพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง แล้วมีการออกกฎระเบียบให้มีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัย

2. ทางด้านโครงสร้างอัตรากำลังของบุคลากรและคณะทำงาน ยังไม่มีความชัดเจน ซึ่งขณะนี้ ปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะนอกจากจะปฏิบัติงานด้านราชการประจำอยู่แล้วยังต้องรับผิดชอบในหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองปกป้อง คอยตรวจสอบและรับเรื่องราวร้องเรียนอีกทางหนึ่ง จึงทำให้การบริหารงานในส่วนนี้ขาดประสิทธิภาพอันเนื่องมาจากขาดแคลนอัตรากำลังของบุคลากรคณะทำงาน

3. ไม่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์ว่ามีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ อย่างไรขอบเขตอำนาจมากน้อยเพียงใด ควรจะมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในส่วนนี้ให้ชัดเจน เพราะถือว่าเป็นพระสงฆ์ฆาติการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทางด้านการปกครอง

4. ไม่มีผู้แทนจากหน่วยงานของราชการซึ่งเป็น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการอุปถัมภ์ และคุ้มครองเพราะปัจจุบันมีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นมากขึ้น และประเด็นที่สำคัญ วัด และศาสนสถาน ตลอดจนภิกษุสงฆ์ก็มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับ

ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งน่าจะเป็นการดีในการดูแล เกื้อกูลสนับสนุน อุปถัมภ์ค้ำชู ในระดับชุมชนหมู่บ้าน เพราะวัดแยกออกจากชุมชนท้องถิ่นไม่ได้ ต้องสนับสนุนช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

2. ควรมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ซึ่งควรกำหนดวิธีการดำเนินการด้านพระธรรมวินัยในรูปของการสอบสวน มีคณะกรรมการสอบสวนคล้ายกับรูปแบบของการลงโทษทางด้านวินัยของข้าราชการพลเรือนและควรมี คณะกรรมการที่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย อีก 1 คน เข้ามาให้คำแนะนำช่วยเหลือ จะทำให้การ ดำเนินการคล่องตัว สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น และควรให้คณะกรรมการสอบสวนเป็นเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งจะทำให้การแสวงหาพยานหลักฐานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสซึ่งอยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชาซึ่งมีอำนาจ ปกครองดูแล ภิกษุสามเณรซึ่งอยู่ภายใต้การปกครอง ซึ่งกระทำความผิดพระวินัย โดยเร็วโดยมี การกำหนด ระยะเวลาและมีการดำเนินการลงโทษในรูปแบบของคณะกรรมการสอบสวนและ พิจารณาตัดสินโดยเร็ว ซึ่งหากเจ้าอาวาสละเลยก็ต้องถือว่าละเว้นเพราะถือว่าบกพร่องต่อหน้าที่ เหมือนกับผู้บังคับบัญชา ข้าราชการพลเรือน ซึ่งไม่ดูแลควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดจึง ต้องมีการลงโทษผู้บังคับบัญชาฐานละเว้นต่อหน้าที่ได้ เช่นเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการให้กระบวนการ บังคับใช้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่าด้วย กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 เกี่ยวกับการลงนิคหกรรมเพื่อกำหนดการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ อันเกิดขึ้นต่อ พระพุทธศาสนา เช่นในกรณีพระภิกษุสงฆ์ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงจนต้องถูก แต่งตั้งกรรมการขึ้นสอบสวนหรือต้องหากระผิดในคดีอาญา หากต้องมีการนำตัวไปศาลในฐานะ จำเลย หรือระหว่างที่ผลของการพิจารณาดำเนินการด้านคดี ยังไม่ยุติ ควรมีการปรับเปลี่ยน เครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมแทนผ้ากาสาขาวัตถ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเพศบรรพชิตผู้ทรงศีล และเป็น การคุ้มครองพระพุทธศาสนาไม่ให้หมัวหมอง

5. ควรแก้ไขและเพิ่มเติมหลักเกณฑ์บุคคลที่จะเข้ามาบวชในพุทธศาสนาโดยให้มีการคัด กรอง ตรวจสอบสภาพจิตใจ หรือมีการทดลองก่อนบวชโดยให้ผู้ประสงฆ์บวชเข้ามาอยู่วัดชั่ว ระยะเวลาหนึ่งก่อนบวช ให้ถือศีล 5 ศีล 8 พร้อมทั้งให้ความรู้เบื้องต้นในด้านพระวินัยทั้งปรีชาธิ และปฏิบัติ เพื่อเป็นการเรียนรู้และคุ้นเคยชีวิตพระจนกว่าอุปชฌาย์จะเห็นสมควรให้บวช

6. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505และกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรมให้มีวิธีการสอบสวน

เช่นเดียวกับการลงโทษทางวินัยของข้าราชการพลเรือนมีวิธีการสอบสวนโดยวิธีการสอบสวนปากคำ พร้อมบันทึกถ้อยคำผู้ถูกสอบสวน และผลของการสอบสวนคณะกรรมการสามารถชี้มูลความผิดแต่ไม่ตัดสิทธิ์ที่จะอุทธรณ์ คำตัดสินของคณะกรรมการได้

7. ควรร่วมมือกับทางตำรวจหรืออาจตั้งหน่วยงาน(อาจมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาทำหน้าที่ก็ได้) ตรวจสอบผู้ที่เข้ามาบวชโดยเฉพาะเช่นตรวจประวัติอาชญากรรม หรือตรวจสุขภาพเกี่ยวกับยาเสพติด และโรคติดต่อร้ายแรงของผู้ที่จะเข้ามาบวช หรือผู้ที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมตามพระธรรมวินัย นอกจากนั้นควรจัดให้มีระบบทะเบียนประวัติแก่บุคคลที่มีความประพฤติอันเป็นที่เสื่อมแก่พระพุทธศาสนา จนถูกทางคณะสงฆ์สั่งให้สละสมณะเพศ ทั้งนี้เพื่อจะได้ง่ายต่อการตรวจสอบและเป็นแนวทางในการป้องกัน ไม่ให้ผู้ที่ขาดหิริ โอตตัปปะมาทำความชั่วหมองแก่พระพุทธศาสนาได้อีก

8. ควรจัดให้มีโรงเรียน หรือสถาบันอบรมศึกษาพระธรรมวินัย สำหรับพระนวกะที่ยังไม่รู้ตามหลักพระธรรมวินัย ในแต่ละจังหวัด หรือแต่ละอำเภอเพื่อจะได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติและหลักพระธรรมวินัยที่ถูกต้อง และให้อือเป็นการศึกษาภาคบังคับของคณะสงฆ์ด้วย

9. ควรจัดให้มีโรงเรียนหรือสถาบันศึกษาอบรมพระอุปัชฌาย์อย่างเป็นระบบ ให้การศึกษาอบรมพระอุปัชฌาย์ รวมทั้งพิจารณาปรับปรุงหลักเกณฑ์การแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ ควรพิจารณาพระภิกษุที่มีความถนัดทางด้านการอบรมเผยแผ่ ฝึกสอน มีความประพฤติที่ดีที่เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ ไม่ควรยึดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์จากพระภิกษุที่มีตำแหน่งทางการปกครองเพราะพระภิกษุมีตำแหน่งการปกครอง ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน สัทธวิหาริกของตนอันเป็นสาเหตุให้พระภิกษุปัจจุบันประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่สมณะสาธุชน สมกับเป็นเพศบรรพชิตนักบวช

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

- คะนึ่งนิตย์ จันทบุตร. (2532). *สถานะและบทบาทของพุทธศาสนาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: หจก. ภาพพิมพ์.
- โคนซ์, เอ็ดเวิร์ด. (2516). *พุทธศาสนาประวัติสังเขป*. กรุงเทพฯ: มหามงกุฎราชวิทยาลัย.
- ชำนาญ พิเชษฐพันธ์. (2542). *ทางเลือกของรัฐกับทางรอดของธรรมกาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท ฟาอภัย.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (2544). *เมืองไทยในความใฝ่ฝันของพระธรรมปิฎก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- ทินกร ส่องหล้า. (2542). *สงครามลี้ลับกับวัดพระธรรมกายและอนันตดาของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว.
- ธวัช หนูคำ. (2541). *ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธวัช หนูคำ. (ม.ป.ป.). *พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มูลนิธิ โกมล คีมทอง.
- ปริศนา สมศักดิ์ โยธิน. (2544). *ความผิดเกี่ยวกับศาสนาตามประมวลกฎหมายอาญา ศึกษาการกระทำ ความผิดต่อพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ปลื้ม โชติขจร. (2550). *คำบรรยาย กฎหมาย คณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ไพฑ นาควัชร. (2547). *บทบาทและหน้าที่ ของพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์ไทย*. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

พิทยา ว่องกุล. (2545). **วิกฤติศาสนายุคธนบุรีไทย พุทธวิบัติ**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งพับลิชชิ่ง.

พิฑูร มลิวัลย์, และไสว มาลาทอง. (2533). **ประวัติพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

ไพศาล วิสาโล, พระ. (2546). **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ ศคศรี-สฤษดิ์วงศ์.

พระเทพวิสุทธิ กวี. (2521). **ทำไมพระพุทธศาสนาจึงเสื่อมจากอินเดีย และความมั่นคงของพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: มหามงกุฎราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก. (2543). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะ ศาสนาประจำชาติ**. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก. (2545). **ภัยแห่งพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

พระราชกวี. (2545). **ประวัติการมาซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจียอ้าว.

พระราชปัญญาเมธี. (2548). **พระพุทธศาสนา แนวคิดเพื่อพัฒนาสังคมและการเมือง**. กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์.

พระราชรัตนกวี. (2523). **คำบรรยายกฎหมายอาตราศมคม ฉบับที่ 11(พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และกฎหมายอาตราศมคม ฉบับที่11 (พ.ศ.2521)**. กรุงเทพฯ: ชีรพงษ์การพิมพ์.

พระศรีปริยัติโมลี. (2543). **การเมืองไม่ใช่เรื่องของสงฆ์**. กรุงเทพฯ: บริษัทส่องสยาม.

พระศรีปริยัติโมลี. (2546). **พระสงฆ์กับการเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระโสภณธีรคุณ. (2543). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 กฎหมายอาตราศมคม**. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.

พิพัฒน์ พสุธารการ. (2549). **รัฐกับพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สยาม.

- เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูน. (2535). **คู่มือการศึกษา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- โกคิน พลกุล, และ ชานูชัย แสงศักดิ์. (2547). **หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พุทธศาสนาประวัติสมัยรัตนโกสินทร์ และราชวงศ์จักรี**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- มานพ พลไพรินทร์. (2546) **ประวัติพระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ : สุตไพศาลการพิมพ์.
- ขงยุทธ วัชรกุล. (2548) **องค์พุทธมามกะ ความมั่นคง ของพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สมาคมความมั่นคงพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.
- วรวัชร แก้วพงศ์. (2543). **การละเมิดพระวินัย ของพระสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ระดับอำเภอในภาคเหนือตอนบน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วชิรญาณวงศ์, สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวง. (2523). **พุทธศาสนาวงศ์**. กรุงเทพฯ: ตีรณสาร.
- วสิน อินทรสระ. (2546). **ธรรมบท ทางแห่งความดี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เมื่อดทราย.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2549). **พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามลดา จำกัด.
- วิษณุ เครืองาม. (2548). **การบริหารงานต้นพระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: บริษัทโพสต์ พับลิชชิง.
- วไลลักษณ์ เวชุนุเคราะห์. (2534). **ระบบการเงินของสงฆ์วิทยานิพนธ์**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2533). **วิกฤติในพระพุทธศาสนา**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ม.จร. วิทยาเขตเชียงใหม่.

ศุภวัณย์ เกษมศรี. (2525). การปฏิรูปทางการศาสนาในประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4-2475. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

ส. ศิวลักษณ์. (2530). ลอกราบสังคมสงฆ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ยูววิทยา.

สนิท ศรีคำแดง. (2547). นิติกรสงฆ์. กรุงเทพฯ : สายสีการพิมพ์.

สมศักดิ์ บุญปู. (2547). พระสงฆ์กับการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สิริวัฒน์ คำจันทร์, และ ทองเหรียญ ราชภักดิ์. (2525). สงฆ์ไทยใน 200 ปี เล่ม 2. กรุงเทพฯ : รุ่งเรือง
สานส์การพิมพ์.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, กรรณิกา จรรย์แสง (บรรณาธิการ). (2548). ร.แสงการกับไทยศึกษา.
กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2529). พระพุทธศาสนา ทศณะและวิจารณ์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ปจำกัด.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2536). สองทศวรรษในดงขมิ้น. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2545). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์. กรุงเทพฯ : บริษัท
ธรรมสารจำกัด.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2545). ประวัติพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : ชีระการพิมพ์.

แสวง อุดมศรี. (2528). ศักสมเด็จ. กรุงเทพฯ : อมการพิมพ์.

แสวง อุดมศรี. (2546). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อริเทพ ผาตา. (2549). การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพุทธศาสนา เถรวาท : ศึกษา
เฉพาะกรณี อธิกรณ์ สมณะ 7 และ กฎนิคหกรรม ของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติ คณะ
สงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต.
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2549). การปกครองคณะสงฆ์ในสาทรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย เล่ม 1 อักษร ก
ราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : บริษัทที่พิมพ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505

ภูมิพลอดุลยเดช ประ.

ให้ไว้ ณ วันที่ 25 ธันวาคม พุทธศักราช 2505 เป็นปีที่ 17 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการคณะสงฆ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของ สภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติพุทธศักราช 2484

มาตรา 4 ภายในระยะเวลาหนึ่งปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัติใช้บังคับบรรดากฎกระทรวง สังฆานัติ กติกาสงฆ์ กฎองคการ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับ และระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่ใช้บังคับอยู่ในวันประกาศพระราชบัญญัตินี้ ในราชกิจจานุเบกษาให้คงใช้บังคับต่อไป เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้จนกว่าจะมีกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับ หรือระเบียบของมหาเถรสมาคมยกเลิกหรือมีความอย่างเดียวกัน หรือแย้งกัน หรือกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 5 เพื่อประโยชน์แห่งมาตรา 4 บรรดาอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในสังฆานัติ กติกาสงฆ์ กฎองคการ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุ ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งหรือคณะกรรมการสงฆ์ใดซึ่งไม่มีในพระราชบัญญัตินี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจกำหนด โดยกฎหมายมหาเถรสมาคมให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุ ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งหรือคณะกรรมการสงฆ์ใดซึ่งไม่มีในพระราชบัญญัตินี้ ให้มหาเถรสมาคม ให้มหาเถรสมาคม ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่งใดรูปใดหรือหลายรูปรวมกันเป็นคณะตามที่เห็นสมควรได้

มาตรา 6 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

หมวด 1

สมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 8 สมเด็จพระสังฆราชดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายอาญา

มาตรา 9 สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

มาตรา 10 ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษา ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีสมเด็จพระสังฆราชจะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่ง ปฏิบัติหน้าที่แทนถ้ามิได้ทรงแต่งตั้งไว้ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษา ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสรองลงมาโดยพรรษาลำดับ ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา 10 ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 11 สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

1. มรณภาพ
2. พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
3. ลาออก
4. ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

หมวด 2

มหาเถรสมาคม

มาตรา 12 มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่ต่ำกว่าสี่รูปและไม่เกินแปดรูปเป็นกรรมการ

มาตรา 13 ให้อธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม โดยตำแหน่งและให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มาตรา 14 กรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง อยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา 15 นอกจากการพ้นตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 14 กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

1. มรณภาพ
2. พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
3. ลาออก
4. สมเด็จพระสังฆราชมีพระบัญชาให้ออก

ในกรณีที่กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ สมเด็จพระสังฆราชอาจทรงแต่งตั้งพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่ง เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

กรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามความในวรรคก่อน อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนเอง

มาตรา 16 ในเมื่อประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุม หรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่ง ปฏิบัติหน้าที่แทนการประชุมมหาเถรสมาคม เพื่อการแต่งตั้งนี้ให้กรรมการ ซึ่งเป็นสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษาเป็นประธานแห่งประชุม

มาตรา 17 การประชุมมหาเถรสมาคมต้องมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการโดยแต่งตั้ง รวมกันมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม

ระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคมให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 18 มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบหรือออกคำสั่งใดไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และธรรมเนียมใช้บังคับ

มาตรา 19 การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมออกจากตำแหน่ง ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

หมวด 3

การปกครองคณะสงฆ์

มาตรา 20 การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 21 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้จัดแบ่งเขตปกครอง ดังนี้

1. ภาค
2. จังหวัด
3. อำเภอ
4. ตำบล

จำนวนเขตปกครองดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 22 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นลำดับดังต่อไปนี้

1. เจ้าคณะภาค
2. เจ้าคณะจังหวัด
3. เจ้าคณะอำเภอ
4. เจ้าคณะตำบล

เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้น ๆ ได้

มาตรา 23 การแต่งตั้งถอนถอดพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ตำแหน่งอื่นๆ และไวยาวัจกรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนด ในกฎหมายมหาเถรสมาคม

หมวดที่ 4

นิคกรรมและการสะสมเพศ

มาตรา 24 พระภิกษุจะต้องรับนิคกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและนิคกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุจะต้องเป็นนิคกรรมตามพระธรรมวินัย

มาตรา 25 ภายใบบังคับมาตรา 24 มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิคกรรมเป็นไป โดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งเป็นผู้มีอำนาจ ลงนิคกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิคกรรมให้เป็นอันยุติขั้นใดขั้นนั้น ด้วย

มาตรา 26 พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้รับทราบคำวินิจฉัย

มาตรา 27 พระภิกษุรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคกรรมไม่ถึงกับให้สึกไม่ยอมรับนิคกรรมนั้น หรือล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม หรือไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง กับทั้งไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักเป็นแหล่ง มหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยและสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นสะสมเพศเสียได้ ต้องสึกภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา 28 พระภิกษุรูปใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายในสามวันนับแต่คดีถึงที่สุด

มาตรา 29 พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุนั้นสังกัดไม่รับตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควร รับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุนั้นสะสมเพศเสียได้

มาตรา 30 เมื่อจะต้องจำคุกกักขังหรือขังพระภิกษุรูปใด ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล มีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสะสมเพศเสียได้และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสะสมเพศนั้น

หมวด 5

วัด

มาตรา 31 วัดมีสองอย่าง

1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
2. สำนักสงฆ์

มาตรา 32 การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงในกรณีการยุบเลิกวัด ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 33 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด ดังนี้

1. ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น
2. ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัดนั้น
3. ที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา 34 ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ และห้ามมิให้บุคคลใดยกเอาอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดเป็นเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัดและธรณีสงฆ์

มาตรา 35 ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์เป็นทรัพย์สิน ซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา 36 วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควร จะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยปกติ
2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
4. ให้ความสะดวกตามสมควรการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาต ของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
2. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
3. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดังกล่าวของเจ้าอาวาส ซึ่ง

ได้สั่งโดยชอบ ด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือ คำสั่งของมหาเถรสมาคม

มาตรา 39 ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาส หรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

หมวด 6

ศาสนสมบัติ

มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท

1. ศาสนสมบัติส่วนกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง
2. ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมศาสนา เพื่อการนี้ให้ถือว่ากรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัตินั้นด้วย

มาตรา 41 ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้งบประมาณนั้นได้

หมวด 7

บทกำหนดโทษ

มาตรา 42 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 26 มาตรา 27 วรรคสอง หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน

มาตรา 43 ผู้ใด

1. หมกสิทธิจะได้รับบรรพชาอุปสมบทโดยต้องปาราชิกมาแล้ว แต่มารับบรรพชาอุปสมบทโดยบิดบังความจริง

2. ต้องปาราชิกแล้วไม่ละการแต่งกายอย่างเพศบรรพชิต ต้องระวางจำคุกไม่เกินหกเดือน

มาตรา 44 ผู้ใดได้ความคณะสงฆ์ไทย อันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำและปรับ

หมวด 8

เบ็ดเตล็ด

มาตรา 45 ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาจักร เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 46 การปกครองคณะสงฆ์อื่น นอกจากคณะสงฆ์ไทย ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

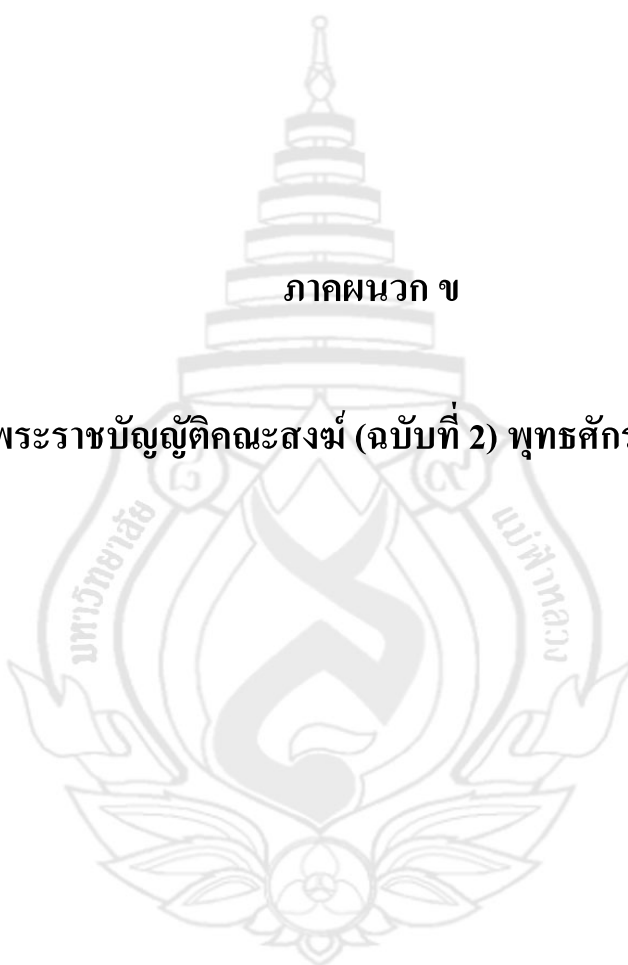
จอมพล ศ. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือโดยที่การจัดดำเนินการของคณะสงฆ์ มิใช่กิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลแห่งอำนาจ เช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการจึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพระสังฆราชองค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการ คณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจทางกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2535 เป็นที่ 47 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่า ด้วยคณะสงฆ์

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. 2535

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 5 ทวิ และมาตรา 5 ตริ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

มาตรา 5 ทวิ ในพระราชบัญญัตินี้

“คณะสงฆ์” หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

“คณะสงฆ์อื่น” หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจีนิกายหรือ อนัมนิกาย

“พระราชาคณะ” หมายความว่า พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้ง หรือสถาปนาให้มีสมณศักดิ์ตั้งแต่นั้นสามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

“สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์” หมายความว่า สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับสถาปนาก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาในวันเดียวกันให้ถือรูปที่ได้รับสถาปนาในลำดับก่อน

มาตรา 5 ตริ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการสถาปนาในการแต่งตั้งสถาปนาและถอดถอนสมณศักดิ์

มาตรา 4 ให้ยกเลิกความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง

ในกรณีตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม เสนอนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม เสนอนามสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความในมาตรา 9 มาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 9 ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่ง หรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งใดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ก็ได้

มาตรา 10 ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ถ้าสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่ เลือกสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามวรรคสาม หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้นำความในวรรคหนึ่ง และวรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา 11 ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 6 ให้ยกเลิกความในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 12 มหาเถรสมาคมประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนสิบสองรูปเป็นกรรมการ

มาตรา 7 ให้เพิ่มข้อความต่อไปนี้ เป็นมาตรา 15 ทวิ มาตรา 15 ตริ และมาตรา 15 จัตวา แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

มาตรา 15 ทวิ การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตาม มาตรา 12 และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 15 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนามสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 15 ตริ มหาเถรสมาคมมีอำนาจดังต่อไปนี้

1. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงาม
2. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
3. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

4. รักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

5. ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบออกคำสั่ง มีมติ หรือ ออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้ พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตาม มาตรา ๑๕ เป็นผู้ใช้อำนาจที่ตามวรรคหนึ่ง ก็ได้

มาตรา 15 จัตวา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย และเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดวิธีลงโทษ หรือวิธีลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา และการปกครองคณะสงฆ์ก็ได้

พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับโทษตามวรรคหนึ่งถึงขั้นให้สละสมณเพศต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ

มาตรา 8 ให้ยกเลิกความในมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

มาตรา 16 ในกรณีที่กรรมการมหาเถรสมาคม ไม่อาจมาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ซึ่งอยู่ในที่ประชุมเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน

มาตรา 18 ในกรณีที่ยัง ไม่มีการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม แทนตำแหน่งที่ว่าง ตามมาตรา 16 วรรคสอง ให้ถือว่ามหาเถรสมาคมมีกรรมการเท่าจำนวนที่เหลืออยู่ในขณะนั้น

มาตรา 19 สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรืออนุกรรมการฝ่ายต่างๆตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุ หรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณากันกรองเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคม และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามมหาเถรสมาคมมอบหมายโดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม

การจัดให้มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ การแต่งตั้งกรรมการหรืออนุกรรมการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการหรืออนุกรรมการ และระเบียบการประชุมให้เป็นไปตามระเบียบมหาเถรสมาคม

มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม

การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 10 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 20 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

มาตรา 20 ทวิ เพื่อประโยชน์แห่งการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคให้มีเจ้าคณะใหญ่ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์

การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 11 ให้ยกเลิก ความในมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

มาตรา 27 เมื่อพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ต้องด้วยกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้

1. ต้องคำวินิจฉัย ตามมาตรา 25 ให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น
2. ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจฉิน
3. ไม่สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง
4. ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์และวิธีที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัย ให้สละสมณเพศตามวรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ไต่ทราบคำวินิจฉัยนั้น

พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามวรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ไต่ทราบคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา 12 ให้ยกเลิกความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

มาตรา วัดมีสองอย่าง

1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

2. สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะนิติบุคคล เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

มาตรา 13 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 32 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

มาตรา 32 ทวิ วัดใดเป็นวัดที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย ในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัดให้กรรมการศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลวัดรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย

การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่พระภิกษุอยู่จำพรรษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 14 ให้ยกเลิกความในมาตรา 34 และมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

มาตรา 34 การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำแต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้อง และได้รับคำผัดกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัด หรือกรรมการศาสนา แล้วแต่กรณี ในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 35 ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา 15 ให้ยกเลิกความในมาตรา 42 มาตรา 43 และมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ต่อไปนี้แทน

มาตรา 42 ผู้ใดมิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดจากความเป็นพระอุปัชฌาย์ตามมาตรา 23 แล้วกระทำการบรรพชาอุปสมบทแก่บุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 43 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 15 จัดว่า วรรคสอง มาตรา 26 มาตรา 27 วรรคสาม หรือ มาตรา 38 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 44 ผู้ใดพ้นจากความเป็นพระภิกษุเพราะต้องอาบัติปาราชิก ไม่ว่าจะมีความวินิจฉัยตาม มาตรา 25 หรือไม่ก็ตาม แต่มารับการอุปสมบทใหม่ โดยกล่าวความเท็จ หรือปิดบังความจริงต่อพระอุปัชฌาย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 16 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 44 ทวิ และมาตรา 44 ทรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

มาตรา 44 ทวิ ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายสมเด็จพระสังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 44 ตรี ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์ หรือคณะสงฆ์อื่นอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 17 ให้ยกเลิกความในมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 46 การปกครองคณะสงฆ์อื่น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 18 บรรดากฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม กฎข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ที่ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 19 วัดที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 20 ให้พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้ง และสถาปนาให้มีสมณศักดิ์อยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ยังคงมีสมณศักดิ์นั้นต่อไป

ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ กรรมการ หรืออนุกรรมการ ใดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หรือตามกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังคงดำรงตำแหน่ง หรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนครบวาระการดำรงตำแหน่ง หรือจนกว่ามหาเถรสมาคมจะมีมติเป็นประการอื่น

มาตรา 21 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้สนองรับพระบรมราชโองการ

อานันท์ ปันยารชุน

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติ ว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุสงฆ์ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การละสมณเพศของคณะสงฆ์

และคณะสงฆ์อื่น วัดการดูแลรักษาวัด ทรัพย์สินของวัด และศาสนสมบัติกลาง ตลอดจนปรับปรุง
บทกำหนดโทษ ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ภาคผนวก ค

กฎหมายอาญา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521)

ว่าด้วยการลงโทษ

กฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521)

ว่าด้วยการลงนิคกรรม

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 18 และมาตรา 25 แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มหาเถรสมาคมตรากฎหมายธรรมนูญไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 กฎหมายธรรมนูญนี้ เรียกว่า “กฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงนิคกรรม”

ข้อ 2 กฎหมายธรรมนูญนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เป็นต้นไป

ข้อ 3 นับแต่วันใช้กฎหมายธรรมนูญนี้ ให้ยกเลิก ข้อ 3 (7) ข.แห่งกฎหมายธรรมนูญฉบับที่ 2 (พ.ศ.2506) กำหนดอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๕ แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และให้ยกเลิกกฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2509) ว่าด้วยการลงนิคกรรมแก่พระภิกษุ และให้ยกเลิกข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งอื่นเกี่ยวกับคณะสงฆ์ในส่วนที่บัญญัติไว้แล้วในกฎหมายธรรมนูญนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายธรรมนูญนี้

ลักษณะที่ 1

บทนิยาม

ข้อ 4 ในกฎหมายธรรมนูญนี้

1. “พระภิกษุ” หมายถึง

1.1 พระภิกษุซึ่งมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ รวมถึงพระภิกษุซึ่งดำรงสมณศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระราชคณะและ

1.2 พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์รวมถึงพระภิกษุผู้เป็นกิตติมศักดิ์ผู้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะ ผู้ดำรงตำแหน่งเทียบพระสังฆาธิการ และดำรงสมณศักดิ์ชั้นพระราชคณะขึ้นไป

2. “ความคิด” หมายถึงการละเมิดพระธรรมวินัย

3. “นิคกรรม” หมายถึงการลงโทษตามพระธรรมวินัย

4. “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” หมายถึง พระภิกษุปกติตะ ซึ่งมีสังกัดในวัดเดียวกันและมีสังฆาสเสมอกันกับพระภิกษุผู้เป็นจำเลย

5. “ผู้เสียหาย” หมายถึง ผู้ได้รับความเสียหายเฉพาะตัว เนื่องจากกระทำความผิดของพระภิกษุผู้เป็นจำเลย และความหมายรวมถึงผู้จัดการแทนผู้เสียหายในกรณีดังต่อไปนี้

5.1 ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลตามกฎหมาย หรือตามที่พระภิกษุผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมพิจารณาเห็นสมควรให้เป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหายเฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

5.2 ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือต่างบิดาหรือต่างมารดา เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งผู้เสียหายตายก่อนหรือหลังฟ้องหรือป่วยเจ็บไม่สามารถจัดการเองได้

6. “โจทก์” หมายถึง

6.1 ผู้มีส่วนได้เสีย หรือผู้เสียหายซึ่งฟ้องพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณาในข้อหาว่าได้กระทำความผิด หรือ

6.2 พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่โจทก์แทนสงฆ์ ในชั้นพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหา

7. “จำเลย” หมายถึง

7.1 พระภิกษุซึ่งถูกโจทก์ฟ้องต่อพระภิกษุผู้พิจารณา ในข้อหาว่าได้กระทำความผิดหรือ

7.2 พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาซึ่งตกเป็นจำเลยในชั้นพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม

8. “ผู้กล่าวหา” หมายถึงผู้บอกกล่าวการกระทำความผิดของพระภิกษุต่อ พระภิกษุผู้พิจารณา โดยที่ตนมิได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือมิได้เป็นผู้เสียหายและประกอบด้วย คุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

8.1 เป็นพระภิกษุปกติตะหรือสามเณร ซึ่งถึงพร้อมด้วยศีลและอาจารย์และมีสังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง

8.2 เป็นคฤหัสถ์ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ มีความประพฤติเรียบร้อย มีวาจาเป็นที่เชื่อถือได้ และมีอาชีพเป็นหลักฐาน

9. “ผู้แจ้งความผิด” หมายถึงพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งไม่มีอำนาจลงนิคหกรรมแจ้งการกระทำความผิด หรือพฤติกรรมอันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดของพระภิกษุซึ่งได้พบเห็นต่อพระภิกษุผู้พิจารณา

10. “ผู้ถูกกล่าวหา” หมายถึง

10.1 พระภิกษุซึ่งถูกผู้กล่าวหาบอกกล่าวการกระทำความผิดต่อพระภิกษุผู้พิจารณา

10.2 พระภิกษุซึ่งถูกแจ้งความผิด แจ้งการกระทำความผิด หรือพฤติกรรมอันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัย ในความผิดต่อพระภิกษุผู้พิจารณา

11. “ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม” หมายถึง พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา

12. “เจ้าสังกัด” หมายถึงพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าสังกัด ซึ่งมีอำนาจลงนิกกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่

13. “เจ้าของเขต” หมายถึงพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าคณะซึ่งเป็นเจ้าของเขต ซึ่งมีอำนาจลงนิกกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่

14. “ผู้พิจารณา” หมายถึง เจ้าสังกัดหรือเจ้าของเขตแล้วแต่กรณี ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติเบื้องต้น

15. “คณะผู้พิจารณา” หมายถึง มหาเถรสมาคม และคณะผู้พิจารณาซึ่งมีผู้ดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจัยลงนิกกรรม

16. “คณะผู้พิจารณาชั้นต้น” หมายถึง คณะผู้พิจารณาตามความในข้อ 24 ซึ่งประกอบด้วย อันดับ 7 ตามข้อ 7 มีอำนาจลงนิกกรรม ตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจัยและการลงนิกกรรมชั้นต้น

17. “คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์” หมายถึง คณะผู้พิจารณาตามความในข้อ 25 ซึ่งประกอบด้วย อันดับ 4 อันดับ มีอำนาจลงนิกกรรมตามวิธีพิจารณาวินิจัยการลงนิกกรรมชั้นอุทธรณ์

18. “คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา” หมายถึง คณะผู้พิจารณาตามความในข้อ 26 ซึ่งเป็นชั้นและอันดับสูงสุด ตามข้อ 27 มีอำนาจลงนิกกรรม ตามวิธีพิจารณาวินิจัยการลงนิกกรรมชั้นฎีกา

ลักษณะ 2

ผู้มีอำนาจลงนิกกรรม

ข้อ 5 การลงนิกกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุซึ่งมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์รูปเดียวหรือหลายรูป ซึ่งมีสังกัดวัดเดียวกัน

1. ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นสังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจัยการลงนิกกรรมชั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

2. ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นมิได้สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะตำบลเจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจัยการลงนิกกรรมชั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะตำบล รองเจ้า

คณะอำเภอและเจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ เลือกเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้น เข้าร่วมอีก 1 รูป เว้นแต่ในกรณีที่อำเภอนั้นมีตำบลเดียว

กรณีดังกล่าวในข้อ (2) ให้ผู้พิจารณาแจ้งเรื่องที่เกิดขึ้นแก่เจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัดเพื่อแจ้ง แก่เจ้าคณะและเจ้าอาวาสเจ้าสังกัดของพระภิกษุผู้นั้นทราบ

ข้อ 6 การลงนิคกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุซึ่งมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งมีสังกัดต่าง วัตถุประสงค์ทำความผิดร่วมกัน

6.1 ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุเหล่านั้นสังกัดอยู่ให้เป็นอำนาจของ เจ้าอาวาสเจ้าสังกัดของพระภิกษุเหล่านั้นร่วมกันเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีได้ส่วนมูลฟ้องและ พิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมขั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาขั้นต้นซึ่งประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัดร่วมกับเจ้าอาวาสเจ้าสังกัดของพระภิกษุเหล่านั้นรูปใด รูปหนึ่งตามที่เจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอนั้นพิจารณาเห็นสมควร

6.2 ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุเหล่านั้นมิได้สังกัดอยู่ หรือในเขต จังหวัดที่สังกัดเพียงบางรูป ให้นำความในข้อ 5 (2) และวรรคสุดท้ายมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 7 การลงนิคกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

7.1 ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือรองเจ้าอาวาส ให้นำความในข้อ 5 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

7.2 เจ้าอาวาส หรือรองเจ้าคณะตำบล

7.2.1 ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะ ตำบลเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีได้ส่วนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรม ขั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาขั้นต้น ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้า คณะตำบลในอำเภอนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป เว้นแต่ในกรณีที่อำเภอนั้นมีตำบลเดียว

7.2.2 ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้า คณะตำบลเจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีได้ส่วนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลง นิคกรรมขั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาขั้นต้น ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้า คณะอำเภอและเจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะ ตำบลในอำเภอนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป เว้นแต่ในกรณีที่อำเภอนั้นมีตำบลเดียว

7.3 เจ้าคณะตำบล หรือรองเจ้าคณะอำเภอ

7.3.1 ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะ อำเภอเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีได้ส่วนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรม

7.3.2 ถ้าความผิคนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้า
คณะอำเภอเจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลง
นิคมกรรมชั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า
คณะจังหวัด และเจ้าคณะอำเภอเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะจังหวัดให้เจ้าคณะจังหวัดเลือกเจ้า
คณะอำเภอในจังหวัดนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป

7.4.1 ถ้าความผิคนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมขั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งประกอบด้วย เจ้าคณะภาครองเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาคให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป

7.4.2 ถ้าความผิคนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้า
คณะจังหวัดเจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีได้ส่วนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลง
นิคมกรรมขั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาขั้นต้น ซึ่งประกอบด้วย เจ้าคณะภาค รองเจ้า
คณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาคให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะ
จังหวัดในภาคนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป

7.5.1 ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่ตั้งคดีอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะภาคเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีใดที่ส่วนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมขั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งประกอบด้วย เจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด และให้เจ้าคณะใหญ่เลือกเจ้าคณะภาคในหน้านั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป

7.5.2 ถ้าความผิคนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้า
คณะภาคเจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา ส่วนในกรณีได้ส่วนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลง
นิทกรรมขั้นต้น ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งประกอบด้วย เจ้าคณะใหญ่ในเขต
ปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะภาคเจ้าของเขต และให้เจ้าคณะใหญ่เลือกเจ้าคณะภาคในหนนั้นเข้าร่วม
อีก 1 รูป

7.6 เจ้าคณะภาค ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครองเป็นผู้พิจารณาส่วนกรณีได้สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรม ให้เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม

7.7 เจ้าคณะใหญ่ หรือกรรมการมหาเถรสมาคม ให้เป็นอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นผู้พิจารณา ส่วนกรณีได้สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรม ให้เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม

ตำแหน่งดังกล่าวข้างต้น ให้ถือตำแหน่งในขณะถูกฟ้อง หรือถูกกล่าวหา ถ้าดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่งให้ถือตำแหน่งสูงเป็นหลักดำเนินการ

กรณีดังกล่าวใน (2) และ (3) ถ้าผู้พิจารณานั้นมิใช่เจ้าสังกัดของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาให้นำข้อความในข้อ 5 วรรคสุดท้ายมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนกรณีดังกล่าวใน (4) และ (5) ถ้าผู้พิจารณานั้นมิใช่เจ้าสังกัดของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาให้แจ้งเรื่องที่เกิดขึ้นแก่เจ้าสังกัด ซึ่งดำรงตำแหน่งชั้นเดียวกับตนทราบ

ข้อ 8 การลงนิคกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุผู้เป็นกิตติมศักดิ์ที่ดี ผู้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะที่ดี ผู้ดำรงตำแหน่งเทียบพระสังฆาธิการที่ดี ให้นำความในข้อ 7 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 9 การลงนิคกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุทรงสมณศักดิ์พระราชคณะชั้นต่างๆ ถ้าเป็น

9.1 พระราชาคณะสามัญหรือชั้นราชซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะจังหวัดหรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ ให้นำความในข้อ 7 (4) มาใช้บังคับโดยอนุโลม

9.2 พระราชาคณะชั้นเทพ ซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะภาคหรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ ให้นำความในข้อ 7 (5) มาใช้บังคับโดยอนุโลม

9.3 พระราชาคณะชั้นธรรมขึ้นไป ซึ่งดำรงตำแหน่งปกครองสงฆ์หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ ให้นำความในข้อ 7 (7) มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น ถ้าพระราชาคณะรูปนั้นดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ให้เจ้าอาวาสเจ้าสังกัดเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่เพิ่มขึ้นอีกรูปหนึ่งเฉพาะในกรณีได้สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรม

ข้อ 10 การลงนิคกรรมเกี่ยวกับความผิดร่วมกัน

10.1 ในระหว่างพระภิกษุดังกล่าวในข้อ 5 หรือ ข้อ 6 กับพระภิกษุในข้อ 7 หรือ ข้อ 8 และหรือข้อ 9

10.2 ในระหว่างพระภิกษุดังกล่าวในข้อ 7 หรือข้อ 8 และหรือข้อ 9

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น ให้นำความในข้อ 7 หรือข้อ 8 มาใช้บังคับแล้วแต่กรณีแต่ถ้าปรากฏว่าเป็นกรณีที่มีผู้พิจารณาหลายรูป ซึ่งดำรงตำแหน่งสูงต่ำกว่ากันให้เป็นอำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งสูง ถ้าดำรงตำแหน่งชั้นเดียวกัน ให้เป็นอำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งในเขตที่มีความผิดนั้นเกิดขึ้น

ข้อ 11 การลงโทษกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุ ซึ่งเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร เมื่อพระภิกษุผู้กระทำความผิดนั้นกลับเข้ามาในราชอาณาจักร

11.1 ถ้ากลับเข้ามาสำนักอยู่ในเขตที่พระภิกษุผู้กระทำความผิดสังกัดอยู่ให้เป็นอำนาจของพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เจ้าสังกัด

11.2 ถ้ากลับมาสำนักรู้ในเขตที่พระภิกษุผู้กระทำความผิดมิได้สังกัดอยู่ให้เป็นอำนาจของพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ ในเขตที่พระภิกษุผู้กระทำความผิดนั้นมาพำนักอยู่

ในกรณีเช่นนี้ ให้นำความในข้อ 5 ถึงข้อ 10 แล้วแต่กรณีมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ลักษณะ 3

การลงโทษกรรม

หมวดที่ 1

วิธีปฏิบัติเบื้องต้น

ข้อ 12 เมื่อโจทก์ฟ้องพระภิกษุในข้อหาว่าได้กระทำความผิด โดยยื่นฟ้องเป็นหนังสือด้วยตนเองต่อเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะเจ้าสังกัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงโทษกรรมตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ 2 แล้วแต่กรณี เว้นแต่โจทก์ก็ไม่สามารถจะไปยื่นฟ้องด้วยตนเอง จะมีหนังสือมอบให้ผู้อื่นหนึ่งไปยื่นฟ้องแทนก็ได้

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น ให้พระภิกษุผู้พิจารณาตรวจสอบลักษณะของโจทก์และลักษณะของคำฟ้องนั้นก่อน

1. ถ้าปรากฏว่า โจทก์ประกอบด้วยลักษณะตามข้อ 4 (6) ก. และคำฟ้องของโจทก์ประกอบด้วยลักษณะ ดังต่อไปนี้

1.1 ฟ้องโดยระบุการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดข้อเท็จจริงและรายละเอียดอันเกี่ยวกับเวลา และสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วย โดยสมควรเท่าที่ทำได้ให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

1.2 เรื่องที่นำมาฟ้อง มิใช่เป็นเรื่องเก่าอันมิได้คิดจะฟ้องมาแต่เดิม

1.3 เรื่องที่นำมาฟ้อง มิใช่เรื่องที่มีวินิจฉัยหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจลงนิคมกรรมถึงที่สุดแล้ว

1.4 เรื่องที่นำมาฟ้อง มิใช่เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักรหรือมิใช่เรื่องที่มีคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลฝ่ายราชอาณาจักรถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่กรณีที่มีปัญหาทางพระวินัย

ในกรณีเช่นนี้ ให้ส่งรับคำฟ้องนั้นไว้เพื่อพิจารณาคำเนินการตามความในข้อ 13

2. ถ้าปรากฏว่าโจทก์หรือคำฟ้องของโจทก์บกพร่องจากลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวใน (1) ให้ส่งไม่รับคำฟ้องนั้น โดยระบุข้อบกพร่องไว้ในคำสั่งและแจ้งให้โจทก์ทราบ

ก่อนส่งรับคำฟ้องหรือไม่รับคำฟ้อง ตามความใน (1) หรือ (2) ข้างต้นจะสอบถามโจทก์ให้ชี้แจงในเรื่องใดๆ ซึ่งเกี่ยวกับลักษณะของโจทก์ หรือลักษณะของคำฟ้องนั้นอันเป็นที่สงสัยก็ได้และให้จดคำชี้แจงของโจทก์นั้นไว้ประกอบการพิจารณาด้วย

ข้อ 13 ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลย ตามข้อ 4 (7) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบแล้วสอบถามและจดคำให้การของจำเลยไว้ โดยให้จำเลยลงชื่อ

1. ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมตามคำฟ้องของโจทก์ให้มีอำนาจสั่งลง นิคมกรรมแก่จำเลย ตามคำรับสารภาพนั้น

ถ้าเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายในทางแพ่ง เมื่อโจทก์กับจำเลยตกลงประนีประนอมยอมความกันประการใด ให้ทำบันทึกข้อตกลงไว้ และให้โจทก์จำเลยพร้อมด้วยพยานลงชื่อในบันทึกข้อตกลงนั้นด้วย

2. ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบาว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องก็ดี ให้การปฏิเสธก็ดี ให้รายงานพร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ 2 แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

ข้อ 14 ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งไม่รับคำฟ้องของโจทก์ ตามความในข้อ 12 (2) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพติ โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นแล้วแต่กรณีโดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นหนังสือเสนอผู้ออกคำสั่งภายใน 15 วัน นับแต่วันทราบคำสั่งนั้น และให้ผู้ออกคำสั่งส่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นต้นแล้วแต่กรณีภายใน 15 วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง

เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน 30 วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยอุทธรณ์

คำสั่งนั้นไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นแก่โจทก์ภายใน 15 วันนับแต่วันได้รับคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้น

ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นวินิจฉัยสั่งรับคำฟ้องนั้น ให้ผู้ออกคำสั่งดำเนินการตามความใน 13 ต่อไป ถ้าวินิจฉัยสั่งไม่ให้รับคำฟ้องนั้น ให้เป็นอันถึงที่สุด

ข้อ 15 เมื่อมีผู้กล่าวหาบอกกล่าวการกระทำความผิดของพระภิกษุ โดยยื่นคำกล่าวหาเป็นหนังสือด้วยตนเอง ต่อเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะสังฆัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขต ในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงนิคหกรรมตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ 2 แล้วแต่กรณี

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น ให้พระภิกษุผู้พิจารณาตรวจลักษณะของผู้กล่าวหาตามข้อ 4(8) ก. และลักษณะของคำกล่าวหาโดยอนุโลมตามลักษณะของคำฟ้องดังที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 12(1) ก่อน

1. ถ้าปรากฏว่าผู้กล่าวหาและคำกล่าวหาขึ้นต้องด้วยลักษณะดังกล่าวในวรรคต้นให้สั่งรับคำกล่าวหาให้พิจารณาดำเนินการตามความในข้อ 13 โดยอนุโลม ถ้าผู้ถูกกล่าวหาให้การแบ่งรับความผิดเบาว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกกล่าวหาที่ดี ให้การปฏิเสธที่ดี ตามความในข้อ 13(2) และเมื่อได้ไต่สวนมูลคำกล่าวหาแล้ว ปรากฏว่าคำกล่าวหาขึ้นไม่มีมูลให้เป็นอันถึงที่สุดโดยอนุโลมตามความในข้อ 21 (2)

2. ถ้าปรากฏว่าผู้กล่าวหาและคำกล่าวหาขึ้นบกพร่องจากลักษณะดังกล่าวในวรรคต้น ให้สั่งไม่รับคำกล่าวหาขึ้น โดยระบุข้อบกพร่องไว้ในคำสั่งและแจ้งให้ผู้กล่าวหาทราบแต่ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาบัติ ให้สั่งไม่รับคำกล่าวหาขึ้นโดยความเห็นชอบของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ 2 แล้วแต่กรณี คำสั่งไม่รับคำกล่าวหาดังกล่าวนั้นให้เป็นอันถึงที่สุด

วิธีปฏิบัติก่อนสั่งรับคำกล่าวหาหรือไม่รับคำกล่าวหา ให้นำความในข้อ 12 วรรคท้ายมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 16 เมื่อพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ได้พบเห็นพฤติกรรมอันเป็นน่ารังเกียจสงสัยในความผิดของพระภิกษุ หรือพบเห็นการกระทำความผิดของพระภิกษุ

1. ถ้าผู้พบเห็นนั้น ไม่มีอำนาจลงนิคหกรรม ให้แจ้งพฤติกรรมหรือการกระทำความผิดที่ได้พบเห็นนั้นเป็นหนังสือไปยังเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะเจ้าสังฆัดหรือเจ้าคณะเจ้าของเขตในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงนิคหกรรมตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ 2 แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการตามความในข้อ 13 โดยอนุโลม ถ้าผู้ถูกกล่าวหาให้การแบ่งรับความผิดเบาว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกกล่าวหาที่ดี ให้การปฏิเสธที่ดี ตามความในข้อ 13 (2) และเมื่อได้ไต่สวนมูลคำกล่าวหาแล้ว ปรากฏว่าคำกล่าวหาขึ้นไม่มีมูลให้เป็นอันถึงที่สุดโดยอนุโลมตามความในข้อ 21 (2)

2. ถ้าผู้พบเห็นนั้น เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะสังฆมณฑล หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณาอำนาจลงโทษกรรมตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ 2 แล้วแต่กรณี ให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

2.1 ในกรณีที่พบเห็นพฤติกรรมอันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดให้ดำเนินการตามความในข้อ 13 โดยอนุโลม ถ้าพระภิกษุผู้ต้องสงสัยในความผิดนั้นให้การแบ่งรับความผิดเบากว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกรังเกียจสงสัยก็ให้ดำเนินการตามความในข้อ 13 โดยอนุโลมและเมื่อได้ไต่สวนแล้ว ปรากฏว่าพฤติกรรมอันเป็นที่น่าสงสัยในความผิดนั้นไม่มีมูล ให้เป็นอันถึงที่สุด โดยอนุโลมตามความในข้อ 21 (2)

2.2 ในกรณีที่พบเห็นการกระทำความผิดโดยประจักษ์ชัด ให้มีอำนาจสั่งลงโทษกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดนั้น โดยบันทึกพฤติกรรมและความผิดพร้อมด้วยคำสั่งลงโทษกรรมนั้นไว้เป็นหลักฐาน และให้พระภิกษุผู้ถูกลงโทษกรรมลงชื่อรับทราบไว้ด้วย

คำสั่งลงโทษกรรมตามความใน (2) ข. ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภักดี พระภิกษุผู้ถูกลงโทษกรรมมีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาได้ แล้วแต่กรณี และให้นำความในหมวด 3 ส่วนที่ 3 และส่วนที่ 4 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด 2

วิธีไต่สวนมูลฟ้อง

ข้อ 17 “มูลฟ้อง” หมายถึงมูลเหตุแห่งการฟ้องของโจทก์ ซึ่งฟ้องจำเลยด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. ด้วยมูลเหตุที่โจทก์ได้พบเห็นการกระทำความผิดของจำเลยด้วยตนเอง
2. ด้วยมูลเหตุที่โจทก์ได้ยื่นการกระทำความผิดของจำเลยด้วยตนเองหรือได้ฟังคำบอกเล่าที่มีหลักฐานอันควรเชื่อถือได้

3. ด้วยมูลเหตุที่รังเกียจสงสัย โดยมีพฤติกรรมอันน่าเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิด

ข้อ 18 ในการไต่สวนมูลฟ้อง ให้คณะผู้พิจารณาชั้นไต่สวนจากพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ซึ่งเป็นพยานนิติบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ อันอาจพิจารณาให้เห็นข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การกระทำของจำเลยที่โจทก์นำมาฟ้อง ต้องด้วยบทบัญญัติแห่งพระวินัยหรือไม่
2. การฟ้องของโจทก์มีมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ 17 หรือไม่

ข้อ 19 การไต่สวนมูลฟ้อง ให้กระทำการลับ และให้นำความในข้อ 30 มาใช้บังคับโดยอนุโลม เมื่อจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้อง ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งวันเวลาและสถานที่ทำการไต่สวนมูลฟ้องให้โจทก์และจำเลยทราบ พร้อมทั้งส่งสำเนาคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบด้วย

โจทก์ต้องมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องทุกครั้ง ถ้าไม่มาตามที่ได้รับแจ้งติดต่อกัน 3 ครั้ง โดยมีได้ชี้แจงถึงเหตุขัดข้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด ส่วนจำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้

ข้อ 20 ก่อนไต่สวนมูลฟ้องหรือในระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง

1. ถ้าจำเลยถึงมรณภาพ ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด
2. ถ้าโจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามความในข้อ 4 (4) ถึงมรณภาพก็ดี หรือโจทก์ ซึ่งเป็นผู้เสียหายถึงมรณภาพหรือตาย โดยไม่มีผู้จัดการแทนในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ 4 (5) ก็ดี ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแต่งตั้งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งตามที่เห็นสมควรให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นโจทก์แทน

ข้อ 21 เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องเสร็จแล้ว ให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1. ถ้าปรากฏว่าคำฟ้องเรื่องใดมีมูล ให้ตั้งประทับตราฟ้อง แล้วดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยต่อไป
2. ถ้าปรากฏว่าคำฟ้องเรื่องใดไม่มีมูล ให้สั่งยกฟ้อง และแจ้งให้โจทก์ทราบ

ข้อ 22 คำสั่งยกฟ้อง ตามข้อ 21 (2)

1. ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภัณฑ์ ซึ่งมีใช้คำสั่งของมหาเถรสมาคม โจทก์ก็มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ตามที่กำหนดไว้ในข้อ 25 แล้วแต่กรณี โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นหนังสือต่อผู้ออกคำสั่งภายใน 15 วัน นับแต่วันทราบคำสั่งและให้ผู้ออกคำสั่งส่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง

เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน 30 วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นเสร็จแล้วให้ส่งวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นแก่โจทก์ภายใน 15 วันนับแต่วันได้รับคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่ง

ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยว่าคำฟ้องมีมูล ให้ดำเนินการตามข้อ 21 (1) ต่อไปถ้าวินิจฉัยว่าคำฟ้องนั้นไม่มีมูล ให้เป็นอันถึงที่สุด

2. ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภัณฑ์ ซึ่งเป็นคำสั่งของมหาเถรสมาคมหรือเป็นกรณีความผิดลูกาบัติ ให้เป็นอันถึงที่สุด

หมวด 3

วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรม

ส่วนที่ 1

หลักทั่วไป

ข้อ 23 การพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรม มี 3 ชั้น คือ

1. ชั้นต้น
2. ชั้นอุทธรณ์
3. ชั้นฎีกา

ข้อ 24 การพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรมชั้นต้นให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ตามกำหนดไว้ในลักษณะ 2 แล้วแต่กรณี

ข้อ 25 การพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรมชั้นอุทธรณ์ ให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งมีอันดับดังต่อไปนี้

1. ถ้าเป็นกรณีอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นซึ่งมีเจ้าคณะอำเภอเป็นหัวหน้า ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะจังหวัดให้เจ้าคณะภาคพิจารณาเลือกเจ้าคณะจังหวัด ในภาคเดียวกันเข้าร่วมอีก 1 รูป

2. ถ้าเป็นกรณีอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นซึ่งมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาคให้เจ้าคณะให้พิจารณาเลือกเจ้าคณะภาค ในหนเดียวกันเข้าร่วมอีก 1 รูป

3. ถ้าเป็นกรณีอุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นซึ่งมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาคในหนนั้นที่มีได้เข้าร่วมในการพิจารณาชั้นต้น ซึ่งเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเลือกอีก 2 รูป

4. ถ้าเป็นกรณีอุทธรณ์คำสั่งหรือคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นซึ่งมีเจ้าคณะใหญ่เป็นหัวหน้า ให้เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม

ข้อ 26 การพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรมชั้นฎีกา ให้เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม

ข้อ 27 คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรม

ไม่ว่ากรณีใด ให้เป็นอันถึงที่สุด

ส่วนที่ 2

วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นต้น

ข้อ 28 ก่อนดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม โดยเฉพาะในกรณีที่มีผู้กล่าวหาตามความในข้อ 15 (1) หรือในกรณีที่มีผู้แจ้งความผิดตามความในข้อ 16 (1) หรือในกรณีตามความในข้อ 16 (2) ก. ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้น แต่งตั้งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งตามที่เห็นสมควรให้ปฏิบัติหน้าที่โจทก์แทนสงฆ์

ข้อ 29 การพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ให้กระทำในที่พร้อมหน้าโจทก์จำเลยเว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้

1. โจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่มาฟังการพิจารณาตามกำหนดที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้นนัดหมายไว้ โดยมีได้แจ้งเหตุขัดข้องเป็นหนังสือให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นทราบก่อนถึงวันนัดหมาย ให้ถือว่าฝ่ายนั้นหรือทั้งสองฝ่ายสละสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคณะผู้พิจารณาชั้นต้นมีอำนาจดำเนินการพิจารณาต่อไปตามที่เห็นสมควร

2. โจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย มีหนังสือแจ้งเหตุขัดข้องที่จะมาฟังการพิจารณาตามกำหนดไม่ได้ และคณะผู้พิจารณาชั้นต้นพิจารณาไม่เห็นสมควรอนุญาตให้เลื่อนการพิจารณา

3. โจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในที่พิจารณา และคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้สั่งให้โจทก์หรือจำเลยนั้นออกไปจากที่พิจารณาตามความในข้อ 30 วรรค 2 คณะผู้พิจารณาชั้นต้น มีอำนาจดำเนินการพิจารณาต่อไปตามที่เห็นสมควร

ข้อ 30 การพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ให้กระทำเป็นการลับ บุคคลดังต่อไปนี้ไม่มีสิทธิอยู่ในที่พิจารณา คือ

1. โจทก์และจำเลย
2. พยานเฉพาะที่กำลังให้การ
3. ผู้ที่ได้รับเชิญมาเพื่อปฏิบัติกรใด ๆ ที่เกี่ยวกับการพิจารณา
4. พระภิกษุผู้ทำหน้าที่จดบันทึกถ้อยคำสำนวน

ถ้ามีผู้ใดก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในที่พิจารณาหรือในบริเวณที่พิจารณาคณะผู้พิจารณาชั้นต้นมีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อย หรือสั่งให้ผู้นั้นออกไปจากที่นั้นหรือบริเวณ

นั้นได้ และถ้าเป็นการสมควรจะขอารักขาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรให้มารักษาความสงบเรียบร้อยก็ได้

ข้อ 31 ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคมกรรม ให้รวบรวมพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย หรือพยานหลักฐานที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเห็นสมควรนำมาสืบซึ่งอาจพิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของจำเลย ตามลักษณะแห่งพยานหลักฐานที่กำหนดไว้ในหมวด 4

เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาดังกล่าวในวรรคต้น ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. แจ้งกำหนดวันเวลาและสถานที่พิจารณา แก่โจทก์จำเลย
2. ออกหนังสือเรียกพยานหรือบุคคลใดๆ มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ฟ้องนั้นมาให้ถ้อยคำ
3. ออกหนังสือเรียกเอกสารหรือวัตถุสิ่งของจากบุคคลผู้ครอบครองหรือให้ผู้นั้นส่งเอกสารหรือวัตถุสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐาน
4. ทำการตรวจตัวผู้เสียหายหรือตัวจำเลย ตรวจสถานที่ วัตถุสิ่งของหรือสิ่งอื่นใดซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ โดยบันทึกรายละเอียดการตรวจไว้ด้วย
5. แจ้งให้เจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะในเขตนั้นรวบรวมข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานอันอยู่ในเขตนั้น หรือให้ชี้แจงพฤติการณ์ใด ๆ อันเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ฟ้องนั้น
6. จัดบันทึกถ้อยคำสำนวนการพิจารณาด้วยตนเอง เว้นแต่ในกรณีจำเป็นจะให้มีพระภิกษุเป็นผู้จัดบันทึกตามถ้อยคำผู้พิจารณาก็ได้
7. ทำรายงานการพิจารณาแต่ละครั้งรวมไว้ในสำนวน ถ้านัดหมายเพื่อปฏิบัติการใด ๆ ให้บันทึกไว้ในรายงานนั้น

ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยมีเหตุสุดวิสัยให้ผู้พิจารณาอีก 2 รูป ดำเนินการพิจารณาต่อไป

กรณีดังกล่าวใน (2) (3) และ (4) ถ้าเป็นการจำเป็นจะขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรเข้าร่วมดำเนินการด้วยก็ได้

ข้อ 32 ในกรณีรวบรวมพยานหลักฐานตามความในข้อ 31 วรรค 1 ให้สืบพยานโจทก์ก่อน พยานจำเลย และก่อนสืบพยาน ให้โจทก์และจำเลยเสนอบัญชีระบุพยานหลักฐานของตนต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นล่วงหน้าก่อนถึงวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน

ถ้าโจทก์หรือจำเลยร้องขอระบุพยานหลักฐานของตนเพิ่มเติมในระหว่างสืบพยานหลักฐานฝ่ายตนยังไม่เสร็จ ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นใช้ดุลยพินิจสั่งตามที่เห็นสมควร

เมื่อสืบพยานของฝ่ายใดไปแล้วพอสมควรแก่กรณีคณะผู้พิจารณาชั้นต้นจะสั่งให้งดการสืบพยานของฝ่ายนั้นที่ยังมิได้สืบ ซึ่งเห็นว่าไม่จำเป็นก็ได้

เมื่อสืบพยานของฝ่ายโจทก์และจำเลยเสร็จแล้ว ถ้าปรากฏว่า ยังมีพยานหลักฐานใด ๆ ซึ่งคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเห็นสมควรสืบเพิ่มเติม ก็ให้ดำเนินการสืบพยานหลักฐานนั้นได้

ข้อ 33 ในการสืบพยานตามความในข้อ 32 คณะผู้พิจารณาชั้นต้นมีหน้าที่ซักถามพยานโจทก์และพยานจำเลย ตามประเด็นข้อกล่าวหาของโจทก์และประเด็นข้อแก้ของจำเลยแล้วแต่กรณี แล้วเปิดให้โอกาสให้โจทก์และจำเลยซักถามพยานตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น โดยคณะผู้พิจารณาชั้นต้นถามฝ่ายโจทก์ว่า จะซักถามพยานของตนอย่างไรบ้างหรือไม่ ถ้าโจทก์ซักถามแล้วหรือไม่ ซักถาม ให้ถามฝ่ายจำเลยว่าจะซักค้านพยานโจทก์อย่างไรหรือไม่ เมื่อฝ่ายจำเลยซักค้านพยานโจทก์แล้ว ให้ถามฝ่ายโจทก์ว่าจะถามถึงพยานฝ่ายตนอย่างไรบ้างหรือไม่

ถ้าเป็นฝ่ายพยานจำเลย ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นถามฝ่ายจำเลยว่าจะซักถามพยานของตนอย่างไรบ้างหรือไม่ ถ้าจำเลยซักถามแล้วหรือไม่ซักถาม ให้ถามฝ่ายโจทก์ว่า จะซักค้านฝ่ายพยานจำเลยอย่างไรหรือไม่ เมื่อฝ่ายโจทก์ซักค้านพยานฝ่ายจำเลยแล้ว ให้ถามฝ่ายจำเลยว่าจะถามถึงพยานฝ่ายตนอย่างไรบ้างหรือไม่ ทั้งนี้ ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นบันทึกการซักถาม ซักค้านและถามถึงดังกล่าวไว้ในสำนวนพิจารณาด้วย

ในการซักถามพยาน ซักค้านพยาน หรือถามถึงพยาน ตามความดังกล่าวข้างต้น

1. ห้ามมิให้โจทก์หรือจำเลยฝ่ายที่อ้างพยาน ใช้คำถามนำเพื่อให้พยานตอบ

2. ห้ามมิให้โจทก์หรือจำเลยทั้งสองฝ่าย ใช้คำถามอันไม่เกี่ยวกับประเด็นคำถามที่เป็นการหมิ่นประมาทพยาน หรือคำถามที่อาจทำให้พยานต้องถูกฟ้องทางคณะสงฆ์หรือทางราชอาณาจักร พยานไม่ต้องตอบคำถามที่ต้องห้ามดังกล่าวข้างต้น และถ้ามีคำถามเช่นนั้นให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเตือนผู้ถามและพยาน

ในกรณีสืบพยานที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้นนำมาสืบ เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นซักถามพยานแล้ว ถ้าโจทก์หรือจำเลยขออนุญาตซักถามพยานนั้น คณะผู้พิจารณาชั้นต้นจะอนุญาตให้ซักถามตามประเด็นนั้นก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควร แต่ถ้าทั้งสองฝ่ายขออนุญาตซักถามก็ให้โจทก์ซักถามก่อน

คำให้การของพยาน ให้จดไว้แล้วอ่านให้พยานฟังและให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้น พยานกำกับผู้จดคำให้การของพยานลงชื่อไว้ด้วย

ข้อ 34 เมื่อมีกรณีจำเป็น คณะผู้พิจารณาชั้นต้นอาจสืบพยานโดยวิธีเดินเผชิญสืบตามอำนาจของตน หรือโดยวิธีส่งประเด็นไปให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นในเขตอื่นอันเป็นที่พำนักของพยาน ทำการสืบพยานอันอยู่ในเขตนั้นก็ไ้

ในกรณีส่งประเด็นไปสืบตามความในวรรคต้น ให้ส่งคำฟ้องของโจทก์และคำให้การของจำเลยพร้อมทั้งสำนวนเท่าที่จำเป็นไปยังผู้รับประเด็นเพื่อดำเนินการสืบพยานตามประเด็นนั้น

ก่อนส่งประเด็นไปสืบ ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบ ถ้าโจทก์หรือฝ่ายจำเลยใดไม่ติดไปยังการพิจารณาก็ได้

ผู้รับประเด็นมีอำนาจดำเนินการสืบพยานเช่นเดียวกับผู้ส่งประเด็น เมื่อกำหนดจะสืบพยาน ณ วัน เวลา และสถานที่ใด ให้แจ้งกำหนดการสืบพยานไปยังผู้ส่งประเด็นเพื่อแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบ เมื่อสืบพยานตามประเด็นเสร็จ ให้ส่งสำนวนคืนมายังผู้ส่งประเด็นโดยไม่ชักช้า

ข้อ 35 ก่อนพิจารณาหรือในระหว่างพิจารณา ถ้าปรากฏว่า

1. เรื่องที่นำมาฟ้องนั้น ได้มีการฟ้องร้องกันในศาลฝ่ายราชอาณาจักรให้รอการพิจารณาเรื่องนี้ไว้ก่อน

2. จำเลยเป็นบัลลัง เป็นผู้เพ้อถึงไม่รู้สีกตัว กระสับกระส่ายเพราะเวทนาคล้ำถึงไม่มีสติสัมปชัญญะ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ให้รอการพิจารณาไว้ก่อนจนกว่าจำเลยจะหายเป็นปกติ

3. จำเลยถึงมรณภาพ ให้เป็นเรื่องอันถึงที่สุด

4. จำเลยพ้นจากความเป็นพระภิกษุ ให้ยุติการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีความผิดครุกาบัติ

5. โจทก์ขอถอนฟ้องทั้งหมดหรือเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้ยุติการพิจารณาตามคำขอถอนของโจทก์ เว้นแต่ในกรณีความผิดครุกาบัติ หรือในกรณีที่จำเลยคัดค้านการขอถอนคำฟ้องนั้น

6. โจทก์ไม่มาดำเนินการตามที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้นนัดหมายไว้ ให้ยุติการพิจารณาเว้นแต่โจทก์จะได้ชี้แจงเหตุผลขัดข้องเป็นหนังสือภายใน 15 วัน นับแต่วันที่สั่งยุติการพิจารณา

7. โจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามความในข้อ 4 (4) ถึงมรณภาพก็ดีหรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายถึงมรณภาพหรือตาย โดยไม่มีผู้จัดการแทนตามความในข้อ 4 (5) ก็ดีให้นำความในข้อ 20 (2) มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณียุติการพิจารณาตาม (5) และ (6) ไม่ตัดสิทธิของโจทก์อื่นที่จะฟ้องในเรื่องนั้นและไม่ตัดสิทธิของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นที่จะดำเนินการพิจารณาเรื่องนั้นต่อไปตามสมควร

ข้อ 36 เมื่อมีการสืบพยานทุกฝ่ายเสร็จแล้วให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นดำเนินการวินิจฉัยดังต่อไปนี้

1. ถ้าปรากฏว่า จำเลยมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือมีเหตุผลที่จะจำเลยไม่ต้องรับนิคหกรรม ให้วินิจฉัยยกฟ้องของโจทก์

2. ถ้าปรากฏว่า จำเลยได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด และไม่มีข้อยกเว้นโทษอย่างใด ให้วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามความผิดนั้น

ข้อ 37 ในการวินิจฉัยลงนิคกรรมตามความในข้อ 36 (2) นอกจากคณะผู้พิจารณาชั้นต้นมีอำนาจวินิจฉัยลงนิคกรรมตามคำฟ้องของโจทก์แล้ว ให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคกรรมในกรณีดังต่อไปนี้

1. ถ้าปรากฏว่า ข้อเท็จจริงในทางพิจารณาต่างจากข้อเท็จจริงในคำฟ้องของโจทก์ แต่เป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในฐานความผิดลักษณะเดียวกัน ให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคกรรมตามสมควรแก่กรณี

2. ถ้าปรากฏว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวในคำฟ้องของโจทก์นั้น โจทก์สืบสมแต่โจทก์อ้างลักษณะผิด ให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคกรรมตามลักษณะที่ถูกต้องได้

3. ถ้าปรากฏว่า ข้อเท็จจริงในทางพิจารณาได้ความว่า การกระทำของจำเลยเป็นความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ถึงแม้โจทก์จะมีได้กล่าวไว้ในคำฟ้องให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคกรรมตามความผิดนั้นได้

ข้อ 38 คำวินิจฉัยชั้นต้น ให้มีข้อความสำคัญ ดังต่อไปนี้

- (1) ชั้นของคำวินิจฉัย
- (2) สถานที่ ที่วินิจฉัย
- (3) วัน เดือน ปีที่วินิจฉัย
- (4) กรณีระหว่างผู้ใดโจทก์ ผู้ใดจำเลย
- (5) เรื่องที่ยกขึ้นฟ้อง
- (6) ข้อหาของโจทก์
- (7) คำให้การของจำเลย
- (8) ข้อเท็จจริงที่พิจารณาได้ความ
- (9) เหตุผลในการวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาพระวินัย
- (10) บทบัญญัติแห่งพระวินัยที่ยกขึ้นวินิจฉัย
- (11) คำชี้ขาดให้ยกฟ้อง หรือให้ลงนิคกรรม

ข้อ 39 คำวินิจฉัยชั้นต้น ให้อ่านให้โจทก์จำเลยฟัง ตามกำหนดวัน เวลา และสถานที่ซึ่งได้นัดหมายไว้ แล้วให้โจทก์จำเลยลงชื่อรับทราบ ถ้าโจทก์หรือจำเลยไม่ยอมลงชื่อรับทราบคำวินิจฉัย ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นบันทึกไว้ท้ายคำวินิจฉัย และให้ถือว่าโจทก์หรือจำเลยได้รับทราบแล้ว

ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งกำหนดการอ่านคำวินิจฉัยแก่โจทก์จำเลยไม่ได้ให้แจ้งแก่ผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใกล้ชิด เพื่อแจ้งแก่โจทก์จำเลย แต่ถ้าโจทก์เป็นคฤหัสถ์เมื่อใดแจ้งกำหนดนัดหมายไปยังภูมิลำเนาเดิมของโจทก์แล้วให้ถือว่าได้แจ้งแก่โจทก์นั้นแล้ว

ถ้าโจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาฟังคำวินิจฉัยตามกำหนดที่ได้นัดหมายไว้โดยมิได้ มีหนังสือแจ้งเหตุขัดข้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นก่อนถึงเวลาที่นัดหมายให้อ่านคำวินิจฉัยและให้ ถือว่าฝ่ายที่ไม่มาฟังคำวินิจฉัยได้รับทราบคำวินิจฉัยแล้ว ถ้าทั้งสองฝ่ายไม่มาฟังคำวินิจฉัยโดยมิได้ มี หนังสือแจ้งเหตุขัดข้องดังกล่าวข้างต้น ให้ถือว่าทั้งสองฝ่ายนั้นได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้นแล้ว

ถ้าโจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่าย ไม่มาฟังคำวินิจฉัย โดยมิหนังสือแจ้ง เหตุขัดข้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นก่อนถึงเวลาที่นัดหมาย เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเห็นสมควร จะเลื่อนกำหนดการอ่านคำวินิจฉัยไปวันอื่นก็ได้ โดยแจ้งให้โจทก์จำเลยทราบ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่ายไม่มาฟังคำวินิจฉัยตามกำหนดที่นัดหมายในครั้งหลัง โดยแจ้งเหตุขัดข้องหรือมิได้ แจ้งเหตุขัดข้องก็ตาม ให้นำความในวรรค 3 แล้วแต่กรณีมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 40 คำวินิจฉัยชั้นต้น ให้ถึงที่สุดในการณีย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) โจทก์และจำเลยมิได้อุทธรณ์ตามความในข้อ 41
- (2) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์มีคำสั่งให้ยุติการพิจารณาตามความในข้อ 44

ส่วนที่ 3

วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมชั้นอุทธรณ์

ข้อ 41 คำวินิจฉัยชั้นต้น โจทก์จำเลยมีสิทธิอุทธรณ์ได้ในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาพระ วินัย โดยให้ระบุข้อเท็จจริงที่ยกขึ้นอ้างอิงไว้โดยย่อ ส่วนข้อพระวินัยที่ยกขึ้นอ้างอิง ให้แสดงไว้ โดยชัดเจนและต้องเป็นข้อพระวินัยที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในการพิจารณาวินิจฉัยการลง นิคกรรมชั้นต้น

ในกรณีอุทธรณ์คำวินิจฉัยชั้นต้นตามความในวรรค 1 ให้ยื่นอุทธรณ์เป็นหนังสือพร้อมด้วย สำเนาอีกตามจำนวนที่จะต้องส่งแก่ฝ่ายหนึ่งต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นภายใน 30 วันนับแต่วันทราบ คำวินิจฉัยนั้น ตามความในข้อ 39

ข้อ 42 เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ได้รับอุทธรณ์ตามความในข้อ 41 แล้วให้ส่งสำเนา อุทธรณ์แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อแก้อุทธรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับสำเนาอุทธรณ์นั้น

ถ้าส่งสำเนาอุทธรณ์แก่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้เพราะหาตัวไม่พบหรือหลบหนี หรือจงใจไม่รับ สำเนาอุทธรณ์ หรือได้รับแก้อุทธรณ์แล้ว หรือพ้นกำหนดแก้อุทธรณ์แล้ว ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้น รีบส่งไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

ข้อ 43 ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมชั้นอุทธรณ์

(1) เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์พิจารณาเห็นว่า อุทธรณ์ของโจทก์หรือจำเลย มิได้ยื่นภายในเวลาตามที่กำหนดไว้ ให้วินิจฉัยยกอุทธรณ์นั้นเสีย

(2) ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์เห็นสมควรสืบพยานเพิ่มเติมในปัญหาใดหรือกรณีใด เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาวินิจฉัย ให้มีอำนาจเรียกพยานมาสืบเองหรือตั้งคณะผู้พิจารณาชั้นต้นสืบให้ เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นสืบพยานแล้วให้ส่งสำนวนมายังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

(3) ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์เห็นเป็นการจำเป็น เนื่องจากคณะผู้พิจารณาชั้นต้นมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมชั้นต้น ให้สั่งให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นปฏิบัติการให้ถูกต้อง แล้วส่งสำนวนคืนไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์

(4) ในกรณีที่จำเลยผู้หนึ่งอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นซึ่งวินิจฉัยให้ลงนิคกรรมแก่จำเลยหลายรูป ในความผิดฐานเดียวกันหรือต่อเนื่องกัน ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยกลับ หรือแก้คำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นโดยไม่ลงนิคกรรมหรือลดนิคกรรมให้จำเลย อันเป็นการอยู่ในส่วนลักษณะความผิด คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยตลอดไปถึงจำเลยอื่นซึ่งมิได้อุทธรณ์ ให้มีต้องถูกลงนิคกรรมหรือได้ลดนิคกรรมเช่นเดียวกับจำเลยผู้อุทธรณ์

ข้อ 44 ในระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมชั้นอุทธรณ์ ถ้าปรากฏว่า

(1) จำเลยถึงมรณภาพ ให้ยุติการพิจารณา

(2) จำเลยพ้นจากความเป็นพระภิกษุ ให้ยุติการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีความผิดครุภัณฑ์

ข้อ 45 คำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์ นอกจากมีข้อความซึ่งกำหนดให้มีคำวินิจฉัยชั้นต้นตามความในข้อ 38 แล้ว ให้มีข้อความดังต่อไปนี้ด้วย

(1) ชื่อ ฉายา นามสกุล อายุ พรรษา สำนัก และสังกัดของผู้อุทธรณ์

(2) คำวินิจฉัยให้ยื่น ยก แก้ หรือกลับคำวินิจฉัยชั้นต้น

ข้อ 46 เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์พิจารณา วินิจฉัยเสร็จแล้ว ให้อ่านคำวินิจฉัยโดยมีซักช้า และจะอ่านคำวินิจฉัยนั้น โดยคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ หรือจะส่งไปให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นอ่านก่อนก็ได้

ในการอ่านคำวินิจฉัยดังกล่าวในวรรคต้น ให้นำความในข้อ 39 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 47 วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมชั้นอุทธรณ์ นอกจากที่กำหนดไว้แล้วในส่วนที่ 3 นี้ ให้นำความในส่วนที่ 2 ว่าด้วยวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมชั้นต้นมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามควรแก่กรณี

ข้อ 48 คำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์ ให้ถึงที่สุดในการนี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง

(1) โจทก์และจำเลยมิได้ฎีกาตามความในข้อ 49

(2) คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกามีคำสั่งให้ยกฎีกาตามความในข้อ 50 วรรค 2 หรือสั่งให้ยุติการพิจารณาตามความในข้อ 51

ส่วนที่ 4

วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกา

ข้อ 49 คำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์ โจทก์จำเลยมิสิทธิฎีกาได้ในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาพระวินัย ส่วนเรื่องข้อเท็จจริงและข้อพระวินัยที่ยกขึ้นอ้างอิงในฎีกาให้นำความในข้อ 41 วรรค 1 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ปัญหาข้อเท็จจริงตามความในวรรค 1 ห้ามมิให้โจทก์จำเลยฎีกาในกรณี ดังต่อไปนี้

(1) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเกี่ยวกับความผิดอย่างอื่น นอกจากความผิดอันเดิมวัตถุ

(2) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเกี่ยวกับความผิดที่มีการวินิจฉัยการลงนิคหกรรมเกินกว่าคำฟ้องของโจทก์ตามความในข้อ 37 (3) นอกจากความผิดอันเดิมวัตถุ

(3) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ให้ยกฟ้องของโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริงเช่นเดียวกัน

ข้อ 50 วิธีการยื่นฎีกาและการรับส่งฎีกาไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาให้นำความในข้อ 41 วรรค 2 และข้อ 42 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ถ้าปรากฏว่า ฎีกาของโจทก์หรือจำเลยประกอบด้วยลักษณะข้อห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ 49 วรรค 2 ให้คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยยกฎีกานั้นเสีย

ข้อ 51 วิธีปฏิบัติในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกาให้นำความในข้อ 43 และข้อ 44 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 52 ในกรณีที่มีการฎีกาในปัญหาพระวินัย โดยไม่มีการฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงการวินิจฉัยปัญหาพระวินัยนั้น ให้คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาฟังข้อเท็จจริงตามที่คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยมาแล้วจากพยานหลักฐานในสำนวน

ข้อ 53 การทำคำวินิจฉัยชั้นฎีกา และการอ่านคำวินิจฉัยชั้นฎีกาให้นำความในข้อ 45 และ 46 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 54 วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมชั้นฎีกา นอกจากกำหนดไว้แล้วในส่วนที่ 4 นี้ ให้นำความในส่วนที่ 3 ว่าด้วยวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรมชั้นอุทธรณ์มาใช้บังคับโดยอนุโลมตามควรแก่กรณี

หมวด 4

วิธีอ้างพยานหลักฐาน

ข้อ 55 พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ให้อ้างพยานหลักฐานได้

พยานหลักฐานที่อ้างนั้น ต้องเป็นพยานหลักฐานชนิดที่มีได้เกิดจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยประการอื่นอันมิชอบ

ข้อ 56 ในการอ้างพยานบุคคล ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน จำเลยอาจจะอ้างตนเองเป็นพยานได้

ถ้าจำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน จะให้จำเลยเข้าสืบก่อนพยานของฝ่ายจำเลยก็ได้และถ้าคำของจำเลยซึ่งให้การเป็นพยานนั้น ประກปร่าหรือเสียหายแก่จำเลยอื่น จำเลยอื่นซักค้านได้

ข้อ 57 ในกรณีอ้างพยานเอกสาร ให้นำต้นฉบับเอกสารนั้นมาอ้าง ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้จะอ้างสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง หรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความมาเป็นพยานก็ได้

ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้น เป็นหนังสือของทางการคณะสงฆ์หรือหนังสือราชการแม้ต้นฉบับยังมีอยู่ จะส่งสำเนาซึ่งเจ้าหน้าที่รับรองว่าถูกต้องก็ได้ เว้นแต่ในหนังสือเรียกจะบ่งไว้เป็นอย่างอื่น

ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้น มิได้อยู่ในความยึดถือของผู้อ้าง ถ้าผู้อ้างแจ้งถึงลักษณะพร้อมทั้งที่อยู่ของเอกสารต่อคณะผู้พิจารณาเรียกเอกสารนั้นจากผู้ยึดถือ

ข้อ 58 ในการอ้างสิ่งใดเป็นพยานวัตถุ ให้นำสิ่งนั้นมายังคณะผู้พิจารณาถ้านำมาไม่ได้ ให้คณะผู้พิจารณาทุกรูปหรือมอบหมายให้ผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไปตรวจดูรายงานยังที่ที่พยานวัตถุ นั้นตั้งอยู่ ตามเวลาและวิธีซึ่งคณะผู้พิจารณาหรือผู้พิจารณาเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุ

ข้อ 59 ผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการใดๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยการ หรือการแพทย์ และความเห็นของผู้นั้นอาจเป็นประโยชน์ในการไต่สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคกรรม ซึ่งอาจเป็นพยานในกรณีต่างๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกาย หรือจิตของผู้เสียหาย ตรวจลายมือทำการทดลอง หรือกิจการอย่างอื่นๆ

คณะผู้พิจารณาจะให้ผู้อำนวยการพิเศษทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องให้มาเบิกความประกอบหนังสือนั้นและต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวแล้วแจ้งโจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 3 วัน ก่อนวันเบิกความ

เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ผู้อำนวยการพิเศษ ถ้าหากไม่ได้ในฝ่ายคณะสงฆ์ จะขอจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรก็ได้

ข้อ 60 ในกรณีที่โจทก์จำเลยหรือผู้ใด ซึ่งจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งอันประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) ข้อความหรือเอกสาร ซึ่งยังเป็นความลับในคณะสงฆ์ หรือในราชการ
- (2) ความลับหรือเอกสารลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องด้วยปกปิดหรือหน้าที่ของเขา
- (3) วิธีการ แบบแผน หรืองานอย่างอื่น ซึ่งมีกฎหมายควบคุมมิให้เปิดเผย

โจทก์ จำเลย หรือผู้นั้นอาจปฏิเสธไม่ยอมให้การ หรือส่งพยานหลักฐานดังกล่าวนั้นเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากการคณะสงฆ์ ทางราชการ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น

กรณีดังกล่าวข้างต้น คณะผู้พิจารณาอาจแจ้งให้ทางการคณะสงฆ์ ทางราชการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น มาชี้แจงถึงเหตุผลที่ไม่สมควรให้การหรือส่งพยานหลักฐาน ดังกล่าวนั้น โดยชัดแจ้งต่อคณะผู้พิจารณา

หมวด 5

วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยลงนิคกรรม

ข้อ 61 เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้ว ให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น

ข้อ 62 ถ้าจำเลยดังกล่าวในข้อ 61 ไม่ยอมรับนิคกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ไม่ยอมรับนิคกรรมตามคำวินิจฉัยให้สึก ไม่สึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้รับคำวินิจฉัยนั้น อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 26 ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

(2) ไม่ยอมรับนิคกรรมตามคำวินิจฉัยไม่ถึงให้สึก ให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับถึงมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมวินิจฉัยและมีคำสั่งให้สละสมณเพศแล้วไม่สึกภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 27 วรรค 2 ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ในกรณีเช่นนี้ ให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นขออารักขาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักร

หมวด 6

เบ็ดเตล็ด

ข้อ 63 โจทก์หรือจำเลย จะแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่างในกรณีไต่สวนมูลฟ้อง และในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมมิได้

ข้อ 64 บรรดาเอกสารสำนวนเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมเป็นเอกสารลับ เฉพาะคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณา ถ้าโจทก์จำเลยจะขออนุญาตคัดสำเนาเพื่อประโยชน์ในการอุทธรณ์หรือฎีกา ให้ผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณาอนุญาต โดยให้อยู่ในความควบคุมของผู้อนุญาตและให้ผู้อนุญาตลงนามไว้ด้วย

การโฆษณาเอกสารตามความในวรรคต้น จะกระทำได้โดยอนุมัติมหาเถรสมาคม

ข้อ 65 พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้น มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในกรณีไต่สวนมูลฟ้อง และในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมที่ได้รับคำร้องขอหรือคำสั่งให้ปฏิบัติการใดๆ จากผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณาแล้วแต่กรณี

ตราไว้ ณ วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

สมเด็จพระสังฆราช ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับนี้ คือ

เนื่องจากความในข้อ 3 (7) ข.แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2506) กำหนดอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งได้กำหนดไว้แล้วในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2506) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุ นั้น เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้การลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุเป็นไปตามกำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคม และมอบหมายให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ที่ค้างปฏิบัติ

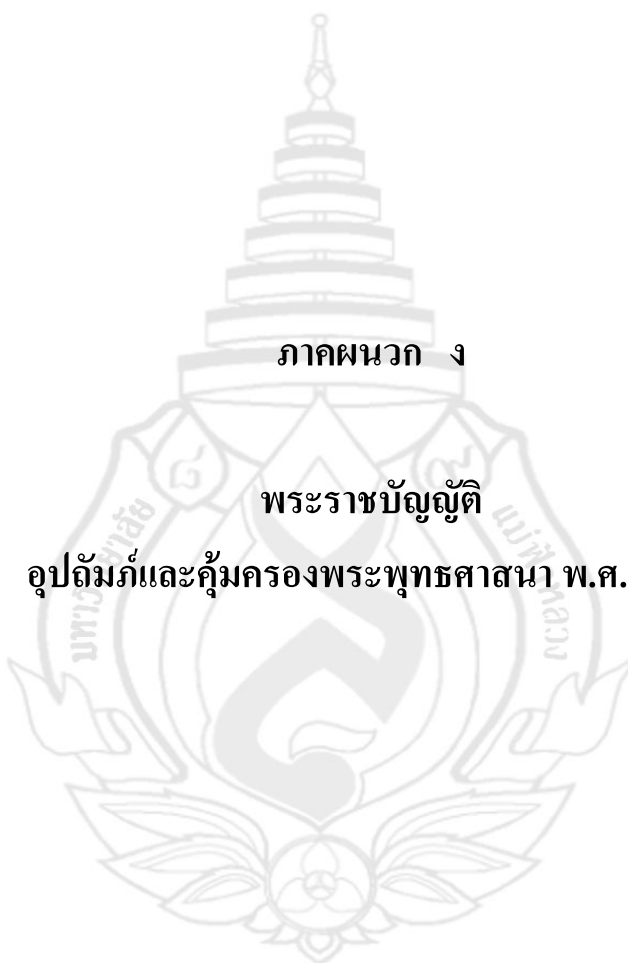
บัดนี้ สมควรยกเลิกความในข้อ 3 (7) ข.แห่งกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 2 (พ.ศ.2506) กำหนดอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 5 แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 9 (พ.ศ.2506) และตราขึ้นเป็นกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

ภาคผนวก ง

พระราชบัญญัติ

อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ.....

“ศาสนา” หมายความว่า พระพุทธเจ้า และให้ความหมายรวมถึงพระพุทธประวัติ และสัญลักษณ์ที่ใช้แทนองค์พระพุทธเจ้า

“ศาสนธรรม” หมายความว่า พระธรรมวินัย คำสั่งสอนและหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และให้ความหมายรวมถึงคำสั่งสอนและหลักปฏิบัติที่ปรากฏในอรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่นของพระพุทธศาสนา

“ศาสนศึกษา” หมายความว่า การแนะนำ การถ่ายทอดความรู้ การเทศนาสั่งสอน การเผยแพร่ การฝึกอบรม การปฏิบัติธรรม การเรียนการสอน การสร้างองค์ความรู้ตามหลักและแนวทางของพระพุทธศาสนา รูปแบบ วิธีการและลีลาที่เป็นเอกลักษณ์ของการแสดงธรรมในพระพุทธศาสนา และให้ความหมายรวมถึง การศึกษาเล่าเรียนแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญและการศึกษาสังเคราะห์อื่นใดที่คณะสงฆ์จัดขึ้นเพื่อการศึกษาแก่พุทธบริษัท

“ศาสนบุคคล” หมายความว่า พระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และให้ความหมายรวมถึงประวัติและสัญลักษณ์ของศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ในส่วนของอดีตให้ความหมายรวมถึงพระภิกษุณี

“ศาสนสถาน” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ที่เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ ศาสนสมบัติกลาง สิ่งก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร ธรรมสถาน สถูป เจดีย์ หรือทรัพย์สินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน และให้ความหมายรวมถึงประติมากรรม จิตรกรรม และศิลปกรรม ที่ติดอยู่กับอสังหาริมทรัพย์นั้น

“ศาสนวัตถุ” หมายความว่า สังหาริมทรัพย์ที่เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ประติมากรรม จิตรกรรม ศิลปกรรม วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ข้อมูล ทรัพย์สินทางปัญญา ประวัติ และให้ความหมายรวมถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนพระศาสดา ศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี

“ศาสนสมบัติ” หมายความว่า ทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ และให้ความหมายรวมถึงศัพท์เฉพาะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งใช้เรียกพระศาสดา ศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี

“ศาสนพิธี” หมายความว่า พิธีกรรมและระเบียบปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาซึ่งสืบทอดกันมาตามพระธรรมวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของพุทธบริษัท

“สัพปาเย” หมายความว่า สิ่งของ สถานที่ สถาป หรือบุคคลที่สหาย ที่เหมาะสมหรือที่เอื้ออันเกี่ยวเนื่องในการเจริญศีล สมาธิ ปัญญา และประกอบศาสนกิจ ให้ได้ผลดี

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

“กรรมการ” หมายความว่า กรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

“ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

มาตรา ๕ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัติ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง
ข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่ง เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งนั้น เมื่อได้ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๖ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องเป็นไปเพื่อความเจริญ ความแพร่หลาย และความมั่นคงสถาพรแห่งพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนาพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าให้เจริญในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตามแนวทางของศาสนาธรรม

มาตรา ๗ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารงานคณะสงฆ์ตามกฎหมายว่าด้วยพระสงฆ์

หมวด ๒

การอุปถัมภ์และคุ้มครอง

มาตรา ๘ รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างเหมาะสมและเพียงพอ โดยคำนึงถึงสัดส่วนประชากรของประเทศที่เป็นพุทธศาสนิกชน และตามที่คณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด

มาตรา ๙ พระศาสนา ศาสนาธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี ตามพระราชบัญญัตินี้ ย่อมได้รับการคุ้มครองตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจบบ้าง ละเมิด ลอกเลียน บิดเบือน หรือการกระทำอื่นใดให้พระศาสนา ศาสนาธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธีตามวรรคหนึ่ง ได้รับความเสียหาย เสื่อมเสีย มัวหมอง หรือวิปริตผิดเพี้ยน จะกระทำได้

มาตรา ๑๐ ภายใต้มาตรา ๖ รัฐต้องอุปถัมภ์ในเรื่องต่อไปนี้

(๑) การก่อให้เกิดสัปปายะและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่คณะสงฆ์และศาสนบุคคลอื่นในการดำรงชีพ การปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติศาสนกิจ

(๒) การส่งเสริมให้มีการบรรพชาอุปสมบท เพื่อศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ และธำรงรักษาศาสนา ธรรม เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

(๓) การส่งเสริมให้องค์กรเอกชนของพุทธศาสนิกชนมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และให้องค์กรเหล่านี้มีอำนาจหน้าที่เป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งประสานงานกับทุกภาคส่วนของสังคมเพื่อความเป็นประสิทธิผล

(๔) การสร้างความเข้มแข็งให้หน่วยงานของรัฐซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อให้ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(๕) การส่งเสริมศาสนธรรมและศาสนศึกษา ทั้งในด้านปริยัติ ปฏิบัติ และการเผยแผ่ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามพระไตรปิฎก อย่างทั่วถึงและเพียงพอแก่พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า พร้อมทั้งให้มีการใช้สื่อมวลชนทุกประเภท รวมทั้งส่งเสริมให้มีสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีวิทยุโทรทัศน์พระพุทธศาสนา

(๖) การส่งเสริมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในระบบการศึกษาของชาติทุกระดับ และทุกระดับ โดยสถานศึกษาทุกแห่งต้องจัดให้แก่ผู้เรียนที่เป็นพุทธศาสนิกชนทุกคน และถือเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้เอกเทศที่มีคะแนนเฉพาะ มีเวลาการเรียนอย่างน้อย ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ต้องเรียนทุกภาคการศึกษาและทุกชั้นปี และผู้เรียนต้องสอบได้ในกลุ่มสาระนี้จึงสำเร็จการศึกษาในชั้นนั้นได้ พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีครูอาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้เฉพาะทางพระพุทธศาสนา โดยมีจำนวนผู้สอนอย่างเพียงพอต่อสัดส่วนของผู้เรียนที่จะทำให้มีการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

(๗) การกำกับและควบคุมการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุให้ถูกต้องตามศาสนธรรม มีจำนวนและขนาดเท่าที่เพียงพอ เหมาะสม และจำเป็นตามประโยชน์ที่แท้จริง โดยมีการออกแบบและสร้างอย่างเหมาะสมตามหลักสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุให้อยู่ในสภาพที่สะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น สงบ เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และต้องปลอดจากอบายมุขทุกประเภทและรูปแบบทั้งโดยตรงและอ้อมแฝง

(๘) การส่งเสริมและสนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่ามีโอกาสเดินทางไปแสวงบุญที่สังเวชนียสถานในแดนพุทธภูมิประเทศอินเดียและเนปาล

(๙) การดำเนินการอื่น ๆ เพื่อความเจริญ แพร่หลาย และมั่นคงของพระพุทธศาสนาและการเจริญในไตรสิกขาของพุทธศาสนิกชน

มาตรา ๑๑ ภายใต้มาตรา ๗ รัฐต้องอุปถัมภ์ในเรื่องต่อไปนี้

(๑) การส่งเสริมให้การบริหารงานคณะสงฆ์เป็นไปอย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ

(๒) การส่งเสริมศูนย์กลางการบริหารงานคณะสงฆ์ในระดับชาติ ภาค จังหวัด อำเภอ

และตำบล

(๓) การส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ในทุกระดับ ทั้งด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม การปฏิบัติธรรม การศึกษาสงเคราะห์และการศึกษาอื่นใดที่คณะสงฆ์จัดขึ้น

(๔) การสร้างศาสนทายาท

(๕) การส่งเสริมให้คณะสงฆ์ใช้คลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศาสนศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม

(๖) การส่งเสริมศักยภาพและประสิทธิภาพของคณะสงฆ์ในการบริหารจัดการการเผยแผ่และการประกอบศาสนกิจอื่นๆ

(๗) การส่งเสริมให้พระภิกษุมีความรู้ความสามารถในการแสดงธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๘) การส่งเสริมพระธรรมทูตปฏิบัติศาสนกิจและเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(๙) การอำนวยความสะดวกในการเดินทางอื่นๆ แก่พระสงฆ์ในการบริหารงานคณะสงฆ์และการปฏิบัติศาสนกิจ

(๑๐) การดำเนินการอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการบริหารงานคณะสงฆ์

หมวด ๓

คณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

มาตรา ๑๒ ให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประกอบด้วยกรรมการ ดังต่อไปนี้

(๑) นายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการ

(๒) สมเด็จพระราชาคณะหรือรองสมเด็จพระราชาคณะที่มหาเถรสมาคมมอบหมายรองประธานกรรมการ รูปที่หนึ่ง

(๓) ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี รองประธานกรรมการ คนที่สอง

(๔) ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา รองประธานกรรมการ คนที่สาม

(๕) ผู้แทนองค์กรนิติบุคคลทางพระพุทธศาสนา รองประธานกรรมการ คนที่สี่

(๖) ปลัดกระทรวงมหาดไทย กรรมการ

(๗) ปลัดกระทรวงการคลัง กรรมการ

(๘) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กรรมการ

(๙) ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กรรมการ

(๑๐) ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรรมการ

(๑๑) พระเถระผู้แทนมหาเถรสมาคมจำนวนสองรูป กรรมการ

(๑๒) พระเถระผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา หรือผู้ที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ทางด้าน
การปฏิบัติธรรมหรือการพัฒนาสังคมจำนวนสามรูป กรรมการ

(๑๓) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กรรมการ

(๑๔) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรรมการ

(๑๕) แม่ชีผู้แทนมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวนหนึ่งคน กรรมการ

(๑๖) ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาจำนวนสี่คน กรรมการ

(๑๗) ผู้แทนองค์กรนิติบุคคลทางพระพุทธศาสนาจำนวนสามคน กรรมการ

(๑๘) อธิบดีกรมการศาสนา กรรมการ

(๑๙) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรรมการและเลขานุการ

(๒๐) ผู้แทนองค์กรนิติบุคคลทางพระพุทธศาสนา กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

(๒๑) ผู้อำนวยการกองกลาง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการทุกคนต้องเป็นพุทธศาสนิกชน หากกรรมการโดยตำแหน่งผู้ใดมิใช่
พุทธศาสนิกชน ให้ผู้ดำรงตำแหน่งรองลงมาที่เป็นพุทธศาสนิกชนเป็นกรรมการแทน

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการได้มาซึ่งกรรมการตามวรรคหนึ่งที่มีใช้เป็นกรรมการโดย
ตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการอุปถัมภ์และ
คุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

มาตรา ๑๓ กรรมการมิใช่โดยตำแหน่งมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปีและอาจได้รับ
แต่งตั้งอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสามวาระไม่ได้

นอกจากการพ้นตำแหน่งตามวาระ กรรมการมิใช่โดยตำแหน่ง พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) มรณภาพหรือตาย

(๒) ลาออก

(๓) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ ในกรณีที่ได้รับแต่งตั้งในฐานะเป็นพระภิกษุ

(๔) นายกรัฐมนตรีถอดถอนตามคำแนะนำของคณะกรรมการ

ในกรณีกรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ และนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งพระภิกษุหรือ
คฤหัสถ์เป็นกรรมการแทน ให้กรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งแทนอยู่ในตำแหน่งเท่าวาระที่เหลืออยู่ของ
ผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๑๔ คณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(๑) วางนโยบาย กำหนดยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ และโครงการเกี่ยวกับการอุปถัมภ์และ
คุ้มครองพระพุทธศาสนา

(๒) ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารงานคณะสงฆ์ตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์

(๓) กำกับดูแล ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการบริหารทางด้านอุปถัมภ์และคุ้มครอง
พระพุทธศาสนา

(๔) แต่งตั้ง ถอดถอน กำกับดูแล และประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยการ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

(๕) กำกับและประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

(๖) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการ
อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

(๗) แต่งตั้ง คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด เพื่อดำเนินการอย่าง
หนึ่งอย่างใดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

(๘) ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นบัญญัติ ให้เป็นอำนาจหน้าที่
ของคณะกรรมการ

(๙) ให้มีอำนาจออกข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่ง ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

มาตรา ๑๕ ให้มีคณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาระดับจังหวัด อำเภอ
และตำบล โดยมีองค์ประกอบ อำนาจและหน้าที่ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด ๔

แม่ชี

มาตรา ๑๖ แม่ชี คืออุบาสิกาประเภทนาคาริกาผู้ไม่ครองเรือนที่ปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิต เป็นนักรบขสตร์ นุ่งขาว ห่มขาว โกนผม โกนคิ้ว ถือศีลแปดเป็นปกติ

มาตรา ๑๗ แม่ชีต้องผ่านพิธีกรรมการเป็นนักรบขในพระพุทธศาสนา โดยมีเจ้าอาวาส หรือพระภิกษุที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นผู้ทำพิธีกรรมให้ และต้องมีผู้รับรองในการเข้าเป็นแม่ชี

มาตรา ๑๘ แม่ชีต้องสังกัดและพำนักอยู่ในวัด หรือในสำนักแม่ชีที่มีวัดหรือองค์กรนิติบุคคลทางพระพุทธศาสนาทางพระพุทธศาสนาให้มีการรองรับ และอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นเจ้าสังกัดของสำนักแม่ชีแห่งนั้น หรืออยู่ในการกำกับดูแลของคณะกรรมการขององค์กรนิติบุคคลทางพระพุทธศาสนาที่ให้การรับรองสำนักแม่ชีแห่งนั้น

แม่ชีต้องสังกัดสถาบันแม่ชีไทย และต้องปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติของสถาบันแม่ชีไทย

สำนักแม่ชีต้องสังกัดวัดใดวัดหนึ่ง และอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาวาสวัดนั้นหรือมีองค์กรนิติบุคคลทางพระพุทธศาสนาให้มีการรับรองและอยู่ในการกำกับดูแลของคณะกรรมการขององค์กรนิติบุคคลนั้น

ที่พักอาศัยของแม่ชี ต้องจัดให้เป็นสัดส่วนไม่ปะปนกับที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด

มาตรา ๑๙ แม่ชี มีหน้าที่ศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติธรรม เผยแผ่และรักษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทำประโยชน์ให้แก่พระพุทธศาสนาและสังคม ตลอดจนให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตให้แก่ประชาชน

มาตรา ๒๐ รัฐต้องส่งเสริมและพัฒนาแม่ชีให้มีศักยภาพและความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การส่งเสริมและพัฒนาแม่ชีตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงโดยคำแนะนำของสถาบันแม่ชีไทยและมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์

หมวด ๕

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๒๑ ผู้ใดฝ่าฝืน มาตรา ๕ ในส่วนที่เกี่ยวกับพระศาสนาและศาสนธรรม ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีถึงยี่สิบห้าปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท

มาตรา ๒๒ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๕ ในส่วนที่เกี่ยวกับศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปีและปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงห้าแสนบาท

ผู้ใดร่วมประเวณีไม่ว่าโดยทางใดและวิธีการใดกับพระภิกษุ สามเณร หรือแม่ชี ตลอดจนชักจูง จัดหา หรือจ้างวานให้มีการร่วมประเวณีดังกล่าว ต้องระวางโทษตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๒๓ ผู้ใดกระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา ถ้าการกระทำความผิดนั้นเป็นการกระทำความต่อพระภิกษุ สามเณร หรือแม่ชี ผู้นั้นต้องระวางโทษหนักกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ สามเท่า

บทเฉพาะการ

มาตรา ๒๔ ในระหว่างที่ยังไม่มีคณะกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเป็นของผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้งนี้ จะต้องดำเนินการให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ผู้สนองพระบรมราชโองการ

.....
นายกรัฐมนตรี

บันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญ ร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ.

๑. ความจำเป็นในการตราพระราชบัญญัติ

โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานเป็นบ่อเกิดของศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงามของไทยและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นที่พักพิงจิตใจของปวงชนชาวไทยส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาถูกระทบกระเทือนจากเหตุปัจจัยจำนวนมาก ประกอบกับพุทธศาสนิกชนเห็นห่างจากพระพุทธศาสนาและขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา อีกทั้งในขณะนี้ มีกฎหมายหลักเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่เพียงฉบับเดียว คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีขอบเขตจำกัดในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งมีจำนวนคิดเป็นเพียงร้อยละ ๐.๕ ของพุทธศาสนิกชน ยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาโดยรวมและครอบคลุมถึงฝ่ายฆราวาสซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ ๙๙.๕ ของพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ สมควรที่รัฐและพุทธศาสนิกชนจะได้ร่วมมือร่วมใจอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นสถาบันหลักของชาติได้ตลอดไป กอปรกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๗๙ บัญญัติ ให้รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

๒. การขอข้อมูล

เนื่องจากร่างพระราชบัญญัตินี้เกี่ยวกับพุทธบริษัททุกหมู่เหล่า ดังนั้นในชั้นการพิจารณากร่างจึงได้มีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการกฎหมายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาขึ้นในคณะกรรมการการศาสนา จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นการเฉพาะตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีคณะอนุกรรมการและที่ปรึกษารวมกันทั้งสิ้นกว่าสามสิบรูป/คน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาทั้งพระเถระผู้ใหญ่ และฆราวาส เช่น อธิการบดีของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง พระเถระผู้เชี่ยวชาญทางพระธรรมและพระวินัย พระเถระนักเผยแผ่ แม่ชีผู้แทนของมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ นายกสมาคมทางพระพุทธศาสนา ที่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ประธานมูลนิธิ นายกสมาคม และผู้นำขององค์กรทาง

พระพุทธศาสนา ตลอดจนนักกฎหมายมหาชนหลายท่านที่เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และอาจารย์มหาวิทยาลัย นอกนั้นยังได้จัดให้มีการประชุมรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายนอก กับ กรรมการมหาเถรสมาคมบางท่าน มหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่ง สถาบันแม่ชีไทย สมาคมมูลนิธิ กลุ่ม ชมรม ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจำนวนกว่าสิบ ครั้ง เพื่อให้การยกร่างเป็นไปด้วยความรอบคอบและได้รับการมีส่วนร่วมและการเห็นชอบจาก พุทธบริษัททุกหมู่เหล่าอย่างกว้างขวาง เมื่อคณะอนุกรรมการยกร่างเสร็จแล้วจึงได้นำเสนอร่าง พระราชบัญญัติฉบับนี้เสนอเข้าสู่การพิจารณาจากคณะกรรมการการศาสนา จริยธรรม ศิลปะและ วัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่เป็นพุทธศาสนิกชน มุสลิม และ คริสต์ศาสนิกชน ซึ่งคณะกรรมการได้พิจารณาในการประชุมหลายครั้ง และมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ นำเสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ในนามของคณะกรรมการการศาสนา จริยธรรม ศิลปะและ วัฒนธรรม เข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป

๓. รายการขออนุญาต

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ บัญญัติให้มีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาใน ลักษณะต่างๆ และมีบทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครอง

๔. หลักการในประเด็นสำคัญตามพระราชบัญญัตินี้

กำหนดให้มีการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ให้ครอบคลุมพระพุทธศาสนา โดยรวมทุกด้าน และครอบคลุมทั้งฆราวาสและคณะสงฆ์ในขอบเขตทั่วประเทศ มีการนิยาม องค์ประกอบของพระพุทธศาสนาและให้มีการคุ้มครองตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดใน กฎกระทรวงต่อไป มีคณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งกำหนดให้มี อำนาจหน้าที่ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีหมวดแม่ชีเพื่อรองรับ สถานภาพแม่ชีพร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนาแม่ชีให้มีศักยภาพและความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. ส่วนราชการหรือหน่วยงานผู้เสนอ

คณะกรรมการศาสนา จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม สภานิติบัญญัติแห่งชาติและ
สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติอื่นนอกคณะกรรมการ

๖. วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

เพื่ออุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญ ความแพร่หลายและความมั่นคง
พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนาพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าให้เจริญในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ
ปัญญา ตามแนวทางของศาสนธรรม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ

นายอดุลย์ นุแบ่งตา

วัน เดือน ปีเกิด

4 ธันวาคม 2502

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

102 หมู่ 7 ต.ท่าनाव อ.ภูเพียง จ.น่าน

ประวัติการศึกษา

2537

ปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ประวัติการทำงาน

พ.ศ.2549-ปัจจุบัน ปลัดเทศบาลตำบลหนองแดง

อ.แม่จริม จ.น่าน

พ.ศ.2542-2549 ปลัดเทศบาลตำบลน่าน้อย

อ.น่าน้อย จ.น่าน

พ.ศ.2540-2542 ปลัดสุขาภิบาล บ้านปรางค์

อ.ปัว จ.น่าน

พ.ศ.2523-2540 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข

สังกัดสำนักงานสาธารณสุข จ.น่าน